ITINERAR PE PLANETA ALBINELOR

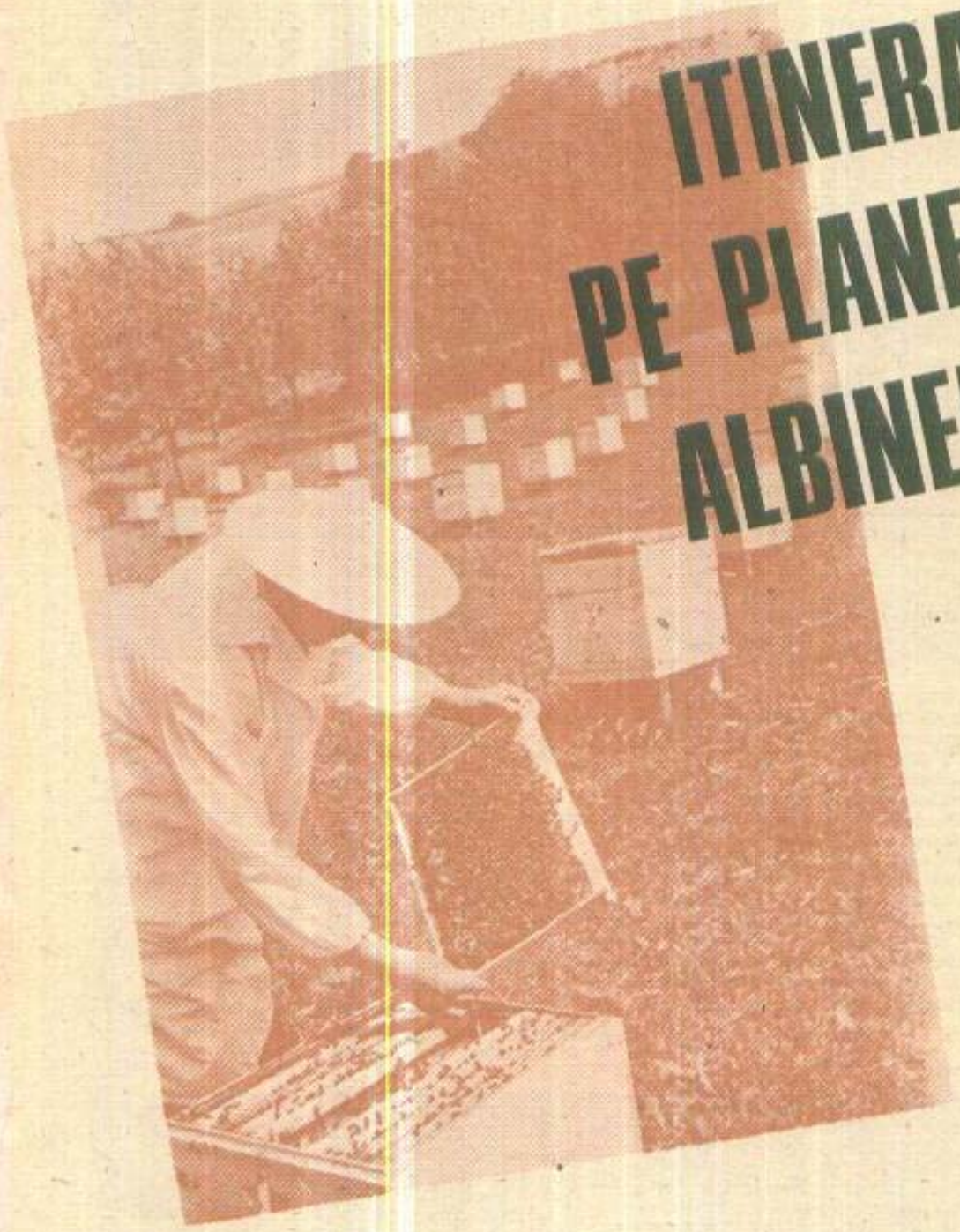

Sînt blînde și liniștite în ceasurile de muncă, preocupate pînă la uitarea de sine, calculate în tot ce întreprind, curajoase și prevăzătoare, tenace și dezinteresate ; trăiesc după legi complicate, executînd în bezna stupului lucrări care ating perfecțiunea. Poate că întunericul îl măsoară cu minusculele lor antene și noaptea perpetuă, în care-și desăvîrșesc opera, e noapte numai pentru cei ce le observă. Din instinct apără colectivitatea cu prețul vieții, înfigînd acul în prădători și murind în urma înțepăturii pricinuite ca niște kamikadze. Arhitecți perfecți ai propriilor locuințe, i-au lăsat omului, de-a lungul timpului, obstinația și curiozitatea de a le descifra exactitatea construcțiilor, modul lor de organizare. Și i-au stîrnit fantezia peste veacuri, făcînd din ea un simbol solar, un simbol al hărniciei fără seamăn, ca Vergiliu în cartea a IV-a din „Georgicele", ca Eminescu în „Călin file de poveste" sau „Cezara", ca Maurice Maeterlinck în cartea de excepție „Viața albinelor", din care cităm :

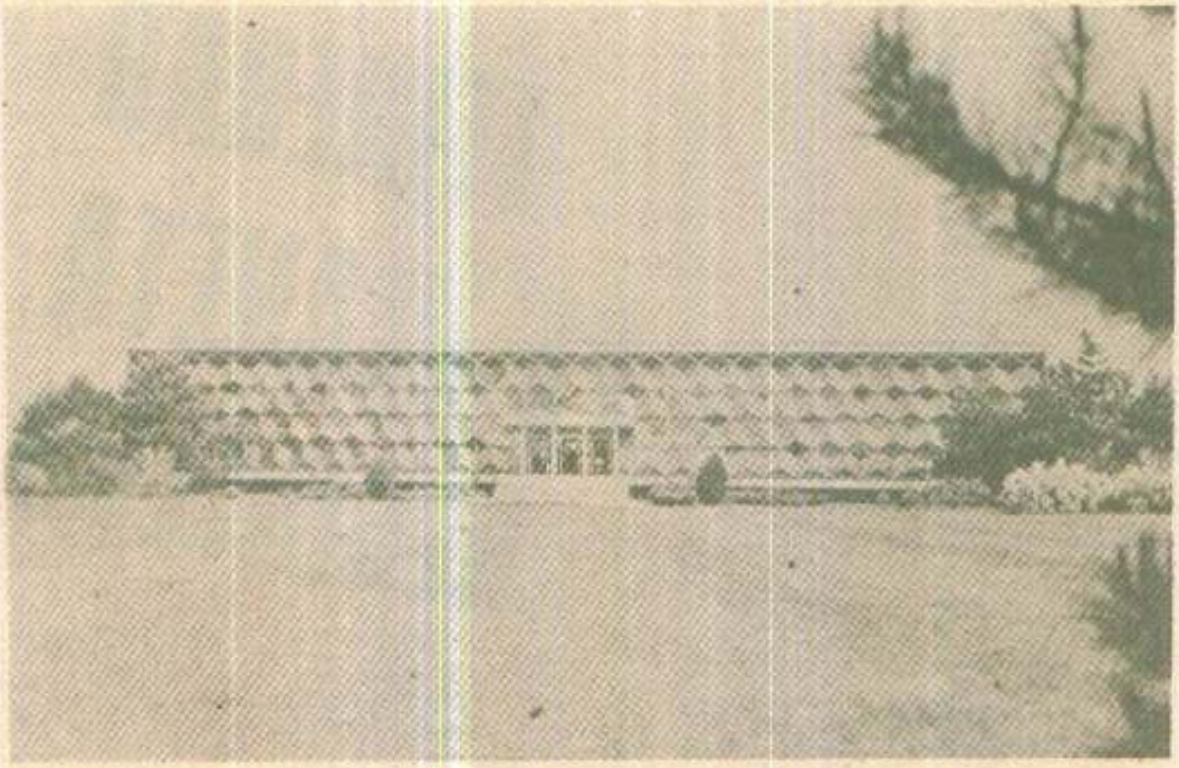

„Dacă şi-ar cruţa forţele, dacă s-ar devota mai puţin muncilor istovitoare, ele ar mai putea trăi o altă primăvară şi o a doua vară ; dar în clipa minunată în care toate florile le cheamă, ele par cuprinse de beţia ucigătoare a muncii şi, cu aripile frînte, cu trupul istovit şi măcinat, pline de răni, se sting aproape toate în mai puţin de cinci săptămîni... Prin urmare, e neîndoielnic că generaţia pentru care muriţi merită această jertfă, că ea va fi mai frumoasă şi mai fericită, că va face ceva mai mult decît aţi făcut voi ? Noi vedem scopul vostru, e tot aşa de limpede ca al nostru : voi vreţi să trăiţi prin urmaşii voştri cît va trăi pămîntul...".

Cum au trăit prin urmaşii lor ? ! De unde vin aceste minuscule insecte, dungate cu aur, atît de fragile şi de neimitat, în strădania lor de a atinge perfecţiunea ? Un succint istoric se impune. Oamenii de ştiinţă afirmă că au apărut în urmă cu 20—10 milioane de ani. O justificare : existenţa plantelor producătoare de nectar şi polen. Se pare că şi diferenţierile lor, în cele patru specii cunoscute astăzi, cam tot în milioanele de ani amintiţi ar fi avut loc. Şi pentru că veni vorba de specii, să le enumerăm : „apis dorsata" şi „apis florea", care-şi clădesc un singur fagure în aer liber şi nu-şi fac niciodată cuib într-un loc închis ; sînt răspîndite dincolo de zona tropicală din sud-estul Asiei şi nu au ac ; celelalte două — „apis mellifera" şi „apis cerana" — se găsesc în nord. Prima, la apus de munţii Himalaia, în Orientul Mijlociu, Europa şi Africa, iar a doua, în răsăritul acestui lanţ muntos, în China, Japonia şi regiunile învecinate.

Complexul apicol de la Băneasa, un unicat pe plan mondial în ce priveşte concepţia structurală, cît şi volumul şi diversitatea producţiei

Prădată de-a lungul mileniilor de animale şi unele păsări, vînată de om, albina a supravieţuit tuturor încercărilor. O pictură rupestră din estul Spaniei, datînd din paleolitic (anul 7000 î.e.n.), atestă o vînătoare mai elevată de miere : cu ajutorul scărilor, al ţăruşilor pentru a ajunge la cuib şi al unui container pentru a depozita fagurii.

Scrutînd istoria, albina a traversat Egiptul faraonic, însemnele ei dăinuind pe pereţii piramidelor, pe obiectele de cult, în hieroglife ; a poposit în antichitatea orientală, textele sacre mărturisindu-i prezenţa ; s-a fixat în Europa primitivă şi se ştie că vechii greci au făcut din albină şi din miere emblemele clocinţei : albinele au hrănit cu cel mai fin nectar pe copilul care avea să devină marele poet Pindar... Homer e primul în istorie care menţionează mierea ca fiind alimentul divinităţilor, dar era vorba de mierea albinelor sălbatice. Abia în secolul VI î.e.n. Hesiod în „Theogonia" vorbeşte despre albinele domestice. În anul 343 î.e.n. Aristotel dădea amănunte privind organizarea anatomică, psihologia albinei, maladiile care o pot măcina şi observă, printre micile vietăţi, existenţa uneia mai mari care, deşi avea ac, nu se servea de el. A botezat-o „rege". E drept că, o sută de ani mai devreme (vestea, probabil, nu-i parvenise lui Aristotel), Xenofon credea că această insectă e de gen feminin şi a numit-o „regină". Ştiinţa a confirmat că intuiţia filozofului era corectă. Şi acum un amănunt

demn de atenție : pînă în secolele XVIII—XIX, mulți oameni de știință și cultură, deci înainte și după Aristotel, au ignorat faptul că albinele sînt ovipare, nașterea acestora rămînîndu-le inexplicabilă. Asta nu i-a împiedicat să beneficieze de delicifle mierii, s-o folosească în terapeutică și, nu întîmplător, Hipocrat, părintele medicinei, o recomanda din plin atît celor bolnavi, cît și celor sănătoși.

Apicultura ca știință însă începe să se dezvolte abia din secolul XVII. Savantul olandez Swammerdan, inventînd microscopul, este primul care face disecții pe albine, apoi Reaumur e cel care lămurește arhitectura stupului ; după ei, Charles Bonnet și Schirach dezleagă enigma oului de matcă, iar elvețianul Hubert, cu studiul său „Noi observații asupra albinelor" (1789), aduce precizări privind mînuirea mătcilor și creșterea, pe criterii științifice, a albinelor ; un polonez, Dzierzon, descoperă partenogeneza (concepția virginală a mătcilor) și imaginează primul stup cu rame mobile. Un neamț, Mehring, descoperă fagurii artificiali și un ceh, Hruschka, inventează extractorul.

Pas cu pas, știința încearcă să lumineze partea necunoscută a vieții acestor insecte pe cît de străvii, pe atît de invidiat prin modul lor de organizare.

Ființă de grup, albina nu poate supraviețui decît în cadrul unei colonii. Rămasă singură, cu hrană din belșug, ea moare de singurătate în două, trei zile.

Dar pe meleagurile noastre de cînd datează apicultura ? O mențiune în cartea a V-a din „Istoriile" lui Herodot este edificatoare : „După cum spun tracii, meleagurile de dincolo de Istru sînt împînzite de albine și din cauza lor este cu neputință să pătrunzi mai adînc în ținut". Exagera, desigur. Alți scriitori — Polyb în cartea a II-a din „Animalele" — se referă asupra faptului că mierea era frecvent folosită în alimentația locuitorilor de pe teritoriul actual al României. Și nu în ultimul rînd, comerțul cu ceară și miere era din plin practicat de autohtoni. Într-un studiu semnat de Elisei Tarța sînt semnalate cîteva descoperiri de amfore grecești găsite în Dobrogea și marcate simbolic de cîte o albină, amfore care te duc cu gîndul la faptul că apicultura era bine cunoscută nu numai de greci, dar și de daci. În ce privește practicarea albinăritului în evul mediu pe meleagurile românești, documentele sînt sărace datorită deselor năvăliri barbare și distrugerii multor documente. Fapt care i-a determinat pe cercetători să apeleze la documente conservate în arhive străine. Meritul este și al unui cercetător francez, M. Raubert Henri Bautier, care a descoperit un dosar cu acte private privind România medievală (în Arhivele statului — Genua — Italia) cu referiri, printre altele, la comerțul cu produse apicole — miere și ceară.

Primele atestări documentare însă privind albinăritul pe meleagurile noastre datează din secolul XI în Transilvania și secolele XIV—XV în Moldova și Țara Românească. Amploarea acestei îndeletniciri s-a reglementat prin lege după cum afirmă Dimitrie Cantemir : „Într-adevăr, este stabilit de legile țării ca cineva să nu aibe mai mulți stupi decît îngăduie locul pe care-l stăpînește pentru ca mulțimea albinelor să nu aducă supărare vecinului". La sfîrșitul secolului XVII și începutul secolului XVIII, numărul stupilor din Moldova și Muntenia ajunsese la 450 000, revenind 2,6 stupi pe familie. Poate de atunci, sau cu multe secole înainte, datează denumirile unor sate ca Prisaca, Prisăcuța, Prisăcani, Stupina, Știubeieni etc., etc. Denumiri care te trimit la îndeletnicirile de bază ale locuitorilor lor... În 1839, de pildă, Moldova și Muntenia exportau, nici mai mult nici mai puțin, de 250 tone miere ! Cu toate că se practica un stupărit primitiv : erau tăiate, din păduri, scorburile copacilor pline cu albine și aduse pe lîngă casele stuparilor. Obiceiul ancestral care, de altfel, a înconjurat, de-a lungul mileniilor, planeta... Și e notabil faptul că, de pildă, în 1948, 33 la sută din puținele

Într-o prisacă modernă, străjuită de floarea-soarelui

FAPTUL DIVERS

(Urmare din pag. 269)

ales-o. Dar o mai dovedește și statornica ei preocupare de a adapta, la condițiile de climă ale Țării de Sus, a unor plante exotice care stîrnesc toată admirația. În afară de lămîi și portocali — care cresc și rodesc de parcă ar fi pe aici de cînd lumea — Elena Cajvan a reușit să obțină și banane, cu o aromă chiar mai plăcută decît a celor aduse din import. Tot ea a aclimatizat o orhidee dintr-o specie rară, care seamănă cu un ins cu pălăriuță pe cap. A ajuns la peste 40, și toate sînt, cînd înfloresc, de o rară frumusețe.

Dar cea mai mare izbîndă a Elenei Cajvan o constituie acest arbore de cafea din imagine. Dintr-un singur puiet micuț și plăpînd, pe care l-a ocrotit și îngrijit cu pricepere, arbuștii de cafea s-au înmulțit an de an, fiind acum de ordinul sutelor, distribuindu-se, contra cost, sucevenilor care doresc să-i crească și să aibă cafea din producție proprie. Arbuștii de cafea aclimatizați de ea cresc foarte repede și după numai 3—4 ani se încarcă de boabe. Cînd se coc, se culeg, se prăjesc, se macină. Cafea cu orice cafea de cea mai bună calitate. Se servește după dorință : cu sau fără zahăr, dar mai ales... la musafiri, care să-ți laude isprava.

Din bețe de chibrit

De vreme ce nici o cărăruie nu brăzdează această frumoasă poiană, edificiul din imagine seamănă cu un castel medieval părăsit. Dar nu e un castel, ci un vestit monument istoric și de artă din India — moscheea de

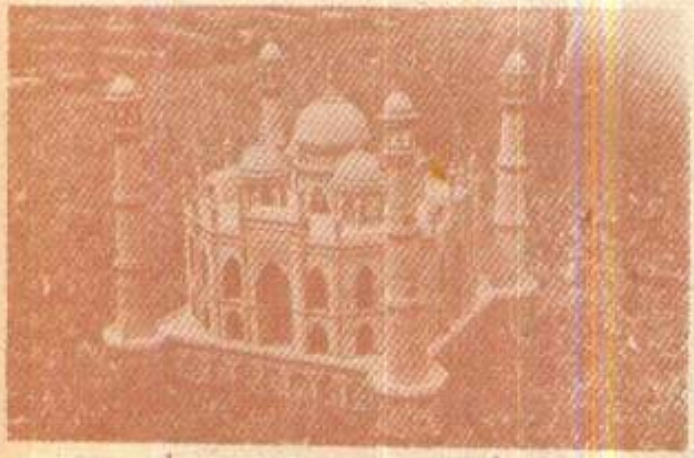

Stupină grecească

familii de albine rămase în România (războiul nu le-a ocolit nici pe ele) erau adăpostite în stupi primitivi.

Pînă la Complexul apicol de astăzi de la Băneasa, unicat pe plan mondial, albina carpatină și stăpînul ei s-au confruntat cu timpul, cu istoria.

Iată-ne dar la acest Complex apicol în care-și desfășoară activitatea Combinatul apicol pentru producerea bazei tehnico-materiale necesare practicării apiculturii, Institutul de cercetare și producție pentru apicultură, precum și Liceul agroindustrial — primul din țară cu profil apicol. Complex care dovedește cert că, alături de alte realizări în domeniu, apicultura a devenit o componentă importantă a economiei naționale. Să ne explicăm : Directivele adoptate la cel de-al XIII-lea Congres al partidului asigură cadrul favorabil dezvoltării, în contextul creșterii producției agricole vegetale și animale, a acestei ramuri importante. Or, conform Directivelor, în rîndul programelor elaborate privind înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al P.C.R. este jalonat și „Programul de dezvoltare a apiculturii în perioada 1986—1990". Concret, ce prevede acest program ? În primul rînd că Ministerului Agriculturii, Ministerului Silviculturii, organelor agricole județene și gospodăriilor populației le revin în această perioadă importante îndatoriri privind dezvoltarea intensivă a apiculturii prin creșterea numărului familiilor de albine și, implicit, obținerea unor producții sporite de miere, paralel cu realizarea unor noi sortimente de produse apicole și derivate apicole. Iată dar un argument al trecerii la o industrializare intensivă a apiculturii. În al doilea rînd, programul precizează o serie de îndatoriri, de sarcini care vizează sporirea constantă și ritmică a patrimoniului apicol

național. Cum ? Prin creșterea efectivului familiilor de albine din unitățile de stat, cooperatiste și gospodăriile populației ; prin cuprinderea în activitatea apicolă a unui număr cît mai mare de oameni ai muncii de la orașe și sate de toate vîrstele și profesiile ; prin asigurarea polenizării saturate, cu ajutorul albinelor, a culturilor agricole entomofile, în scopul creșterii cantitative și îmbunătățirii calitative a producțiilor agropomicole.

Astfel, ca urmare a îndeplinirii sarcinilor și obiectivelor amintite, programul prevede o sporire a efectivului familiilor de albine în sectorul de stat (în 1990 cu 102 la sută) și în special în sectorul cooperatist (cu 106 la sută), ceea ce va conduce la creșterea ponderii sectorului apicol socialist cu 33 la sută în 1990. Rațiunea acestei dinamici, a acestor creșteri cuprinse în program are justificare în asigurarea din timp a bazei tehnico-materiale. Și complexul de la Băneasa este o fericită ilustrare în acest sens.

De asemenea, cercetarea științifică are un rol determinant în ce privește îmbunătățirea fondului genetic apicol, elaborarea de noi tehnologii de creștere și întreținere a familiilor de albine.

Un accent deosebit, dincolo de îmbunătățirea și extinderea resurselor melifere naturale și cultivate din fondul silvic și agricol, se pune pe creșterea eficienței economice și rentabilității stupinelor prin sporirea producției de miere, polen, ceară, propolis, lăptișor de matcă, apilarnil și venin de albine, avînd drept scop realizarea unor produse energovitalizante, apiterapice și cosmetice.

Iată dar, succint, obiectivele acestui program care certifică amploarea pe care a luat-o apicultura în ultimii ani, amploare ilustrată și de cei peste 68 000 de membri ai Asociației crescătorilor de albine (A.C.A.), organizați în peste 1 200 de cercuri apicole municipale, orășenești și comunale.

Beneficiind de o multitudine de avantaje, de înlesniri materiale asigurate de statul nostru, printre care : scutirea de impozit asupra veniturilor realizate din creșterea albinelor, credite pe termen lung pentru înființarea și dezvoltarea stupinelor, avansuri bănești pentru producția apicolă contractată, resurse melifere repartizate gratuit, mijloace de transport oferite cu prioritate pentru pastoral, preluarea produselor apicole direct de la stupină cu plata pe loc, ocrotirea albinelor contra intoxicațiilor prin reglementarea folosirii pesticidelor etc., etc., apicultorii noștri au toate temeiurile să îndeplinească obiectivele cuprinse în program.

E lesne de înțeles pentru oricine că numai datorită politicii partidului și statului nostru a fost cu putință ca apicultura să intre în circuit științific și deopotrivă industrial.

In cazul complexului apicol amintit — conceput pe ideea integrării învățămîntului cu activitatea de cercetare și producție — funcționează, cum spuneam, și Combinatul apicol, unitate de bază a Asociației crescătorilor de albine. Este singura întreprindere din țară care asigură producerea centralizată și, totodată, aprovizionarea apicultorilor cu

FAPTUL DIVERS

la Agra. Mai exact spus, este macheta acestui monument, așezată „la iarbă verde", pentru a fi surprinsă mai bine pe peliculă. O machetă executată de Ioan Sabău din Zalău, care reproduce aidoma monumentul indian la scară redusă — circa un metru pătrat — păstrîndu-i proporțiile elementelor componente, ca și cele mai mici detalii din realitate. Pentru această reproducere pe cît de fidelă, pe atît de anevoie de făcut, el a folosit peste 1 000 000 (un milion!) de bețe de chibrit...

Toți din bețe de chibrit, Sabău a „transpus", în miniatură, numeroase alte monumente de arhitectură și artă de la noi și din alte țări, între care Turnul Eiffel și Coloana Infinitului a marelui Brâncuși. Ba, unde mai pui, că întreg tavanul uneia din camerele casei sale și l-a „tapetat" tot cu... bețe de chibrit. Asta da, răbdare!

Cu tăticu la plimbare...

...dar lipsește mămica, aflată la muncă, în momentul în care această imagine a fost surprinsă de Gheorghe Onofrei.

Dacă priviți bine, nu puteți să nu observați că e vorba de un nou vehicul, conceput și realizat de Costică Tabără, lăcătuș la Combinatul de fibre sintetice din Iași, ajutat de cei doi frați ai săi — Toader, frezor la întreprinderea mecanică „Nicolina", și Gheorghe, mecanic la întreprinderea de piese auto.

FAPTUL DIVERS

Apariția acestui vehicul pe străzile Iașiului a stîrnit un mare interes și, mai ales, întrebarea : din ce-i făcut ? E făcut pe baza componentelor bicicletei „Pegas". Are o pereche de pedale, dar fiecare independentă, cu cîte o cutie cu 4 trepte de viteză. Roțile sînt de tip electrocar, iar caroseria din aluminiu. Are o bună suspensie și o viteză sporită față de bicicletă. Greutatea ? Nu depășește 40 de kilograme. Poate transporta ușor 2 adulți și 2 copii. În cadrul combinatului de fibre sintetice, vehiculul a trecut cu succes probele de rezistență, putînd fi folosit la transportul intern uzinal de materii prime și materiale în greutate de 200 kilograme. Și — se înțelege — fără nici un consum de benzină sau motorină.

Firi iscoditoare, Costică Tabără și cei doi frați ai săi se gîndesc să înzestreze vehiculul cu baterii solare care să-i asigure și propulsia, pentru ca omul să nu mai aibă grijă decît de volan, ca la orice... limuzină.

De veghe sub ape

V-ați întrebat oare vreodată ce se întîmplă sub monumentalele edificii și baraje de la Porțile de Fier I și Porțile de Fier II, acolo, în adîncul apelor Dunării, din care izvorăște lumina? Acolo, în adîncuri, instalațiile subacvatice, care trebuie să funcționeze permanent și ireproșabil, sînt vegheate și supravegheate de... scafandri. Ziua și noaptea, iarna și vara, scafandrii iau „pulsul" etanșărilor de la batardouri și de la vanele de presiune, execută verificarea și curățirea atîtor și atîtor utilaje și instalații aflate sub ape. De acolo, de la 25 pînă la 45 de metri adîncime, sub ape, scafandrii Alexandru Curiman, Nicolae Craioveanu, Cristea Parpală, Gheorghe Pătru și Valentin Drăgolici aduc la lumina zilei „radiografia" precisă a tot ce se întîmplă sub ape.

— Ce se întîmplă și cum e acolo, în adîncuri? — l-am întrebat pe mai marele scafandrilor, Alexandru Curiman.

— Cum să fie? Întuneric și frig, indiferent că e zi sau noapte, iarnă sau vară. Ceea ce e mai rău e că Dunărea aduce uneori de prin locurile pe care le străbate tot felul de materiale lemnoase și alte „corpuri străine" care se îngrămădesc la gurile de absorbție ale turbinelor și pe care trebuie să le înlăturăm cît mai repede.

Și scafandrii sînt mereu la datorie. Cu bărbăție și curaj.

întreaga gamă de utilaje apicole, faguri artificiali, biostimulatori apicoli, medicamente etc. O discuție purtată cu inginerul Ștefan Săvulescu, directorul combinatului, este edificatoare privind activitatea acestei unități.

— Cîte sortimente realizează combinatul ?

— Avem o producție diversificată, și cele peste 400 de sortimente de unelte apicole din lemn, metal și mase plastice o dovedesc.

— Cu ce noutăți se poate lăuda combinatul ?

— Cu o nouă linie automatizată de prelucrat și condiționat mierea, cu o capacitate de 10 000 tone pe an.

— După cîte știm, a doua activitate de bază a combinatului, dincolo de cea amintită, constă în valorificarea calitativă a principalelor produse apicole. Practic, cum sînt diversificate acestea ?

O medalie simbolică : albina și... margareta

— Mierea, polenul și lăptișorul de matcă sînt diversificate într-o gamă de peste 40 de produse, din care mai mult de jumătate sînt solicitate pe piețele externe. Sînt piețe unde mierea românească a devenit o marcă de mare prestigiu, ca acelea din R.F.G., Anglia, America, Italia etc. În ce privește derivatele apicole — realizate de institutul de cercetare și combinat — acestea sînt livrate în aproape 30 de țări, iar în ultima perioadă o serie de beneficiari și-au manifestat interesul nu numai pentru produsele noastre apicole, ci și pentru achiziționarea din România de instalații complexe pentru valorificarea potențialului melifer al țărilor respective.

Aș adăuga la cele spuse de interlocutor că premiile, medaliile și diplomele obținute de produsele noastre apicole cu prilejul unor manifestări internaționale sînt o dovadă concludentă a faptului că albina românească, în zborurile ei de-a lungul secolelor, mileniilor, a căpătat vigoare, și-a consolidat rasa, ajutată, în ultimele decenii, de geniul cercetătorilor, acești sublimi anonimi ai cunoașterii.

Institutul de cercetare și producție pentru apicultură : o lume de halate albe, de minți scormonitoare, care încearcă să pătrundă necunoscutul, și de gize aurii zăvorite pe vecie în varii soluții etichetate bizar pentru nesvizat. O lume care vrea să-ți dovedească, cu fiecare zi, că apicultura e o știință cu temeiuri solide, că producția, calitatea, rentabilitatea depind de calitatea familiilor de albine, de matca însăși. Ingineri, biologi, medici veterinari — e vorba de colectivul de genetică și ameliorare — au pe masa de lucru, deci în laborator, programul de ameliorare a albinei românești, parte integrantă din Programul de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic în apicultură pe perioada 1986—1990, fiecare ocupîndu-se, din acest program, de îmbunătățirea calității reproducătorilor, de crearea de linii și hibrizi de înaltă productivitate din ecotipurile carpatine, de îmbunătățirea reproducției naturale și artificiale, iar ca cercetare fundamentală — modalitățile de transmitere a informației genetice.

Program vast, cu obiective certe, plenare, de fapt o radiografie completă și complexă a acestei insecte deosebite, a vieții ei, a modului de a o perpetua eficient, de a o rentabiliza științific. Astfel, se fac studii ample asupra cromozomilor albinei vizîndu-se „cea mai eficientă albină" din punct de vedere economic. Pornind de la coloritul corpului, de la forma aripilor, de la pilozitate, corelîndu-le cu productivitatea, capacitatea de clădire a fagurilor sau agresivitatea, se poate controla descendența în vederea optării pentru o albină cu instinct de cules dezvoltat, bună clăditoare de ceară. Se fac însămînțări artificiale la mătci, mai sînt și eșecuri, se găsesc înlocuitori pentru narcoze cu bioxid de carbon aplicate la mătci, se caută și se află noi procedee de transvazare a mătcii ca să ouă direct în botci ; se inventează botci artificiale, se fac investigații pentru identificarea și selecția albinei cu înclinație sporită pentru polenizare cu accent deosebit pe lucerna de sămînță, se caută noi formule de medicamente pentru prevenirea și combaterea bolilor și intoxicațiilor la albine.

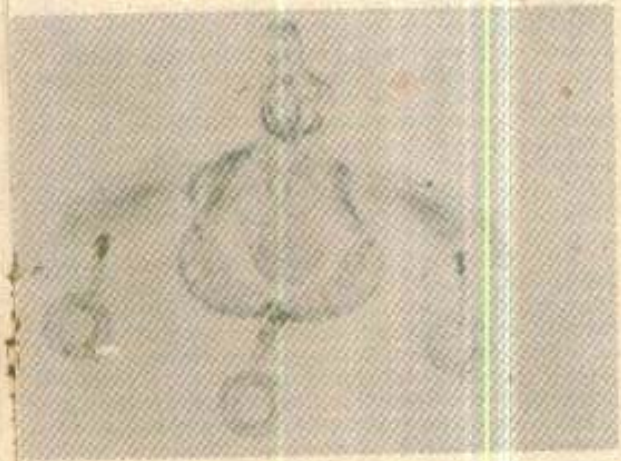

Pandantiv în aur din secolul XVII i.e.n. A fost ales ca emblemă la cel de-al 27-lea Congres Internațional al Apicultorilor

FAPTUL DIVERS

În mărime naturală

Cei mai în vîrstă își amintesc, desigur, de cel care a fost cel mai înalt om din țara noastră, faimosul Gogea Mitu.

Dar, cum Almanahul „Scînteia" se adresează tuturor vîrstelor, considerăm aceste cîteva rînduri binevenite atît pentru reamintirea unora dintre cititori, cît și pentru cei mai tineri dintre ei.

Prilejul ne-a fost oferit de specialiștii Muzeului de istorie a medicinei și farmaciei din Craiova, unicul, în felul său, în țara noastră, pînă acum, care au restaurat — după scheletul aflat aici, după fotografiile și mărturiile vremii — manechinul, în mărime naturală, al celui ce a fost Gogea Mitu.

De fapt, cine a fost? A fost originar din comuna Mirșani, județul Dolj. Numele lui adevărat era Gogu Ștefănescu. Înainte de a trece, încă tînăr, în neființă, avea 2,42 metri înălțime și o greutate de 183 kilograme. Fotografia pe care o prezentăm acum cititorilor almanahului nostru ne-a fost pusă la dispoziție de sora lui Gogea Mitu, pe nume Maria Vasile, care-și

FAPTUL DIVERS

trăiește liniștită bătrînețea în satul lor natal.

Pentru amatorii de curiozități, două date: încălțămintea i se confecționa după calapoade speciale, întrucît purta numărul 64; în scopuri mercantile, impresari lacomi l-au folosit (și i-au grăbit sfîrșitul) în circuri ambulante în țară și peste hotare, stîrnind pretutindeni senzație. Ba, mai mult, în aceleași scopuri oneroase, Gogu Ștefănescu, alias Gogea Mitu, a fost pus să-și încrucișeze mănușile cu celebrul campion mondial de box Primo Carnera...

Dacă aveți drum prin Craiova și faceți un popas la Muzeul de istorie a medicinei și farmaciei, îl puteți vedea în toată... înălțimea sa.

Ghici, ce este?

De-a lungul anilor, Iosif Varga din municipiul Sfîntu Gheorghe a adunat cele mai vechi obiecte despre cea mai veche îndeletnicire din județul Covasna, și nu numai din Covasna: creșterea animalelor. Colecția lui Iosif Varga reunește tot felul de tălăngi, hamuri, juguri, bice, donițe... Printre ele, două piese rare, care stîrnesc și azi admirația pentru ingeniozitatea meșterilor care le-au făurit. Amîndouă datează din primii ani ai secolului trecut. Mai întîi, este vorba de un „aparat" de bătut frișcă sau albuș de ouă, un fel de străbunic al mixerului de azi. În ce privește a doua piesă — pe care o prezentăm în imagine — cu greu o să „ghiciți" ce este. Nici mai mult, nici mai puțin, decît o... mașină de spălat rufe! Practic, ea dispune de toate

Cînd fotografii se amuză sau, mai degrabă, una din fețele solidarității albinelor

Există un colectiv care se ocupă de tehnologia creșterii albinelor și, printre altele, de tehnologia transportului stupilor de la o bază meliferă la alta, există un altul care studiază plantele nectarifere și polenifere, dispunînd de 150 hectare culturi pentru cercetare și care are în atenție, cu prioritate, pădurile de salcîmi. Apoi, un grup de cercetători care urmăresc posibilitățile de valorificare a produselor apicole destinate sănătății omului. Colectiv căruia i se datorează medicamente deja intrate în uzul curent ca „Proposept" pentru faringite și laringite, Tinctura cu propolis pentru plăgi și infecții, „Apireven" pentru dureri reumatice etc. și care cercetează elaborarea de noi medicamente. După cum se poate constata, institutul este structurat pe colective de cercetare cu profile distincte, colective care, în paralel cu munca de cercetare, desfășoară o intensă activitate productivă.

După cum se știe, albinele au o perioadă de inactivitate. E vorba de iernarea în ghem în interiorul stupului. Pentru depășirea acestei perioade se păstrează, pînă primăvara timpuriu, mătci în așa-numitele bănci. Iată cum ni se explică acest fenomen: matca, de regulă, individ unic într-un stup, devine (în aceste bănci) una dintre cele 20—100 mătci adăpostite și îngrijite în comun într-o unică colonie.

Ne deplasăm la o astfel de colonie — Pepiniera 2—Băneasa, compusă din 200 familii de albine. Situați într-o pădurice, stupii, sprijiniți pe suporți, ascund în ei starteri, familii orfanizate care permit creșterea primelor larve pentru mătci, familii crescătoare. Fiecare stup e numerotat. Se ține o evidență matematică a tot ceea ce se petrece înăuntrul fiecăruia. „Noi nu producem miere, ni se spune. Noi sîntem industrie de mătci și trebuie să livrăm anual între 5 000—6 000. În plus, 80 grame venin pentru institutul de cercetare". Dacă o

albină are 0,003 grame venin, cîte din pepinieră trebuie să treacă pe la colector pentru a fi strînse cele 80 de grame ? ! Să lăsăm matematicienilor rezolvarea acestui amănunt. Şi tot în sarcina pepinierei intră realizarea a 80 kg polen şi a 50 de roiuri pentru dezvoltarea altor familii.

Programul unei zile la pepinieră ? Istovitor şi pasionant : e controlat fiecare stup în parte, se administrează siropuri, se constată starea larvelor, nimfelor, mătcilor, trîntorilor... Aparent, nimic senzaţional. Aparent numai. Ce matcă ar accepta o alta într-un stup ? După principiul „care pe care", ar domina cea mai tînără, cea mai puternică. Aici, în coloniile de la Pepiniera 2—Băneasa (mai există încă alte opt pepiniere de mătci) şi-au schimbat statutul. „Domnesc" - cu zecile pînă ce sînt apte ca să fie distribuite, una cîte una, însoţite de-o gardă de 10—12 lucrătoare, în cutiuţe mici de lemn, apicultorilor în căutare de „cea mai bună matcă". Şi „banca de mătci" de la Băneasa e un gir în acest sens.

Gospodăriile populaţiei continuă să deţină ponderea cea mai mare din numărul familiilor de albine, respectiv 1 089 456 familii, ceea ce reprezintă 85,2 la sută din total. Restul de 14,8 la sută aparţine sectorului socialist — de stat şi cooperatist. E de la sine înţeles că un rol important în asigurarea producţiei de miere revine şi apicultorului individual. Şi celor care abia au îmbrăţişat această profesie sau sînt pe cale s-o adopte.

Ce trebuie dar să ştie un viitor apicultor, dincolo de faptul că apicultura este o îndeletnicire rentabilă, utilă, recreativă ? Pînă la rentabilitate însă, începătorul interesat în achiziţionarea unor familii de albine e bine să ştie dacă e alergic la înţepăturile acestora. O dată testul alergic efectuat, trebuie să aibă în vedere locul unde-şi va depozita stupii. Nu într-un loc prea umed sau prea umbros, nu unde bat vînturile sau sînt scurgeri menajere sau industriale. Ci într-un loc cu specii melifere valoroase, cu înflorire eşalonată pe tot parcursul sezonului apicol. Şi, bineînţeles, îndeplinite aceste două condiţii, începătorul să-şi efectueze stagiul pe lîngă un apicultor experimentat, timp în care să parcurgă literatura de specialitate, foarte bogată în domeniu. Ei bine, înarmat astfel, poate purcede la cumpărarea a doi, trei stupi. Suficient pentru demararea într-ale albinăritului, ne asigură Zaharia Voiculescu, unul dintre veteranii stupari. În fond, marii scriitori V. I. Popa, Liviu Rebreanu etc., care au practicat apicultura, au fost şi ei începători. Dar au iubit albinele ca atîţia alţii care acum, în timpul nostru, se apropie cu interes şi curiozitate de această lume mirifică.

Iubind aceste gize, dedicîndu-şi lor clipele de răgaz, observîndu-le îndeaproape, dirijîndu-le culesul, intervenind cu rafinament şi previziune în viaţa lor, învăţînd de la ele adevăruri de înaltă valoare etică — solidaritatea, truda, disciplina — apicultorul pasionat va şti să le perpetueze. Pentru că în organizarea stupului, parafrazîndu-l pe Sadoveanu, „omul vede faţeta comunismului viitor".

Marta CUIBUŞ

FAPTUL DIVERS

mecanismele şi sistemele aflate astăzi în dotarea maşinilor de spălat rufe, mai puţin partea electrică şi de programare.

Frumos şi... gustos

Această imagine, realizată de colaboratorul nostru Ion Mîndrescu, sugerează doar o parte, o foarte mică parte din frumuseţea unică a obiectului. Ce fel de obiect ? Am pus această întrebare mai multor privitori şi răspunsurile au fost dintre cele mai felurite, dar nici una exactă.

Pentru a nu vă pune prea mult răbdarea la încercare, precizăm că „obiectul" a fost prezentat în faţa obiectivului fotografic de inginerul Corneliu Enăchioiu, care lucrează la Spătăreşti, judeţul Suceava, un pasionat şi specialist în creşterea animalelor. Dar deopotrivă pasionat şi de asigurarea hranei acestora, prin străduinţile sale de a obţine producţii record la sfeclă de zahăr şi la alte plante de nutreţ. Alături de acestea, el s-a străduit, ani în rînd, să aclimatizeze şi aici, în „Ţara de Sus" a Sucevei, în condiţii cu totul diferite de locurile lor de baştină, şi o serie de plante exotice extrem de rare. Între care şi acest „obiect", care nu e altceva decît un... dovleac ! Atît de frumos, izvodit parcă de penelul unui maestru al culorilor, încît oricine şi l-ar dori în casă ca un obiect decorativ. Chiar şi gospodinele, dacă n-ar şti că din el pot face o dulceaţă apetisantă, cu o aromă suavă, unică în felul ei.

HIPOCRAT, AZI

Mai multe progrese în ultimii 40 de ani decît în ultimele... 40 de secole. Acest succint „bilanţ" se referă la medicină, domeniu care a cunoscut şi cunoaşte o dezvoltare uluitor de rapidă şi de profundă, atît în domeniul cercetării fundamentale, cît şi al celei aplicative. Sporeşte astfel vertiginos „tezaurul" de cunoştinţe al omului despre propriul organism, despre duşmanii sănătăţii sale, pe care îi poate combate tot mai sigur, tot mai eficient.

Prezentarea, chiar foarte concisă, a progreselor înregistrate doar într-un singur an în materie de microchirurgie, de diagnosticare, tratament, dar şi în discipline conexe, ca genetica sau farmacologia, ar necesita mult mai mult spaţiu decît... totalitatea paginilor acestui almanah. Ne vom rezuma, aşadar, în cele ce urmează, doar la cîteva din descoperirile recente, de mai largă accesibilitate.

10 GENE PROGRAMEAZĂ MILIARDELE NOASTRE DE ANTICORPI

Această uluitoare performanţă se datorează unui mecanism foarte original: genele se comportă la fel ca nişte claviaturi ale căror clape codifică fiecare cîte o gamă de anticorpi. Sistemul imunitar se serveşte de aceste claviaturi asemenea unui organist pentru a obţine, prin jocul a felurite combinaţii, miliarde de anticorpi diferiţi.

Se ştie că apărarea organismului în faţa agresiunii a milioane de bacterii sau viruşi este asigurată de sistemul imunitar. Misiunea acestuia este să recunoască fiecare antigen şi să-l neutralizeze, cu ajutorul unor anticorpi specifici. Întrucît s-a constatat că împotriva unui singur antigen pot fi îndreptaţi sute de anticorpi diferiţi, multă vreme s-a crezut că celulele care îi produc — o varietate de globule albe numite limfocite B — sînt capabile să fabrice miliarde de anticorpi deosebiţi unii de alţii.

Pînă nu de mult, această mare diversitate a constituit un mister pentru oamenii de ştiinţă. Se ştia, firesc, că orice anticorp este alcătuit dintr-o îmbinare de proteine, adică de lanţuri de aminoacizi. De existat există circa 20 de aminoacizi care pot fi combinaţi în toate felurile imaginabile, fiecare combinaţie corespunzînd unei anumite proteine. Compoziţia în aminoacizi şi dispunerea acestora într-un lanţ proteic sînt determinate de o genă, adică de un segment al moleculei de ADN (acid dezoxiribonucleic) prezent în nucleul fiecărei celule.

Pornind de la această realitate, s-a presupus că în fiecare limfocită B există un număr de gene egal cu cel al anticorpilor diferiţi, respectiv mai multe miliarde. Or, acest lucru este imposibil deoarece, pe de o parte, genomul uman nu comportă mai mult de un milion de gene, iar pe de altă parte, numai cîteva din acestea slujesc la elaborarea de anticorpi. Ştiinţa se afla deci în faţa unui paradox: un număr limitat de gene permitea producerea unei varietăţi evasinelimitate de anticorpi.

La elucidarea acestei probleme şi-au adus contribuţia nouă echipe de cercetători din S.U.A., Japonia, R.F.G., Australia şi Franţa. Ideea-cheie a soluţionării misterului a fost următoarea: genele care determină structura fiecărui anticorp distinct nu sînt de la bun început prezente, ca atare, în celule. Iniţial, limfocitele B nu conţin un ansamblu de gene gata „confecţionate", ci numai o grămadă de segmente provenite din fracţionarea fiecărei gene, care pot să se îmbine într-un mare număr de combinaţii diferite. Pe măsură ce limfocitele ajung la maturitate, se produce şi această îmbinare, finalizată printr-un rezultat diferit pentru fiecare descendenţă de celule. În final, urmaşii maturi ai fiecărui „neam" de celule conţin un ansamblu de segmente genice caracterizînd un anticorp unic.

Să examinăm însă mai îndeaproape acest mecanism. Fiecare anticorp este alcătuit prin asamblarea a patru lanțuri proteice identice, două cîte două: pe de o parte, două lanțuri denumite grele, formate din circa 450 de aminoacizi; pe de altă parte, două lanțuri denumite ușoare, formate din circa 220 de aminoacizi. Aceste lanțuri prezintă o interesantă particularitate: cu toate că ele diferă de la un anticorp la altul, diferențele se limitează la prima jumătate a fiecărui lanț, cealaltă jumătate fiind constantă pentru toate lanțurile de același tip. Există două tipuri de lanțuri ușoare denumite K și α și nouă de lanțuri grele. Bunăoară, două lanțuri de tip K aparținînd unor anticorpi diferiți au o parte identică, comună tuturor lanțurilor din cadrul tipului respectiv și nu se deosebesc decît prin partea lor variabilă.

Pentru explicarea acestei structuri, biologii au pornit de la presupunerea că răspunzătoare de partea variabilă și de partea constantă a lanțului unui anticorp nu este una și aceeași genă. Ar fi fost și foarte bizar ca un ansamblu atît de mare de gene să producă secvențe de aminoacizi atît de diferite unele de altele, dar în același timp și identice, toate, pe porțiunea a jumătate din lungimea lor.

Mai verosimilă a apărut, în schimb, ipoteza potrivit căreia partea constantă a unui anumit tip de lanț este codificată de un segment genic unic, în timp ce partea variabilă depinde de segmente genice diferite. Această ipoteză a condus la conturarea unui model în care genele răspunzătoare de formarea anticorpilor pot fi comparate cu o interpretare muzicală pe claviaturi ce permit obținerea unei mari varietăți de combinații, în funcție de clapele acționate, în cazul de față segmentele genice care sînt selecționate. Mai precis, modelul poate fi descris ca un ansamblu de trei orgi: două dintre ele, cuprinzînd cîte trei claviaturi, slujesc la programarea lanțurilor ușoare K și a celor ușoare α ; a treia deține patru claviaturi și codifică toate lanțurile grele. Cu alte cuvinte, dacă se consideră fiecare claviatură drept o genă, înseamnă că zece gene sînt suficiente pentru a programa miliardele noastre de anticorpi.

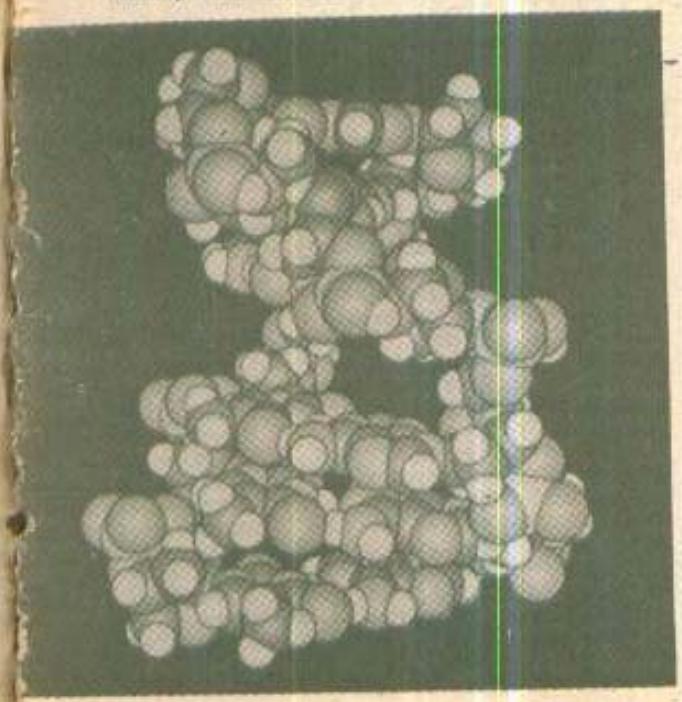

Pe baza acestui model, oamenii de știință au deslușit mecanismul prin care limfocitele B, susceptibile inițial să producă orice fel de anticorpi, se specializează în producerea unuia anumit. Cît privește evaluarea numărului de anticorpi realizabili în oricare organism uman, ea trebuie luată doar ca un indiciu asupra varietății, practic, nelimitate de anticorpi ce poate fi obținută cu un număr limitat de gene.

GRĂSIMI CARE ASIGURĂ... LONGEVITATE SPORITĂ

În general, proporția ridicată de grăsimi în sînge implică un risc sporit de ateroscleroză și de maladii coronariene. Iată însă că o serie de medici și biologi au identificat o categorie de grăsimi încă insuficient cunoscute, respectiv alfa-lipoproteinele sau LHD, a căror proporție ridicată în sînge oferă, dimpotrivă, o prețioasă protecție împotriva bolilor cardiovasculare. S-a constatat astfel că unele persoane dețin ereditar o proporție ridicată de LHD. Și că, paradoxal, speranța lor de viață depășește cu 5—10 ani media generală! Datele statistice reunite pe plan mondial de mai mulți ani atestă că, într-adevăr, o proporție mai ridicată de LHD în sînge corespunde unui risc mai redus de maladii vasculare și coronariene. Iar studiile biologice au permis să se formuleze o ipoteză care să explice cum joacă aceste grăsimi un asemenea rol preventiv.

Pentru înțelegerea mecanismului sînt necesare unele referiri la colesterol, substanța acuzată că provoacă maladiile cardiovasculare. Această moleculă mare, sintetizată, în principal, de ficat, este necesară vieții, fie și numai prin faptul că ea constituie materia primă din care organismul își fabrică majoritatea hormonilor săi.

Firește că excesul de colesterol este primejdios datorită tendinței de a se depune pe pereții vaselor sanguine, reducîndu-le atît lumenul (calibrul), cît și elasticitatea și antrenînd riscurile de infarct al miocardului. Pînă nu de mult însă, nu se înțelegea prea bine de ce unele persoane prezintă un exces de colesterol, în timp ce altele, consumînd tot atîtea grăsimi, îl au în proporție normală. Bunăoară, vînătorii Samburu, din Kenya, beau, zilnic, în anotimpul ploios, cîte 8—10 litri de lapte, iar păstorii somalezi lapte de cămilă, cu o valoare zilnică de peste 6 000 de calorii, și unii, și alții fiind scutiți de ateroscleroză. Această maladie se întîlnește îndeosebi în cadrul colectivităților în care consumul de grăsimi animale e însoțit de ingerarea unor mari cantități de proteine și de hidrați de carbon. Era deci ușor de dedus că, în afară de colesterolul însuși, mai există și alți factori care favorizează depunerile pe pereții vaselor sanguine.

De fapt, de multă vreme se știa că colesterolul circulă prin sînge asociat cu alte li-

FAPTUL DIVERS

Alain Delon Spartacus...

Ion, Maria, Gheorghe, Ileana, Petre, Ana, Radu, Vasile, Ioana... Nume de copii, de tineri, de virstnici. Din vremuri imemoriale s-a statornicit la noi bunul obicei de a pune copiilor la naştere nume pe care le poartă şi părinţii lor, pe care le-au purtat moşii şi strămoşii lor. Nume frumoase, nume româneşti. Un voluminos dicţionar onomastic atestă bogăţia şi varietatea numelor pe care le purtăm.

Şi totuşi, se mai găsesc unii părinţi care pun copiilor nume năstruşnice, luate de aiurea. Răsfoind registrele stării civile de la primăriile din două oraşe, am avut neplăcuta surpriză să dăm peste nume cu rezonanţă distonantă în onomastica românească. Alături de nume de familie ca Ionescu, Popescu, Stoian, Ene, Stan etc. stă scris Ulisse, Boby, Pamela, Dezdemona, Giani, Arabela, Europa, Asia, Africa, Omar Sivori, Colombo, Mannix, Sfinx, Paloma Blanca... Şi lista ar putea continua, nu înainte de a mai aminti unul care pune capac la toate : Alain Delon Spartacus. Poate aceştia, cînd vor deveni şi ei părinţi, vor reflecta asupra numelui propriilor copii.

Lăcusta de... 138 de ani!

Una din piesele de cea mai mare atracţie şi curiozitate, datorită faptului că este unică în ţară şi poate chiar în lume, ale secţiei de ştiinţele naturii de la Muzeul din Sighetu Marmaţiei este o... lăcustă. O lăcustă ca toate lăcustele, care a împlinit venerabila vîrstă de 138 de ani !

pide (grăsimi) şi cu proteine, alcătuind complecşi macromoleculari sau lipoproteine. Din cele patru categorii de asemenea molecule mixte, lipoproteinele de înaltă densitate sau alfa-lipoproteinele sînt cele care transportă mare parte din colesterol prin sînge. Abia în 1975, doi medici britanici au constatat la un mare număr de pacienţi că atunci cînd au proporţia de colesterol mărită, cea de LHD este scăzută şi viceversa. De aici şi concluzia că LHD-ul determină scăderea proporţiei de colesterol, facilitînd eliminarea sa de către organism.

În continuare, o serie de anchete desfăşurate în diferite ţări ale lumii au stabilit că riscul unei maladii coronariene creşte deîndată ce scade concentraţia de LHD — şi aceasta independent de ceilalţi factori susceptibili să predispună la ateroscleroză. Mai mult, s-a putut determina şi că proporţia medie de alfa-lipoproteine este de 45 mg la decilitrul de sînge, la bărbaţi, şi de 55 mg, la femei (despre care se ştie că sînt mai puţin expuse maladiilor coronariene). O scădere cu 5 mg a acestei proporţii corespunde cu o creştere de circa 25 la sută a riscului de infarct. Aşadar, pentru evaluarea riscului de maladie coronariană nu este suficient să se măsoare proporţia de colesterol din sînge; trebuie, totodată, să se măsoare şi proporţia de LHD, deoarece dintre doi pacienţi avînd acelaşi indice de colesterol, cel care prezintă şi un indice ridicat de LHD este mai bine protejat. În plus, s-a constatat că persoanele genetic dotate cu o proporţie ridicată de LHD prezintă o longevitate cu 5—10 ani peste medie.

Tot din statistici a rezultat că în determinarea mai exactă a riscului de maladie coronariană este mai concludentă proporţia de alfa-lipoproteine decît cea de colesterol, concluzie valabilă mai ales în cazul persoanelor avînd peste 50 de ani.

Majoritatea cercetătorilor concordă în aprecierea că ar fi salutară sporirea proporţiei de alfa-lipoproteine la persoanele ameninţate de infarct, la fel cum este oportună şi scăderea proporţiei de colesterol. Din păcate, nu se ştie cum poate fi provocată o creştere a proporţiei de asemenea molecule. În afară de mijloacele de mult cunoscute şi recunoscute pentru efectul lor de prevenire a maladiilor coronariene. Este vorba de renunţarea la fumat, de practicarea unor sporturi şi de eliminarea excesului ponderal. Cercetările ştiinţifice au relevat că la sportivi proporţia de alfa-lipoproteine este cu 20 mg superioară celei prezente la persoanele relativ sedentare. Desigur că sportivii beneficiază, în general, şi de alte „atuuri" în faţa bolii coronariene: ei, în general, nu fumează şi sînt mai supli — pe lîngă faptul că, în general, infarcturile sînt mai rare la vîrste tinere.

Oricum, statisticile sînt unanime în a atribui alfa-lipoproteinelor un efect de „scut" împotriva bolii coronariene. Cum se efectuează respectiva protecţie? În acest sens, biologii şi biochimiştii n-au reuşit să depăşească stadiul ipotezelor. Se pare însă că, în linii mari, beta-lipoproteinele transportă prin sînge către ţesuturi grosul colesterolului. Atunci cînd colesterolul este în exces, el se depune pe pereţii arterelor, provocînd ateroscleroza. În schimb, alfa-lipoproteinele (LHD) transportă colesterolul din ţesuturi

către ficat, unde este descompus și ulterior eliminat. Cele două molecule ar juca deci roluri antagoniste, deși ambele vehiculează colesterol : beta-lipoproteinele sînt un fel de importatoare de colesterol, iar cele „alfa" sînt exportatoare. O serie de cercetări recente au dovedit că acestea din urmă intervin, totodată, în încetinirea transportului de colesterol efectuat de către cele dintîi.

În orice caz, industria farmaceutică manifestă, pe plan mondial, interes față de alfa-lipoproteine — molecule cu un evident potențial terapeutic, încercînd să dezlege misterul acestor substanțe „anticolesterol" susceptibile să devină o armă de șoc împotriva maladiilor cardiovasculare care, alături de cancer, reprezintă un redutabil flagel al civilizației moderne.

REDESCOPERIREA ASPIRINEI

Un nou domeniu de întrebuințare se deschide în fața celui mai banal dintre medicamentele prezente în „farmacia" fiecăruia. Este vorba de tratarea ischemiei cerebrale, afecțiune foarte răspîndită, prezentînd ca simptome: amețeli, dificultăți trecătoare în vorbire sau tulburări temporare de memorie și de vedere. Acest nou tratament, pe baza unui medicament atît de vechi, este rezultatul unor aprofundate cercetări științifice desfășurate în mai multe țări ale lumii. Concluzia: acidul acetilsalicilic asigură, mai ales bolnavilor de sex masculin, o protecție eficientă împotriva acestei afecțiuni, diminuînd riscurile unui atac cerebral.

Tratarea unei grave maladii circulatorii cu niște pastile pe care oricine și le poate procura, fără rețetă, de la orice farmacie, ar putea să li se pară unora ca nefundamentată științific. Și totuși, medicii recunosc, în prezent, că aspirina este un excelent anticoagulant. De fapt, între 1960 și 1970 o serie de cercetători din Europa i-au demonstrat această calitate. Mecanismul prin care acționează aspirina a fost însă elucidat ceva mai tîrziu, de un medic englez care a arătat că aspirina are anumite efecte asupra unor substanțe hormonale denumite prostaglandine; unii dintre acești hormoni au capacitatea de a inhiba aglomerarea plachetelor sanguine, respectiv formarea de cheaguri, fluidificînd astfel sîngele. În acest fel se explică și acțiunea apreciată ca favorabilă a aspirinei în prevenirea infarctului miocardic.

Pentru a se dovedi că, într-adevăr, aspirina este în stare să prevină crizele cardiace și atacurile cerebrale, în 1972, zece institute de cercetări din S.U.A. au întreprins studii comparative, administrînd acest medicament unor pacienți care au suferit deja de ischemie cerebrală trecătoare. După 6 luni de administrare a cîte patru aspirine pe zi s-a

FAPTUL DIVERS

Cum a ajuns aici ? În anul 1848, pe raza comunei maramureșene Cimpulung la Tisa a avut loc o mare invazie de lăcuste. Oamenii au dat o luptă aprigă, dar ele se înmulțeau tot mai mult, deveneau tot mai stricătoare. Văzînd că n-au încotro, un funcționar al primăriei a fost pus să înainteze mai marilor săi o plîngere. Meticulos, spre a dovedi că plîngerea lor e îndreptățită, a pus între filele acesteia și două din lăcustele care-i stăteau din belșug la îndemînă.

Anii au trecut, unul după altul, deceniile la fel, a trecut și veacul și iar cîteva decenii, pînă cînd, prin file de arhivă îngălbenite de vreme, a fost descoperită și plîngerea cu „dovada întăritoare" a celor două lăcuste. Culmea e că, deși hîrtia a îngălbenit, cu trecerea anilor, una dintre lăcuste, presată ca într-un ierbar, s-a conservat atît de bine, încît și-a păstrat, pînă în zilele noastre, chiar și... culoarea.

Pasiunea lui e... vipera

Există și îmblînzitori de șerpi, există și dresori de șerpi, care și-i prezintă pe la circuri, încolăcindu-se cu ei, există și crescătorii anume de șerpi...

Dar există — și a existat dintotdeauna — și neliniștea, teama omului la vederea oricărui șarpe. Ceea ce nu s-ar putea spune despre tînărul care ne prezintă două exemplare, și încă nu dintre cele mai obișnuite : e vorba de vipere al căror venin e fatal pentru orice viețuitoare.

— De ce să fie fatal pentru mine și nu pentru ele ? — ne spunea tînărul biolog Ioan Ghira, de la Muzeul județean din Deva. Ele, viperele, trebuie să joace cum le cînt eu — glumește el.

Dar nu glumește. El a studiat tot ce se putea studia despre vipere și veninul lor, despre hrana și culcușul lor, despre viclenia și reacțiile lor, despre creșterea și înmulțirea lor, despre prinderea și stăpînirea lor, despre colectarea și folosirea veninului lor. Așa se face că Ioan Ghira a pornit în căutarea celor mai veninoase vipere. A reușit să captureze pînă acum opt exemplare „de toată frumusețea" — cum zice el — între care și o viperă cu corn, o raritate. Tot el le crește și le urmărește evoluția. Planuri de viitor ? Ne răspunde :

— Să prind și să cresc cît mai multe, pentru ca, pe baza rezultatelor cer-

FAPTUL DIVERS

cetării, să propun Institutului „Cantacuzino" din București o colaborare pentru crearea de condiții corespunzătoare creșterii și înmulțirii viperelor în captivitate, în vederea recoltării veninului lor în scopuri farmaceutice.

Pui de moți

Se spune că de cînd a fost inventat aparatul de fotografiat a apărut și îndemnul „Zîmbiți, vă rog !", pentru ca pelicula să surprindă frumoasa clipă menită neuitării.

Priviți aceste două imagini : una datează din 1906, cealaltă din 1986.

Amîndouă sînt făcute în același colț de poiană de pe raza aceluiași sat Buninginea, județul Alba. În fiecare dintre ele — cîte un grup de școlari. Fiecare grup împreună cu învățătoarea lui.

În prima imagine, la îndemnul fotografului „Zîmbiți, vă rog !", puii de moți, cu opinci și straie sărăcăcioase, privesc a mirare și teamă, parcă un-

constatat că atacurile cerebrale și decesele erau mult mai reduse printre bolnavii tratați cu aspirină. De atunci, o mulțime de anchete de mare amploare s-au desfășurat și într-o serie de alte țări ale lumii. Deși rezultatele au fost, în general, îmbucurătoare, din punct de vedere statistic ele nu sînt pe deplin concludente. În timp ce este incontestabil că acidul acetilsalicilic poate preveni un accident cerebral dramatic, la mulți bolnavi de ischemie cerebrală, în cazul crizelor cardiace, efectul nu este tocmai evident. Și totuși, a reieșit că aspirina previne, la circa 20 la sută din pacienți, producerea unei a doua crize cardiace.

În aceste condiții, s-ar putea pune întrebarea : de ce nu se prescrie pe larg, generalizat, aspirina, spre a se diminua numărul accidentelor cerebrale și al crizelor cardiace ? Desigur, prima cauză este că apariția maladiilor respective este legată de structura constituțională și de un complex de factori distincți pentru fiecare individ, încît ideea unui „panaceu universal" este destul de puțin realistă. În plus, deși aspirina este un medicament puțin periculos, ea prezintă totuși unele riscuri : hemoragii gastrointestinale, dispepsii, grețuri, amețeli, alergii. Ca atare, nu este cazul să se prescrie doze cotidiene decît persoanelor care o suportă și cărora le este, într-adevăr, necesară. Oricum însă, opinia unanimă a specialiștilor este că, în general, cei care au suferit vreodată de un atac cerebral sau de o criză cardiacă pot preveni recidivele apelînd zilnic la aspirină.

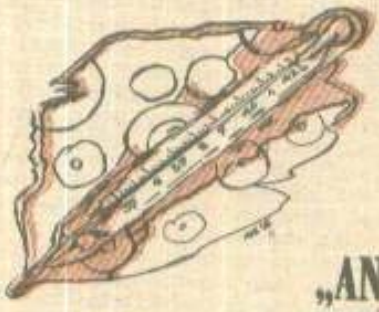

FEBRA — UN BUN „ANTIBIOTIC"

Un mare număr de medici din întreaga lume sînt în curs de revizuire radicală a atitudinii lor față de febră. Astfel, se merge pînă la a considera că e chiar preferabil ca febra să fie lăsată să-și urmeze cursul, atunci cînd atinge niveluri moderate, fără a se încerca scăderea acesteia cu ajutorul medicamentelor (antipiretice de tipul aspirinei și piramidonului).

La originea „reabilitării" febrei stau două recente descoperiri ale fiziologiei.

Atunci cînd sistemul imunitar al organismului detectează un „invadator", virus sau bacterie, anumite globule albe primesc misiunea să-l „absoarbă" pe intrus și să secrete un hormon care acționează asupra hipotalamusului, centru cu funcție de „termostat", ce reglează temperatura, comandîndu-i să urce nivelul acesteia. Starea febrilă provoacă deîndată o reducere a proporției de fier și de zinc din sînge. Or, cercetările întreprinse au relevat că febra sporește necesarul de fier al bacteriilor patogene. Ca urmare, temperatura ridicată și cu „corolarul" ei, proporția redusă de fier, inhibă dezvoltarea acestora.

În plus, dintr-o serie de alte cercetări a rezultat că febra ar favoriza acțiunea antibioticelor, contribuind astfel la blocarea propagării proceselor infecțioase.

Firește însă că febra nu trebuie considerată drept binefăcătoare în toate cazurile, ținând să precizeze specialiștii. Atunci cînd ea provoacă un stres primejdios, mai ales la cardiaci, la persoanele vîrstnice și la nou-născuți, trebuie să se adopte măsuri ferme de combatere. Cu atît mai mult cînd febra foarte mare este însoțită de tulburări generale grave, cum ar fi puternice frisoane, convulsii, delir etc. Cît privește determinarea temperaturii optime, cercetarea științifică nu și-a spus încă ultimul cuvînt. Oricum însă, știința este pe punctul de a confirma concluziile unui medic englez din secolul al XVII-lea, după care „febra este arma folosită de natura umană pentru izgonirea dușmanului".

CINE DOARME BINE CREȘTE MARE?

În ultimii ani, cercetarea științifică și-a îmbogățit mult cunoștințele despre hormonul de creștere, secretat de hipofiză, sub controlul hipotalamusului. Hormonul acționează cu intensitate maximă în primii ani de viață ai individului, intervenind în procesul de dezvoltare dimensională a corpului și constituind unul din principalii factori care reglează creșterea. El este secretat intens mai ales noaptea, cînd se înregistrează două-trei maxime care durează cîte o oră. Faptul că hormonul acționează mai puternic noaptea a făcut pe unii oameni de știință să opineze că există o corelație între somn și creșterea corpului uman. De fapt, prin metodele de investigație moderne, s-a dovedit că fenomenul somnului este la fel de complex ca starea de veghe și la fel de important pentru desfășurarea vieții umane. Rolul său nu se rezumă deci la eliminarea efectelor oboselii. Ba, mai mult, profesorul francez Michel Jouvet, cunoscut specialist în studierea somnului, susține chiar că funcția reparatoare a somnului nu este primordială decît pentru înlăturarea oboselii musculare. Pentru oboseala nervoasă, funcția reparatoare este discutabilă, cu atît mai mult cu cît creierul continuă să desfășoare în timpul somnului o activitate foarte intensă.

FAPTUL DIVERS

deva dincolo de ei. Și cîtă tristețe e în uimirea și privirea lor !...

După 80 de ani, în aceeași poiană smălțuită de flori, pui de moți de aceeași vîrstă, din același sat și de la aceeași școală, zîmbesc cu adevărat. Și cîtă lumină e în zîmbetul și privirea lor !...

O poză care a cucerit lumea

I-a fost dat fotografului Gheorghe Lăzăroiu din Sibiu să surprindă pe peliculă un moment inedit în frumoasa zonă a Cisnădioarei, unde i-a apărut, deodată, în obiectiv, acest original alai de nuntă pe... motociclete.

Imaginea a fost trimisă, împreună cu altele, la un salon internațional de artă fotografică. Acolo a obținut premiul cel mare, după care fotografia a început să colinde lumea, de la o expoziție la alta, aducîndu-i autorului o bună parte din cele peste 50 de premii internaționale pe care le are în prezent.

Apoi fotografia a fost, rînd pe rînd, solicitată de organizatori de expoziții și saloane internaționale de artă fotografică.

Solicitată de organizatori și admirată de foști și viitori miri, mirese și nuntași din Anglia, Argentina, Belgia, Bulgaria, Brazilia, Canada, Cehoslovacia, China, Franța, Italia, Iugoslavia, Japonia, Luxemburg, Portugalia, R. F. Germania, Singapore, Spania, S.U.A., Turcia... Și lista continuă ! Ca și călătoria pozei pe mapamond.

Rubrică realizată de
Petre POPA
cu sprijinul corespondenților „Scînteii"

nului o activitate intensă — chiar agitată în perioada „somnului paradoxal" — ceea ce se reflectă printr-un consum sporit de oxigen. Regularizarea creşterii ar depinde de calitatea somnului ; un somn normal, de calitate, ar asigura o creştere normală, insomniile plătindu-se cu momente de stagnare.

Ce-i drept, n-a fost adusă nici o probă incontestabilă, ştiinţifică ori statistică, în acest sens. Şi totuşi, o experienţă desfăşurată la Spitalul de pediatrie din Paris a dovedit că stările de nelinişte nervoasă frinează secreţia hormonului în cauză. Astfel, s-a constatat la copiii spitalizaţi pentru deficienţe de creştere o corelaţie strînsă între aceste tulburări şi starea afectivă deteriorată (agitaţie, irascibilitate sau stări anxioase ori depresive). La copiii frustraţi afectiv se produce o cantitate mai mică de hormon al creşterii, proporţia restabilindu-se însă o dată cu ameliorarea stării afective şi micşorîndu-se, din nou, în cursul unor noi crize afective. Or, perturbările psihice marchează şi somnul, anxietatea provocînd insomnii, somn agitat, coşmaruri. De unde şi concluzia logică : copiii care dorm bine cresc normal deoarece climatul afectiv nu le tulbură mecanismele nocturne de secretare a hormonului creşterii.

Chiar dacă ar fi vorba de o concluzie încă neverificată, de ce să nu se ţină totuşi seama de ea, mai ales că înţelepciunea populară — validată nu o dată prin descoperiri ştiinţifice ulterioare — a intuit-o de mult ? Părinţii să facă aşadar tot posibilul ca somnul copiilor să nu fie perturbat prin conflicte inutile, certuri înaintea somnului, filme sau lecturi nepotrivite. Chiar dacă nu e încă cert că un somn de calitate asigură centimetri în plus la înălţime, este totuşi sigur că el contribuie la un mai bun echilibru nervos, la o sănătate mai bună atît pentru copii, cît şi pentru adulţi.

ATENŢIE LA RITMURILE BIOLOGICE!

Este cu adevărat necesar ca medicamentele să fie luate exact la ora indicată de medic pe reţetă ? Categoric da, întrucît nu întîmplător precizează medicul „a se administra dimineaţa, seara, înainte, după sau între mese". Organismul înregistrează variaţii, în funcţie de ritmurile biologice determinate de alternanţa zi-noapte, de ritmul lunar, al anotimpurilor etc.

Pe această temă, în ultimii ani au fost întreprinse studii aprofundate, conturîndu-se chiar un nou domeniu al ştiinţelor biologice : *cronobiologia*. S-a demonstrat astfel că o medicaţie administrată la o anumită oră nu are acelaşi efect la altă oră a zilei, chiar dacă doza rămîne aceeaşi. Pînă şi impactul unei banale aspirine, bunăoară, diferă : înghiţită dimineaţa, cînd procesele biochimice de eliminare a acestei substanţe sînt mai lente, ea are un efect mai puternic decît seara, cînd excreţia este rapidă. Lucru valabil şi în ce priveşte medicamentele antihistaminice care combat acţiunea nocivă a histaminelor generatoare de alergii din organism.

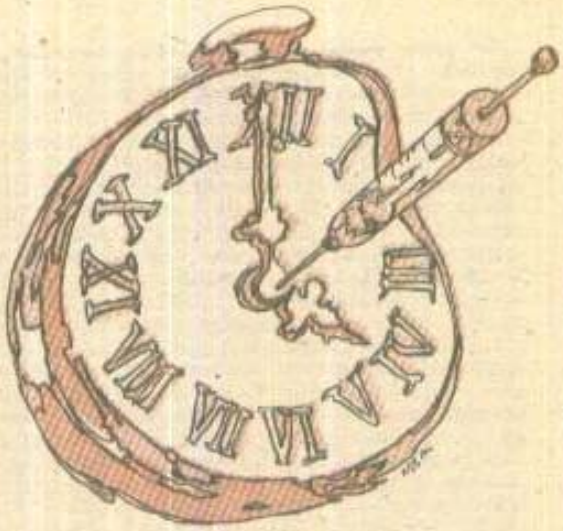

De fapt, fiecare organ funcţionează după un ritm al său propriu, de care trebuie să se ţină seama în prescrierea oricărui tratament medicamentos. La fel, şi anestezicele s-au dovedit că au un efect mai puternic şi mai durabil în anumite perioade ale zilei, ca şi o serie de produse medicamentoase care au o dinamică proprie. În special, în corticoterapii (cu hormoni ai corticosuprarenalei şi derivaţii acestora) se pare că e recomandabilă administrarea medicamentului dimineaţa, cu scopul de a coincide cu un maxim al secreţiei hormonale. În schimb, alte produse, cum sînt unele dintre cele utilizate în reumatologie, s-ar părea că sînt mai eficiente seara.

VITAMINELE ŞI... ALFABETUL

Cunoştinţele actuale despre vitamine sînt încă departe de a fi complete. Însăşi clasificarea lor n-a fost încă pusă la punct, alfabetic ea „fisticindu-se" la litera B (vitamina B_1, B_2, etc.) şi derapînd la E. Dacă vitamina F nu poate fi decît foarte rar întîlnită în cărţile de alimentaţie dietetică, între vitaminele E şi K, aceasta se datorează faptului că cel mai frecvent ea este inclusă în categoria acizilor graşi esenţiali. Organismul are nevoie de aceştia, dar nu-i poate sintetiza. Unii se comportă ca vitaminele, acţionînd ca ele, în doze foarte mici.

Este tocmai cazul acidului linoleic, adică al misterioasei vitamine F, care poate fi întîlnită în uleiul de arahide sau de mac. Ea abundă însă în uleiul de floarea-soarelui, porumb, soia, sîmburi de struguri, nuci, unde concentraţia sa atinge circa 50 la sută. Aceste uleiuri sînt recomandabile mai ales în regimul bolnavilor de ateroscleroză şi al tuturor celor care prezintă o proporţie mărită de colesterol.

Oricum, literele alfabetului oferă încă mult teren pentru descoperirea a noi şi noi vitamine.

Grupaj realizat de
Ioana DABU

EUGEN BARBU

„La judecata de apoi a poeților"

Citind aed după aed,
Cu lungi pasaje vechi și noi,
Sfîrși-va serialul, cred,
La... JUDECATA DE APOI !

VALENTIN SILVESTRU

Vin solicitări în șir,
Invitații valuri-valuri ;
Nici nu pot să mai respir
De atîtea festivaluri.

FĂNUȘ NEAGU

„Îngerul a strigat"

În Giulești nu merge treaba
În pofida unor trude ;
Strigă „îngerul" degeaba
Că Rapidul nu-l aude.

Parodistul MIRCEA MICU

Gîndește Micu : eu, socot,
Plimbîndu-mi asinul la pas,
Că „urecheatul" este tot
O parodie... de PEGAS.

MARIN SORESCU
autor al piesei IONA

Văzînd IONA, zeul mării
Scoase fericit suspin :
„Îl iubesc mai acătării
PE SORESCU... că-i MARIN" !

ION BĂIEŞU

Dramaturg de cert nivel
Scriitorul I. Băieşu.
După „Tanţa şi Costel"
Ne mai duce şi cu „Preşul" !

Compozitorul DUMITRU CAPOIANU la Costineşti

Cînd, Capoianu, pus pe şagă,
Pătrunde-n mare, bată-l vina,
Stîrneşte-un val ce se propagă
Din Costineşti pîn-la Sulina.

EPIGRAME.

UNUI CADRU SANITAR

Meştere, ori nu ţi-e jenă,
Ori seringa ţi-e prea lungă,
Că m-ai înţepat în venă
Şi mă ustură... în pungă !

DE ANUL NOU

Întrînd cu cinci secunde doar
În noul an, răcni Vasile :
„Nevastă, toarnă-mi un pahar
Că n-am băut de-un an de zile".

TALENTUL

Un fapt mereu se-adevereşte :
TALENTU-I un grăunte, care
Nu germinează şi nu creşte,
De nu-l stropeşti şi cu sudoare.

CUVÎNTUL

Cu-o vorbă caldă şi suavă
Poţi ridica un om în slavă
Şi tot de-acolo c-un cuvînt
Poţi da cu dînsul de pămînt.

JURĂMÎNTUL FUMĂTORULUI

Că va face, ne-a jurat,
Gestul brav şi înţelept
Să se lase de fumat
...Dar ne-a tras pe toţi în piept !

VITICULTORUL

Curios să nu vă pară,
Truda mea are un scop :
Via asta-i o comoară
Şi de-aceea... o îngrop.

IDILĂ FARMACEUTICĂ

PIRAMIDON, un drog ce-alină,
Din ramura lui Esculap,
S-a-ndrăgostit de-o ASPIRINĂ
Şi are-acum dureri de cap.

Desene şi epigrame de
AL. CLENCIU

instantanee pe mapamond

Din carnetele de însemnări ale reporterilor și redactorilor „SCÎNTEII"

Acasă la Hemingway...

lîngă Havana, la San Francisco de Paula

În sfîrșit, iat-o ! Știam, citisem că răsare dintre palmieri, că — înconjurată de vegetație luxuriantă — domină spațiul curs o insulă domină valurile. În splendida grădină a fermei lui Hemingway, Finca Vigia, din San Francisco de Paula, casa „hipnotizează" prin lumina ei ; te întîmpină privindu-te intens din marea verde a frunzelor. Pare mai degrabă o vilă pentru malul mării, deși marea e departe, undeva jos, în dreapta.

La intrare, tăcut, clopotul uriaș în nemișcare. Așteaptă să-i fie înviat sunetul. Dar stăpînul nu mai este să-l audă, să-i răspundă. Pentru cine-ar mai bate clopotele, atunci ?

Deci aici, în această casă, devenită muzeu, și-a trăit — și cuvîntul în cazul marelui scriitor trebuie receptat în rezonanța sa plenară — o parte din viață. Și-a trăit și o parte de amurg. Dar ce amurg încăpător, tulburător... Acum au rămas doar casa, obiectele. Și arborii... În scoicile frunzelor, cînd trece ușor vîntul peste colină, poate mai vibrează glasul scriitorului, rămas în aerul din preajmă, ecou de neauzit cu simțurile lumești. În pietrele și nisipul potecilor au rămas, desigur, literele pașilor săi. Ploile anotimpurilor nu puteau să le șteargă ; pasul lui era prea adînc. Ca și cuvîntul pe care știa să-l sape pentru eternitate în fragila marmură a hîrtiei. El și-a scris cărțile cu viața, cu sîngele, neocolind — pentru a le scrie — riscurile, rănile, aventurile. Știa că pentru a putea asculta și înțelege viețile altora, pentru a putea aduce la lumina literelor vuietul vieților trebuie, mai întîi, să-ți iei în stăpînire bărbătește, voluntar propria viață, să-ți asumi, nu cu precauții lașe, cărările-i necunoscute încă, să te afunzi în adîncimile lor, căutînd mereu orizontul. Pentru a putea începe din nou drumul.

Ferestre mari, ușă deschise fac din casa căreia te simți îndemnat să-i faci mereu înconjurul, revenind mereu la locul de plecare, o imensă vitrină. Pereții de sticlă ai acestei ipotetice vitrine sînt, firește, invizibili. Ei sînt chiar aerul din jur, ce și-a împrumutat discret, de la arborii din preajmă, o nuanță de verde, aproape imperceptibilă.

Ceasul măsoară grav, imperturbabil timpul...

Încerc să-l imaginez pe Bătrîn pe terasa vilei ; ori aplecat asupra mașinii de scris — poate încleștat ca la o corrida ; ori ca la o vînătoare de lei în Africa ; sau ca în acele momente în care, în Spania, istoria îi cerea un răspuns, și nu a ezitat să-l dea.

Nu e ! Nu mai e ! Dar totul îmi pare a-i fi pe potrivă. Peisajul, arborii, liniștea din jur — în care oricînd ar fi posibilă descătușarea furtunii și dezlănțuirea vuietelor mării — îmi par a fi fost pe măsura stăpînului locului.

Din nou — ocolul casei ; accesul în camere este interzis, dar totul, absolut totul, este la vedere. Cărți, cărți, cărți... de literatură, de politică, de vînătoare. Multe probabil cu dedicații... Unele cu paginile deschise. Peste tot cărți. În camera de locuit, în bucătărie, în sufragerie, pe o etajeră lîngă grupul sanitar. Pe pereți, trofee, nenumărate trofee. Capete blînde de căprioare... Dar și capul agresiv, masiv ca un zeu, al unui bizon. Puști... Una din armele cu care a încercat tăria vieții. Mașina de scris... Cu care vîna cuvintele și le sortea nemuririi. Gloanțe, gloanțe netrase... Vor aștepta zadarnic să-și împlinească destinul. Ochelarii... Sticle de whisky, de rom — frumoase, decorative, goa-

le. Afișe cu chipuri de toreadori celebri.

În sufragerie, masa e pusă. Sînt la locul lor toate cele trei tacîmuri. Unul pentru El, pentru stăpînul acestor arbori, acestui spațiu de aer și cer. Altul — pentru soție. Cel de-al treilea pentru „prietenul care s-ar putea să vină". Întotdeauna, la masa lui erau trei tacîmuri. Mereu era așteptat un prieten. Chiar dacă nu întotdeauna venea.

Soția avea pasiuni astronomice. Pentru asta a construit un turn, în apropierea vilei. Un turn în care și-a instalat instrumentele pentru cercetat, pentru contemplat cerul. De fapt, turnul a fost construit la sugestia soției pentru că aici l-ar fi vrut mai izolat de lume pe scriitor. Considera o-i fi creat astfel condiții de meditație și creație. O simplă stratagemă ? Un semn de iubire ? Un semn de evlavioasă prețuire a talentului ? În timp ce scriitorul își căuta în memorie și în imaginație eroii, soția privea prin lunetă stelele. Pretext ca să-l păzească, să-l ferească de tentații (a călătoriilor ?, a singurătății ?). Urcăm în turn. Luneta e la locul ei. Și celelalte obiecte... O senzație de austeritate viguroasă. Nu, nu e nici aici ! Cîndva pașii săi au urcat și au coborît aceste trepte. Probabil, nu o dată, aici s-a lăsat ispitit, la îndemnul soției, și de cercetarea hărții cerului. Dar mai degrabă ar fi voit, cred, să îndrepte luneta spre locul unde rîul Cojimar se grăbea să întîlnească marea, spre satul de pescari în care-i plăcea să coboare și de unde, într-o zi, a pornit pe mare — vă amintiți ? — lăsîndu-se dus în larg de peștele uriaș, hotărît să-l supună, să-l învingă, să-l aducă la mal. Și nu s-a dat bătut. Numai că pînă la mal, carnea uriașului pește a căzut pradă rechinilor, iar victoriosul bătrîn, fără să știe, purta istovit de puteri, la capătul unei înfruntări pe viață și pe moarte, doar umbra învinsului. Să-ți învingi destinul și el să refuze să te privească-n față.

Au rămas din toate, săpate în zidul invizibil al nemuririi, cuvintele — cîte or fi ? — din „Bătrînul și marea". A rămas, acolo, în adîncul cuvintelor Hemingway însuși. E viu. Veșnic va spinteca valurile, potrivnice bărcii lui, acest Bătrîn legendar. Căruia îi plăcea să zăbovească printre pescarii micului sat și să descopere, cu ei, marea.

Puțin mai departe de „turnul de veghe la liniștea stelelor" e piscina. Apa a secat de mult. În apropiere, mormîntul celor patru cîini ai lui Hemingway : Black, Negrita, Linda, Neron. Gîndul zboară la grădina, cu alte dimensiuni, în care un alt uriaș al cuvîntului și-a spus numele. La Mărțișorul arghezian unde, în vecinătatea stăpînului, își doarme somnul, cel pentru totdeauna, celebrul Zdreanță.

Într-un copac fără frunze, cu coaja cerată, pe una din ramurile ce par triste în dezolanta lor sărăcie, în vîrful ei, domină, singură și orgolioasă, o floare. Arde ca o candelă roșie veghind solitară dezlănțuirea vegetală din juru-i. Învecinîndu-se cu bambușii triumfali, ce-și duc simetric, într-un orgoliu cenzurat, menirea spre cer. Îmi place să văd în verticalitatea lor zveltă niște făclii eterne pentru Bătrînul care a știut să învingă marea.

...Revin la casă.

E liniște. Doar vîntul adie ca o părere în perdele. În baia lui Papa-Hemingway, într-un borcan, împietrită în alcool, o șopîrlă. „E o întîmplare cunoscută, îmi spune prietenul Carasco. Dar ea mărturisește multe despre firea scriitorului...".

Într-o zi, plimbîndu-se prin grădină, Hemingway a observat neliniștea uneia din pisicile sale, zbuciumul ei. S-a apropiat să vadă ce s-a întîmplat. Pisica descoperise o șopîrlă și se încinsese o adevărată bătălie. O luptă inegală, desigur. Scriitorul a salvat „victima" din ghearele pisicii și a încercat să o vindece. Infirmeria — cada băii sale. Cu toate străduințile, vietatea de smarald n-a mai putut fi salvată. I-a rămas trupul inert, conservat în alcool, să povestească, prin nefericita întîmplare, vizitatorilor cîte ceva despre stăpînul acestui univers vegetal.

Ca și mormîntul celor patru cîini.

Ca și prieteniile — mai ales prieteniile — Bătrînului ; de la toreadori faimoși pînă la actori celebri, care au aflat întotdeauna pregătit al treilea tacîm, ca să fie bine primiți. La fel ca pe alți oameni deosebiți din timpul vieții sale. Bineînțeles, cei care au avut privilegiul să fie acceptați de Hemingway. De marele scriitor care, în același timp, s-a dovedit o mare conștiință și prin aceea că nu s-a putut imagina altfel decît pe potriva marilor săi eroi. O dovadă aducînd-o și sfîrșitul pe care și l-a decis cu sînge rece, cînd a înțeles că trupul nu mai avea puterea să învingă... marea.

Din multele legende ce s-au țesut și, neîndoios, se vor mai țese în jurul vieții și operei scriitorului, mă simt îndemnat să evoc un episod de viață care îl reprezintă pe scriitorul ce declara ziariștilor, în legătură cu revoluția cubaneză: „Noi, oamenii cinstiți, credem în revoluția cubaneză. Guvernul revoluționar este unicul guvern decent pe

care l-a avut Cuba". Este vorba de sosirea lui Hemingway în Cuba după victoria revoluției. Mi s-a spus că, la sosire, pe aeroport, a sărutat emoționat steagul cubanez, iar fotoreporterii, luați prin surprindere, au pierdut momentul. Unul dintre fotoreporteri l-a rugat pe scriitor să repete gestul. „Domnilor, a răspuns scriitorul — gestul meu a fost sincer, n-a fost pozã !". Și, se înțelege, n-avea cum să satisfacă solicitarea fotoreporterului. El nu-și putea trăda eroii, marii eroi ai cărților sale. El nu interpreta viața. O trăia !

Un asemenea om a fost Hemingway.

Clopotul de la intrare stă neclintit, acum, în lumina dimineții. Briza ușoară a vîntului n-are puterea să ajungă pînă la sunet.

Armele de vînătoare pîndesc liniștite în umbra trofeelor — „documente de atestare" a curajului vînătorului. Al cărui cel mai mare, incomparabil curaj a fost lupta pe viață și moarte cu cuvîntul. Din care a ieșit învingător.

Lîngă arme, și ele indiferente, risipite, reci, inerte — gloanțele. Nenumărate.

Parcă cineva a șoptit lîngă mine : — Adio, arme ! Sau mi s-a părut ?

Încă o privire în interiorul casei. Pentru a mai dărui amintirilor ce vor veni încă o imagine. Înregistrez în grabă : mașina de scris... ochelarii... gloanțele risipite pe o măsuță, lîngă una din multele lui arme... Și ușa de la dormitor deschisă, înțepenită cu un uriaș dicționar, greu ca un bolovan.

De dincolo de colțul casei, din arborele fără frunze, te veghează la plecare, orgolioase, petalele roșii ale florii solitare, care ard în lumina tremurîndă ca-ntr-un policandru imens. De parcă, solemn și sobru, copacul a aprins o lumînare pentru Bătrîn. Gestul copacului, cred, l-ar fi înțeles. Și l-ar fi acceptat...

Nicolae DRAGOȘ

În lumea copacilor pitici

Unde-i vîntul de pe Marele Zid, care te dărîma, care înăbușea și larma copiilor, a sutelor de elevi care-l invadaseră și-și găsiseră în lungul și în latul lui, atît cît le era îngăduit, cel mai bun loc de joacă ? Unde-s munții aceia arși de vînt, roșiatici, triști, golași care stăteau de strajă Marelui Zid chinezesc ? La Suzhou, deși noiembrie, era vară caldă, blîndă. O fi Suzhoul bătrîn de 2 500 de ani și Lacul Tai de cînd lumea, dar grădinile de paradis le șterg orice vîrstă. Parcă ai păcătui dacă în loc să te plimbi prin Grădina Administratorului (Cho Cheng Yuan), prin Grota Leului (Shih Tzu Lin), prin Grădina lui Linger în (Liu Yuan), ai sta să le numeri povara anilor... Ochii bucurîndu-ți de frumos, ai sentimentul clar că tot ce-i frumos pe lume, dar **frumos** într-adevăr, nu cu aproximație, cu vremea capătă acea tinerețe fără bătrînețe a poveștilor noastre ! Da, omul e trecător prin viață : și plantele, și piatra, și tot, dar una este să numeri anii în decenii, altceva în secole, în milenii...

Pagode mai văzusem, deși în grădina de la Suzhou majoritatea aveau ceva intim, delicat ; chiar și pagoda de pe Dealul Tigrului, chiar și elegantele pagode gemene, chiar și micile pagode presărate prin lac — nu erau o noutate... Dar, adunate cu lungi coridoare care protejau plantele, cu grădini în care roci de forme curioase te plasau în lumea poveștilor fantastice, cu helestele în care verdele era de la o clipă la alta cînd auriu, cînd albastru, cînd griul cel mai curat — căpătau alte nuanțe, alte semnificații. Și nimic nu te uluiește mai mult decît lumea copacilor pitici care parcă te cheamă să-ți arate că, deși sînt cît o mînă cu degetele răsfirate, ei, micii portocali, au și portocale, deși nu se ridică mai mult de jumătate de metru de la pămînt, ei, micii copaci cu frunzele roșii, parcă meri sălbatici, sînt mai falnici decît copacii giganți... Grădinarul i-a așezat cu grijă în vase, în glastre, în lădițe sculptate, a avut înțelepciunea să nu-i ordoneze ca la armată, ci să compună cu ei un ansamblu de mare pitoresc, printre roci, printre mici coline improvizate, dîndu-le tuturora șansa, prin abile denivelări, de a fi văzuți și admirați. Așa cum coridoarele aveau în zid neașteptate ochiuri (rozete, pătrate, în formă de frunză), zăbrelite de diverse jocuri în lemn lăcuit, un fel de ferestre fără banalele ferestre și fără geamuri, prin care vedeai, trebuia neapărat să vezi tabloul care se năștea în partea cealaltă de grădină ! Pentru că exact în acel loc, spre care „fereastra" îți trimitea privirea, o rocă cu chip de dragon, poate, era la picioarele unui lămîi pitic, o floare de zăpadă, poate, se alinta în fața unui pin, un copac roșu, poate, prin crengile lui îți destăinuia drumul către o pagodă neștiută...

...O pagodă, un lung și elegant coridor, un copac pitic, tineri, foarte mulți tineri care zăboveau lîngă o floare, lîngă o piatră, toate la un loc oglindite în apa lacului pictau alte culori, dezvăluiau alte nuanțe ale lumii știute brăzdate de dantela pagodelor de piatră, a pagodelor de lemn, de parfumul orhideelor... Măiastra mînă a omului le-a dat bucuria întîlnirii cu soarele, cu oamenii. Nimic mai mult. Le-a croit coridoare spre veșnicie. Nimic mai mult. Helești rămîne helești, pagoda-pagodă, fără luciul noului plasat cu forța. Cu delicatețe, cu sfințenie pentru ceea ce de milenii rămîne tînăr, pentru uimirea și bucuria celui ce simte tinerețea fără bătrînețe, preț de cîteva ore...

Smaranda OȚEANU

Laponia — cu și fără laponi

Păduri, nesfîrșite păduri de conifere, străluminate din loc în loc de mesteceni ce se înalță ca niște luminări albe spre cer. Imaginile se repetă în formă răsturnată, reflectate în oglinzile de cristal ale lacurilor. Pădurea finlandeză este de neînchipuit fără miile de lacuri decupate în cele mai bizare forme în covorul vegetal, ca într-o broderie fantastică, fără început și fără sfîrșit. Pe măsură ce ne apropiem de Cercul polar, peisajul cunoaște sensibile transformări. Brazii și pinii își pierd din maiestuozitate, predominante devin tufărișurile cu nuanțe albăstrii; totul se micșorează, de parcă avionul ar lua înălțime, deși în realitate coborîm...

...Coborîm în ținutul de basm al Laponiei. Mai întîi, la Rovaniemi, capitala acestei provincii, care ocupă o treime din suprafața Finlandei. Cea mai întinsă, dar și cea mai puțin populată. Clima aspră, privațiunile impuse de rigorile nopții polare i-au ținut departe pe finlandezi de aceste locuri, puțini fiind aceia ce s-au încumetat să se stabilească în văile mai primitoare ale riurilor, dedicîndu-se creșterii renilor sau pescuitului. Laponii, băștinașii a căror prezență în zonă este atestată de aproape opt milenii, sînt și ei din ce în ce mai puțini.

Aflăm despre ei la Rovaniemi, la „Casa Lappia", palatul conceput de celebrul Alvar Aalto drept centru spiritual al laponilor, atîția cîți au mai rămas, să conserve mărturiile despre viața și obiceiurile lor. Ca un prolog la întîlnirea pe care urmează să o avem cu guvernatorul provinciei, sîntem invitați să cunoaștem „Splendorile Arcticii" prin intermediul peliculei cinematografice. Filmul prezintă Laponia în ipostazele atît de contrastante impuse de succesiunea a numai două anotimpuri: iarnă și vară. O iarnă lungă și aspră, cu geruri năprasnice, cînd mercurul termometrelor coboară la —50°C; este anotimpul în care mantia nopții polare se ridică doar pentru cîteva ceasuri pe zi puțin deasupra liniei orizontului pentru a oferi privirilor un pic de cer înroșit, semn că Pămîntul se mai învîrtește încă în jurul Soarelui. O vară lungă și strălucitoare, cînd natura, desprinsă din strînsoarea înghețului, cunoaște o adevărată explozie, beneficiind din plin, în compensație parcă, de lumina și căldura astrală.

Bucuria laponilor în anotimpul verii își găsește multiple forme de manifestare în cîntecele cu care își însoțesc turmele de reni, în jocurile copiilor, în concursurile de îndemînare ce-i reunesc periodic, perpetuînd străvechi îndeletniciri sublimate prin artă.

Aveam să constat mai tîrziu că imaginile de film prezentate la „Casa Lappia" nu puteau să redea decît secvențe izolate despre ceea ce înseamnă Laponia. Laponia în înțelesul ei geografic mai larg, de ținut populat din vechime pe o bună parte a teritoriului de azi al Norvegiei, Suediei, Finlandei și în nord-vestul U.R.S.S. de un popor tenace, curajos și blînd, legat prin întreaga sa existență de natură. Guvernatorul Laponiei finlandeze avea să ne vorbească pe larg despre preocuparea la nivel guvernamental pentru integrarea laponilor în societatea modernă și, deopotrivă, pentru păstrarea fondului cultural lapon. Sînt meritorii eforturile ce se fac în acest sens pentru conservarea limbii — obiect de studiu la Universitățile din Helsinki și Oulu — pentru introducerea în circuitul valorilor culturale naționale a mai multor muzee etnografice lapone. Există însă și motive serioase de îngrijorare. Natalitatea în scădere continuă constituie un serios semnal de alarmă. Potrivit ultimului recensămînt, în Finlanda populația laponă nu depășește 4 000 de persoane. Cu puține excepții, laponii se retrag în tundră cu turmele lor de reni, ducîndu-și viața ca și pînă acum, reglată la succesiunea celor două anotimpuri.

I-am căutat pe sute de kilometri spre nord, la Ivalo și pe malurile lacului Inari. Era la sfîrșitul verii, cînd natura întreagă se

pregătea pentru lunga noapte a zăpezilor. Lăsăm în urmă rîul Kemi ducînd spre sud plutele înlănțuite, lăsăm în urmă ultimele așezări purtînd însemnele civilizației moderne. Arareori întîlnim cîte o cabană din lemn, undeva, probabil la o exploatare forestieră, cîteva căsuțe pe roți, vopsite în culori vii, cu glastre de flori în ferestrele largi, făcute parcă anume pentru a capta toată lumina verii, și din nou lacul, pădurea... Cu cît înaintăm, pădurea devine mai joasă, copacii se chircesc năpădiți de licheni, împresurați de ierburi. Și se colorează — verdele devine galben, arămiu și tot mai ades apar pe întinsul tundrei culori de foc. O simfonie de culori, între care predominant este roșul aprins. Pentru ca peste alți zeci de kilometri să vedem întreaga tundră în flăcări. Este sezonul pe care laponii îl denumesc „ruska", preludiul iernii polare. Un sezon scurt, de numai cîteva săptămîni, cînd aproape toate speciile de plante explodează în roșu intens.

...„Eee, oo, leei, laa...". Din depărtare se aude un tînguit de jale, reluat de fiecare dată mai sfîșietor, sugerînd resemnare în fața cursului implacabil al vieții. Iată-i pe primii laponi în jurul focului din fața iurtei, îmbrăcați în costumele lor inconfundabile, cu mult roșu, identic cu cel al tundrei în acest anotimp, cu albastru din albastrul cerului de vară, cu puțin galben din galbenul frunzelor de mesteacăn în prag de iarnă și alb din albul imaculat al zăpezii. Și pentru prima dată m-am gîndit atunci că Moș Gerilă, care, potrivit legendei, pornește de aici cu sania trasă de reni, încărcat cu daruri, are mantia de un roșu aprins, același roșu, așa cum arată tundra în incandescența ruskăi. Vizitasem la Ivalo și casa lui Moș Gerilă ; în prag ne-a întîmpinat chiar el, fiind în repaus după atîtea călătorii, dar avînd totuși o intensă activitate „protocolară", organizată de agențiile de turism. Laponii întîlniți în adîncul tundrei erau angajați de asemenea în activități de turism, interesul pentru această regiune fiind într-adevăr imens. Cu nedezmințita lor ospitalitate, laponii sînt, într-adevăr, cei mai potriviți și cei mai competenți ghizi.

Cu ingeniozitate și spirit practic, agențiile de turism finlandeze valorifică multilateral trecutul și prezentul Laponiei. Al Laponiei cu și fără laponi. La Inari am petrecut mai multe ore ascultîndu-i și urmărind demonstrațiile practice ale căutătorilor de aur. Încă la sfîrșitul secolului trecut s-a simțit nevoia unui decret oficial pentru a defini persoanele ce puteau primi autorizația de căutător de aur, măsură devenită necesară în urma afluxului de aventurieri de peste țări și mări. Primul norocos fusese, evident, un californian, care a descoperit o uriașă pepită pe malul rîului Yvalojoki. Aici a și luat ființă o mică așezare, denumită „Kultala", ceea ce ar putea fi tradus : Eldorado. Aurul ce se putea găsi, s-a găsit. Cercetările au încetat și ele după cîțiva ani. În 1970, la împlinirea unui secol de la înființarea acestei exploatări, organizatorii de turism au decis să reanime interesul pentru Eldorado-ul lapon. Și cu destul succes. Febra aurului este în creștere. Iar turismul prosperă.

Primitori din fire, laponii sînt mereu bucuroși de oaspeți. Îl priveam pe ghidul lapon de la muzeul etnografic din Inari și-i ascultam povestirile despre viața strămoșilor lui. Vorbea calm, zîmbindu-ne mereu ; făcea pauze lungi, încercînd parcă să deslușească în adierea vîntului acel tînguitor : „eee, oo, leei, laa" vestind pregătirea tundrei pentru „kaamos", lunga și geroasa noapte polară...

Dumitru TINU

Caligrafii în piatră

Aici, la Gdansk, mîna omului a lăsat trainice mărturii.

O dată, prin zidurile pe care le-a durat la loc, încă din prima zi de pace. Ultimul război mondial l-a vrut pierit de pe țărmul fremătător al Balticii, dar orașul, înzăuat în peste un mileniu de istorie, a fost ridicat din nou în picioare.

A doua oară, prin înscrisurile încrustate ici-colo, în netezimea aspră a clădirilor. Mesaje ale pietrei ? Nu, ale oamenilor. Unele vin din adîncul secolelor. Socoteau cumva înaintașii că n-ajung zidurile în sfidarea eternității ? Poate. Împărați s-au năruit de pe tronul lor trufaș. Biblioteci au pierit în flăcări. Cetăți puternice s-au recunoscut biruite în fața timpului, a stihiilor naturii. Numai cuvîntul, mereu tînăr, niciodată învins, a traversat veșnicia. El, superba „umbră a faptei", cum îl dezmierdau cei din vechime.

Iată, pe una dintre porțile sclipitoare în soarele de octombrie, mîna de azi a refăcut caligrafia în piatră de acum patru sute de ani; caligrafie care vine să demonstreze că marile

adevăruri rămîn mereu tinere, oricîte secole ar trece peste ele : **„Toate țările au mare nevoie de pace, libertate și unire"**.

Cum or fi sunat cuvintele acestea în anii cînd zvastica fascistă pingărea pămîntul Poloniei ? Pentru oamenii locului — veritabil credo în grăbirea zilei de libertate. Pentru asupritori? O spune gestul ultim, al agoniei celui de-al treilea Reich : distrugerea orașului în proporție de peste optzeci la sută.

Tot pe frontonul porții cu pricina, din inima Gdanskului, citim : **„Cel mai bine fac cei care lucrează pentru binele public"**.

Indemn temeinic cumpănit, rostit și transmis ca o parolă, prin generații. Era parola înțeleaptă a unor oameni care aduseseră aici la mare faimă, încă în zorii mileniului nostru, arta feluritelor meșteșuguri.

Stăruim cu privirile, sub privirile soarelui blînd de toamnă, în jurul „Porții de aur". Într-o parte, fosta închisoare. Cu arestul, pulberăria, camerele de gardă. În altă parte — teatrul. Și el reconstruit din temelii, pe temeliile edificiului Thaliei ridicat încă în timpul campaniilor napoleoniene. Din carnea pietrei izbește ochiul o nouă inscripție cu subînțelesul îndemn : **„Pacea consolidează țările"**.

Iar ca o replică, ba nu, mai degrabă ca o firească continuare, chiar așa, firească alăturare și continuare, cuvintele care vin din secole : **„Comerțul pe mare este un lucru necesar"**.

Pacea care consolidează, comerțul — mijloc de clădire a acestei trăinicii. Inscripția ultimă am alăturat-o firesc imaginilor de frescă întipărite pe retină în atîtea felurite înfățișări pe zidurile Gdanskului, dar numind aceeași corabie, cu pînzele umflate de vîntul bun, din pupa. Și am mai alăturat-o altor ziceri gîndind că cel care a născocit cuvintele știa cît de precară era existența corăbierilor de odinioară. Și am mai alăturat-o altor ziceri încredințate pietrei, prin veac. Obiceiul înaintașilor, care își scriau gîndurile „la vedere", avea în el o încărcătură emoțională. Și, în egală măsură, și valoarea unui autentic cod de norme morale, care năzuia să pună munca și existența fiecăruia sub sigiliul unei existențe trăite în demnitate. Plus conștiința că omul are puterea să-și prelungească vîrsta în viitor **numai** prin urmașii săi, **numai** prin opera durată cu mintea și cu brațele sale.

Sînt idei care ne-au fost sugerate și de ceea ce se află scris sub ceasul de pe zidul vechii primării. Dar, mai înainte, am trecut în revistă o suită de clădiri, din verticala cărora, icicolo, ieșea cîte un cap sculptat. Personaje cu anume semnificație ? Orgolii de foști proprietari ? Explicația e mult mai simplă. Sculpturile nu sînt altceva decît chipurile celor care au construit aici. Ca în tablourile votive din lăcașurile noastre vechi, de cult, unde un Athanase Crimca sau alt maestru al pensulei își zugrăvea în mulțimea personajelor biblice și propriul chip.

Așadar, luăm de la un cap la altul „Strada lungă", cu cei doi lei care țin necontenit capetele întoarse spre „Poarta de aur", pe unde veneau cîndva alaiurile regești. Paralel cu această arteră, strada Mariacka. De o frumusețe inconfundabilă, reconstruită și ea exact cum a fost : clădiri joase, cu ateliere în care argintul, aurul, osul capătă valoare artistică ; cu scări de piatră și atmosferă autentică de ev mediu arhitectonic. Pe aproape de această bijuterie edilitară, umbrele turnului înalt, mușcat de gloanțele ultimului măcel mondial, se întind în apusul zilei pînă spre un edificiu cu tăietură modernă, strălucitoare, cu frontispiciul îmbrăcat și el în albe cuvinte : **„Avem o singură patrie"**.

Inscripția gravată în albul clădirii, cu alb, este o caligrafie cu albastru optimist pe cerul senin al Poloniei socialiste.

Ilie TANASACHE

Pe urmele lui Petrarca

Arezzo, mica localitate toscană, de numai 70 000 de locuitori, este un oraș ilustru nu numai datorită bogatei sale istorii etrusce sau faimoaselor opere de artă pe care le găzduiește. Marea sa atracție se explică și prin celebrele personaje care s-au născut sau au trăit pe aceste meleaguri. Arezzo este locul de naștere al lui Guido d'Arezzo, călugărul inventator al notelor muzicale, cel care a dat și numele tradiționalului concurs de muzică polifonică ce se organizează aici în fiecare toamnă. Tot aici a văzut lumina zilei și Giorgio Vasari — pictor, dar mai ales critic de artă — care a rămas în istoria culturii prin celebra sa carte : „La vita dei piu eccellenti pittori, scultori ei architettori". Nimeni nu va putea studia această epocă măreață, care a însemnat o cotitură în istoria omenirii și care se numește Renaștere, fără a recurge la cel mai însemnat tezaur de informații despre arta ei — „Cartea de biografii" a lui Giorgio Vasari.

Dar Arezzo rămîne, în primul rînd, orașul în care

la 20 iulie 1304 s-a născut Francesco Petrarca. Casa sa natală se păstrează şi astăzi. Se află pe Via dei Pileati. A fost refăcută în secolul XVI şi apoi, din nou, după cel de-al doilea război mondial, după planurile iniţiale. În prezent găzduieşte academia care poartă numele marelui poet. Vizitez casa bucurîndu-mă de privilegiul de a-l avea drept ghid pe cunoscutul nostru italienist, profesorul Alexandru Balaci. Şi îmi notez cuvintele sale despre marele poet: „De aici, din acest cuib etrusc, a început rătăcirea unui mare scriitor mereu în căutarea unor armonii şi a unui echilibru care i-ar fi putut îngădui să se fixeze sub o singură stea, fermă, călăuzitoare. Primul om care a făcut din scris şi artă o profesiune are sentimentele şi intuiţiile unui om nou, dar căruia îi lipseşte tehnica comportamentului. El a simţit şi a relevat prin scrierile sale omul purtat de mareea, de fluxul unei lumi care pleacă şi al unei lumi care vine. Descrierea acestor contraste, simţite de el în toată profunzimea lor, formează caracteristica artei şi sincerităţii estetice a lui Francesco Petrarca. El şi-a fost propria oglindă, opera sa este istoria sa".

Petrarca nu s-a mai întors niciodată la Arezzo. El şi-a urmat tatăl în exil la Avignon, după care a fost trimis să-şi facă studiile la Montpellier şi apoi la Universitatea din Bologna, pe atunci una din cele mai faimoase din lume. Revine la Avignon în momentul morţii tatălui său, unde va rămîne timp de mai bine de trei decenii. Abia după aceea se reîntoarce în peninsulă şi începe peregrinările sale care îl vor purta la Napoli şi Roma, la Milano şi Veneţia şi în sfîrşit la Padova.

În tot acest timp este permanent obsedat de ideea retragerii într-un loc liniştit, la ţară, departe de mulţimea şi de zgomotul oraşelor. Acest loc îl găseşte la Arqua pe dealurile euganiene, nu departe de Padova. „Pe aceste dealuri — scria Petrarca în 1370 fratelui său Gherardo — situate la numai 10 mile de Padova, mi-am construit o casă, mică, dar foarte plăcută, înconjurată de măslini şi de butuci de vie". Cu trecerea timpului, mica şi încîntătoarea localitate padovană a devenit „Arqua lui Petrarca".

Am vizitat această localitate, cîţiva ani mai tîrziu, cu prilejul unui colocviu de poezie romano-italian organizat la Padova. Mormîntul poetului se află sub impunătorul monument ridicat în 1380 în chiar centrul localităţii. Casa este situată nu departe de primărie, într-o zonă mai retrasă. Te impresionează privelişteа extraordinară care se deschide de aici spre colinele padovane şi liniştea, acea liniştе de necrezut la care a visat atît de mult marele poet.

Bătrîna Maria Trentin, care împreună cu sora sa Antonietta îndeplineşte de mai bine de 40 de ani funcţia de custode al casei, ne dă explicaţiile necesare. Edificiul a suferit diferite modificări: în 1500, în 1600, în 1906 şi 1923. Un mic muzeu de amintiri existent în interior îl ajută pe vizitator să pătrundă în atmosfera în care a trăit marele poet. Biroul, masa şi biblioteca acestuia au devenit deja legendare. Între curiozităţi, un album care, începînd din 1787, a înregistrat în mod fidel impresiile vizitatorilor iluştri sau mai puţin iluştri.

Nu este greu să-ţi dai seama că mica localitate padovană trăieşte din faima marelui său concetăţean. Anual vin aici peste 40 000 de vizitatori pentru a-l venera pe cel ce a deschis noi căi umanismului şi literaturii, pe cel care a reprezentat puntea de trecere între concepţia medievală şi cea a Renaşterii. Pe Francesco Petrarca.

Radu BOGDAN

Printre crocodili!

Bangkok. Un nume ce sună ca două lovituri de gong. Spre acest oraş îndepărtat din sud-estul Asiei, aşezat pe canalele — „khlong"-uri, cum le spun localnicii — din delta fluviului Chao Phraya, ca o floare de lotus, de unde i-a venit şi supranumele de „Veneţia Orientului", am plecat într-un început de mai luminos. Bangkok i se spune mai peste tot în lume, numai thailandezii îşi numesc capitala Krung Thep, ceea ce în limba locului înseamnă „Oraşul îngerilor".

Deşi Bangkokul concentrează caracteristicile acestei ţări şi o bună parte din comorile sale de artă şi civilizaţie seculară, el este doar locul de unde începe Thailanda, poarta prin care pătrunzi spre alte lumi ale acestei ţări. Cu o imagine fascinantă aveam să mă întîlnesc la cîţiva zeci de kilometri în afara Bangkokului, la Samutprakan, unde se află cea mai importantă creşcătorie de crocodili din Thailanda. Înjghebare serioasă, croită după riguroase planuri inginereşti, beneficiind de asistenţă ştiinţifică de cea mai înaltă calificare, creşcătoria este trunchiul pe care a fost altoită o grădină zoologică, în cadrul

căreia latura de divertisment este susținută cu atractive numere realizate de o trupă de blînde pachiderme.

Lei, elefanți, tigri, maimuțe și alte viețuitoare exotice am mai văzut, dar crocodilii așa de mulți strînși la un loc, așa de mari și mai ales așa de fioroși, nu. Crocodilii sînt „fabricați" aici pe „bandă rulantă". Cam 30 000 pe an. Din gropile de clocit ouăle — de fapt niște grămezi de pămînt amestecat cu ierburi uscate, în interiorul cărora sînt strînse la un loc sute de ouă albegălbui — sînt „recoltați" puii, care după o prealabilă sortare iau drumul bazinelor de creștere.

Hidoasa creatură, cum deschide ochii pe lume, atacă. Băiețandrul — dar cine poate ști cîți ani are, e greu să le ghicești thailandezilor vîrsta! — care supraveghează o întreagă baterie de bazine cu mii de pui are două degete de la mîna dreaptă stîlcite destul de rău. Multe cicatrice sînt vizibile pe antebrațe. Îmi confirmă că toate semnele le are „amintire" de la „întreținuții" lui, care sînt de o viclenie fără pereche. Îmi demonstrează cum trebuie prins puiul de crocodil fără a risca prea mult. Îngrijitorul „atacă" cu o viteză uluitoare și numai la coadă. O dată prinsă și suspendată, jivina nu mai poate ataca eficient. Procedeul merge cu „bebelușii". Pentru celelalte vîrste se face uz de alte metode și de alte mijloace tehnice.

Veteranii — sute de exemplare de reproducție — se lăfăie în voie în incinta unui întins bazin ce imită mlaștina. Au preferințe pentru companie ca și pentru spațiu de odihnă sau plimbare. Cînd ceva nu le este pe plac devin nervoși și agresivi. După cum se feresc unii din calea celorlalți, se pare că și în lumea lor ierarhiile sînt riguroase și respectate cu strictețe.

Spectacolul mesei de prînz îmi dă fiori.

O foșgăială infernală răscolește apa bazinului. Sute de fălci imense se deschid și se închid cu zgomot de lemne uscate lovite unul de altul, după fiecare avalanșă de hălci de carne, aruncate de îngrijitorii ascunși după gardurile înalte de protecție. Cele mai multe bucăți sînt prinse direct din aer. Cad între fălci și dispar într-o clipă în hăul stomacurilor nesățioase. Bucățile care ating oglinda apei sînt viu disputate. Loviturile reciproce intră în meniu. Pînă la această demonstrație de lăcomie nu știam că crocodilul nu are limbă. Gura lui e o „groță" colorată în galben deschis, înconjurată de jur împrejur cu două șiruri de „pumnale" înspăimîntătoare. Sensul de deplasare a hranei este unic: numai din afară înăuntru. Ce a intrat între dinți e fără scăpare!

Gazdele țin să ne convingă că pensionarii crescătoriei nu-s chiar atît de înfiorători și inabordabili pe cît par. Pentru demonstrații intră în arenă maestrul Yao, vînător cu faimă: un bărbat scund, bine legat, cam la 55—60 de ani, tatuat cu cicatrice pe mîini și picioare. „Lucrează" cu vreo 3—4 exemplare într-un spațiu special amenajat — o arenă în jurul căreia se află instalate, la înălțime de vreo trei metri, loja oficială și galeria în formă circulară pentru marea masă a spectatorilor.

Ca orice om cu știința spectacolului, maestrul Yao dozează efectele. Mai întîi își string „artiștii" la un loc, ajutîndu-se de un băț cu care îi scoate din torpeală și apoi îi mînă în direcția dorită. Cu aceeași unealtă le parează frecventele intenții de atac. Urmează apoi „contactul" direct cu trupa. Mai întîi — prin succesive prinderi de coadă, tentative de rostogolire și apoi, din aproape în aproape, așezarea în poziție de salut pe spatele celui mai impozant dintre artiști, ce răspunde și el publicului printr-o deschidere uriașă de gură.

Tensiunea spectacolului continuă cu alte cîteva figuri de efect. Finalul este de-a dreptul paroxistic. Cu o mișcare de felină, Yao se apropie de botul animalului și îi cuprinde fălcile cu mîinile. Apoi, printr-o mișcare rapidă și energică, desface la cotă maximă această „mașinărie" infernală de sfărîmat în care își vîră... capul. Mulți dintre spectatori închid ochii sau se întorc cu spatele la arenă. După cîteva secunde de suspans se aude o trosnitură sinistră de maxilare. Yao a reușit să-i mai dea o cacialma „doamnei cu coasa"!

Îl întreb de ce practică o meserie atît de riscantă. Răspunde scurt: „Pentru că nu știu să fac alta mai bine". După care adaugă: „Contează și banii pe care îi string din arenă la sfîrșitul spectacolului. Nu mă îmbogățesc cu ei, dar nici nu sufăr de foame".

Ce nu face omul pentru o bucată de pîine!...

Aventura maestrului Yao, ca și extraordinara dibăcie cu care se jucau în grădina zoologică două fărîme de om cu doi imenși elefanți, mi-au sugerat o trăsătură a thailandezului: curajul, plăcerea riscului, în care se amestecă, în doze greu de definit, stăpînirea de sine cu un anumit soi de duritate, chiar de agresivitate. Spun asta și cu gîndul la frecventele spectacole de box thailandez sau de catch, prezentate pe marile și micile ecrane din această țară. Sînt spectacole violente, greu de suportat.

Oameni și obiceiuri...

Ioan ERHAN

Mărturii noi în ARHIVA ISTORIEI

Un sat neolitic din nordul Dobrogei. Pe un bot de deal, situat pe malul Dunării, la 3 kilometri sud-est de comuna Carcaliu (județul Tulcea), arheologul Elena Lazurca de la Muzeul Deltei Dunării a cercetat în anii 1980—1985 o așezare neolitică, prima de acest fel din nordul Dobrogei săpată exhaustiv. S-au putut deci formula concluzii privitoare la manifestările de viață social-economică și culturală ale locuitorilor unui sat neolitic din zonă. Iată cîteva dintre ele. Așezarea se întindea pe o suprafață mai mică de un hectar și nu era fortificată. S-au descoperit șapte locuințe ; toate de suprafață, avînd dimensiuni diferite ; locuințele dezvelite (cu o singură excepție) aveau podine din pămînt galben. În fiecare locuință s-au descoperit vetre pentru încălzit. A ieșit la iveală un inventar arheologic foarte bogat : unelte, arme, ceramică, obiecte de uz casnic, plastică. S-au descoperit răzuitoare, topoare, săgeți, dăltițe, rîșnițe (destul de numeroase, cîte 2—3 în fiecare locuință), frecătoare și lustruitoare (toate din piatră). Din oase de animale și păsări, din corn de cerb s-au confecționat ustensile necesare unor ocupații gospodărești : împungătoare, dăltițe, harpune, săpăligi, plantatoare (în număr foarte mare). Din lut erau lucrate greutățile folosite la plasele de pescuit (în jur de 100 de exemplare), fusaiolele, rondelele.

Abundentă este cu deosebire ceramica. Chiupurile (vasele mari de provizii) sînt bine reprezentate. 5 dintre acestea, care au putut fi restaurate, au fost găsite îngropate parțial în podinele locuințelor. Aveau pînă la 60 de centimetri înălțime, diametrul gurii fiind de 45—66 centimetri. Sînt numeroase, de asemenea, strachinile, castroanele, vasele borcan, capacele, cupele, paharele etc. Plastica este reprezentată din puține piese : doi idoli zoomorfi din lut și un altul executat dintr-un os plat. Nici obiectele de podoabă nu sînt numeroase : o mărgea din lut și un pandantiv din os.

Din toate acestea, cercetătoarea a reținut concluzia că membrii acestei comunități neolitice s-au îndeletnicit în principal cu cultivarea primitivă a plantelor (cum dovedesc uneltele agricole, rîșnițele și vasele de provizii) ; ei se ocupau de culeș și pescuit, de creșterea vitelor ; alte trebuințe gospodărești erau satisfăcute prin olărit, prin prelucrarea pietrei, osului, cornului de cerb și a aramei ; obiectele de îmbrăcăminte erau obținute prin utilizarea pieilor de animale, prin tors și țesut. Sînt atestate legături economice cu comunități cucuteniene.

Cu circa cinci mii de ani în urmă, oamenii unui sat neolitic trudeau cu slabele unelte ale vremii spre a smulge pămîntului roadele trebuitoare vieții lor, își orînduiau viața sub semnul unor obiceiuri pe care abia dacă le mai întrezărim azi, găsind totuși ră-

gazul de a-şi împodobi locuinţele potrivit nevoilor lor de frumos, credinţelor lor ancestrale. Este un moment din lungul mers al societăţii omeneşti spre orizonturi mai înalte, spre civilizaţii în care dependenţa omului faţă de natură avea să se restrîngă tot mai mult.

Iscusiţii meşteri aurari daci.

Sălajul s-a dovedit a fi una din zonele cele mai bogate în vestigii istorice de nepreţuită valoare. Aici se păstrează impunătoare vestigii dacice şi romane, aici au fost scoase la iveală valoroase tezaure monetare sau de bijuterii străvechi. La 25 aprilie 1996 o nouă descoperire s-a adăugat celor cunoscute pe aceste locuri încărcate de istorie. Ea este rodul unei fericite întîmplări. Doi copii — Mălin şi Gigel Lazoc din Cehei (aparţinînd de Şimleu Silvaniei) — în timp ce săpau în grădină au dat peste diferite monede şi obiecte de argint. Imediat şi-au anunţat părinţii şi, împreună cu aceştia, forurile de resort. În acest fel a fost recuperat un valoros tezaur compus din bijuterii şi monede. Amănunte despre această deosebit de importantă descoperire ne-a furnizat tovarăşul Alexandru V. Matei, directorul Muzeului judeţean de istorie Zalău.

— În greutate totală de 2,122 kg, tezaurul se compune din trei brăţări, o fibulă şi un lanţ de argint — toate de factură dacică — şi 552 monede, tot din argint, provenite, pe calea schimburilor comerciale, din oraşul Dyrrachium (azi Durres, în R. P. S. Albania). Alcătuit din piese adunate într-un timp relativ scurt (obiectele componente sînt datate între anii 100 şi 80 î.e.n.), tezaurul se situează printre cele mai frumoase descoperiri de acest gen din ţară, descoperirea lui fiind considerată cea mai importantă, din nord-vestul României, pentru această perioadă.

Obiectele de podoabă sînt sigur autohtone, purtînd însemne ale orfevrăriei dacice. Două dintre brăţări — lucrate din bare rotunde de argint — au capetele aplatizate şi ornamentate în formă de ace de brad, a treia brăţară are extremităţile ornamentale în formă de cap de şarpe. Fibula are o greutate de 34,41 g, iar lanţul — 70,57 g şi o lungime de 92 cm. Toate piesele sînt lucrate din argint de mare puritate, aceeaşi puritate avînd-o şi monedele din tezaur. Dintre monede, 546 sînt drahme emise în oraşul grecesc Dyrrachium, iar 6 sînt imitaţii ale lor. Monedele includ 26 emisiuni cu numele diferiţilor magistraţi ai oraşului şi au o mare varietate de motive ornamentale. Una dintre monede prezintă un interes cu totul şi cu totul deosebit, dat fiind faptul că ea cuprinde numele unui cuplu de magistraţi încă necunoscuţi în lista celor care au bătut monede în oraşul Dyrrachium. Prin urmare, descoperirea de la Şimleu Silvaniei completează această listă, aducînd o contribuţie însemnată la cunoaşterea monedelor care au circulat în Dacia încă de la începutul secolului II î.e.n. De menţionat că obiectele de podoabă demonstrează excepţionala măiestrie a orfevrierilor daci. Prezenţa fibulei în tezaur (datat precis între 100 şi 80 î.e.n.) indică, fără dubiu, faptul că acest obiect se folosea şi în secolul I î.e.n., contribuind astfel cu noi argumente la datarea şi stabilirea circulaţiei acestui tip de podoabă în spaţiul locuit de geto-daci.

— Ce realităţi ale epocii ne îngăduie noul tezaur să descifrăm ?

— Tezaurul la care ne referim, precum şi altele descoperite în zonă au evidente similitudini — firesc de altfel — cu tezaurele de la Herăstrău (Bucureşti), Bălăneşti (Olt), Coada Calului (Prahova) sau Poiana (Gorj), fapt care denotă o puternică interferenţă de civilizaţie şi cultură — argument al unităţii vieţii material-spirituale a Daciei. Cantitatea impresionantă de argint, atît prin greutate cît şi prin calitatea metalului, conduce la ideea că proprietarul se bucura de o bunăstare materială, de un rang superior, ceea ce atestă că în sînul societăţii dacice din acea vreme existau puternice diferenţe sociale, constituind semnificative premise economico-sociale ale apariţiei statului dac unificat.

— Vorbeaţi şi de alte tezaure descoperite în zonă. Firesc că vă gîndeaţi şi la cele de la Moigrad, Sărmăşag, Marca, Mirşid, Voivodeni, Petrindu. Care ar fi explicaţia acestei concentrări de tezaure în Sălaj ?

— Înainte de toate, doresc să subliniez că aceste tezaure, precum şi altele din celelalte zone ilustrează elocvent prosperitatea şi bogăţia Daciei în epoca respectivă, deci implicit şi a ţinutului Sălajului. Monedele venite din afara Daciei sînt mărturii ale unui intens schimb comercial practicat de daci cu locuitorii teritoriilor învecinate. Numărul mare de tezaure monetare din această parte a ţării are şi o explicaţie : existenţa aşa-numitului „drum al sării", prin care sarea extrasă de la ocnele din zona Dejului şi Clujului s-a îndreptat spre vest, pe traseul din apropierea Şimleului. Este aproape sigur că tezaurele descoperite aici sînt legate şi de comercializarea sării.

— Prin urmare, şi tezaurul de la Cehei — Şimleu Silvaniei atestă existenţa unei puternice şi numeroase populaţii dacice în zonă.

— Da, o prezenţă autohtonă şi permanentă pe întreg teritoriul Transilvaniei de astăzi. Să menţionăm, bunăoară, că numai în depresiunea Silvaniei au fost descoperite pînă în prezent 20 de aşezări aparţinînd dacilor liberi, o populaţie statornică, harnică, făuritoare de valori materiale şi culturale deosebite, continuatoare a vechilor tradiţii.

(Eugen Teglaş, corespondentul „Scînteii").

Monumentale vestigii dacice.

Zona sud-vestică a României a constituit un teritoriu intens locuit de către populaţia geto-dacică. Vechilor informaţii scrise ale antichităţii greco-romane, care atestă apartenenţa acestei zone la vatra permanentă de locuire şi dezvoltare istorică a geto-dacilor, menţionînd totodată şi localităţi cu nume de clară rezonanţă dacică (Arcidava, Berzobis, Aizis, Tibiscum), vin să li se adauge, tot mai frecvent în ultima vreme, spectaculoase vestigii scoase la iveală în urma cercetărilor

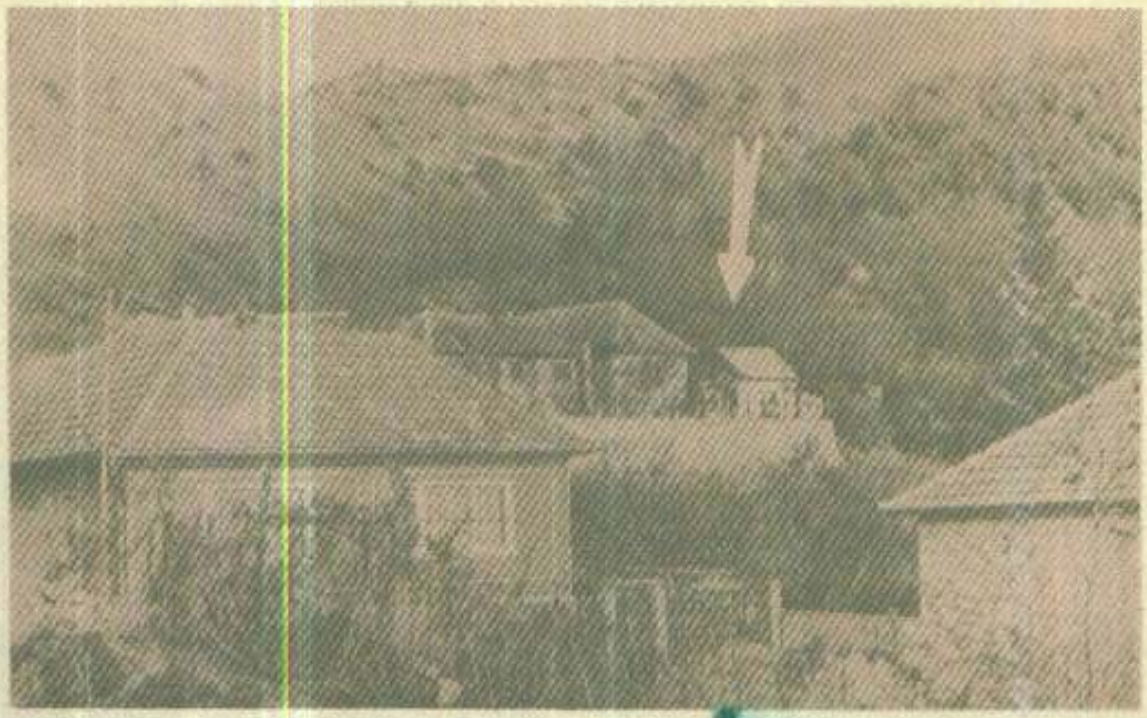

Locul în care a fost descoperit tezaurul de la Şimleu Silvaniei

arheologice, fiind investigate numeroase necropole, aşezări sau fortificaţii din această perioadă. Printre acestea se evidenţiază îndeosebi cele existente pe linia Dunării, aşa cum sînt marile aşezări de la Liubcova, Pescari şi Socol, înşirate ca o salbă pe o serie de promontorii stîncoase, ce străjuiesc maiestuos malul sting al Dunării, aceste impresionante monumente dacice ne trimit imediat cu gîndul la un celebru pasaj din scrierile istoricului roman L. Annaeus Florus (Epitomae, II, 28, 18) : „Dacii trăiesc nedesliptţi de munţi". Un loc distinct în această reţea de fortificaţii dunărene îl deţine cetatea Divici-Grad (comuna Pojejena, judeţul Caraş-Severin), descoperită recent şi aflată în curs de cercetare. Afirmaţia noastră este întărită de argumentele oferite de către cercetătorul Marian Gumă, de la Muzeul de istorie al judeţului Caraş-Severin.

— Beneficiind de o poziţie strategică deosebită, cetatea dacică de la Divici a reuşit să se impună deja — atît prin masivitatea şi complexitatea elementelor de fortificaţie, cît şi prin rezultatele consemnate de recent începutele săpături arheologice sistematice efectuate în perimetrul său — drept cea mai importantă fortificaţie dacică cunoscută pînă în prezent în sud-vestul României, perfect comparabilă cu multe dintre binecunoscutele cetăţi din centura de fortificaţii a munţilor Orăştie. De altfel, această importantă descoperire a şi fost apreciată ca reprezentînd una dintre realizările de excepţie a cercetărilor istorico-arheologice din ţara noastră în cursul anului trecut. Depistate în luna mai 1985, cu ocazia unei cercetări de suprafaţă efectuate de un colectiv de specialişti ai muzeului nostru, vestigiile acestei impozante cetăţi dacice — în mod curios nesemnalată pînă în prezent în literatura de specialitate — se află situate pe un promontoriu stîncos de formă triunghiulară (cu o altitudine relativă de aproximativ 100 m) ce poartă semnificativul toponim „Grad" (cetate), la o distanţă de 3,5 km la vest de satul Divici, între kilometrii fluviali 1 065—1 066. Poziţia sa dominantă îi permite să controleze întreaga porţiune a malului românesc al Dunării cuprinsă între Moldova Nouă şi Bazias, precum şi o însemnată zonă din teritoriul de la sud de Dunăre, pe o rază de aproape 20 km.

— *Ce elemente particularizează această fortificaţie ?*

— Apărat natural din trei părţi prin pante extrem de abrupte şi separat de restul masivului deluros printr-o şa îngustă barată prin două şanţuri adînci de apărare, platoul cetăţii dacice de la Divici-Grad (cu o suprafaţă de aproape 8 000 mp) prezintă mai multe incinte fortificate cu un întreg sistem de valuri de pămînt, ziduri din piatră cioplită la exterior, turnuri din piatră şi cărămidă, legate cu lut şi, în unele cazuri, cu mortar. Ilustrativ pentru masivitatea sistemului defensiv al cetăţii este faptul că în zona săpată din incinta nord-vestică a acropolei a fost surprins parţial şi un turn-locuinţă cu pereţi din piatră ecarisată avînd o grosime de 2,10—2,15 metri, păstrînd încă o înălţime de 1,50 metri. Dacă adăugăm şi faptul că, prin cercetarea zonelor învecinate, au mai fost depistate urme abundente de locuire dacică şi în afara perimetrului fortificat al promontoriului, respectiv la poalele acestuia (aşa-numita „aşezare civilă"), şi de o serie de terase artificiale practicate pe pantele dealului din spate, întrezărim imaginea unui complex dacic de o amploare deosebită.

— *Ce surprize v-a oferit analiza materialului arheologic descoperit pînă în prezent ?*

— Cercetările întreprinse au evidenţiat existenţa a două faze succesive în cadrul acestei fortificaţii, în cadrul căreia au fost cercetate mai multe locuinţe, vetre şi gropi (de provizii sau de resturi menajere), din

care a rezultat un material arheologic deosebit de bogat. Alături de numeroase și tipice vase ceramice lucrate cu mîna și la roată au fost descoperite unelte și arme din fier, podoabe din bronz și argint, monede, diverse obiecte de uz casnic, precum și o mare cantitate de material de construcție (bîrne carbonizate, cuie, scoabe și piroane de mari dimensiuni etc.). Cu titlu special este de amintit descoperirea unui capac ceramic fragmentar ce poartă pe margini o inscripție cu caractere latine, aceasta înscriindu-se printre documentele arheologice ce atestă utilizarea scrisului latin în lumea geto-dacilor.

— *Se poate face, pe baza datelor de care dispuneți, o localizare aproximativă în timp a cetății de la Divici?*

— Datele de care dispunem în stadiul actual al cercetărilor ne îndreptățesc să optăm pentru datarea importantei fortificații dacice de la Divici în cursul secolului I e.n. Sfîrșitul violent al cetății poate fi pus pe seama conflictelor militare daco-romane de la sfîrșitul secolului I e.n., cel mai tîrziu în cursul primei campanii de cucerire a Daciei de către Traian (101—102 e.n.). Momentul său de început rămîne însă de fie precizat de cercetările ulterioare.

Există, așadar, destule premise obiective care îndreptățesc speranța că cercetările viitoare vor contribui la o mai bună cunoaștere de ansamblu a civilizației dacice. Intenția colectivului de cercetare este de conservare „in situ" a acestui important monument arheologic dacic de pe linia Dunării, ce stă de strajă și acum la granița de sud-vest a țării noastre, argument incontestabil al vechimii și continuității noastre pe vatra dacică străbună. **(Ion D. Cucu,** corespondentul „Scînteii").

Însemnări de călătorie prin Marea Egee, la 1764.

La rubrica „Mărturii noi în arhiva istoriei" din „Scînteia" nr. 13 631 din 20 iunie 1986 semnalam faptul că la Direcția generală a Arhivelor Statului din București se păstrează scurtele însemnări de călătorie ale lui Constantin Hurmuzaki care, la 1764, a drumețit de la Țarigrad spre Ierusalim. Notele de călătorie, care ne-au fost comunicate de tovarășul Marcel Ciucă, arhivist principal, sînt interesante pentru lumina pe care le aruncă asupra mentalităților epocii, pentru pitorescul vocabular utilizat de autorul însemnărilor. În rîndurile care urmează publicăm cîteva fragmente din acestea :

„La 1764 septembrie în 24, zăoa vineri, la 12 ceasuri sara (...) am pornit din Tarigrad (...), noi trei călători (...) adică Costandinu Hurmuzaki, Antonie și părintele arhimandrit Antimu, omul părintelui Antiohie, carele avînd să meargă la bătrînul său, era să ne întovărășească numai pără la Chipru.

La 12 ceasuri întru asfințitul soarelui, deschizînd pînzăle corăbii noastre, trage un vînt despre crivățu, adică sufla cu o mare liniște, întru-cît socoteam că încă nu am pornit din locu, și aceasta au ținut pără la 5 ceasuri de noapte de către zăuă, sămbătă, și după aceia au început încă mai tare a sufla vîntul, și așa ni s-au făcut zăuă la locul ce să cheamă Marmara, care este întru depărtare de Țarigradu 120 mile. (...)

La 8 ceasuri și jumătate am agiuns cu agiutorul lui Dumnezeu la Calipoli, dar pentru că era vreme liniștită și iscusată de mers, n-am stătut, numai am tot trecut Calipoli pe cît am privit-o, mi-au plăcut topothesiia, zăcu așezare orașului, foarte frumoasă, casăle la malul mării, și zădirea loru ca a Țarigradului ; are și cetate, bisărici trei și geamii, mori de vînt și magazănuri de făcut posmagi, pentru trebuința corăbiiloru. De la Marmara și pînă la Calipoli sînt mile 80.

La 12 ceasuri am agiuns cu agiutorul lui Dumnezeu la Castri și îndată au poroncit Mula-efendi și au slobozit tunuri, slobozăscu și hiarile corăbii și fiindcă vameșul n-au putut să vie, atunci de către sară să vămuiască după obiceiu, am rămas pără dimineața, duminică septembrie 26. (...) La Castrii, casă creștinești sînt peste 200 case, iară turcești case peste 2 500, jidovești case peste 200, dugheni multe, fel de fel și băcălii, și căsăpii și halvagerii prea bune, halvaoa foarte bună, vasă de lut, chesăle aurite, poleite foarte cu gust (...) și cele mai multe dughene sînt cu acest feliu de marfă. Eu de curiozita am mers și am întrebat prețul, și sînt eftine, căte 2—3 parale cele mai bune, și de curiozita am cumpărat un tiast, sînt și dughene întru care țăs pănză de bumbac pentru trebuința edecurilor și a mintianurilor, care poartă pemigii și corăbierii, și așa am intrat într-o șaică mare și-am mers la corabie. Intru aceiași vreme și vameșul au fost sfărșitu de vămuit corabia și au fost dus, și întrînd în corabie, dînd din tunuri, am pornit la 4 ceasuri din ză. De la Campuchi pără la Castri sînt mile 40, și mergînd optsprezece mile am agiuns la Cumlaseră (...)".

După alte ore de mers, notează autorul : „am găsît Mitilini care este ostrovul foarte mare, care cuprinde întru împregiurul său peste 300 mile, însă satele și orașu nu să văd, fiindcă era din ceia parte, iară la sfărșitul ostrovului se află o cetate care să numește Sigheri, întru care parte am agiuns întru asfințit, duminecă sara. Au încetat puținu și vîntu și fiindu că n-au vrut căpitanul să între noapte la Hio, pentru primejdiile ce se socotea, au slobozăt numai o pănză de corabie, cu scopos ca să între de către zăuă în Hio. Și așa, cu agiutorul lui Dumnezeu, am agiuns luni dimineața septembrie 27, la două ceasuri din ză, am agiuns la Hio, aruncînd herăle și tunuri, și îndată trecînd de ceia parte am intrat în lăuntru în orașu și pentru că nu știamu pre altul, am întrebat de sfințiia sa Chesarie Daponde, a cărui conacu cu mare greutate l-am aflat, iară sfințiia sa încă era dus la satu afară, întru trebuința osfeștaniei, și numai un diaconu al său am aflat găsît, de la carele ni-am încredințat de sfințiia sa unde era dus. Și fiindcă satul la care era dus sfințiia sa era aproape am trimis anume om cu scrisoare, poftindu-l că dacă îl pozvolescu împregiurările și voiește să vie să ne întîlnimu, însă mai știemu și pe un Mișo Niculi Siduropol, din Țara Muntenească,

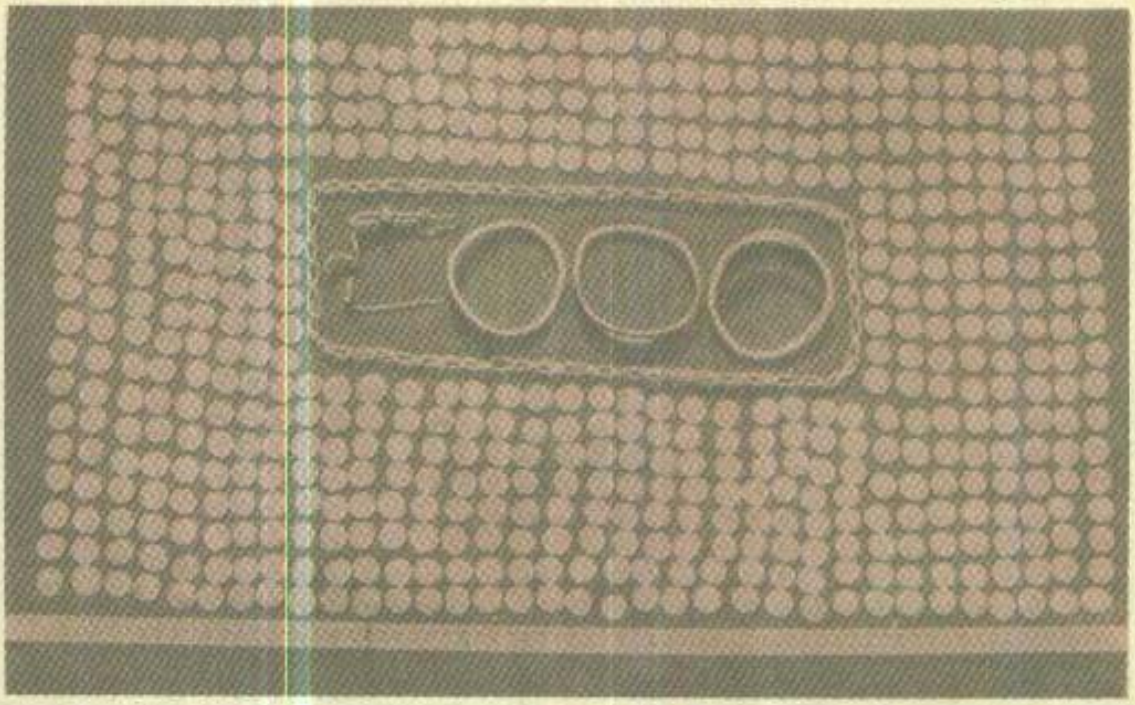

Tezaurul dacic de la Şimleu Silvaniei

avînd cunoştinţă de la Ţarigradu, şi aflîndu că este acolo am întrebat pentru dumnealui, şi îl ştie mulţi foarte bine. De care îl întrebamu, dar nu pute nimeri cini să fie, pentru că nu să numie mai mult Siduropol, ci Vidughianu. Şi aşa cu mare greutate şi mai vârtos dupe ghenealoghie ce ave cu Mise Dimitri Scanavi, l-am găsât, şi fără mai multă zăbavă am mers la casa dumnealui (...)".

După ce relatează bucuria reîntîlnirii, autorul descrie oraşul : „ni-am coborît iarăşi den corabie cu dumnealui Mise Niculi şi ni-au primblat pen oraşul Hio, pentru care iată istorisescu precum ni s-au părut. Hio este ostrovu mare, de 160 mile oraşu frumos, casăle şi dughenele sânt la un locu strânse în mijlocu oraşului, dăspre malul mării, iară la marginile oraşului sânt tot grădini, care le numescu ei pirguri, fiindcă sânt făcute în chipu pirguriloru, şi fieştecare grădină are şi pirgul său, întru carele sânt 3—4 odăi, în grădinile loru sânt cupaci : alămâi, portocale, rodii, naramze, chitre, gradine şi iasumie, care grădini sânt ca nişte păduri, dar nu au altceva mai mult în grădini decât aceste ce am pomenit. (...) Casăle oraşului sânt tot de piatră şi zădirile groasă şi sănătoase tari. Zădirile pe dinafară să vădu foarte frumoase şi sânt şi sigure de focu fiindcă nimică chereste de lemnu nu au întrânsele, iară pe dinăuntru casăloru foarte fără ispravă, fiindcă sânt foarte înguste şi scările iarăşi pre înguste şi drepte în sus, de lemnu şi când întră în casă ţă să pare cum că te sui şi te cobori din corabie. Înlăuntru casăle pre strimte, paturile lipsescu, numai câte un pătuşoru au, cât să încapă doi, mult trei oameni, şi aceia stenahorisiţi să şadă. Au însă scaune de şăzut, sânt şi cu două şi trei rânduri casele lor, însă precum am zis strâmte pe deasupra casăloru loru au nişte cerdace de piatră care sânt pre cît cuprinde lungimea casăloru, aşternute cu piatră ; au şi glastre cu iasumii şi alte flori acolo diasupra casălor şi şădu vara pe răcoare. Am mers şi la munghenu, unde dau lustru la cele mătase şi de shiru materiei. Am văzut acolo unde ţesă atlazurile cu shir şi blidariile şi alte de shiri şi de ibrişătu care le lucrează fetele pân casele lor. Am fost şi la locu unde torcu mătasa şi au un merşteşug foarte iscusit care deodată să torcu 90 şi 100 mosoare şi aceste le toarce un om. Şi, după cum am zis este foarte mare merşteşugu şi de un omu lucru, fără să aibă trebuinţă cu ajutorul altuie om, care merşteşugu este alcătuit în menghenă şi să întoarce ca o roată. Au şi mori de vânt foarte multe. Ostrovul hiolui este foarte uscat şi săracu întrucît sânt lipsiţi de toată hrana loru şi le aşteaptă de la Anadolu şi lemnile şi fânul şi toate. Este şi judecătorul Muslimu, şi enicer-agasi, cadiu aice. La Hio noi nu am avut gându să şădemu mai mult, decât numai până să va întoarce Mula-efendi, stăpânul corăbii după închinăciune lui de la geamie şi îndată cum să va întoarce înnapoi să purcedemu, fiindu vreme foarte lină şi bună de călătorit, (...) însă s-au zăbovit şi am înnoptat, şi fiindcă nu este obicelul să iasă cineva noapte din Boazu, am dormit la limanu şi de către zăuă marţi septembrie în 28, îndată au tras herăle şi slobozind din tunuri am purces şi mergând până la patru ceasuri din zî, am agiuns la ostrovul vechiu care este în parte Anadolului."

Intrate în tradiţia vieţii noastre ştiinţifice, sesiunile anuale de comunicări privind rezultatele cercetării valorilor bibliofile din patrimoniul cultural-naţional au adus de fiecare dată valoroase contribuţii la mai buna cunoaştere a trecutului naţional, a bunurilor şi frumuseţilor materiale şi spirituale făurite de înaintaşi. Sesiunea din anul 1986, desfăşurată la Tulcea, a integrat, la rîndu-i, circuitului

științific valoroase informații, numeroase noutăți privind viața, munca și lupta celor ce ne-au premers. Pentru filele almanahului nostru am ales două asemenea comunicări.

Prețioase însemnări manuscrise de pe vechi cărți românești.

Știri deosebit de interesante a comunicat tovarășa Elena Dima de la Direcția generală a Arhivelor Statului ; este vorba despre însemnările manuscrise de pe cărțile vechi românești aflate în bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului. Din multitudinea de notații aflate pe filele vechilor tomuri, autoarea a selectat cîteva dintre cele care se referă la evenimente istorice, calamități naturale, la date de natură geografică, economică sau statistică. Valoroase prin informațiile pe care le înmagazinează, însemnările de care am amintit constituie tot atîtea ferestre deschise spre atmosfera epocii, ilustrînd mentalitățile și obiceiurile vremii, gîndurile și preocupările oamenilor, deschise spre viața de zi cu zi, pe care, fără asemenea înscrisuri, am cunoaște-o și pricepe-o mai greu. Urmînd firul comunicării, reproducem în cele ce urmează cîteva asemenea însemnări.

Pe un exemplar al „Îndreptării legii" (tipărit în 1652 la Tîrgoviște) cineva a notat : „1838 mai 22 au venit muscalul în Pitești" ; pe fila 131 a „Cărții românești de învățătură" (Iași, 1643) se află însemnarea : „Scris-am eu popa Mihail Popovici paroh Simerii neunit cînd s-a început răbelia în Ardeal de au sculat Horea țara, de au spart curțile domnilor (...)". Pe o lucrare tipărită la București în 1688, posesorul ei, după ce notează că la 29 septembrie 1689 i s-a născut un fiu, Toma, aflîndu-se toți membrii familiei „fugari de tătari", scrie mai departe că în „decembrie 28 dni (zi — n. n.) s-au cutremurat pămîntul, fiind Toma atunci de 13 săptămîni și pre tare s-au cutremurat, copacii au căzut și ziduri, fiind Constantin Vodă (Brîncoveanu — n. n.) la Ruși (Roșiori de Vede — n. n.) și nemții (trupele habsburgice — n. n.) la București pe această vriame".

Interesante știri privind capriciile vremii oferă un inscris din anul 1850 pe o carte tipărită la București. în 1742 : „La anul 1850 au fost o iarnă atît de mare, încît spuneau bătrînii că n-au apucat niciodată : au nins mai toată iarna, s-au pus omăt atîta de mare, au fost pe la unele locuri și de 5 palme domnești (...). Iar vara apoi, au fost foarte prost timp aice în părțile din sus pentru că de la 23 aprilie au fost și sfintele Paști în aceeași zi și noaptea spre 24 au nins de s-au pus omătul de jumătate de palmă și au înghețat ; n-au plouat pînă la 26 iunie decît în vreo două buri de ploaie mici, încît aici la Liteni găsindu-mă, din 200 fălci grîu de toamnă și vară nu s-au luat nimic ci tot s-au cosit. Boale între oameni deobște cu chip de friguri cu vărsat, pînă în toamnă au fost foarte multe și încă cu primejdie. Pentru care s-au însemnat spre știință. Matei Ciudin căminar, 1850, octombrie 1, satul Liteni". Un rar fenomen al naturii consemnează o notație pe o lucrare tipărită la București în 1777 : „Astăzi la 22 noaptea spre 23 aprilie au dat un vifor repede cu piatră și s-au prăpădit vite multe după sohaturile negustătorilor și oi multe și miei și ca să se știe minte am scris eu G. Dumitru scriitor, 1819, aprilie 28". Pe o altă filă a aceleiași cărți — o nouă însemnare : „Să se știe că s-au cutremurat pămîntul într-o simbătă pe la nămiază, 1822 ghenarie 21". Tot despre un cutremur se relatează într-o notă pe o lucrare editată la Blaj în 1795 : „La anul 1831 ghenarie 11 zile, marți noaptea spre miercuri, la 9 ceasuri fără 20 minute evropenești sau 4 ceasuri și 8 minute turcești s-au cutremurat pămîntul cînd mă găseam în casele de la moșia me Stolniceni, cari cutremur a ținut cinci minute". Ioan Cîrjău a însemnat pe o filă a unei lucrări apărute la Iași în 1805 un episod din anul revoluționar 1821 : „La 1821, la fevruarie s-au tăiet turcii prin Moldova de volintiri și au trecut și Ipsilant cu dinșii în Țara Muntenească și rău s-au strămutat unii din boieri și din locuitori trecînd Prutul, unii în Țara Ungurească de frica turcilor, că cuprinsese pămîntul și s-au tăiet și unii din oameni". Pe un Minei al lunii ianuarie (Buda, 1805) se poate citi un crimpei din suferințele poporului nostru în timpul ocupației străine (din anii 1916—1918) : „Astăzi 1916 luna decembrie în trei zile, noi prizonierii români din diferite corpuri de trupă am fost luați de trupele germane de prin satele Singeriu, Tătaru, Călugăreni (...) și în timpul acesta ajunsese tot satul Vernești de întristare și plînsu că băgaseră germanii cai prin casele oamenilor, li s-au luat cu forța tot ce au avut pînă și gardurile de la curți și grădini, cită diferență este astăzi față de cum îl știam eu în 1910, este de plîns și alt nimic (...). Scris de mine Tănase N. Sava, comuna Fințești, județul Buzău jandarm pedestru cont (ingent) 1904 rezervist".

Oameni, fapte, întîmplări, obiceiuri, gînduri și simțăminte. Cu alte cuvinte, crimpeie de viață adevărată pe care le cunoaștem adesea doar din aceste fugare inscrisuri așternute pe filele vechii cărți românești.

„Am fost la Alba Iulia, făurind Marea Unire".

La manifestarea științifică de la Tulcea, o extrem de valoroasă comunicare a susținut tovarășa Cornelia Vaida de la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj-Napoca, prezentînd un masiv corpus de documente — peste 600 de fișe biografice însoțite, cele mai multe, de fotografii ale unor delegați oficiali care au votat Marea Unire în istorica adunare de la Alba Iulia — aflat în arhiva fostului universitar clujean Ioachim Crăciun, statornic iubitor al cărții și profund cunoscător al istoriei acesteia. Autoarea comunicării, relatînd „povestea" alcătuirii acestui

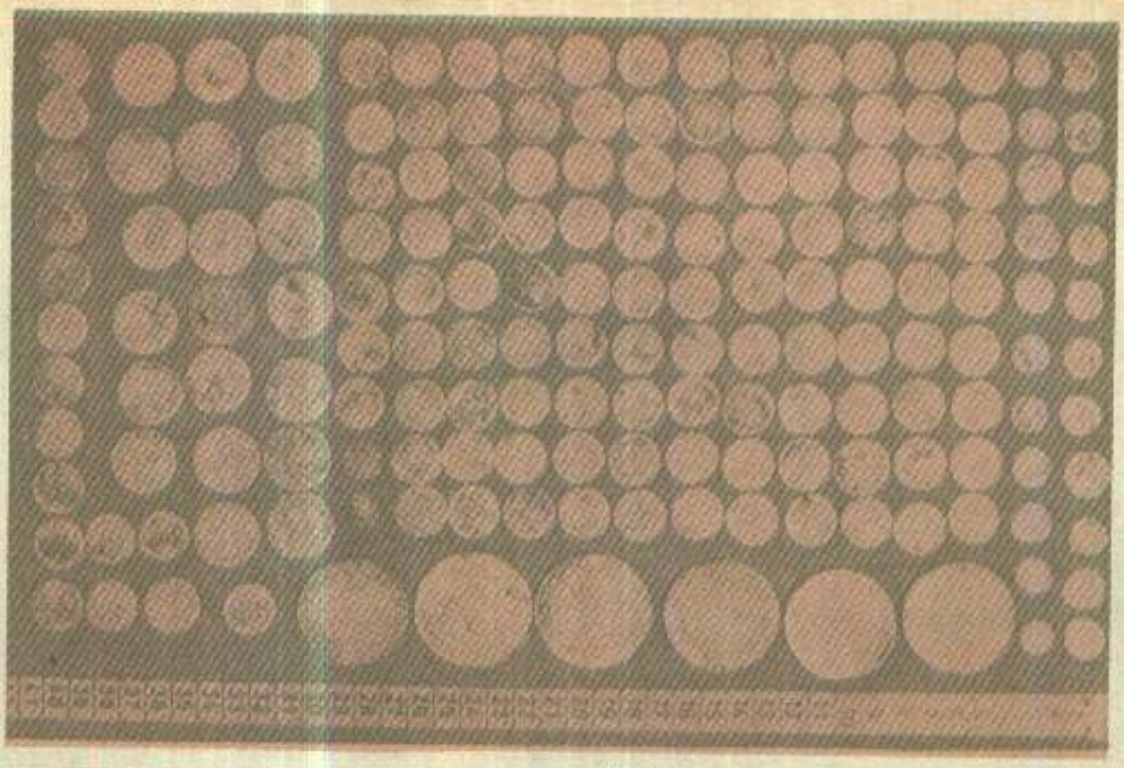

Tezaurul feudal descoperit la Verveghiu (Sălaj) în vara anului 1986

corpus documentar, se oprește la anul 1943, cînd, în semn de omagiu la împlinirea a 25 de ani de la măreața înfăptuire din 1 Decembrie 1918, Institutul de istorie din Cluj, pe atunci mutat cu sediul la Sibiu în urma nedreptului dictat fascist de la Viena, a lansat un apel prin care, anunțînd că proiectase realizarea „unui album cu numele tuturor delegaților oficiali" care au votat la Alba Iulia Unirea Cea Mare, solicita să i se trimită o fișă bibliografică, însoțită de o fotografie (pe cît posibil chiar din epoca marii izbînzi românești) a participanților la istoricul vot din 1 Decembrie 1918. De alcătuirea albumului s-a ocupat profesorul Ioachim Crăciun. Apelul a fost răspîndit prin presă, prin autoritățile locale ; înțelegînd semnificația înalt patriotică a albumului, peste 600 de oameni au trimis schițe biografice, fotografii, scrisori explicative. Grelele împrejurări ale războiului au împiedicat însă apariția albumului.

Răspunzînd întrebării „În ce constă, deci, valoarea acestui tezaur documentar?", autoarea interesantei comunicări arată că acesta cuprinde mărturii istorice care altfel s-ar fi pierdut (nume de oameni, imagini fotografice, amintiri). Drept argumente sînt cu justețe enumerate : o schiță autobiografică manuscrisă și o fotografie din 1918 ale lui Ion Agîrbiceanu, o scrisoare, o biografie și o fotografie a savantului Al. Borza, două schițe biografice și două fotografii ale lui Caius și Tiberiu Brediceanu, schițe biografice, fotografii de la Octavian Goga, Andrei Bîrseanu, președintele „Astrei", Silviu Dragomir, Dominic Stanca, Valeriu Branițte, Iosif și Lionel Blaga, Ilie Dăianu și mulți alți fruntași politici și oameni de cultură transilvăneni. Numeroase documente privesc viața și activitatea unor militanți socialiști : Tiron Albani, Ioan Flueraș, Iosif Jumanca. Valoarea deosebită a acestei colecții este dată, cum cu îndreptățire relevă autoarea comunicării, de sutele de biografii și fotografii ale unor muncitori, țărani, învățători, meseriași, scoțîndu-se astfel din uitare numele atîtora dintre cei veniți la Alba Iulia să împlinească dorul pentru care le răposaseră și moșii și părinții.: Alic Ioan al lui Nica, tîmplar din comuna Ghelar, fotografiat într-un grup de săteni în costume naționale și eșarfă tricolră pe piept, Ioan Ardelean, din comuna Arini, reprezentant al cercului Aita Mare din părțile Odorheiului, Mihail Costea din Sohodol de pe valea Arieșului, Alexandru Cristea din Cebza din părțile Banatului apusean, Iacob Flucus, „reprezentant al țărănimii din cele 10 comune brănene", Teodor Popovici „econom plugar" din Bihor, Dimitrie Nica, reprezentant al plasei Ineu (care-și însoțește scrisoarea cu versurile: „Strigă Bărnuț din Sibiu / Că Ardealul nu-i pustiu / Nu te teme mâi Axente / Vine Iancu de la munte / Cu opt mii și nouă sute", adăugînd : „Aceste erau horile noastre cînd eram tinări"), Iosif Chișu, învățător din Cerneteaz-Timiș, care adaugă un poem propriu scris la 1 decembrie 1942, cînd trupul Transilvaniei era frînt în două : „Frumoasă zi de-ntîi Decembrie / Ce minunat ai strălucit, / Cînd sfintele noastre ținuturi / Cu țara mamă s-au unit... // Azi de durere geme neamul / Prin lunci, prin munți și prin păduri / Nerăbdător așteaptă ceasul / Să pună mîna pe săcuri // 1 Decembrie, azi cu toții / Jurăm, că nu ne vom lăsa, / Pîn' nu-i vom scoate din trup icul / Și rana i s-o vindeca !".

Peste 600 de documente : tezaur de neprețuit de simțire și gînd românesc al dîrjilor și bravilor făurari ai Unirii celei Mari.

Grupaj realizat de
Silviu ACHIM

CALENDAR EROIC

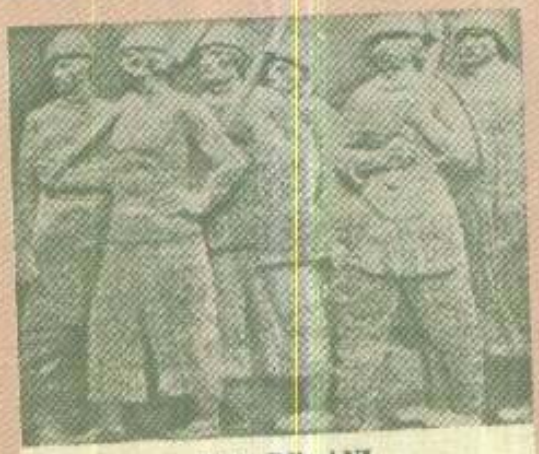

550 DE ANI
DE LA MAREA RĂSCOALĂ
ŢĂRĂNEASCĂ DE LA BOBÎLNA

525 DE ANI
DE LA RĂZBOIUL
ANTIOTOMAN
CONDUS DE
VLAD ŢEPEŞ

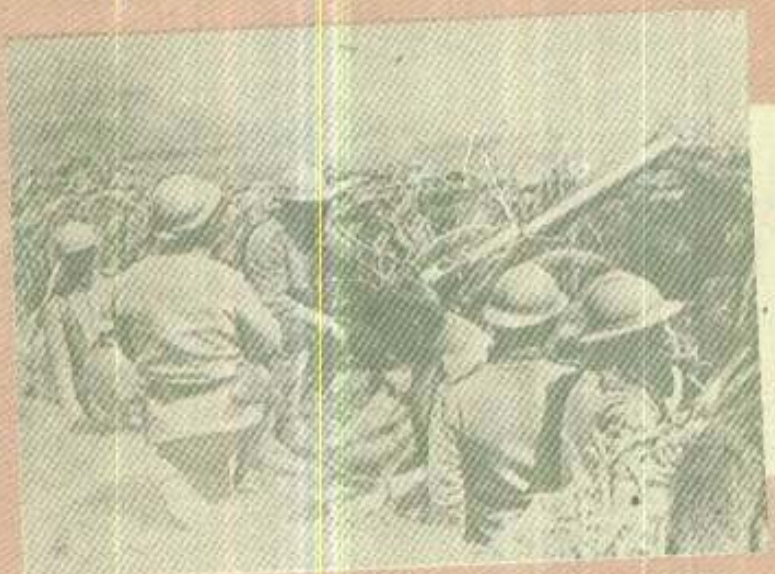

70 DE ANI
DE LA EROICELE
BĂTĂLII
DE LA MĂRĂŞTI,
MĂRĂŞEŞTI
ŞI OITUZ

„RĂZBOIUL CEL MARE AL IOBAGILOR"

Cu 550 de ani în urmă, pe pămîntul țării românești Transilvania a izbucnit și s-a întins, întețindu-se mereu vreme de aproape un an, vîlvătaia celei mai mari răscoale țărănești pe care o cunoscuse istoria românească pînă atunci. La originea ei se aflau, înainte de toate, silnicia marilor stăpîni de pămînturi, a acelor trufași baroni și conți transilvani care, din lăcomie fără margini, aruncaseră pe umerii iobagilor și jelerilor obligații, sarcini și dări fără seamăn de grele. Se adăugau obligațiile, sarcinile și dările aruncate pe grumajii țăranilor de celălalt mare stăpîn feudal — biserica catolică — după cum împovărau iarăși truditul trai al celor mulți grelele obligații față de vistieria regală : venitul cămării, dările pentru întreținerea armatei și pentru acoperirea cheltuielilor de război, muncile pentru construirea și repararea cetăților, sute și sute de oameni din zeci de sate fiind smulși cu lunile de la vatra lor și duși adesea la mari depărtări spre a înălța fortificații în care la vreme de primejdie își aflau adăpost cel mai adesea doar cei avuți.

Nu este deci de mirare că în adînc mocneau vechi nemulțumiri, fierbea mînia, se aduna obida. În Transilvania acelei vremi, în străfunduri clocotea un uriaș vulcan. Orbi erau cei ce nu-i simțeau suflarea fierbinte, căci răbufniri fuseseră multe în deceniile premergătoare. În 1380, cînd țărani din 20 de sate de pe domeniul cetății Mediești din părțile sătmărene înălțaseră steagul revoltei. În 1382—83, cînd se răsculaseră țăranii români din sudul Transilvaniei, conduși de cnezii lor Fladmerus (Vladimir) și Cîndea, și cînd în ajutorul lor au venit și frați din țara românească de la sud de Carpați. În 1409—1410, cînd puternice cete de haiduci vîră spaima în cei avuți, prin părțile Maramureșului, Crasnei și Sătmarului. O zonă mereu fierbinte este sudul Transilvaniei, unde revoltele țărănești se țin lanț: 1413, 1417—18, 1433—34. La 1430 se ridică și țăranii din secuime. Asupritorii, cei mai mulți de alt neam decît imensa majoritate a țăranilor Transilvaniei care era românească, nu pot și nu vor să pătrundă adevăratul înțeles al acestor tumulturi sociale. Îi orbea lăcomia, îi asurzea trufia. De aceea, la mijlocul deceniului al IV-lea al celui de-al XV-lea veac se petrec noi silnicii, noi abuzuri, care vor umple paharul răbdării țăranilor.

„Pentru a cîștiga și a dobîndi din nou vechile libertăți" și „pentru ca să scuture și să arunce greutățile de neîndurat", țăranii români și maghiari, la chemarea celor mai dîrji și mai neînfricați dintre ei, se adună în aprilie—mai 1437 pe dealul Bobîlnei din apropierea Dejului. O frămîntare generală cuprinde satele. Pîlcuri-pîlcuri, iobagi și jeleni, dar și lucrători de la saline, orășeni și mici nobili, se îndreaptă spre dealul de adunare ; curțile nobiliare, locurile în care se încuibase nedreptatea, sînt lovite și arse ; dările și obligațiile nu mai sînt îndeplinite. Nobilimea furioasă se pregătește de o aprigă răzbunare, stabilindu-și și ea loc de adunare aproape de Bobîlna.

„Sfătuindu-se cu chibzuință cu privire la treburile lor", țăranii adunați la Bobîlna au trimis soli în tabăra nobililor pentru ca aceștia să restaureze vechile libertăți ale sătenilor și „să scoată capetele lor din jugul nesuferit al șerbiei". Era cea din urmă încercare a țăranilor de a înlătura prin bună înțelegere nedreptatea care-i înneca. Răspunsul nobililor la cererile țăranilor a fost unul călăuzit de aceeași mentalitate arogantă, sfidătoare, trufașă : solii răsculaților sînt rupți în bucăți, sfîrtecați. Între oprimați și opresori trebuiau să vorbească și să hotărască armele.

Și ele au vorbit la sfîrșitul lunii iunie 1437. Atacat de nobilime, dealul întărit cu șiruri de care și căruțe al Bobîlnei s-a dovedit de necucerit. Furcile, coasele, secerile și îmblăciii au devenit în truditele mîini ale țăranilor arme mai de temut decît săbiile, arbaletele ori platoșele nobiliare. A fost o luptă aspră, încrîncenată, în care dorul de libertate a biruit asupra semeției și făloșeniei, în care setea de dreptate a îngenuncheat trufia. Era cea dintîi mare biruință a țărănimii asupra stăpînilor de pămînt în țara noastră, ca și în întreaga Europă de sud-est.

Victoria țărănească de la Bobîlna a făcut să se înscrie în cronica vremurilor un fapt fără precedent : nobilimea a fost silită să trateze cu țăranii și să încheie o înțelegere cu ei prin care se așezau în termeni noi raporturile sociale din Transilvania. Țărănimea a impus importante ușurări ale situației sale materiale — între altele înlăturarea obligației de a da stăpînului a noua parte din produse, dreptul de liberă strămutare, dreptul de moștenire a bunurilor proprii etc. Ceea ce ni se pare și mai important este faptul că țăranii au reușit să impună dreptul lor ca în viitor, în fiecare an, „din toate satele, moșiile și tîrgurile să se adune pe suspomenitul deal Bobîlna doi bătrîni mai înțelepți și mai vrednici de încredere, dimpreună cu pomeniții căpitani sau cu cîțiva bătrîni dintre ei, ori cu alții care vor fi atunci, și acolo acei căpitani sau unul din ei să poată întreba și cerceta pe acei bătrîni dacă stăpînii lor i-au lăsat pe dînșii în libertățile lor sau nu, și dacă vreun nobil se va afla că a călcat hotărîrea de mai sus (...), în întregime sau în parte, și că a făptuit ceva împotrivă, să fie socotit călcător de jurămînt, iar ceilalți nobili să se ferească și să se păzească de a-l apăra". Țărănimea a năzuit

astfel să-şi constituie o adunare proprie, aleasă dintre cei mai vrednici ţărani, menită să apere şi să promoveze drepturile cîştigate prin luptă.

Şi mai era încă o prevedere care indica faptul că ţărănimea îşi revendica un alt statut social-politic. Anume aceea ca ţăranii români şi maghiari să aleagă dintre ei oameni „vrednici de încredere, înţelepţi" care împreună cu cei desemnaţi dintre nobili să se sfătuiască asupra raporturilor dintre stăpînii de pămînt şi iobagi şi „să hotărască şi să rînduiască după ce datini şi obiceiuri să rămînă pe viitor în pace şi linişte, atît ei, cît şi urmaşii lor". Altfel spus, se prevedea în acel mijloc de veac al XV-lea ca despre soarta ţăranilor să nu se mai hotărască fără ţărani, ci numai prin luarea în considerare a vrerilor lor.

Basoreliet de pe monumentul înălţat la Bobîlna pentru cinstirea marii răscoale ţărăneşti din 1437–1438

Asemenea prevederi au fost acceptate doar de nevoie de nobilime. În ascuns ea a lucrat pentru slăbirea forţei de luptă a ţărănimii şi mai ales pentru realizarea frontului unit al privilegiaţilor vremii : la 16 septembrie 1437 s-a încheiat „unirea frăţească" („fraterna unio") a nobilimii maghiare transilvane, patriciatului săsesc şi fruntaşilor secui, formînd o unire a privilegiaţilor care, secole la rînd, a reprezentat temelia nedreptelor raporturi social-politice din Transilvania, prin care românii, locuitorii cei mai vechi şi mai numeroşi ai acestei ţări româneşti, erau excluşi de la exercitarea drepturilor politice.

În faţa strîngerii rîndurilor opresorilor, ţăranii se întrunesc din nou pe valea Someşului ; o nouă bătălie are loc la Apatiu ; a fost o bătălie sîngeroasă, căci la 30 septembrie 1437 vicevoievodul Transilvaniei scria despre „lupta generală ce s-a dat în aceste zile împotriva îndrăznelii pomeniţilor ţărani şi a nelegiuitelor lor răscoale". Din nou, ţărănimea a rezistat cu eroism, iar rezultatul curajului şi vitejiei sale a fost o nouă înţelegere pe care nobilimea a fost nevoită să o accepte. O înţelegere în care, deşi se mai păstrează încă o serie de revendicări ţărăneşti, multe din drepturile înscrise în prima înţelegere de la Bobîlna sînt omise.

În ultimele două luni ale anului 1437, răscoala ţărănească intră într-o fază nouă, pe care istoricii care s-au aplecat asupra ei o socotesc una superioară. Prin lărgirea spaţiului geografic în care se desfăşoară aceasta, prin creşterea numărului de ţărani, lucrători şi orăşeni care se adună sub steagul răsculaţilor, prin cucerirea şi stăpînirea unor mari oraşe transilvane, precum Cluj şi Aiud. Dar mai ales prin obiectivele mai largi pe care şi le propun răsculaţii — precum lasă să se întrevadă întîmplările lunilor noiembrie 1437 — ianuarie 1438 — anume răsturnarea rînduielilor vremii, întemeierea unei „noi libertăţi". Tocmai aceasta a determinat o şi mai puternică încordare a puterilor nobiliare, care în cele din urmă reuşesc să-înfrîngă răscoala, cucerind ultimul său bastion, oraşul Cluj, în a doua parte a lui ianuarie 1438.

„Tumultus rusticorum", „guerra rusticorum" — răscoala, războiul ţăranilor de acum 550 de ani — au fost o eroică sforţare a celor mulţi în numele dreptăţii sociale, al libertăţii şi demnităţii omului. Vreme de aproape 10 luni, pe greu încercatul pămînt al ţării româneşti a Transilvaniei s-a zguduit cu putere nedreapta stăpînire a privilegiaţilor, a strălucit soarele unor vremuri mai bune, cei mulţi, cei ce erau temelia ţării, au respirat aerul tare al libertăţii. Pentru curajul lor, pentru încercarea lor de a înălţa ţăranul la o nouă treaptă socială, conducători precum Mihai Românul din Vireag, Budai Nagy Antal, Ioan, fiul magistrului Jakob din Cluj se aşază la loc de seamă în şirul mare al acelor luptători pentru dreptate şi libertate care îi cuprinde şi pe Doja, Sofronie din Cioara, Horea, Cloşca, Crişan.

UN AN GREU, UN AN EROIC

Un an greu a fost pentru țara românească a Munteniei anul 1462, căci teritoriul ei a fost călcat atunci de „o oaste pe care abia o ducea pământul", cum a apreciat un contemporan al acelor întîmplări, autor al unei cronici rimate turcești, Enveri. Un an eroic a fost, totodată, anul 1462, căci românii, în frunte cu viteazul lor domnitor Vlad Țepeș, s-au împotrivit cotropitorilor cu toată puterea dragostei și urii lor — dragoste fierbinte de țară, de neam și lege, ură adîncă, neiertătoare pentru cel ce păsea alci cu cuget dușman, cu gînd neprietenesc. Atunci, în urmă cu 525 de ani, s-a adeverit încă o dată ceea ce din vechime știau locuitorii acestor meleaguri dacice : cu oamenii locurilor țineau rîul și ramul, cîmpia, dealul și munții cei cu semețe frunți de piatră ; cu oamenii locului ținea vremea, natura însăși.

Mai întîi în iarna lui 1461—1462, cînd un ger năprasnic a legat, printr-un trainic pod de gheață, cele două maluri ale bătrînului Dunăre. După ce a fost dejucat planul sultanului de a-l prinde pe domnul Țării Românești prin viclenie, oștile trimise în acest scop în frunte cu Iunus-bei și Hamza-pașa fiind distruse, românii și-au extins acțiunea militară pe întreaga linie a fluviului ce „înghețase foarte tare". Rînd pe rînd, garnizoane și cetăți otomane au fost nimicite și arse, iar Dobrogea a fost eliberată aproape în întregime. Păreau să fi reînviat iarăși vremurile eroice ale lui Mircea cel Mare, cînd străvechiul pămînt românesc dintre Dunăre și mare se reîntegrase în cadrele firești ale țării românești a Munteniei.

Și din nou, ca pe vremurile mărețe ale lui Mircea cel Mare și Iancu de Hunedoara, numele voievodului român străbate bătrînul continent, reînnoind speranțele în posibilitatea stăvilirii expansiunii otomane. Dar ca de atîtea alte ori, de-a lungul vremurilor, puternicii crai, regi și împărați de pe întinsul Europei n-au pus nici atunci mîna pe arme spre a sări în ajutorul celor ce ridicaseră iarăși la Dunărea de Jos steagul luptei antiotomane ; Vlad și țara lui au rămas singuri în fața marii primejdii care se profila la orizont. Singuri, avînd drept armă și scut doar voința lor tare de a trăi liberi, de sine stătători.

O primă expediție otomană, cea a marelui vizir Mahmud-pașa, cu circa 30 000 de oameni, care are loc în primăvara anu-

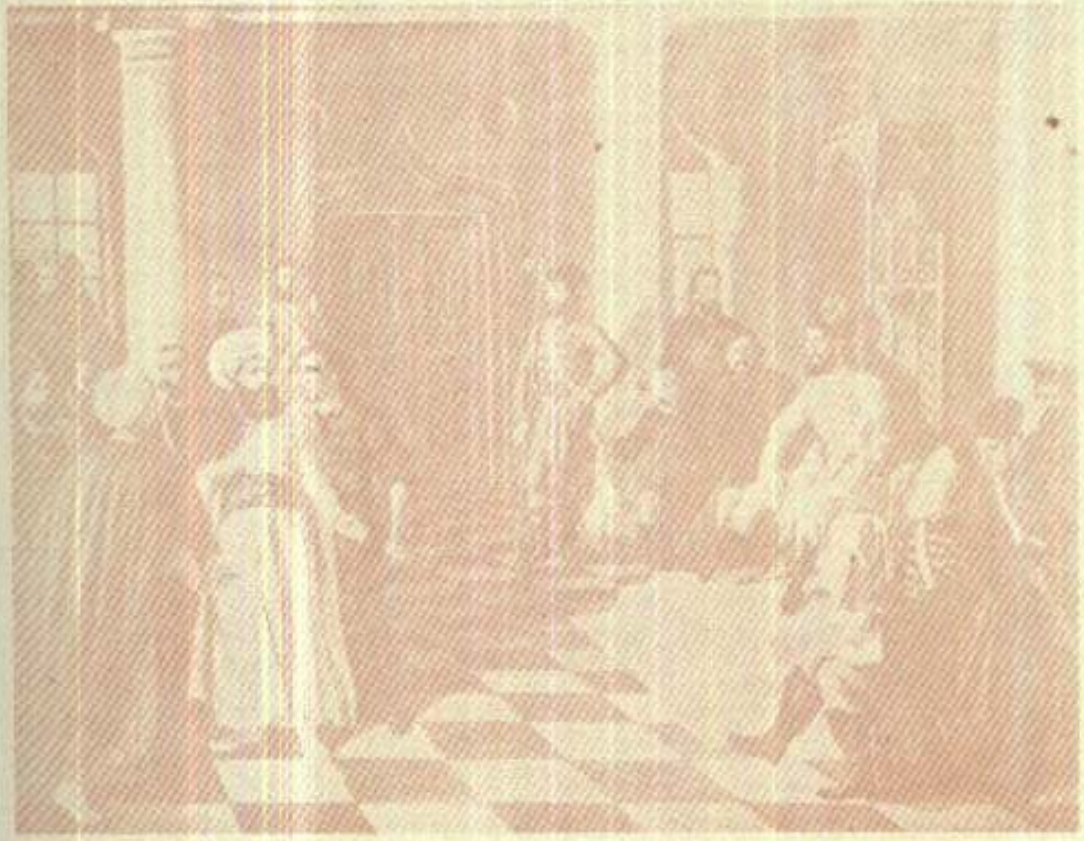

„Vlad Țepeș și solii turci". Pictură de Theodor Aman

lui 1462, se soldează cu biruința voievodului român, care reușește să înfrîngă corpul expediționar și să-l arunce peste Dunăre. Fusese însă doar preludiul uriașei expediții conduse de însuși sultanul Mahomed al II-lea Cuceritorul care, la începutul lui iunie 1462, ajunge la Dunăre.

Înfruntîndu-l pe sultanul ce cucerise Constantinopolul și lățise necontenit hotarele împărăției otomane, Vlad Țepeș a apelat la aceeași tactică străveche, singura nimerită în înfruntarea cu un dușman superior numericește : ridicarea la luptă a întregului popor, pustiirea teritoriului în calea dușmanului, înfometarea și demoralizarea acestuia. Din vreme, Vlad Țepeș, scria un izvor de epocă, „și-a mutat pe toți supușii în locuri împădurite și ascunse, iar cîmpurile le-a lăsat pustii și toate felurile de vite le-a mînat mai în interiorul hotarelor". Și astăzi, la 525 de ani de la acele întîmplări, impresionează gestul prin care un întreg popor își dă pradă focului așezările, tot avutul, pentru a îngreuna fiecare pas al dușmanului, pentru a-l face să sufere, să dispere, pentru a-l demobiliza și a-l birui mai ușor. Este gestul pe care atunci, ca și de atîtea alte ori, l-au făcut mii și zeci de mii de oameni, care au înțeles că mai presus de agoniseala unei vieți sînt valori mai însemnate, neasemuit mai prețioase : slobozenia pămîntului strămoșesc, păstrarea ființei de neam, a legii și obiceiurilor strămoșești.

Vlad Țepeș și oastea s-au îndreptat apoi spre hotarul spre care puhoia oastea sultanului. Trecerea Dunării de către otomani n-a putut fi împiedicată, deși a avut loc o ciocnire scurtă pe malul fluviului, în care au pierit peste 300 de ieniceri : încă din acea primă luptă s-a văzut faptul că războiul avea să fie deosebit de încrîncenat ; după cum, în zilele următoare, s-a dovedit că aici, pe pămîntul Țării Românești, sultanul avea de înfruntat nu doar oastea unui dominator, ci un întreg popor care stătea dîrz și hotărît sub steagul mărețului ideal al neatîrnării sale.

Zile în șir oastea otomană a mărșăluit prin locuri pustiite sau, cum scria Nicolae Iorga, în calea otomanilor „nu se ivea nimic decît sate arse, fîntîni din care nimeni nu cuteza să scoată apă, lanuri secerate fără de vreme, pășuni dogorite". În stilul lor colorat, cronicarii otomani creionează și ei tabloul unor zile toride, al unui peisaj dezolant. „Arșița soarelui era așa de puternică, încît pe veșmintele de zale ale gaziilor se putea face chebap. Din această pricină, padișahul i-a învinuit pe comandanți de nepăsare. În același timp, călăuzele au fost mustrate și pedepsite" — scria cronicarul otoman Tursun-bei. Iar Kodja Husein, alt cronicar otoman, notează : „Mahmud-pașa, care mergea înaintea oștii, călăuzind-o, a nimerit deodată peste un loc de popas. Aici, pînă la o depărtare de șase leghe, nu se găsea nici o picătură de apă și soarele fiind dogoritor peste măsură, căldura era așa de mare, încît zalele se muiau ca lumînarea. În acel șes dogoritor peste măsură, luptătorilor pentru Islam li se uscaseră buzele". Înaintarea se făcea „cu mii de greutăți și necazuri", cum scria același Tursun-bei. Greutăți și necazuri pe care le sporeau necontenit acțiunile oștirii românești. Căci Vlad Țepeș, așa cum relatează cronicarul Michael Bocignoli, „pregătindu-și cîțiva călăreți noaptea, foarte adesea ziua, de cele mai multe ori ieșea din păduri pe drumuri ocolite și poteci cunoscute și nimicea pe neașteptate pe mulți turci fie în căutarea hranei, fie depărtați mai mult de trupă ; uneori ataca tot grosul lor pe cînd nu se așteptau nicidecum la aceasta și după ce răpunea pe mulți, pînă să se adune fugea iarăși în păduri și nu-l lăsa pe dușman să dea lupta în condiții egale". Se vădea încă o dată adevărul că „codrul era frate cu românul", sau cum spunea unui străin marele boier Preda Brîncoveanu, cu două sute de ani mai tîrziu de la aceste întîmplări : pădurile țării, cele multe și mari, fuseseră nebiruitele noastre cetăți de apărare.

Cu deosebire nopțile erau grele pentru oștirea otomană. Izvoarele istorice aduc mărturie că după marșul epuizant din cursul zilei, aceasta trebuia să-și fortifice locurile de popas ; ienicerul sîrb Constantin Mihailovici din Ostrovița, participant la campania din vara anului 1462, relata astfel că „ne îngropam în fiecare noapte în șanțuri". Dar nici acolo nu erau în siguranță, căci Vlad Țepeș „în fiecare noapte cu zgomot mare îl vizita pe dușman", provocîndu-i pagube și tulburîndu-i necontenit odihna. După mai bine de o săptămînă de marș istovitor, armiile sultanului au ajuns în apropierea Tîrgoviștei, capitala țării. Aici, Vlad Țepeș a hotărît să dea atacul decisiv. În cursul nopții, la lumina torțelor și în sunet de corn, românii au lovit tabăra otomană. „Și într-o noapte de vineri s-a iscat zarvă / — scria cronicarul Enveri în a sa „Carte a vizirilor". Atunci, pe neașteptate, s-a auzit un vuiet, / Și au izbucnit plînsete și jalea a cuprins rîndurile «oștii» din Anatolia / Dușmanul, care venise cel dintîi acolo / Se lupta (...)". „Pornind ca un torent spre tabăra împărătească", cum nota cronicarul Saadedin, ostașii lui Vlad au încercat, ceasuri în șir, să-și croiască drum spre inima taberei, acolo unde se aflau corturile padișahului. Au căzut zdrobite, unul după altul, rînduri, rînduri de soldați înamici, dar ienicerii — „zidul de diamant în jurul lui Mahomed", cum i-a numit Nicolae Iorga — n-au putut fi clintiți. Spre dimineață s-a dat semnalul de retragere, după ce oștenii lui Vlad provocaseră „un măcel de necrezut".

Ca și Mihai Viteazul, după Călugăreni, cu peste 13 decenii mai tîrziu, Vlad Țepeș s-a îndreptat apoi spre munți, în vreme ce sultanul a încercat zadarnic să cucerească cetatea Tîrgoviștei. De aici, Mahomed al II-lea a pornit spre părțile răsăritene ale țării, mișcările fiindu-i în permanență supravegheate de un corp de călărime munteană, care, potrivit aceleiași

tactici, a lovit și acum necruțător pe toți cei ce se răzlețeau de grosul trupelor otomane. Au loc mai multe ciocniri, cu pierderi grele și de o parte și de alta. În împrejurări nu prea limpezi, o parte a boierimii, scăpată de teama transformării țării în pașalic, socotind că în fața colosului otoman puterile țării erau prea mici pentru o rezistență neîntreruptă, hotărăște să răscumpere pacea și să accepte ca domn al țării pe Radu cel Frumos, fratele lui Vlad, adus chiar de oastea otomană.

Pentru viteazul Vlad au urmat ani grei ; la curtea regală de la Buda, unde se retrăsese, a fost aruncat în temniță. Cel ce însă spusese răspicat că „nu va îngădui niciodată, cît va trăi, ca Țara Românească să ajungă tributară turcilor" avea să se ridice din nou, peste mulți ani, în 1475, în scaunul Basarabilor, jertfindu-și atunci viața pentru libertatea țării sale.

Vlad Țepeș a intrat în legendă chiar din timpul vieții lui ; și dacă neprietenii l-au poreclit „Dracula", scornind pe seama-i „basne" de necrezut, ai săi, așa cum scria un izvor de epocă, i-au dat supranumele de „Dragulia", adică „cel drag", „pentru însemnătatea isprăvilor săvîrșite" de el în apărarea drepturilor și dreptăților neamului ; noi, cei de azi, îl așezăm în galeria acelor cîrmuitori de țară care au știut să facă din „iubirea de moșie" a celor mulți stînca tare de care s-au spart toate valurile cotropitorilor.

„PE-AICI NU SE TRECE!"

În urmă cu șapte decenii, în iulie—august 1917, țara trăia un ceas greu al istoriei sale. Două treimi din trupul patriei gemeau sub oprimarea armatelor străine, în vreme ce la porțile Moldovei zeci și zeci de divizii inamice, perfect echipate, cu mare experiență de război, își dădeau întîlnire în cîteva săptămîni la Iași, în bătrîna și strălucita capitală a voievozilor Moldovei. Și totuși, mințile cele mai luminate, cei ce știau să vadă prin negurile atîtor întîmplări și fapte ale vremii priveau cu deplină încredere viitorul poporului român, credeau tare și nestrămutat în realizarea idealului său național în numele căruia românii intraseră în război.

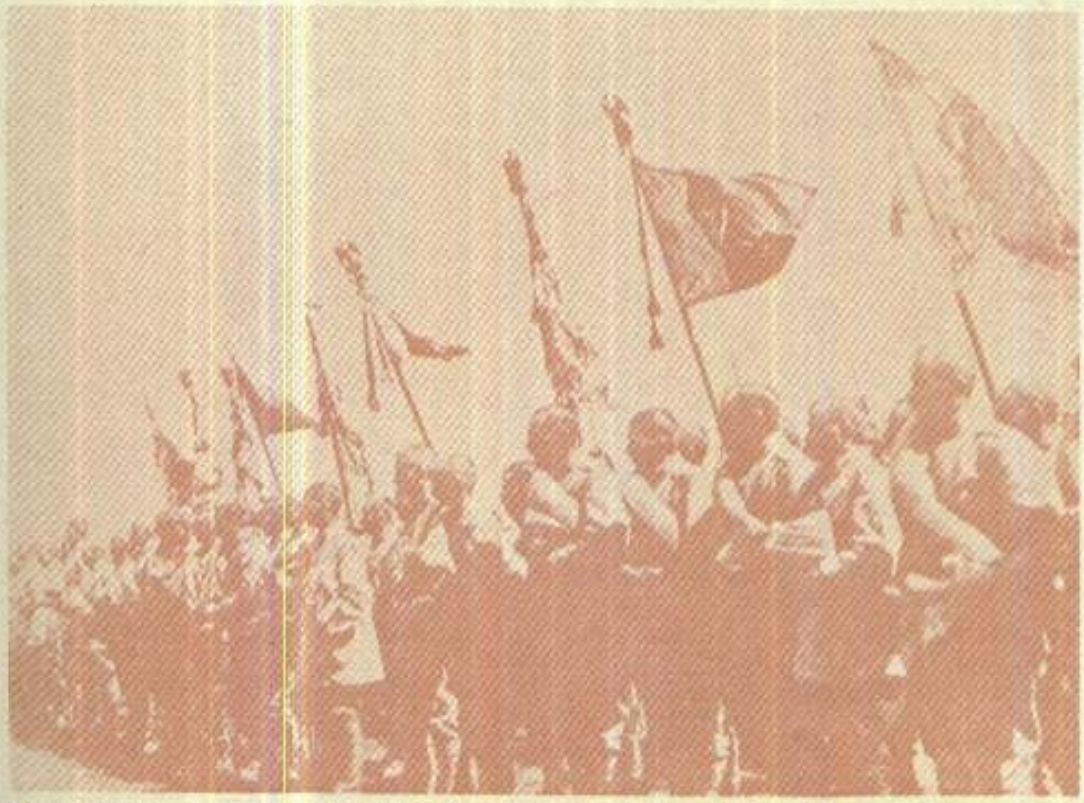

Solemnitatea depunerii jurămîntului de către voluntarii ardeleni și bucovineni (iunie 1917)

Pe ce se întemeia, în afară de adînca justeţe şi legitimitate a cauzei româneşti, această convingere a lor, ce înţelesuri care altora le scăpau îi întăreau în convingerea lor ?

Mai înainte de toate, ascultînd bătăile de inimă ale poporului, asemenea oameni înţeleseseră că în lunile neasemuit de grele ale anului care trecuse de la intrarea României în război, cu toate uriaşele pierderi suferite, întreg poporul era mai hotărît ca oricînd să facă totul pentru înfăptuirea măreţului ideal naţional, că întreg poporul era adînc pătruns de adevărul că acolo, la porţile Moldovei dîrjilor Muşatini, se hotăra soarta întregului neam românesc. Multe erau semnele care arătau că acest adevăr era însăpînit în milioane şi milioane de inimi şi cugete româneşti. Iată cîteva din multe mai multele care s-au petrecut atunci în tranşee ori în spatele frontului. Caporalul Constantin Muşat, cu braţul stîng amputat, cere să fie retrimis pe front ca aruncător de bombe. Nicolae Cristea, rămas fără mîna stîngă, consideră că locul său este în tranşee, patriei putîndu-i fi încă de folos aici cu mîna dreaptă. Dumitru Danciu, cu braţul drept tăiat, a cerut să rămînă în luptă lîngă tovarăşii săi. Medicul sublocotenent Traian Rămureşcu, bolnav de tifos, şi-a îngrijit soldaţii răniţi pînă în ultima zi a vieţii lui. Sublocotenentul Octav Cocorăscu a refuzat să treacă la partea sedentară — cum primise ordin, căci mai avea încă trei fraţi pe front — şi moare eroic în luptele de la Străjescu şi Bîzîghieşti, pentru oprirea ofensivei lui Mackensen. Sergentul Ioan Frigorescu, pierzînd ochiul stîng, n-a vrut să fie reformat, ci să rămînă acolo în prima linie unde duşmanul voia să înece şi ultima brazdă de pămînt liber românesc. Asemenea fapte, asemenea gesturi, multiplicate la scara întregii armate, spuneau totul despre voinţa de luptă a ostaşului român, despre hotărîrea sa de neclintit ca duşmanul să fie oprit şi să plătească scump încercările sale de a pătrunde înspre inima Moldovei.

Între alte fapte pe care se întemeia apoi încrederea în dreapta noastră biruinţă era şi cea din 6 iunie 1917. Atunci, la Iaşi, sosise cel dintîi convoi de voluntari ardeleni şi bucovineni, foşti soldaţi în armata habsburgică luaţi prizonieri de trupele ruse. Lună după lună, de la intrarea României în război, mii şi mii de prizonieri români din Rusia ceruseră să li se îngăduie să intre în armata română, în lupta căreia vedeau propria lor străduinţă pentru eliberarea pămîntului Transilvaniei şi Bucovinei crunt împilat. Emoţionante erau gîndurile care determinaseră asemenea cereri, precum cele spuse cu simplitate de ţăranul Augustin Roşianu, născut pe meleagurile Hunedoarei: „Rugatu-ne-am în tot felul ca să ne dea sfatul şi îndrumarea cum să putem ajunge de bunăvoie

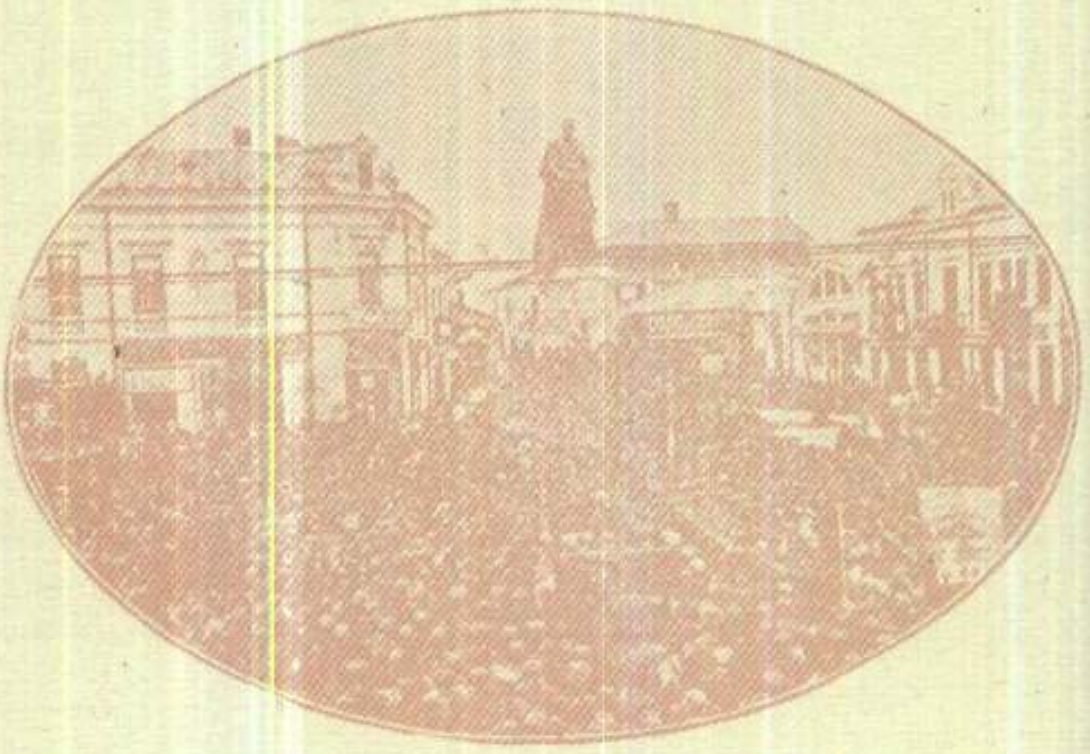

Manifestaţie la Iaşi cu ocazia primirii voluntarilor ardeleni şi bucovineni (iunie 1917)

soldați în armata română și pînă astăzi nici un răspuns nu am primit de la nimenea. Și nu mă pot odihni în gîndul meu și dorința mea cea mare față de neamul nostru și patria noastră românească... Și vă scriu drept ca să știți că scopul meu și la sute și mii de frați români prizonieri din Rusia este că dacă nu vom putea ajunge noi de ajutor la d-voastră, noi cînd se va pune pacea în toată lumea, noi vom veni în acel teritor pămînt ce va stăpîni România. Dar pînă unde va stăpîni dușmanul nostru, pînă ne stă capul sus niciodată nu vom intra și mai ales eu unul nicidecum în veci". Cu dreptate deci s-a subliniat, la 8 iunie 1917, cînd voluntarii ardeleni și bucovineni au depus jurămîntul față de mîndrul drapel tricolor, că România Mare era îndeplinită încă de pe atunci de vreme ce ea se găsea în toate sufletele românești, în voința nestăvilită de unire a întregului popor.

Acea nestrămutată încredere în biruința românească avea să fie strălucit confirmată de măreața epopee a lunilor iulie—septembrie 1917, de la porțile Moldovei, epopeea marilor bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. Bătălia de la Mărăști, precedată de o amplă pregătire de artilerie, a început la 24 iulie, la ora 4 dimineața. După luni de enorme greutăți și eforturi, dar și de speranțe, Armata a II-a română a declanșat atacul : kilometru după kilometru, cotă după cotă, sat după sat au fost asaltate și străbătute cu neasemuit eroism, dușmanul fiind pretutindeni lovit cu gîndul la pămîntul țării cotropite, acolo unde mamele, soțiile și fiicele blăstămau asupritorii lîngă vatra pustie de lîngă care a plecat ostașul, cum scria Nicolae Iorga. La centrul loviturii românești, divizia 218 inamică, de pildă, a pierdut două treimi din efective și 40 de tunuri. În cursul acestei bătălii, care a durat pînă la 31 iulie, oștirea română a eliberat zeci de localități, a provocat inamicului grele pierderi, capturînd aproape 2 800 de ofițeri și soldați inamici și un imens material de război. Cu îndreptățire se spunea deci într-un ordin de zi adresat brigăzii 1 infanterie care a luptat în această bătălie „(...) aci ați adăugat o piatră stropită cu sînge la mărirea țării românești. Ați arătat ce poate ofițerul și soldatul român, că în luptă el moare dar nu dă un pas înapoi. S-au sfărîmat stîncile de piatră de tăria bombardamentului inamic, iar voi ați rămas neclintiți la posturi. (...) Să trăiți pentru alte victorii și mai mari, pentru mărirea și fala bogatei și iubitei noastre Românii".

Bătălia de la Mărășești a început la 6 august 1917, prin declanșarea unei puternice ofensive inamice ; după un început favorabil, ofensiva s-a încetinit treptat, împotmolindu-se în cele din urmă. Pentru oprirea inamicului, ostașii români au făcut tot ceea ce omenește era posibil : au rezistat unor atacuri furibunde, păstrîndu-și pozițiile pînă cînd i-au doborît gloanțele și grenadele germane, precum compania de mitraliere a căpitanului Grigore Ignat, care, înțelegînd uriașa însemnătate a cotei pe care o apărau — adevărată cheie a drumului spre lunca Siretului — n-au cedat-o, preferind să moară, întîrziind însă înamicul pînă la aducerea unor forțe proaspete. Cînd tranșeele au fost recucerite de români, bravul căpitan a fost găsit mort, cu mitraliera în brațe, înconjurat de tovarășii lui, dar și de mormane de cadavre inamice.

Eroicii luptători ai Regimentului 32 Mircea, așa cum nota un document de epocă, au respins în ziua de 7 august trei vijelioase atacuri inamice, avînd apoi resurse să dea un contraatac care a spulberat pe dușman. „Acolo unde soldatul a căzut în mod eroic cu mîna pe armă, pușcă mitralieră sau mitralieră — nota acest document — el a fost înlocuit fără nici o șovăire de gradat și chiar de ofițer". Întrebați dacă mai au cartușe, eroii regimentului au dat prin glasul sublocotenentului Emil Nicolau răspuns demn : „terminăm cartușele, luptăm cu grenadele, terminăm cu grenadele, luptăm cu baioneta, dar din loc nu ne va clinti dușmanul". Și ei s-au ținut de cuvînt. Și ca ei, toți ostașii armatei I, care a purtat atîci greul efortului militar. Pe la Mărășești, inamicul n-a putut trece.

Cum nu a putut trece nici pe la Oituz, acolo unde în aceeași perioadă a fost oprită cu grele jertfe înaintarea trupelor austro-ungare de către ostașii Armatei a II-a române. Văile Slănicului, Oituzului și Casinului, vîrful Cireșoaia, vîrful Cosna, dealul Muncel, dealul Știbor, ca și atîtea alte locuri ale zonei vor povesti mereu urmașilor despre lupte de o neasemuită asprime, despre fulgerătoare atacuri și contraatacuri, despre curajoase asalturi și dureroase retrageri, cu un cuvînt, vor povesti despre fapte noi de eroism, de dăruire, de abnegație în numele dragostei de țară și de libertate.

La Mărăști, Mărășești și Oituz, într-un spațiu încărcat de istorie, vara anului 1917 a consemnat încă o dată marile puteri pe care le dă unui popor convingerea că luptă pentru o cauză dreaptă, apărînd vatra strămoșească, pămîntul sacru al patriei, dreptul de a se ocîrmui potrivit dreptelor lui idealuri. La porțile Moldovei s-au sfărîmat atunci încă o dată poftele hrăpărețe ale celor care, cum scria un ziar al epocii, au vrut să lovească în rădăcinile pomului vieții românești, fără să bănuie însă că ele sînt atît de adînc implîntate în glia țării.

Pînă la împlinirea înaltului ideal național al poporului român au mai fost necesare eforturi și lupte, lacrimi și sudori de sînge. Dar Mărăștii, Mărășeștii și Oituzul arătau că ceasul acesta nu era, nu putea fi prea departe. Și așa a fost, la 1 Decembrie 1918 împlinindu-se străvechiul vis românesc de libertate, de unitate.

Silviu ACHIM

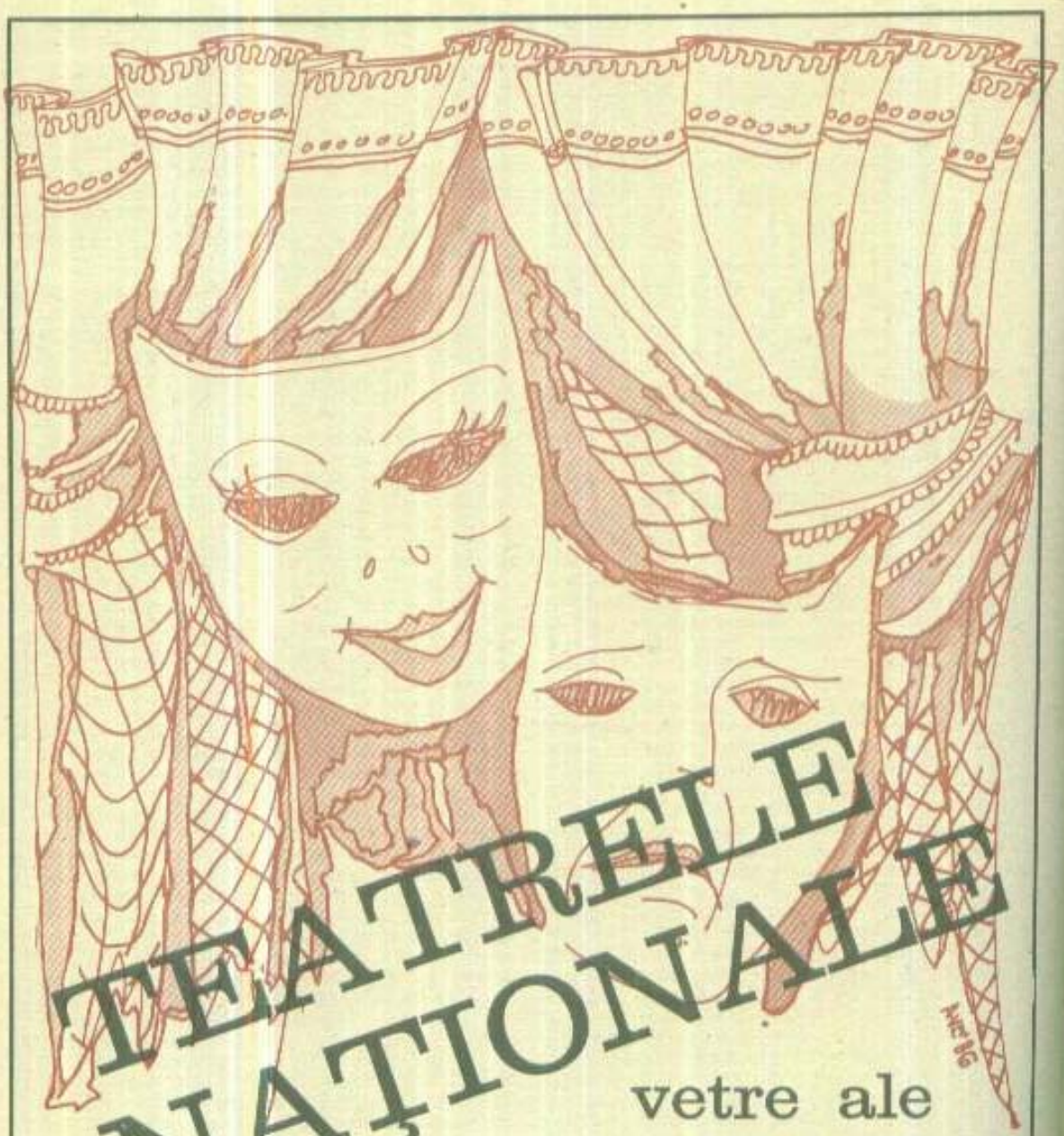

TEATRELE NAȚIONALE

vetre ale spiritualității românești și ale culturii socialiste

„Povestea teatrului românesc" începe și ea să se depene așa cum s-a scris adesea, o dată cu istoria milenară a poporului nostru.

Riturile, ceremoniile magice, alaiurile domnești, obiceiurile folclorice, jocurile țărănești (precum Călușarii, Haiducii, Irozii ori Jienii sau Capra, Ursul etc.), șezătorile și priveghiul, scenariile unor dansuri străvechi, cu elemente epice ori dramatice și chiar spectacolele de divertisment, precum cele ale păpușarilor,

pehlivăniile sau reprezentațiile soitarilor conțin sau chiar sînt uneori, în întregime, manifestări primare de artă teatrală. Și aceasta — fie că vizau mari țeluri colective (cum ar fi asigurarea fertilității pămîntului, sănătatea și rodnicia familiei, inițierea tinerilor în tainele naturii și ciclurile vieții etc.), ca cele dintîi, fie că aveau darul de a descreți frunțile, de a aduce în ritmurile existenței fiorul visului și zborurile fanteziei.

Pretutindeni în lume, instituția teatrului național reprezintă, sub multe aspecte, o culme a acestei vocații. Dar puține țări, și încă din categoria celor cu bogată tradiție culturală, se pot mîndri cu existența unor instituții teatrale cu vechimea și mai ales cu meritul de a-și fi asumat, efectiv, încă de la începuturi un program de redeșteptare națională semnificînd mari țeluri de progres moral, social și politic, aspirațiile cele mai fierbinți ale poporului — precum „naționalul românesc".

Ideea unui teatru cult, ca instituție de cultură și artă menită să țină sus steagul celor mai importante și arzătoare idealuri naționale — a apărut concomitent în toate țările române, în climatul luptei de emancipare socială și politică de la începutul veacului al XIX-lea. Și cum despre zorii teatrului cult în Moldova și Țara Românească vom mai vorbi, să menționăm că și în Transilvania manifestări teatrale ale amatorilor de la sate și orașe, din colegii — ca cele de la Blaj etc. — datează din secolul al XVIII-lea și că, între 1815—1819, la Brașov, sediul (mai tîrziu) al „Societății pentru fond de teatru românesc", au avut loc spectacole ce se adresau populației românești, în limba acesteia.

Unitatea de idealuri a dus la o impresionantă unitate de program artistic a tuturor primelor scene ale țării (ideologie morală, socială și politică, dar și ideologie estetică).

Pretutindeni existența teatrului național a echivalat cu o victorie a spiritelor luminate nu doar asupra prejudecăților, ci și asupra unor constrîngeri politice, sociale. Pretutindeni, afirmarea pe scenă a limbii românești nu era doar o cale a împodobirii acesteia, un instrument de lucru, favorizînd accesul unor pături mai largi la cultură, ci un act polemic față de atitudini oficiale și reflexele unui snobism aristocratic nociv. Pretutindeni, lupta susținută pentru crearea și afirmarea unui repertoriu național, pentru piesa originală (de la D. Golescu, C. Facca, Iorgu Caragiali la marii clasici I. L. Caragiale, Alecsandri, Delavrancea și Davila etc.) a fost un mod de a face din adevărul vieții adevărul scenei, de a exprima sentimente de profundă cinstire a tradițiilor și de patriotică răspundere față de destinul poporului.

Naționalele din București, Iași și Craiova au jucat rolul principalului factor de educație publică timp de mai bine de un secol. Teatrul a fost întotdeauna, în acest amplu interval de timp, în fruntea mișcărilor progresiste și a marilor bătălii patriotice, a sprijinit revoluția de la 1848, a întreținut un climat favorabil Unirii, atît la 1859, cît și mai tîrziu, în 1918, a adus la rampă eroismul soldaților români în războiul pentru independență de la 1877, a contribuit la întreținerea unei stări de spirit tonice în timpul primului război mondial. Și-a făcut auzit mesajul în pături largi, întreținînd vie conștiința unității naționale prin turnee, deplasări susținute în orașe și sate, prin prestigioase schimburi reciproce de spectacole și artiști.

„Continuînd frumoasele sale tradiții, Teatrul Național este chemat ca, împreună cu întreaga noastră mișcare teatrală, cu toți creatorii de artă ai țării să-și intensifice eforturile închinate scopului profund umanist de a contribui la înflorirea spiritualității noastre socialiste, la făurirea unor noi valori de înaltă ținută educativă, sporindu-și astfel tot mai mult prestigiul de care se bucură în țară și peste hotare" — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru.

În anii socialismului, Naționalele, al căror număr s-a mărit cu două : Teatrul Național din Timișoara și Teatrul Național din Tîrgu Mureș, au dus mai departe cu cinste flacăra glorioasei tradiții a înaintașilor, desfășurînd totodată o activitate susținută, dinamică pentru implicarea scenei în realitate, pentru înfăptuirea idealurilor contemporane, pentru formarea omului nou.

Nu întîmplător clădirile care le adăpostesc domină piețele centrale ale orașelor, orașe cu străveche istorie și cultură. Nu întîmplător, monumentelor istorice ce le adăposteau — bijuterii ale stilului baroc, excelente ca acustică, funcționalitate — din Iași ori Cluj-Napoca li s-au adăugat la București, Craiova și Tîrgu Mureș noi edificii — unele din cele mai frumoase construcții realizate în anii socialismului, admirabile atît sub raport estetic, cît și sub cel al dotărilor tehnice moderne.

În anii noștri, Naționalele au dat actului scenic în chip consecvent o mai mare substanță umană și ideatică, un conținut politic manifest și o difuziune fără precedent, stimulînd un impact de tip nou, ce include și implicarea, și dialogul, și reflecția. Refuzînd statutele unor instituții-muzeu, au propus modalități spectaculare noi, argumentînd vitalitatea tradiției și contribuind — prin efortul comun și armonios al cîtorva generații — la făurirea unui concept modern de teatralitate. Au dus faima teatrului românesc „prin vești departe duse", prin originalitatea viziunilor regizorale, scenografice și actoricești și prin măiestria interpretativă, în : Uniunea Sovietică, Ungaria, Polonia, Bulgaria, Iugoslavia, în R.D. Germană și R.F. Germania, în Franța și Italia ș.a., contribuind la cunoașterea specificului național, a spiritualității și civilizației românești, la mesajul de prietenie și pace al poporului nostru.

BUCUREŞTI

Menirea primei scene a ţării

În anul 1819, în Bucureşti avea loc un eveniment deosebit pentru cultura românească. În sala ovală de la Cişmeaua Roşie (de la Podul Mogoşoaiei), perdeaua — înfăţişîndu-l pe Apollo cu lira în mînă — se ridica la primul spectacol teatral în limba română. Elevii Şcolii de la Sfîntu Sava, celebrul aşezămînt de învăţămînt, de care este legată şi activitatea lui Gh. Lazăr, invitaseră spectatorii celor 14 rînduri de bănci şi laviţe să vadă „Hecuba" de Euripide. Reprezentaţiile de acest fel vor fi reluate în 1830, în atmosfera favorabilă creată de „Societatea literară" (1827), în al cărei program figura şi înfiinţarea unui Teatru Naţional, ori de „Societatea filarmonicii" (1833), în cadrul căreia a luat naştere „Şcoala de literatură, declamaţie şi muzică vocală" — însufleţită de cultura, talentul şi dăruirea lui C. Aristia, I. Heliade Rădulescu şi I. Cîmpineanu, societate care a editat şi 13 numere ale „Gazetei Teatrului Naţional".

După îndelungi aşteptări şi mari eforturi, la 31 decembrie 1852, în Bucureşti se inaugura Teatrul cel Mare (cu 1 000 de locuri !), spectacolul festiv fiind susţinut de trupa lui C. Caragiale (edificiu ce va fi distrus de un bombardament hitlerist).

Istoria consemnează nenumărate iniţiative ale marilor noştri cărturari, intelectuali patrioţi, pentru încurajarea activităţii scenice, dar şi destule momente în care lipsa de interes a autorităţilor ameninţa să descurajeze energia pionierilor teatrului românesc.

„Generaţii de bărbaţi şi femei, majoritatea fără titluri, fără averi, fără practică, s-au devotat noului aşezămînt într-un avînt de vrednică însufleţire şi călduroasă rîvnă", luptînd pentru supravieţuirea instituţiei, triumful gîndirii şi simţirii româneşti pe scenă — prin intermediul unei arte originale şi, mai ales, prin mijlocirea unor piese inspirate de universul spectatorilor, pentru afirmarea marilor aspiraţii naţionale.

De activitatea Naţionalului bucureştean se leagă numele unor personalităţi marcante — scriitori şi oameni politici ce s-au aflat în fruntea instituţiei — de la C. A. Rosetti, Al. Odobescu, Ion Ghica, I. L. Caragiale, Al. Davila, I. C. Bacalbaşa la Liviu Rebreanu, V. Eftimiu, Camil Petrescu ori Zaharia Stancu şi Radu Beligan, directorul de azi al instituţiei.

În cartea de aur a interpreţilor ce au evoluat pe scena bucureşteană, ca adevăraţi „societari", îşi dau întîlnire C. I. Nottara, I. Brezeanu, St. Velescu, Aristizza Romanescu, M. Pascaly, Gr. Manolescu, A. Demetriad, V. Valentineanu, Gh. Storin, Ion Manolescu, George Vraca, N. Bălţăţeanu, George Calboreanu, Aura Buzescu şi se includ, firesc, şi „capetele de afiş" ale stagiunilor în curs : Silvia Popovici, Radu Beligan, Mircea Albulescu, Gh. Cozorici, Gh. Dinică, Marin Moraru, George Moltoi, Ovidiu Iuliu Moldovan, Florin Piersic ş.a.

Afişul Naţionalului de azi

conține un mare număr de titluri, ilustrînd — o dată cu paleta variată a speciilor abordate și a modalităților spectaculare propuse — un ambitus repertorial notabil (de la Terențiu la Shakespeare, de la Cehov la Shaw, de la Sartre la A.B. Valejo și A. Ghelman, de la V. Alecsandri la pleiada autorilor interbelici și de la ei la Paul Everac, Marin Sorescu, Platon Pardău și Ion Brad).

Printre montările din ultima vreme aflăm nu puține premiere absolute în transfigurări scenice, a căror valoare le-a conferit o remarcabilă longevitate, un mare prestigiu — în țară și peste hotare. Relevabile pentru virtuțile lor artistice, din multe puncte de vedere inovatoare și reprezentative pentru stadiul cel mai înalt al artei teatrale românești sînt, de pildă: „Despot Vodă" de Alecsandri, „Harap Alb" după Ion Creangă și spectacole cu piese de Paul Everac, D. R. Popescu, Marin Sorescu, ca și „Generoasa fundație", „Caligula" și „Zbor deasupra unui cuib de cuci" în regia lui Horea Popescu, care a preluat ștafeta de la Sică Alexandrescu și lungul șir de directori de scenă de valoare ce l-au precedat, transmițînd-o, totodată, generațiilor mai tinere.

În chip semnificativ, la sfîrșitul anului, colectivul Naționalului bucureștean, care din 1973 își desfășoară activitatea într-un impunător nou edificiu ce domină centrul Capitalei, a depus eforturi deosebite pentru transpunerea celor mai importante spectacole ale sale pe scena sălii mari, dată în folosință într-o nouă și superioară formulă arhitectonică și funcțională și pentru realizarea unui spectacol monumental consacrat personalității istorice a Marelui Mircea Voievod, precum și unor importante spectacole cu piese de actualitate.

IAȘI

Leagănul teatrului românesc

Iașiul deține titlul de glorie de a fi principalul leagăn al teatrului nostru. Aici, prin acel spectacol în limba română cu „Mirtil și Hloe" (după Florian), inițiat de Gh. Asachi, ce avea loc în 1816, în casele hatmanului Costache Ghica, s-a semnat actul de naștere al teatrului românesc. Aici au fost reluate spectacolele în 1834, cu „Serbarea păstorilor moldoveni" — așadar o pastorală românească. Aici, în 1836, a luat naștere Conservatorul filarmonic dramatic.

Luptînd cu dificultățile începutului, cu concurența trupelor străine (grecești, franțuzești, italienești) favorizate de snobismul unor potentați, Naționalul a cunoscut o primă mare ecloziune în vremea celebrului directorat al lui C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri — care au văzut în teatru o componentă importantă a îndreptării năravurilor și educației obștești, preocupîndu-se de un repertoriu de piese „îmbrăcate în caracterul pămîntului" și atenți ca „aplauzele să fie o dovadă de bunătatea piesei și a talentului actorilor". Opera părintelui dramaturgiei românești, al cărui nume figurează azi, ca benefic patronim, pe frontispiciul Naționalului ieșean, a ocupat un

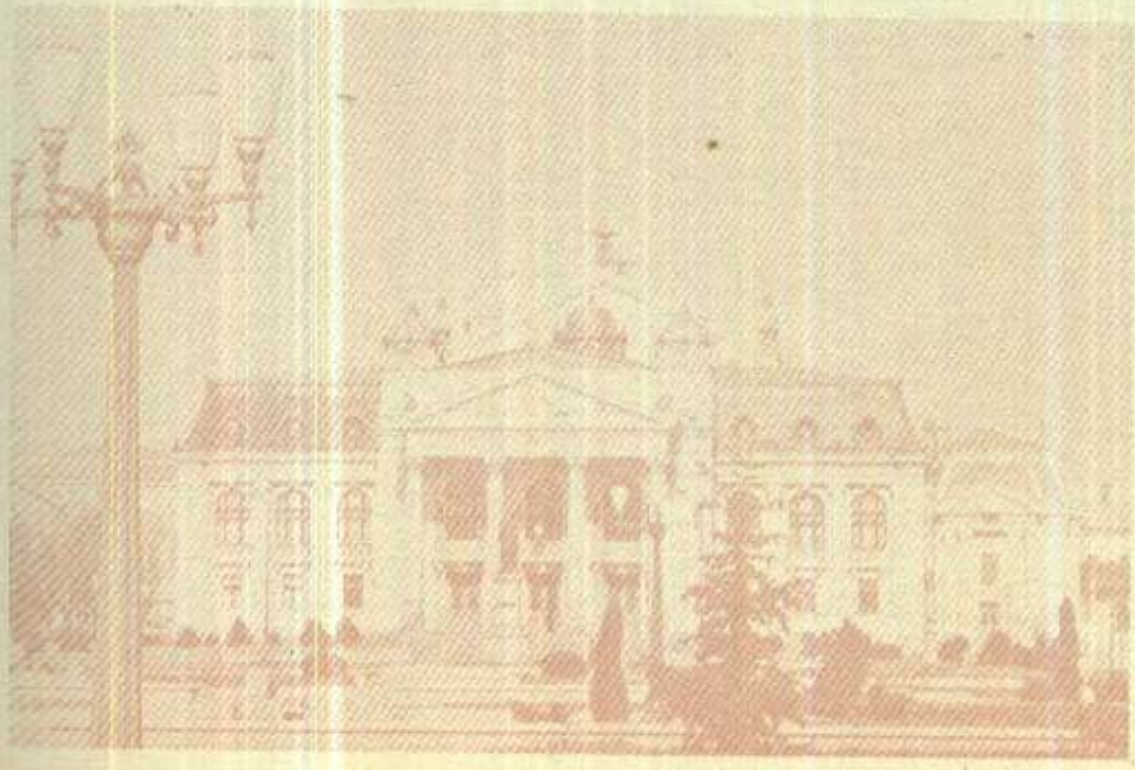

loc de frunte pe afișul teatrului (ca, de altfel, principalii noștri clasici). Două exemple din sutele posibile : Matei Millo rămîne în istoria genului prin transfigurările unor roluri din comediile lui V. Alecsandri... ; în vremea directoratului său de prestigiu, Mihail Sadoveanu își propune în mod deosebit să joace trilogia lui Delavrancea și ciclul comediilor lui Caragiale...

După ani de sacrificiu — în clădirea de la Copou a lui Mihail Sturdza, în spațiul Circului Sidoli sau în sala Pastia — teatrul a căpătat „un frumos și luxos templu", cum numea cineva eleganta clădire inaugurată în 1896, astăzi splendid restaurată, îmbogățită, modernizată și înconjurată de un parc — străjuit de statuile unora din cele mai distinse personalități ale culturii ieșene.

„Artiști după artiști s-au succedat, unii mai în lumină și aplaudați, alții făcîndu-și mai sfios datoria în umbră — toți au fost fiii Iașiului și au contribuit la ascuțirea și mlădierea frumosului nostru grai și la îndulcirea orelor acestei deșarte vieți", scria autorul „Crengii de aur". Printre cei aflați „în lumina gloriei" acestei instituții, instituție ce i-a avut în frunte pe Mihai Codreanu ori Ionel Teodoreanu, s-au aflat : Matei Millo, N. Luchian, Grigore Manolescu, Petre Liciu, State Dragomir, Aristizza Romanescu, Aglae Pruteanu, Agatha Bîrsescu, Lucia Sturdza-Bulandra, Ștefan Ciubotărașu, C. Ramadan, Miluță Gheorghiu.

Lista ar putea continua cu artiștii afirmați în ultimele decenii în frunte cu Teofil Vîlcu, Adina Popa, Dionisie Vîtcu, Sergiu Tudose, Cornelia Gheorghiu, Constantin Popa ș.a. În această perioadă Național ieșean a realizat spectacole memorabile cu „Iașii în carnaval", „Chiriția la Iași", „O scrisoare pierdută", „Apus de soare" ori „Istoria ieroglifică", transpuneri incitante ale operei lui Shakespeare, Molière, Schiller, Cehov, a propus autori de valoare națională (Mircea Radu Iacoban, ce se află azi în fruntea instituției, Andi Andrieș, Nelu Ionescu, C. Popa) și montări ale unor piese românești apte să „lanseze" respectivele lucrări (semnate de D.R. Popescu, T. Mazilu, P. Everac) în circuitul țării.

Începînd din 1984, „bătrînul" Național ieșean are un vlăstar tînăr : secția din Suceava, care a atras o întreagă promoție a I.A.T.C.

CRAIOVA

Simbioza operelor clasice și contemporane

Cînd, în 1850, Costache Caragiale și Costache Mihăileanu „pentru întîia oară instalau teatrul în mijlocul bucuriei și al admirației oltenilor", Cetatea Băniei era de mult familiarizată cu teatrul : se perindaseră prin ea trupe ce prezentau bufonade italiene, tragedii franceze, spectacole de operă etc. Locuitorii Craiovei putuseră vedea, totodată, în piețele orașului ori în satele împrejur, spectacole folclorice autohtone, evoluții ale păpușarilor și jocuri de umbre, spectacole ale trupelor ambulante și ale circurilor.

Teatrul amenajat în sala cea mare a Școlii Otetelișteanu era însă cel dintîi instituționalizat. Și repertoriul stagiunii 1851/52 este revelator pentru valoarea actului întemeierii lui ; includea 40 de piese, dintre care 17 premiere, majoritatea aparținînd dramaturgiei românești.

Din bogata istorie a acestei „scene" — care încă de la întemeiere a fost într-un fructuos schimb de idei, titluri de piese și forțe actoricești și regizorale cu instituțiile similare din București și Iași — ne-am oprit, considerîndu-l revelator, asupra anului 1911. Omul socotit a fi cel indicat atunci de a face din arta craioveană „un mijloc serios de ridicare a sufletului nostru național" era Emil Girleanu. În vremea directoratului său, secretar literar era Liviu Rebreanu. Iar în ziua deschiderii stagiunii — 9 octombrie — Craiova a avut ca oaspeți, alături de ministrul culturii, pe scriitorii : D. Anghel, Șt. O. Iosif, Al. Cazaban, C. Moldoveanu, I. Minulescu, Victor Eftimiu, I.A. Bassarabescu, A. Stamatiad și alții, care au fost „consultați" întru îmbogățirea repertoriului. În același an, autorul lui „Ion" și al „Pîcului", împreună cu Mihail Sorbul, organizau șezători literare.

Alt moment revelator — în 1914 — cînd, la propunerea Craiovei, se inițiia un amplu schimb de spectacole cu Naționalul din Iași. „Schimbul e semnificativ mai ales în vremurile acestea prin care trecem, vremuri de prefacere națională, cînd, peste hotarele puse de oameni și vremuri vitrege, tot neamul nostru simte nevoia unei legături mai apropiate între așteptarea vremurilor pe care toți le nădăjduim", afirma M. Sadoveanu cu prilejul acestui turneu.

Printre cei ce au dat strălucire scenei craiovene să amintim pe soții Theodorini, Aristizza Romanescu, Ion Anestin, Mia Teodorescu, Mia Hagiescu, H. Lecca, Ion Morțun, C. Radovici, R. Bulfinski, mai apoi pe Ștefan Braborescu, Manu Nedelanu, Margot Boteanu, Remus Comăneanu. De la ei au preluat ștafeta seria de absolvenți I.A.T.C. (printre care și Amza Pellea, care va reveni aici ca director) sau cei care și-au dăruit ori își dăruie și azi talentul scenei craiovene : Ion Pavlescu, Leni Pintea Homeag, Petre Gheorghiu Dolj, Vasile Cosma, Iancu Goanță, Ilie Gheorghe, C. Sassu, Tudor Gheorghe, Valeriu Dogaru, Remus Mărgineanu, Smaragda Olteanu,

regizorul Mircea Cornișteanu ș.a.

Aici, la Craiova, s-a întreținut și în ultimele decenii un frumos cult al operelor clasice (I.L. Caragiale, jucat încă din 1886 cu „O scrisoare pierdută" și din 1889 cu „O noapte furtunoasă", fiind reluat, în ciclu integral, în ultimii cincisprezece ani) și un interes viu pentru dramaturgia originală — piese de Valeriu Anania, Ecaterina Oproiu, Tudor Popescu — beneficiind de montări de referință. Interesante au fost și premierele craiovene absolute cu piese din literatura universală contemporană.

Dintre inițiativele Naționalului craiovean în anii din urmă (inițiative găzduite din 1973 în noua, impunătoarea, eleganta și modern dotata clădire dăruită Thaliei), se cuvin amintite: „Gala teatrului istoric" — manifestare bienală, ajunsă în fața celei de a VI-a ediții, gală la care artiștii din Cetatea Băniei au „lansat" importante texte noi de Mihnea Gheorghiu, Valeriu Anania, I.D. Sîrbu etc. — ori „Zilele Caragiale". De asemenea: medalioanele de autori, ciclurile de conferințe pentru elevi etc., acțiuni culturale de o deosebită eficiență în educația patriotică a tinerilor spectatori.

CLUJ-NAPOCA

Patriotismul artei scenice

Pentru românii ardeleni teatrul a fost unul din mijloacele cele mai importante de menținere a conștiinței naționale prin cultivarea limbii, prin păstrarea și dezvoltarea specificului național și perpetuarea tradițiilor. Crearea Teatrului Național din Cluj — rod al eforturilor pasionate depuse de-a lungul anilor de mari cărturari și patrioți — a constituit un moment de seamă în afirmarea vieții spirituale a poporului nostru. Evenimentul se producea în 1919, așadar la puțină vreme după Unirea Transilvaniei cu România, în climatul de fervoare ce a caracterizat acel moment. Și nu întîmplător, primele cuvinte românești rostite pe scenă cu prilejul unui matineu de poezie realizat anume și intitulat „Poemul Unirii" au fost „S-a potolit furtuna !". „Rareori s-a văzut o sală plină cu o lume așa de fericită ca aceasta", la sfîrșit oamenii «îmbrățișîndu-se» și «felicitîndu-se» pentru „norocul de a fi fost de față la un asemenea act istoric" — consemnează cronicarul. După cum, iarăși nu întîmplător, primul director al Teatrului Național (el însuși poet, prozator, om de teatru format la clasa lui C. Nottara și dramaturg — autorul acelei feerii „Trandafirii roșii", al cărei romantism și lirism a fermecat atîtea generații — personalitatea cea mai complexă din istoria teatrului ardelean) a ales pentru premieră o piesă de Vasile Alecsandri ; acesta a fost deci primul spectacol de teatru românesc ce a răsunat în impunătorul monument arhitectonic, somptuos ornamentat, conceput în stil baroc, marcat de secesionul vienez, care (străjuind Piața Ștefan cel Mare) adăpostește și azi Naționalul din Cluj-Napoca.

„Direcția" lui Zaharia Bîrsan, orientarea pe care el a impus-o și dăruirea slujitorilor teatrului, alimentată de un fierbinte patriotism, au făcut ca Naționalul clujean să se situeze printre cele mai bune din țară. Istoria teatrului consemnează pînă

azi spectacole ca „Oedip rege" de Sofocle, „Hamlet", „Macbeth", „Regele Lear" de Shakespeare, „Ruy Blas" de Hugo, „Hoții" de Schiller, „Vlaicu Vodă" de Al. Davila, „Răzvan și Vidra" de Hasdeu, „Viforul" de Delavrancea. De asemenea, cunoscutele „turnee de propagandă" de ardent patriotism — desfășurate în întreaga zonă, începînd cu Oradea — ori prezența Naționalului clujean la Petroșani (mai 1926) pentru îmbogățirea spirituală și „descreștitul frunților" minerilor.

De-a lungul existenței sale, colectivul Teatrului Național din orașul de pe Someș a militat consecvent pentru idealurile umanismului, argumentînd și stimulînd prin creațiile realizate virtuțile creatoare ale poporului, aspirațiile sale spre frumos și cultură. O „direcție" dezvoltată cu dăruire și după 23 August 1944, cînd Naționalul, alături de Opera Română, de Teatrul și Opera maghiară din Cluj-Napoca și-au asumat misiunea de a cultiva idealurile noii societăți, dragostea de patrie, prietenia între oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, sprijinind strîngerea și consolidarea legăturilor lor frățești în activitatea pentru progresul și înflorirea României socialiste.

Depun mărturie în acest sens spectacolele de prestigiu, de înaltă măiestrie artistică, consemnate în cronica ultimelor decenii, prin dăruirea unor artiști ca Silvia Ghelan, Gh. M. Nuțescu, Melania Ursu, Dorel Vișan, Anton Tauf ș.a., transfigurări ale unor importante opere din dramaturgia națională (de la Caragiale la Lucian Blaga, apoi la Paul Anghel, Marin Sorescu, Paul Everac, D.R. Popescu, Vasile Rebreanu, Viorel Cacoveanu, C. Cublești, Al. Căprariu, Radu Bădilă, Mircea Vaida) și universală (de la Shakespeare la Büchner, de la Brecht la A. Vampilov sau Örkeni István), realizate prin efortul armonios al cîtorva generații de artiști, regizori și scenografi.

TIMIȘOARA

Roadele spiritului de inițiativă

Pe fondul unor tradiții mai vechi și a activității meritorii a teatrului muncitoresc, înființat în 1945 și devenit teatru de stat, patru ani mai tîrziu, în 1970 lua naștere la Timișoara un nou teatru național. Actul său de naștere echivala cu o recunoaștere a succeselor dobîndite pînă atunci (succese la care au contribuit talentul și pasiunea unor artiști precum Șt. Braborescu, Dem Moruzan, V. Crețoiu, Șt. Iordănescu, Gh. Leahu ori Dan Nasta), dar reprezenta mai ales o consfințire a menirii instituției din unicul oraș din lume cu trei teatre, în tot atîtea limbi.

Și Naționalul din Timișoara a reușit în scurt timp să se impună ca una din cele mai prestigioase instituții de cultură ale zonei (ce se mîndrește cu filarmonici prestigioase, cu operă, cu încă două teatre de stat, un teatru de păpuși și o foarte vie mișcare de amatori), cît și ale țării.

Semnul cel mai pregnant al tinereții instituției, deopotrivă, al revitalizării activității ei — la nivelul noilor exigențe : spiritul de inițiativă — în direcția realizării unor spectacole an-

gajate politic, spectacole de „atitudine" reflectînd opțiunea pentru idealurile revoluționare, pentru responsabilitate ca mod de asumare a istoriei, interesul manifestat față de chipul nou al omului societății noastre — cu bogăția și complexitatea ei caracteristică. Este vorba de inițiative repertoriale (de la opere de Shakespeare, Goethe, Cehov, Shaw la lucrări de J.P. Sartre, Fr. Dürrenmatt, A.B. Vallejo, Brecht), de la transfigurări ale unor capodopere ale tezaurului clasic și modern (V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, Al. Davila, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Radu Stanca, Liviu Rebreanu) la incitante montări ale unor texte contemporane („Un fluture pe lampă", „Cartea lui Iovița" de Paul Everac, „Mormîntul călărețului avar" și „Ca frunza dudului" de D.R. Popescu, „Mobilă și durere" de Th. Mazilu, „Arma secretă a lui Arhimede" de D. Solomon ș.a., multe beneficiind de regia lui Ioan Ieremia și scenografia Emiliei Jivanov). Este vorba, totodată, de prețioase inițiative spectaculare — sub semnul diversificării genurilor și înnoirii semnelor teatrale — precum și de exemplare tentative de apropiere a teatrului de public modalitatea „Întreprinderea prietenă", ciclurile de inițiere „Teatrul și catedra"), susținute cu dăruire de colectivul din care fac parte : Eugenia Crețoiu, Mihaela Murgu, Vladimir Jurăscu, Ion Haiduc și multe alte talente. „Gala dramaturgiei actuale românești", manifestare de importanță națională, propusă, organizată și găzduită de Naționalul timișorean (una din cele mai importante evenimente teatrale din Festivalul național „Cîntarea României"), a jucat un rol însemnat în dezvoltarea dramaturgiei românești actuale și mai ales în valorificarea originală pregnantă a acesteia pe scenele noastre.

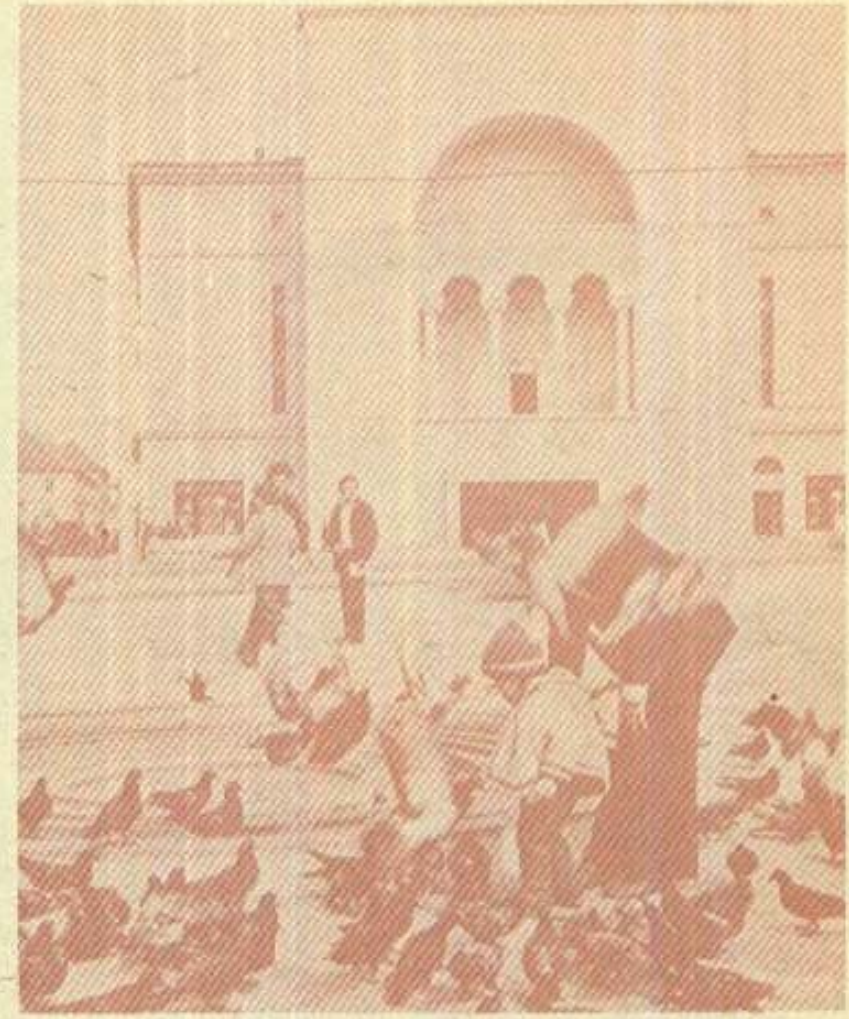

Ca și în cazul altor naționale, numeroase premii colective și individuale obținute în „Cîntarea României" sau pe linia asociației profesionale — A.T.M. relevă succesele Naționalului timișorean sub semnul aspirației către valoare, către o artă cu o puternică forță de modelare a omului nou.

„Arta este cu adevărat valoroasă cînd omul, ascultînd-o, citind-o, privind-o simte că ea îi devine necesară, indispensabilă, îl transformă, îl educă, îi lărgește orizontul spiritual". Afluxul la teatru al timișorenilor argumentează ținuta Naționalului lor.

TÎRGU MUREȘ

Bastionul culturii

Cine vizitează Tîrgu Mureș va admira, impresionat, în vecinătatea Palatului culturii (cu fațada sa decorată cu statui, basoreliefuri și un apreciat mozaic), a Palatului Apollo (loc de întîlnire al pașoptiștilor ardeleni și ospitalieră gazdă de spectacole începînd cu mijlocul veacului al XIX-lea) — și, de fapt, nu departe de Biblioteca Teleki ori chiar de zidurile vechii cetăți — un edificiu deopotrivă impunător prin eleganță și primitor : un „bastion" modern închinat Thaliei, un dar făcut Teatrului de Stat. Nașterea în 1946 a teatrului din Tg. Mureș reprezenta finalizarea unei străvechi aspirații într-o zonă în care flacăra artei scenice se

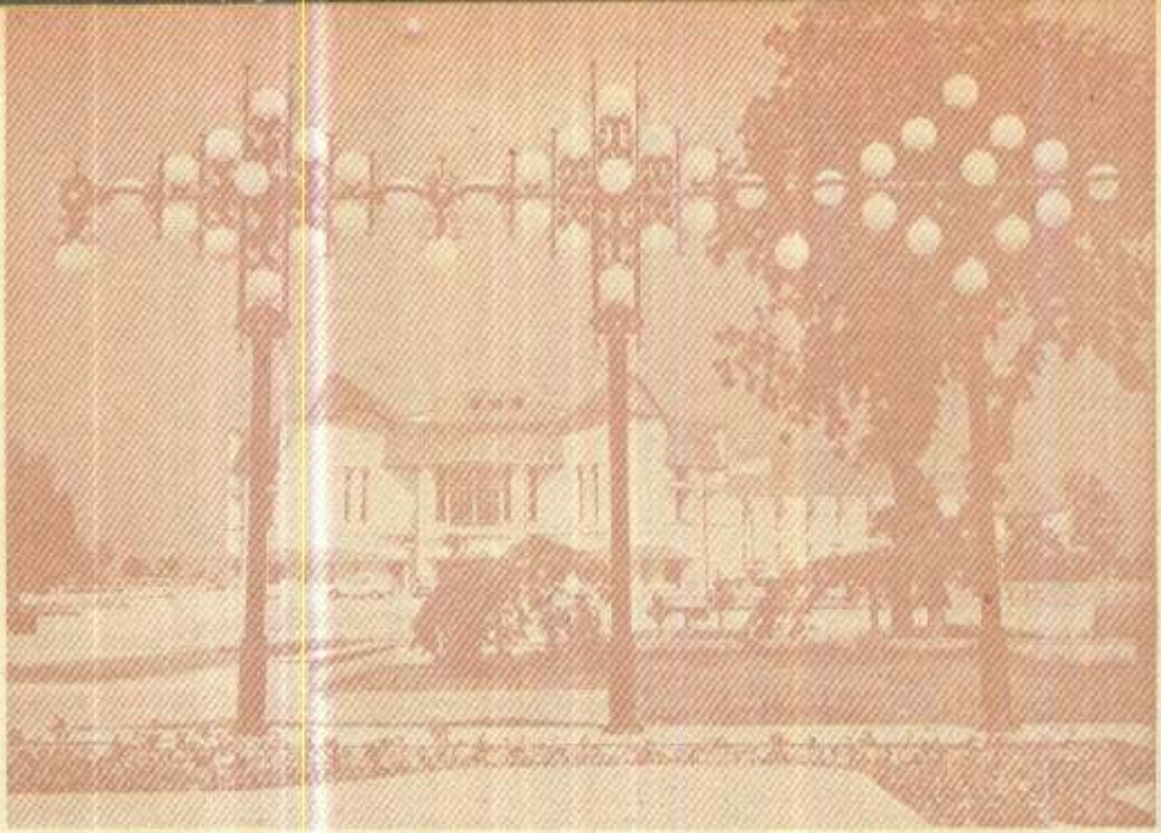

aprinsese din 1792 (cînd elevii Colegiului reformat își încercau puterile cu tiradele clasice), flacără ce arsese în continuare (prin reprezentațiile susținute atît în limba română, cît și în limba maghiară în orașul-reședință de județ, la Reghin, Sighișoara, Tîrnăveni ș.a. — anul 1934 marcînd funcționarea unui conservator orășenesc). Ca expresie a acestei tradiții și a structurii publicului, secției maghiare, care se afirma prin frumoase rezultate și autentice talente — căci aici a jucat Kovacs György, a regizat Tompa Miklos — i s-a adăugat în 1962 o secție română tînără și prin componența membrilor ei, care, după o perioadă de „maturizare", s-a afirmat în fruntea creației scenice, a experimentului teatral de valoare.

Prezent la inaugurarea noii clădiri (în octombrie 1973), secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta că ea trebuie „să servească în cele mai bune condiții scopului pentru care a fost edificată, și anume educării într-un spirit nou, socialist, a oamenilor muncii, propagării artei și culturii socialiste, înaintate. Acest lăcaș trebuie să aibă o activitate culturală multilaterală, să pună la îndemîna locuitorilor piese de teatru inspirate din eroismul poporului nostru, din munca unită a oamenilor muncii de pe aceste meleaguri, din realizările socialiste ale patriei noastre. Sperăm că oamenii de teatru și de cultură din Tg. Mureș vor face ca la această minunată construcție să se adauge și o activitate culturală minunată, care să dea cu adevărat o dimensiune nouă, să facă să strălucească și mai mult acest edificiu de artă și cultură".

Anii ce au urmat au probat eforturile creatorilor în acest sens. Aici s-au produs nu doar spectacole de referință, dar am asistat la momente de ecloziune a regiei (montările semnate de Gh. Harag, Dan Micu, Dan Alecsandrescu, C. Codrescu, Kincses Elemér), a scenografiei, a artei actorului — cu valoare exemplară la scara întregii țări.

Ca rod al strădaniilor depuse în acest sens, ca o încununare a activității, confirmare a locului cîștigat prin strădaniile talentaților și devotaților slujitori ai scenei tîrgmureșene, în 1978, prin decret prezidențial, Teatrului de Stat din Tîrgu Mureș i s-a atribuit titlul de „Teatru Național".

Cel mai tînăr Național al țării a desfășurat, prin strădania unor talente ca : Mihai Gingulescu, Ion Fiscuteanu, C. Doljan, Cornel Popescu ș.a. (la secția română), Csorba András, Tarr László, Lohinsky Lorand, Fárkas Ibólya, Illyés Kinga, Adam Erzsébet ș.a. (la secția maghiară), o bogată activitate de formare a omului nou prin intermediul culturii teatrale. A impus și a menținut în atenție, prin admirabile spectacole, numele lui Romulus Guga („Speranța nu moare în zori", „Noaptea cabotinilor", „Amurgul burghez"), piese importante de Horia Lovinescu („Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă", „Hanul de la răscruce"), D. R. Popescu („Acești îngeri triști", „Piticul din grădina de vară"), Paul Everac („Cartea lui Iovițâ"), Al. Voitin („Procesul Horia"), Sütö Andras, Méhes Gh.

O stachetă menținută în esență pînă azi, cînd, fără îndoială, turneul din primăvară în Capitală al Naționalului din Tg. Mureș a fost considerat nu numai „cel mai bun" al anului, dar și pilda unui program de referință, cînd tulburătorul spectacol „Livada cu vișini" (regia : Gh. Harag, scenografia : Romulus Feneș) a făcut cea mai mare sală de teatru a Bucureștiului, de-a lungul mai multor seri la rînd, cu totul neîncăpătoare.

Natalia STANCU

Incredibila – dar adevărata – aventură a leului „KING BERBEROV"

● Un leu nu numai cu nume de om, dar și cu apucături... umane ? ● Marea iubire dintre copiii Roman, Eva Berberov și „fratele adoptiv", leul King Berberov ● Leul rămîne însă leu, iar oamenii – oameni ● Leul îi poate înțelege pe oameni ? Dar oamenii pe leu ? ● Un caz ce poate apărea o singură dată la cinci sute de mii de ani

E poate singurul caz din istoria presei mondiale cînd o revistă ilustrată, de mare tiraj — „Ogoniok" — a publicat, fără nici o glumă, un necrolog anunțînd moartea unui leu... cu nume de om : King Berberov. Necrolog semnat de una dintre cele mai prestigioase personalități sovietice din lumea artelor : Serghei Obrazțov, directorul vestitului Teatru de păpuși din Moscova.

Cine a fost leul King ? Să o lăsăm pe „mama adoptivă", Nona Berberova, din orașul Baku, să ni-l prezinte, adăugînd cîteva considerații ale oamenilor de știință. Deci : „Așa s-a întîmplat că leul, acest puternic și fioros rege al fiarelor, a ajuns micuț-micuț, doar de două luni, în familia noastră, unde a crescut

„M-am născut la 2 aprilie 1970. Cînd eram copil, am fost bolnăvicios, dar întreaga mea familie m-a îngrijit în așa fel că m-am făcut bine repede. La doi ani cîntăream două sute de kilograme și mă lungisem pînă la aproape 3 metri. De regulă, mi se spune King, dar copiilor le place mai mult să-mi zică Tosik. Cînd vor să nu știu despre cine e vorba îmi spun și Simba. Eu însă înțeleg, știu că asta, în limba „africănească", înseamnă leu ! Toate le știu, dar adesea nu las să se înțeleagă..."

alături de copiii noștri și a rămas să trăiască printre oameni, cu noi adică. I-am pus numele de King. Nimeni nu l-a dresat și, cu atît mai mult, nu l-a îmblînzit. Pur și simplu a fost foarte iubit, a fost îngrijit cu dragoste și duioșie".

Dar cum a ajuns King în familia Berberov? Adus de tatăl familiei, petrolistul Berberov, care făcea parte din una din echipele de explorări petroliere într-o țară africană. L-a găsit în chiar ziua nașterii, într-un cring, însîngerat, cu gîtul străpuns de colții mamei sale, leoaica, moartă în urma unui trăznet. L-a hrănit, la început, cu propria sa rație de lapte, apoi și cu ale celorlalți tovarăși din expediție. I-a lecuit rănile de la gît, folosindu-se rezervele de antibiotice ale echipei. A tîrît toate piedicile din calea aducerii lui „acasă". Pe vapor nimeni nu primea un leu fără cușcă, dar King nu suporta cușca, în avion — cu atît mai puțin, iar în tren, numai la... bagaje. Or, King, încă bolnav, nu suporta despărțirea de... tatăl său.

A ajuns totuși „acasă", alături de cei doi copii ai familiei, Roman și Eva. Mai întîi — probleme. În primul rînd — locuința. Municipalitatea orașului Baku a fost pînă la urmă convinsă să repartizeze un apartament prevăzut cu o cameră specială „de joacă" pentru noul „membru" al familiei Berberov. Cît despre cei doi „frați adoptivi" — Roman și Eva — înțelegerea lor cu King a fost perfectă din primele zile. Iar marile plăceri ale neobișnuitului „fiu al savanei" au devenit toaleta făcută de Roman și gimnastica împreună cu Eva. Pentru ca mai apoi, una din marile pasiuni (pasiune, pînă la urmă, mortală), un joc cu Roman: adică, să-l lase să fugă circa o sută de metri, apoi din cîteva sălturi, „de leu", să-l ajungă, să se așeze alături de „frățior", care-l încăleca și-i strîngea de fălci cu călcîiele. Îi plăcea mîngîierea asta pe coamă, călcîiele ca niște mîngîi mici, calde.

„M-am făcut mare și toți găsesc că sînt un leușor frumos și cuminte. Acasă toți mă iubesc și mă îngrijesc. Roman se îngrijește de coama mea. Îi dau voie cu plăcere să-mi facă diferite coafuri, să-mi tundă coama aurie. La amîndoi ne place"

„În familie sînt un membru cu drepturi egale. Dimineața începe cu înviorarea. Doar Eva mai trage chiulul. Îi place să se dea în leagăn și să tot cînte. Treaba ei. Ea e totuși fetiță! Eu însă îmi am aparatul meu de gimnastică"

„Odată, Eva și Roman m-au amăgit să merg cu ei și, desigur, cu părinții în parc. Ei și ce-o să facem ? — le-am răspuns. Eva, gata, cu înghețata ei și cu leagănul. Parcă acasă nu-i ajunge ! Iar Roman, cu parașutele și motocicletele lui. Bine, fie !"

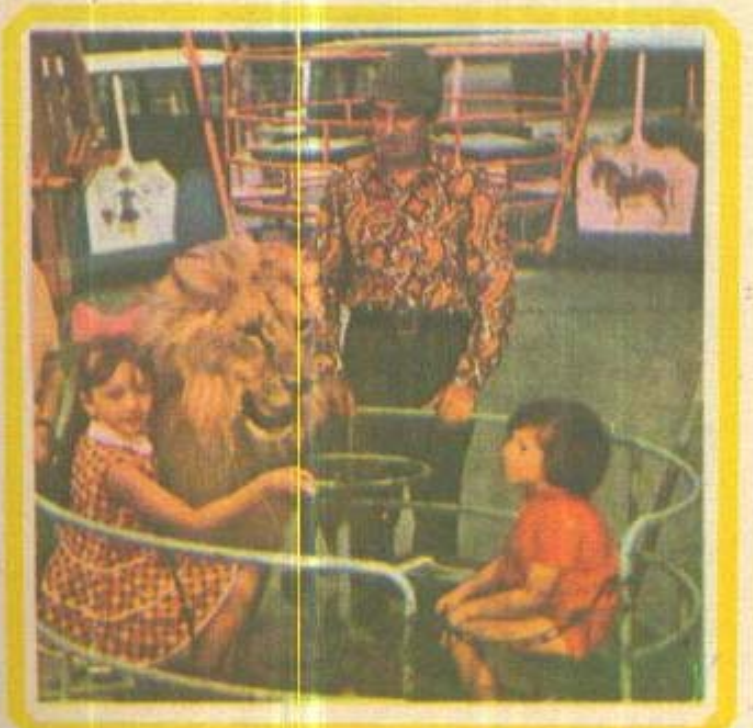

„Era deci într-o duminică. Am fost în parcul municipal cu toții, l-am luat și pe Cișp. Ne-am dat și în carusel, și în leagăn, am mîncat înghețată pe săturate !"

O comportare a lui King avea să provoace uimirea familiei : într-o dispută cu micuțul cîine Ciap, acesta din urmă și-a pus în funcție dinții ascuțiți, îndată ce a văzut uriașele gheare scoase ale leului. Și l-a mușcat. Drept care uriașul s-a retras într-un colț, scîncind și cerînd ajutor. „Surioara" Eva, devenită „soră de caritate", l-a spălat cu apă oxigenată și l-a pansat. Caz fără precedent : urmașului „regelui fiarelor" îi era frică de... sînge. L-au vizitat savanți de renume : medici, biologi, psihologi, care au confirmat faptul. Explicații ? Abia experiențele ulterioare le puteau contura. Cei mai mulți înclinau spre ipoteza că leoaica, înfigîndu-și colții în ceafa puiului ce nu avea putere să sugă, i-a atins grav anumiți centri nervoși care i-au alterat și modificat instinctele. Apoi, diversele boli ce i-au chinuit copilăria (bronșita, chiar pneumonii) l-au apropiat de oameni. Dar, cine știe ?

„În copilărie a fost foarte des bolnav, dar asta nu s-a răsfrînt asupra frumuseții și măreției lui și nu i-a afectat caracterul vesel. De aceea King a avut foarte mulți prieteni".

Dovada — aniversarea unui an de la naștere, la care a avut oaspeți de seamă. Unii invitați de el însuși : cățelul Ciap și prietenii lui, ariciul Dimka. Alții — ai familiei. Care i-au făcut și poza aniversară.

Prieten cu oamenii ? Da, dar nu fără anumite riscuri. „Cînd cineva se poartă față de el neceremonios, el dă de înțeles că totuși este un... leu". Ceea ce s-a și întîmplat, de altfel.

Întorcîndu-se grăbit din parc, căci începuse ploaia, împreună cu „fratele" său Roman, care-l ținea de coamă, la un colț s-a ciocnit de o bătrînă. Aceasta, uluită și înspăimîntată de întîlnirea cu „fiara", l-a pocnit cu umbrela, drept care King a lovit-o cu laba protestînd și arătîndu-și colții. Bineînțeles, bătrîna a căzut, bineînțeles s-au adunat oameni —

care rizind de păţanie (cei ce-i ştiau pe paşnicul King), care vociferînd vehement împotriva apariţiei în oraş a „fioroasei dihănii". Rezultatul — amendă pentru „perturbarea ordinii publice". Drept care, King a fost pedepsit cu interdicţia de a ieşi neînsoţit de maturi. Oamenii îşi au propriile legi de comportare.

King se încredinţase oamenilor, soarta lui era în mîna oamenilor.

Cazul leului King, excepţie fără precedent a naturii, devenise de notorietate publică în întreaga Uniune Sovietică. Apoi, prin intermediul cinematografiei — în lume. Leu care se teme de sînge ! Leu nedresat, lăsat în casă împreună cu doi copii ! Leu care se opreşte la intersecţie, dacă semaforul e roşu ! Leu care se urcă în ataşul motocicletei, care face plajă la mare, care doarme cu capul pe pernă, care...

A fost unul din principalii interpreţi ai filmului „Incredibilele aventuri ale unor italieni în Rusia", pentru care, împreună cu „familia", s-a deplasat în vacanţa de vară la Leningrad. La înapoiere, familia Berberov a făcut o întrerupere la Moscova, în drum spre Baku. Dar Moscova-i Moscovă, nu poţi merge aici pe stradă cu un leu. Cum nu poţi merge cu el în vizită la nişte prieteni ! Chiar dacă e o vedetă, chiar dacă e King !

Ca urmare, familia a hotărît ca pe timpul vizitei, King să fie găzduit în sala de gimnastică a unei şcoli, fără copii, căci era încă vacanţă, abia era pe la jumătatea lunii august. King a consimţit nu fără un scîncet (adică răcnet). După ce uşa sălii s-a închis, l-a urmărit cu privirea pe Roman pe geam. A dormit, a aşteptat, dar familia întîrzia. Şi s-a aşezat la geam, în aşteptare. Deodată, minune, un copil („ăsta e Roman") a sărit gardul urmat de un căţeluş („ăsta e Ciap"), păşind tiptil spre mărul din curtea şcolii. King i-a strigat, printr-un răget. Copilul s-a oprit o clipă, apoi a rupt-o la fugă. „El e, Roman", îşi va fi spus

„Uneori trebuie să merg pe motocicletă. La drept vorbind, nu prea-mi plac huruitul ăsta, praful, fumul ! Dar ce să-i faci. Frăţiorul meu Romka îmi repetă tot timpul : «Vitezo, curaj, cosmonautică !». Ce să fac, iau şi eu exemplu de la el, aşa că rabd această «Viteză !»"

„După ce facem baie, bem apă dulce. O aducem de acasă. Tare-mi place să stau lîngă mare. Valurile parcă şoptesc ceva. Ascult şi cîte o dată mă gîndesc : Poate valurile astea vin tocmai din Africa !..."

„Serile citim sau privim la televizor desene animate. Să vă spun un secret : vreau să mă fac artist. Ce, nu credeți ? Am și dat probe. M-a filmat chiar Serghei Vladimirovici Obrazțov! Grozav ar fi să iasă filmul bine !"

„Iar noaptea am vise albastre. Poate din cauza mării, sau poate pentru că am pledul albastru, cu flori albe, ca norii. Uneori, visele albastre sînt pline de un fel de fiare. Seamănă cu mine, parcă, dar nu chiar"

King. Și a țîșnit prin geam, din sala de gimnastică de la demisolul școlii, spre presupusul „frate" care, înnebunit de groază, a căzut leșinat. Din două salturi, King l-a ajuns. S-a așezat lîngă el, privindu-l nedumerit, de ce nu îl încalecă. „Ce, a uitat jocul ? De ce nu-i sare-n coamă, de ce nu-i strînge fălcile între călciiele rotunde, proaspete și calde ?". L-a întrebat scîncind (răcnind, adică). La care cățelușul, care nu era Ciap, a rupt-o la fugă scheunînd jalnic.

Iar lîngă gardul școlii s-au stîrnit murmurul și țipetele mulțimii : „Un leu, o fiară ! A scăpat din Grădina zoologică. O să sfîșie copilul ! Miliția ! Miliția ! Copilul ! Copilul ! Ce mai stai, omule ! Trage ! Trage o dată...". Iar omul ordinii a tras.

Pocnitura nu l-a speriat. Mai auzise el atîtea. Nu s-a mișcat. Dar din piept a început să-i curgă sînge, mult sînge. Sînge... Speriat, a încercat să se tîrască pe burtă, ca o pisică, spre geamul prin care țîșnise. O nouă pocnitură. A zvîcnit. Alta, încă una și-apoi... nimic.

...Familia a revenit la o jumătate de oră. Grădina zoologică negase lipsa vreunui animal. King a fost transportat de familie și înmormîntat la Baku. Pierise marea bucurie a copiilor, a soților Berberov, a întregului Baku. Marea speranță a savanților de a studia pe viu un fenomen care, potrivit estimărilor, s-ar putea repeta la circa 500 000 de ani !

Sau, poate, natura și-a corectat eroarea. Fiara e fiară, omul e om. El se încredința-se oamenilor datorită unei rare erori a naturii, care-și are legile ei. Rigide, dar legi !

P.S. Familia Berberov din Baku a încercat să „înfieze" alt pui de leu. La aceeași vîrstă, cu aceleași caracteristici de sănătate, chiar cu gîtul încolțit aproximativ la fel. Zadarnic. La vîrsta de șase luni, „înfiatul" și-a dat arama pe față : l-a sfîșiat pe cățelușul Ciap. Dure-s legile naturii ! Dar legi !

Laurențiu DUȚĂ

CITIUS — ALTIUS — FORTIUS

Progresul sportului este cel mai precis pus în evidență de recorduri, de evoluția acestora pe plan mondial și în fiecare dintre țările lumii în parte.

Reprezentanții de frunte ai mișcării sportive românești — mișcare care a cunoscut în anii construcției socialiste o dezvoltare impetuoasă și căreia partidul și statul nostru îi acordă un sprijin imens — au obținut, în special în ultimele două decenii, numeroase succese internaționale, materializate în titluri și medalii olimpice, mondiale și europene, contribuție la sporirea prestigiului României în lume. În unele ramuri și discipline sportive s-au impus pe plan mondial școlile noastre de specialitate, iar rezultatele la înalt nivel manifestă o continuitate lăudabilă. Dintre sporturile olimpice de bază, am ales în cele ce urmează cîteva care se pretează unor măsurători foarte precise, fapt ce dă putere de comparație evoluției recordurilor — atletism, natație și haltere. În aceste ramuri, reprezentanții noștri au obținut unele rezultate notabile.

Totuși, mai ales în atletismul masculin, ca și în natația noastră masculină, se observă rămîneri în urmă la foarte multe probe. Constituie o datorie de onoare a tuturor ramurilor noastre sportive să lucreze cu toată energia și priceperea pentru ca sportivii de frunte să ne reprezinte cu demnitate și cinste culorile românești la marile competiții, să obțină victorii, să amelioreze continuu și recordurile proprii, aducîndu-le la nivel internațional.

Punem la dispoziția iubitorilor sportului, cluburilor și asociațiilor, a numeroșilor sportivi consacrați sau porniți pe drumul consacrării, o situație „la zi" a nivelului la care s-a ajuns în ramurile sportive enunțate, oglindă în care cei angajați în marea întrecere pentru gloria sportului nostru să privească pentru a-și compara rezultatele, pentru a-și spori efortul în drumul spre cel mai înalt podium.

Scurtă privire asupra evoluției recordurilor mondiale și naționale în atletism, natație și haltere

De cînd se știe a fi existat atletismul ca sport, VICTORIA a fost factorul care a interesat pe concurenți, dar și publicul. La Jocurile Olimpice antice, spre exemplu, onorurile care i se aduceau unui atlet învingător depășeau pe cele ale oricărui alt muritor, ele apropiindu-se, pe undeva, de cele de care aveau parte zeitățile...

În epoca modernă a atletismului, mai precis după descoperirea cronometrului de către elvețianul Nicole, în 1862, și generalizarea utilizării metrului și a submultiplilor săi, respectiv a yardului în țările anglo-saxone, în afara VICTORIEI, la mare preț s-a aflat, iată, și RECORDUL !

Victoria și recordul reprezintă, la modul general, coordonatele istorice ale atletismului, cel mai vechi dintre sporturile lumii. În fapt, întreaga dezvoltare a acestei discipline se reduce, în cele din urmă, la creșterea valorică a unui învingător, la performanțele-record pe care le înregistrează. Istoria apocrifă a atletismului începe cu numele lui Corebos, cel care a fost primul învingător — cunoscut — la Jocurile Olimpice, în anul 776 î.e.n., cînd a cîștigat proba de dromos (echivalentă cu 192,27 m) pe pista de nisip de pe pajiștea Olimpiei. Cine a fost însă primul atlet recordman ? Istoria nu ne spune !

Referindu-se la aceste două noțiuni de boltă — victorie și record — marchizul d'Exeter, fost președinte al Federației internaționale de atletism (campion olimpic la 400 mg în 1928, cu 53,4 s), a spus : „Cu toate că, în activitatea de mare performanță, victoria reprezintă, fără îndoială, aspectul cel mai important dintr-o competiție, este indiscutabil că satisfacția unui atlet va fi și mai mare atunci cînd rezultatul acestui succes reprezintă și cea mai bună performanță mondială

de pînă atunci. Și, cu siguranță, acest drum al progresului va dura încă multă vreme...".

Povestea recordurilor mondiale (și, în jos, pe „scară", a tuturor celorlalte) este lungă și atît de frumoasa poveste a atletismului, căci fiecare performanță în sine ascunde mari și îndelungate strădanii personale și colective, un uriaș volum de muncă, o dezvoltare continuă a fel de fel de cercetări științifice, o permanentă îmbunătățire a mijloacelor de antrenament etc.

Valoarea recordurilor arată, cum nu se poate mai bine, măsura cu care, de la o etapă la alta, a crescut inteligența umană, i s-au „cizelat" omului deprinderile fizice, i s-au îmbunătățit toate calitățile. Recordurile arată, de asemenea, progresul științelor ajutătoare și contribuția lor la perfecționarea „științei atletismului", îmbunătățirea materialelor și echipamentelor de antrenament și concurs, calitatea pistelor, într-un cuvînt atîtea și atîtea lucruri.

Modificările aduse diferitelor materiale de concurs au creat, în fapt, „noi probe", deși fiecare dintre ele și-a păstrat vechiul nume. Săritura cu prăjina a avut evoluția cea mai diferită : prăjină de lemn, de bambus, de metal, de plastic, de carbon ; sulița, prin modificarea centrului de greutate, a devenit o altă probă, rezultatele fiind, în general, mai reduse cu circa 20 metri ; nu numai faptul că Dick Fosbury a utilizat flopul (rostogolirea dorsală) a însemnat o noutate pentru săritura în înălțime, ci și faptul că în locul obișnuitei gropi cu nisip, în care se făcea aterizarea (destul de dureroasă), a fost utilizată o mare saltea, înălțată, care amortizează complet șocul aterizării. În acest fel, progresul general al rezultatelor săritorilor a fost deosebit de mare. La fel se poate spune și despre probele de alergări, căci în locul pistei de cenușă, de zgură sau de pămînt a apărut pista din material sintetic, care nu-și modifică structura la frig sau la căldură, pe timp cu soare sau pe ploaie...

Iată, în cele ce urmează, un tabel comparativ al recordurilor mondiale și naționale de atletism, existente la începutul ultimelor decenii. Este un tabel cu multe cifre (în spatele cărora se ascund atîtea și atîtea fapte) care vă invită la o studiere, fie și de suprafață, care vă va ajuta însă să apreciați mai bine extraordinara dezvoltare a posibilităților umane, mai ales în zilele noastre, cînd există metode și aparaturi de înregistrare a rezultatelor cu mult mai perfecționate decît încă cu puțini ani în urmă, asta spre a nu mai vorbi de cele ale unui trecut mai îndepărtat.

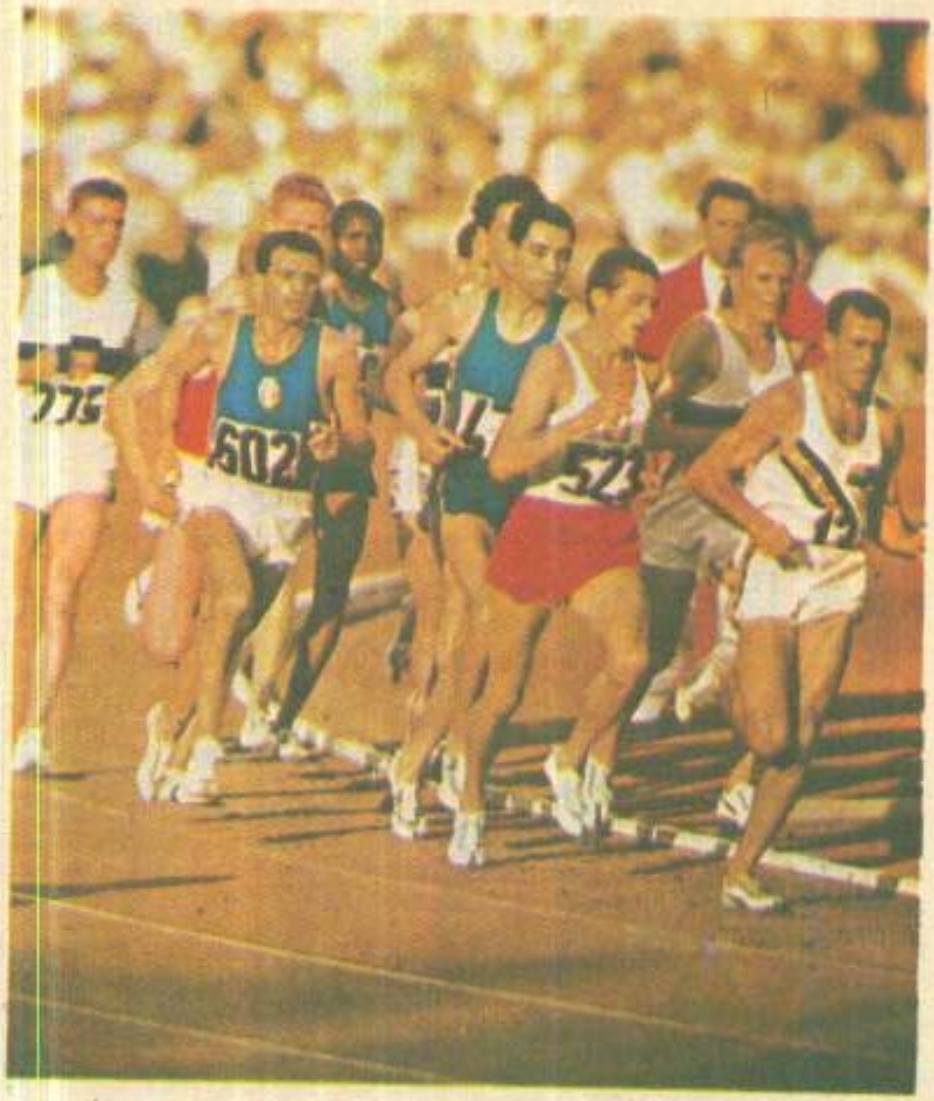

EVOLUȚIA RECORDURILOR MONDIALE ȘI NAȚIONALE DE ATLETISM

Masculin

PROBA	1960		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M	R.N.	R.M.	R.N.
100 m	10,0	10,4	9,95	10,3	9,95	10,41	9,93	10,41
200 m	20,5	21,3	19,83	20,9	19,72	20,98	19,72	20,98
400 m	44,9	47,5	43,86	46,5	43,86	45,87	43,86	45,87
800 m	1:45,7	1:48,2	1:44,40	1:48,2	1:42,33	1:45,9	1:41,73	1:45,41
1 500 m	3:35,6	3:40,5	3:33,1	3:40,5	3:31,36	3:38,4	3:29,46	3:38,4
5 000 m	13:35,0	14:03,6	13:16,6	13:49,8	13:08,4	13:15,6	13:00,40	13:15,0
10 000 m	28:18,8	29:42,6	27:39,4	29:00,8	27:22,5	27:40,10	27:13,81	27:40,10
3 000 m ob.	8:31,4	8:48,6	8:21,98	8:34,0	8:05,4	8:16,2	8:05,4	8:16,2
110 mg	13,2	14,5	13,2	13,8	12,8	14,01	12,93	13,47
400 mg	49,3	51,6	48,12	50,8	47,13	49,64	47,02	49,64
4×100 m	39,5	41,2	38,24	40,5	38,03	40,00	37,83	40,00
4×400 m	3:02,2	3:12,3	2:56,16	3:09,5	2:56,16	3:07,4	2:56,16	3:07,4

PROBA	1960		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.
20 km marș (pe pistă)	1.26:13,2	1.35:10,0	1.25:50,0	1.34:03,0	1.20:06,8	1.24:44,0	1.18:40,0	1.24:26,0
50 km marș (pe șosea)	4.14:02,4	4.29:41,0	4.04:19,8	4.19:18,4	3.41:39,0	4.08:02,8	3.38:31,0	4.08:02,8
Lungime	8,21	7,44	8,90	8,01	8,90	8,01	8,90	8,04
Triplu	17,03	15,70	17,39	16,76	17,89	17,12	17,97	17,27
Înălțime	2,22	2,055	2,29	2,16	2,36	2,27	2,41	2,35
Prăjină	4,83	4,42	5,49	5,10	5,78	5,24	6,01	5,24
Greutate	20,08	17,42	21,78	17,61	22,15	18,05	22,62	19,41
Disc	59,91	50,21	68,40	59,96	71,16	65,80	74,08	68,12
Suliță	86,04	79,96	92,70	81,21	96,72	84,42	85,38	79,58
Ciocan	70,67	62,46	75,48	66,10	81,80	74,44	86,74	77,80
Decatlon	8 063	6 773	8 417	7 771	8 649	7 971	8 846	7 843

Feminin

PROBA	1960		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.
100 m	11,3	11,8	11,0	11,5	11,08	11,44	10,76	11,48
200 m	22,9	24,4	22,62	23,5	21,71	23,47	21,71	23,43
400 m	53,0	54,9	51,02	53,6	48,60	51,20	47,60	51,20
800 m	2:04,3	2:07,9	2:00,5	2:01,8	1:53,43	1:56,7	1:53,28	1:55,05
1 500 m	—	—	4:10,7	4:23,0	3:52,47	3:58,2	3:52,47	3:56,7
3 000 m	—	—	—	—	8:27,2	8:33,5	8:22,62	8:27,83
5 000 m	—	—	—	—	—	—	14:37,09	15,06,4
10 000 m	—	—	—	—	—	—	30:13,75	32:24,69
100 mg	(80 mg)	(80 mg)	12,8	12,9	12,36	12,84	12,36	12,75
400 mg	—	—	—	—	54,28	57,23	52,94	54,55
4×100 m	44,4	47,2	42,87	45,8	41,60	45,22	41,37	44,18
4×400 m	—	—	3:30,8	3:37,8	3:19,23	3:27,7	3:15,92	3:27,7
Lungime	6,40	5,84	6,84	6,82	7,09	6,82	7,45	7,43
Înălțime	1,86	1,86	1,91	1,91	2,01	1,93	2,08	1,98
Greutate	17,78	15,85	20,43	16,53	22,45	19,55	22,53	21,00
Disc	57,15	53,21	63,96	59,48	71,80	67,96	74,56	69,66
Suliță	59,55	54,33	62,40	60,68	70,08	68,80	77,44	68,80

Dintre marile povești ale recordurilor vom aminti cîteva : ● Unul dintre cei mai mari alergători din toate timpurile, finlandezul Paavo Nurmi, deținător a numeroase titluri olimpice, a realizat în cariera sa nu mai puțin de 19 recorduri mondiale în probe de la 1 500 m la 20 000 m ; cehoslovacul Emil Zatopek (patru medalii de aur la J.O.) a înregistrat 18 recorduri mondiale, în curse de la 5 000 m la 30 000 m. Dintre atlete, australianca Beti Cuthbert (campioană olimpică, în 1956 și 1964, la 100 m, 200 m, respectiv la 400 m) a reușit să fie recordmană a lumii la 16 probe de alergare, pe diferite distanțe, dar marea noastră atletă Iolanda Balaș-Söter a deținut, numai la săritura în înălțime, 14 recorduri ale lumii, ceea ce este, desigur, ceva extraordinar. ● La 20 iunie 1936, la Chicago, legendarul Jesse Owens a fost primul sprinter din lume care a alergat 100 m în 10,2 s. Timp de două decenii, acest record a rezistat tuturor încercărilor, fiind egalat — oficial — de 15 ori. Abia la 3 august 1956, Ira Murchison a alergat 10,1, pentru ca, chiar în ziua următoare, să egaleze noul record, împreună cu un alt vitezist de culoare, Willie Williams (amîndoi au concurat și pe stadionul Republicii din București). Recordul lui Owens la 100 m a fost unul dintre cele care au dăinuit cel mai mult. ● Săritorul în lungime Bob Beamon, campion olimpic în 1968 — cu un rezultat fantastic, încă și acum, de 8,90 m — care nu reușise ceva senzațional, nici înaintea acelei zile faste de 18 octombrie, nici după aceea, s-a apropiat totuși foarte mult de „recordul" trăiniciei în timp a rezultatului obținut de Owens. Să precizăm că recordul lui Beamon n-a fost egalat niciodată, iar alți săritori nici măcar nu s-au apropiat prea sensibil de el. ● Și atleții români, cu precădere atletele, se pot mîndri desigur cu faptul că de-a lungul anilor au realizat mai multe astfel de performanțe-record. Începutul l-a făcut un oarecare Dumitru Dan, din Buzău. Ați auzit despre isprava lui ? Dacă nu, iată-o pe scurt : la 1 aprilie 1910 patru tineri (Dumitru Dan, Paul Pîrvu, Gheorghe Negreanu și Alexandru Pascu) au plecat din București la Brașov, prin Ploiești. În ziua de 3 aprilie, tot pe jos, precum veniseră, au pornit-o spre Budapesta și de acolo, la Paris. Din capitala Franței s-a dat startul într-o mare cursă pedestră de 100 000 km la care s-au înscris 200 de concurenți din 25 de țări. După — citiți bine ! — șase ani (2 200 zile) singurul concurent care a reușit să parcurgă în întregime distanța anunțată a fost românul Dumitru Dan. El a devenit astfel „campion mondial și recordman al lumii". În impresionantul său periplu, rămas pînă astăzi nici măcar egalat !, el a străbătut 75 țări, de pe 5 continente, a traversat 3 oceane și 7 mări. Despre extraordinara izbîndă a buzoianului au scris, cu lux de amănunte, ziarele și revistele vremii de pe întreg globul. Se amintește, printre altele, că în acest timp Dan a uzat cîteva zeci de perechi de... pantofi. ● Un alt record a fost înregistrat, în anul 1927, de alergătoarea Ana Cicanci. Într-o cursă de 3 000 m ea a fost cronometrată cu timpul de 14:44,4. În afară de faptul că timpul n-a fost înregistrat, cum cere și cum cerea, de altfel, regulamentul internațional, de trei cronometre, proba în sine nu era încă una oficială a I.A.A.F. (cursa de 3 000 m la femei a fost oficializată abia în anul 1971 !). ● Aceste întîmplări, aproape neverosimile, aparțin însă prea mult trecutului și prea puțin prezentului nostru. Cum am arătat, o adevărată recordmană de... recorduri a fost Iolanda Balaș-Söter. După ce la 14 iulie 1956, la stadionul Republicii, în afară de concurs, la întîlnirea echipelor de juniori ale României și Bulgariei, a realizat primul ei record mondial, sărind 1,75 m la înălțime, au urmat, pînă în iulie 1961, alte asemenea performanțe : 1,76 m București — 10.10.1957 ; 1,78 m București — 7.6.1958 ; 1,80 m Cluj-Napoca — 22.6.1958 ; 1,81 m Poiana Brașov — 31.7.1958 ; 1,82 m București — 4.10.1958 ; 1,83 m București — 18.10.1958 ; 1,84 m București — 21.9.1959 ; 1,85 m București — 6.6.1960 ; 1,86 m — București — 10.7.1960 ; 1,87 m București — 15.4.1961 ; 1,88 m Varșovia — 18.6.1961 ; 1,90 m Budapesta — 8.7.1961 ; 1,91 m Sofia — 16.7.1961. Iolanda utiliza stilul de săritură așa-numit „foarfecă dublă", de multă vreme uitat. Dacă ea ar fi utilizat „flopul", folosit astăzi de marea majoritate a săritorilor și săritoarelor, foarte probabil că i-ar fi stat în puteri să atingă... 2,10 m ! ! ● O altă recordmană mondială română a fost săritoarea în lungime Viorica Viscopoleanu. La Jocurile Olimpice din 1968, la Ciudad de Mexico, ea a cîștigat medalia de aur cu un rezultat de 6,82 m, superior cu 6 cm precedentului record mondial, din 1964, al englezoaicei Mary Bignal-Toomei, de la J.O. de la Tokio. ● Argentina Menis a deținut recordul lumii la aruncarea discului, în două rînduri. Mai întîi, în 1972, la Jocurile Balcanice de la Izmir, la 4 august, ea a aruncat 66,58, cu peste un metru mai mult decît era recordul mondial al Fainei Melnik (64,48 m Augsburg — 24.6.1972). A fost atunci, după cea de-a treia aruncare din concurs a atletei românce, un entuziasm indescriptibil pentru acest „Dunya record" (record mondial), primul realizat pe un stadion în Turcia. În aceeași după-amiază însă, la Moscova, Faina Melnik realizase și ea un record mondial, de 66,76 m !... Spre sfîrșitul anului olimpic '72, la Constanța, la 23 septembrie, în cadrul unui meci al echipelor României cu cele ale Finlandei și Suediei, Argentina Menis... a cerut din nou cuvîntul ! A aruncat 67,32 m, deci nou record mondial, care avea să reziste pînă la 25 mai a anului următor, dată la care, într-un concurs la Riga, Faina Melnik a aruncat 67,44 m. ● Deși o probă mai puțin obișnuită alergătoarelor noastre, cursa de o milă (1 609,54 m) le-a fost totuși pe deplin accesibilă. Natalia An-

drei-Betini i-a corectat, în două rînduri, recordul mondial, cu 4:21,8 la București, la 21 mai 1977, și 4:22,1 la Auckland, în Noua Zeelandă, la 27 ianuarie 1979. Mai apoi, a fost rîndul Maricicăi Puică să devină și ea recordmană a lumii, cu 4:17,44, înregistrat în Italia, la Rieti, la 16 septembrie 1982. Aceste alergătoare au înregistrat și „recordul" mondial în cursa de 2 000 m, probă considerată astăzi ca fiind neclasică. Ultimul dintre ele a fost obținut chiar în anul 1986, la 11 iulie, pe White City Stadium din Londra, cu prilejul unui concurs internațional din cadrul „Marelui premiu al federației internaționale". Cu acest prilej, alergătoarea română a fost înregistrată în 5:28,69. ● În sfîrșit, să acordăm cîteva cuvinte și săritoarelor în lungime Anișoara Cușmir-Stanciu și Vali Ionescu. Campionatele republicane din 1982 s-au desfășurat la 1 august, pe stadionul din parcul bucureștean „23 August". A fost un concurs care nu poate fi uitat ușor. După ce Anișoara a realizat un „zbor" de 7,15 m, întrecînd recordul de 7,09 m al sovieticei Vilma Bardauskene, de la Praga, din 1978, și cînd spectatorii bucuroși abia de-și încheiaseră aplauzele pentru această prestație mondială, iată că o altă atletă, Vali Ionescu, a aterizat la 7,29 m ! Încă un record mondial. Fapt unic în istoria de decenii a acestei spectaculoase probe. În același an, au urmat Campionatele europene de la Atena, și ne face plăcere să reamintim că săritoarele române s-au clasat pe locul 1 (Ionescu) și 2 (Cușmir-Stanciu) ! 1983 a fost însă anul Anișoarei Cușmir-Stanciu. Pe același admirabil stadion bucureștean „23 August", după ce la 15 mai 1983 ea a îmbunătățit cu un centimetru recordul lui Vali Ionescu (a sărit 7,21 m), la „internaționale" la 4 iunie 1983 Anișoara a mai făcut recordului încă două „corecturi" : 7,27 m și... 7,43 m !

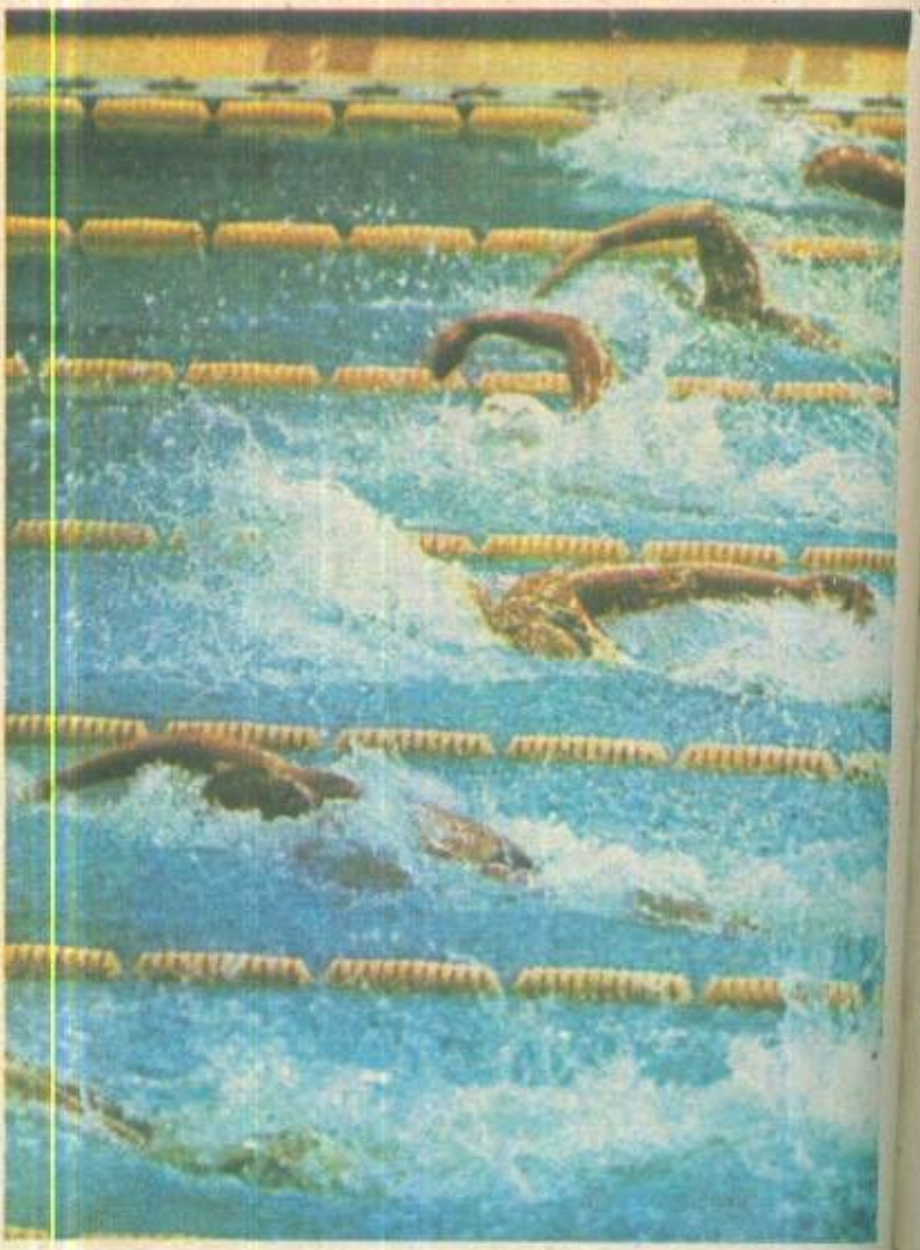

EVOLUȚIA RECORDURILOR MONDIALE ȘI NAȚIONALE DE NATAȚIE

Masculin

PROBA	1960		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.
50 m liber	—	—	—	—	—	—	22,33	22,90
100 m liber	54,6	59,4	51,94	55,2	49,44	53,4	48,74	51,99
200 m liber	2:01,5	2:12,8	1:54,3	1:59,5	1:49,16	1:57,34	1:47,44	1:53,42
400 m liber	4:15,9	4:47,6	4:02,6	4:21,1	3:50,49	4:10,11	3:47,80	3:58,22
1 500 m liber	17:11,0	19:09,4	15:57,1	17:55,4	14:58,27	16:37,58	14:54,76	15:53,47
100 m spate	1:01,5	1:07,4	56,9	1:03,4	55,49	59,78	55,13	59,70
200 m spate	2:16,0	2:27,3	2:06,1	2:20,2	1:59,19	2:07,75	1:58,14	2:07,25
100 m bras	1:11,5	1:15,3	1:05,8	1:08,5	1:02,86	1:08,5	1:01,65	1:08,41
200 m bras	2:36,5	2:39,5	2:23,5	2:32,5	2:15,11	2:31,00	2:13,34	2:27,73
100 m fluture	58,7	1:03,9	55,6	1:01,2	54,15	58,05	52,84	56,0
200 m fluture	2:12,8	2:24,3	2:05,0	2:15,5	1:58,21	2:10,24	1:56,24	2:02,87
200 m mixt	—	—	2:09,3	2:18,2	2:03,24	2:13,43	2:01,42	2:09,43
400 m mixt	5:04,5	—	4:31,0	5:00,8	4:20,05	4:45,1	4:17,41	4:32,57
4×100 m liber	3:44,4	4:03,1	3:28,8	3:45,4	3:19,74	3:39,0	3:17,08	3:30,93
4×200 m liber	8:18,7	8:58,2	7:48,0	8:23,1	7:20,82	8:02,52	7:15,69	7:52,41
4×100 m mixt	4:05,4	4:26,0	3:54,4	4:10,3	3:42,22	4:05,47	3:38,28	3:51,24

Feminin

PROBA	1960		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.
50 m liber	—	—	—	—	—	—	25,28	25,28
100 m liber	1:00,2	1:07,8	58,9	1:04,2	54,79	58,9	54,73	56,16
200 m liber	2:11,6	2:31,4	2:06,7	2:20,8	1:58,23	2:07,64	1:57,55	2:01,73
400 m liber	4:44,5	5:14,2	4:24,3	4:58,2	4:06,28	4:28,92	4:06,28	4:10,65
800 m liber	9:55,6	—	9:02,4	10:19,8	8:24,62	9:11,95	8:24,62	8:32,90
100 m spate	1:09,0	1:15,0	1:05,6	1:09,4	1:00,86	1:03,25	1:00,59	1:02,01
200 m spate	2:33,3	—	2:21,5	2:32,9	2:11,77	2:14,52	2:08,60	2:11,69
100 m bras	1:19,0	1:24,2	1:14,2	1:20,9	1:10,11	1:13,34	1:08,11	1:13,34
200 m bras	2:49,5	2:59,8	2:38,5	2:55,7	2:28,36	2:38,89	2:27,40	2:38,89
100 m fluture	1:09,1	1:18,5	1:04,1	1:09,3	59,26	1:04,50	57,93	1:01,56
200 m fluture	2:34,4	—	2:19,3	2:34,9	2:06,37	2:20,05	2:05,96	2:14,17
200 m mixt	—	—	2:23,5	2:38,2	2:13,00	2:22,36	2:11,73	2:16,19
400 m mixt	5:36,5	—	5:04,7	5:39,4	4:36,29	4:56,99	4:36,10	4:43,17
4×100 m liber	4:08,9	4:47,4	4:00,8	4:29,1	3:42,71	4:03,59	3:40,57	3:51,41
4×100 m mixt	4:41,1	5:12,7	4:27,4	4:52,4	4:06,67	4:21,38	4:03,69	4:20,70

● Primele concursuri de înot desfășurate în lume și ca atare primele recorduri (neoficiale) datează din prima jumătate a secolului trecut. Înotul a fost prezent și pe programul primei ediții a olimpiadelor moderne — Atena 1896 — cursele desfășurîndu-se într-un bazin improvizat în portul Zéa, din apropierea Pireului. ● O dată cu crearea F.I.N.A., în 1908 au fost înregistrate și primele recorduri oficiale. ● Pînă în 1930, cînd a fost înființată federația de specialitate, nu se poate vorbi despre o activitate organizată a înotătorilor din România. Dar și în continuare, decalajul dintre performanțele înregistrate de campionii noștri, într-o activitate cu totul sporadică, desfășurată numai în lunile de vară (nu existau piscine acoperite), și rezultatele ce se obțineau pe plan internațional era imens. ● 1950—1960 a fost deceniul de „revoltă" al copiilor minune de la Antipozi. Dawn Fraser, frații Ilsa și John Konrads, Lorraine Crapp, John Devitt au bulversat pur și simplu tehnica înotului și tot ce știau specialiștii despre pregătirea în piscină, creînd zilnic probleme celor ce se ocupau cu statistica recordurilor. Efectul s-a simțit și în țara noastră, unde sportivii, beneficiind de o bază materială în continuă dezvoltare și o organizare superioară a activității, au început să scoată capul din... apă. ● În 1960, punctul de plecare în paralela noastră a recordurilor, cifrele înregistrate pe plan internațional aveau deja o valoare deosebit de ridicată. „Boom"-ul australian și replica „agegroups"-urilor din S.U.A. au produs modificări permanente în tabele. Înotul românesc, în primii săi ani de avînt, nu a putut ține pasul și — de aici — diferențe apreciabile care se pot lesne observa în tabelul alăturat. Totuși, la procedeul bras (despărțirea de procedeul fluture a avut loc în 1953), românii au

avansat mai rapid. Doar trei secunde au despărțit recordul la 200 m al lui Adrian Oanță (2:39,5) de cel mondial deținut în 1960 de australianul Therry Gathercole (2:36,5). Iar la fete, cea mai mică diferență (numai 5,2 secunde) o înregistrăm la 100 m bras. ● Analizînd situația zece ani mai tirziu, vom observa că unele recorduri românești (200 m liber, 100 și 200 m bras sau 200 m spate feminin) au ajuns și chiar au depășit recordurile lumii din 1960. O datorăm în special lui Marian Slavic, Vasile Costa (al 9-lea la 100 m bras la J.O. din Mexic — 1968) și Cristinei Balaban-Șopterian, prima sportivă din România care a cucerit o medalie (100 m spate — Utrecht 1966) la un campionat european. Apăruseră însă noi stele în piscinele lumii (Debbie Meyer, Mark Spitz, Shane Gould, Roland Matthes, Cathie Ball) care au urcat și mai sus ștacheta performanțelor optime. ● În 1970, constatăm o micșorare a diferențelor la 100 m liber, 200 m liber, 100 m spate, 100 m fluture feminin și 100 m, 200 m, 400 m liber, 100 m bras și 200 m fluture masculin, dar și o creștere a distanțelor la cîteva probe (400 m liber, 100 m și 200 m bras feminin, 100 m, 200 m spate, 200 m bras și 100 m fluture masculin). Cel mai apropiat record românesc (Vasile Costa 1:08,5) de cel mondial (Nikolai Pankin 1:05,8) îl aflăm în proba de 100 m bras (doar 2,7 s.). Merită a fi subliniat și faptul că recordul „sutei" bras al lui Costa a rezistat nu mai puțin de 18 ani (caz unic în natația mondială), fiind corectat abia în vara anului 1986. ● „Die wunder mädchen" din R.D. Germană (să amintim numai de Kornelia Ender, Ulrike Richter, Andrea Pollack, Birgit Tauber, Ute Geweniger, Petra Schneider, Roswitha Kraus) au apărut ca un meteor în cel de-al 8-lea deceniu, apoi s-au instalat confortabil la supremație, unde se află și în zilele noastre. Chiar dacă în 1978, la C.M. din Berlinul occidental, americancele (Cynthia Woodhead, Linda Jezek, Tracy Caulkins) au avut o scurtă tresărire de orgoliu... Specialiștii din R.D.G. au găsit noi metode de selecție și pregătire intensă cu care au revoluționat lumea înotului. Urmarea ? Secunde întregi smulse cronometrelor. Situație aproape identică și în probele masculine, datorită în special sportivilor din S.U.A., Canada, U.R.S.S. și R.F. Germania, care au început să înoate zilnic la antrenamente cîte 15—16 kilometri !... ● Și înotul românesc a avut în această perioadă cîteva campioane de excepție (Anca Groza-Miclăuș, Irinel Pănulescu-Șopterian, dar mai ales Carmen Bunaciu, prima româncă medaliată la un campionat mondial). Băieții începuseră deja să piardă teren, nici pînă astăzi ei nereușind să se mai afirme, decît cu totul izolat (Cristian Ponta, Robert Pinter în întrecerile juniorilor), pe plan internațional. Fetele, în schimb, au crescut cam în același ritm cu marile performanțe (în linii mari diferențele s-au păstrat, dar au fost și unele probe — 100 m, 200 m spate, 100 m bras — unde ele s-au micșorat considerabil). ● Se putea însă întui un salt mult mai spectaculos. La Baia Mare, în special, Gheorghe Dimeca, ajutat de Petre și Gica Deac (ambii, în prezent, la Pitești), lucrau cum nimeni n-a făcut-o în țara noastră, exceptîndu-i pe Mihail Gothe (Ploiești), pe Ioan Schuster (Reșița) și Cristina Șopterian (București). ● Minunea mult promisă și-a arătat primele semne în urmă cu 3—4 ani și s-a concretizat definitiv în 1986. Anca Pătrășcoiu, Noemi Lung, Stela Pura, Tamara Costache (aceasta din urmă din Ploiești) au ajuns la performanțe care au început să pună pe gînduri pe marii specialiști din întreaga lume. Înotătoarele românce au cîștigat mari concursuri internaționale la Paris, Berlin, Bonn, Madrid și Moscova, au început să pătrundă masiv în topurile mondiale. Iar recordurile lor (superioare recordurilor mondiale masculine din 1960 !) se apropie vertiginos de acele „world records". La ora cînd scriem aceste rînduri, încă nici o înotătoare din lume nu a parcurs mai repede distanța de 50 m liber decît Tamara Costache. La campionatele mondiale de la Madrid, chiar în ziua mării noastre sărbători naționale — 23 August — ea a cucerit medalia de aur în proba favorită, înregistrînd cu acea ocazie un nou record mondial : 25,28 sec ! Atenție, antrenori și statisticieni de pretutindeni : nu omiteți din pronosticurile dv. pentru J.O. din 1988 pe înotătoarele din România !...

EVOLUȚIA RECORDURILOR MONDIALE ȘI NAȚIONALE DE HALTERE

CAT. kg	1960*		1970		1980		1986	
	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.*	R.M.	R.N.	R.M.	R.N.
52	—	—	237	210	252,5	220	262,5	230
56	345	287,5	360	332,6	282,5	245	300	262,5
60	372,5	312,5	280	250	292,5	270	337,5	292,5
67,5	397,5	317,5	315	277,5	322,5	305	352,5	315
75	437,5	367,5	335	227,5	347,5	327,5	377,5	357,5
82,5	442,5	359	360	295	382,5	335	405	372,5
90	472,5	417,5	377,5	315	400	350	422,5	397,5
100	—	—	—	—	402,5	357,5	440	420
110	—	—	397,5	312	417,5	365	443	413,5
+110	537,5	407,5	417,5	310	445	360	465	385

* *Coloanele 1960 cuprind cifre la totalul celor trei stiluri oficiale la acea vreme (împins, smuls și aruncat). Începînd cu coloana 1970, se menționează numai totalul la cele două stiluri rămase oficiale (smuls și aruncat), stiluri la care se concurează și astăzi. În tabel nu sînt cuprinse rezultatele de la ultima ediție a campionatelor mondiale — noiembrie 1986.*

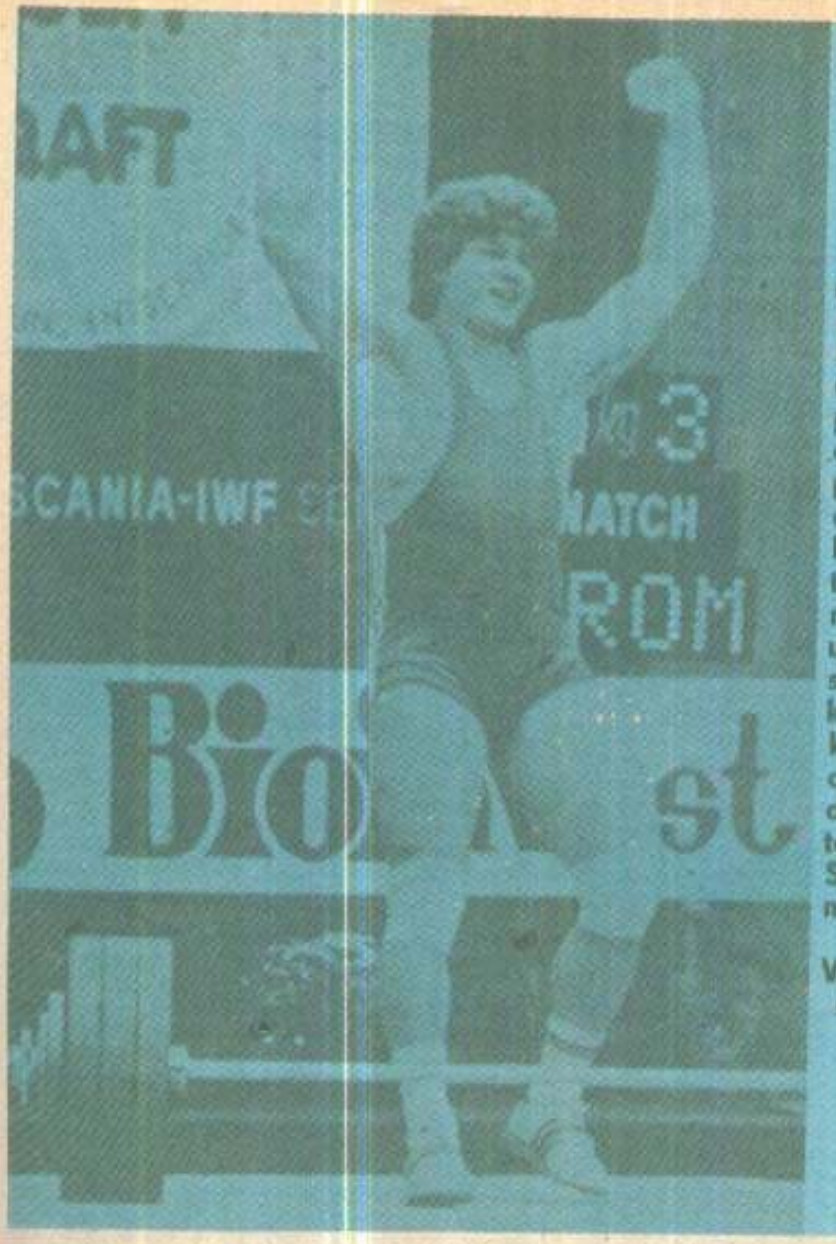

La campionatele mondiale desfășurate în noiembrie 1986 la Sofia, sportivii români s-au numărat printre protagoniști, obținînd succese de prestigiu. Astfel, la categoria 100 kg, Nicu Vlad a cucerit trei medalii de aur, reușind totodată și un record mondial la stilul smuls (200,5 kg.) ; la categoria 60 kg, Atila Czanka a cucerit două medalii de argint, iar la categoria 75 kg. Andrei Socaci a obținut trei medalii de bronz.

In fotografie : **Nicu Vlad, după stabilirea recordului mondial**

● La prima Olimpiadă modernă desfășurată la Atena (6—15.IV.1896) sportul halterelor a fost reprezentat de 6 halterofili din 5 țări, iar cîștigătorul absolut, danezul V. Jensen, a reușit să ridice la stilul aruncat o greutate de 111,5 kg. ● Comparînd acest început modest cu participarea sportului halterelor la J.O. de la Montreal (18—27.VII. 1976), unde cei 173 de concurenți din 47 de țări au înregistrat performanțe deosebite, dintre care notăm pe cea realizată de sovieticul V. Alexeev, care a ridicat la „aruncat" 255 kg, ne putem da seama de progresul realizat în acest sport. ● Sînt oare oamenii secolului XX mai puternici ? Răspunsul la această întrebare este categoric afirmativ. Ultima ediție a campionatului nostru de juniori s-a soldat cu rezultate ce depășesc, uneori considerabil, pe cele obținute de campionii olimpici ai anului 1960. Acest lucru pare la prima vedere paradoxal, deoarece ne-am fi putut aștepta ca, o dată cu înaintarea în epoca modernă, în care munca fizică este înlocuită din ce în ce mai mult cu cea mecanică, puterea omului să scadă treptat. În realitate, se pare că fenomenul este invers. Aceasta, datorită faptului că performanțele sportive din vremea noastră depind nu numai de calitățile fizice native ale sportivilor, ci și de stadiul avansat al metodicii de antrenament, al tehnicii și al medicinei sportive. ● Ne amintim de celebrul duel dintre halterofilii anilor '50, Paul Anderson (S.U.A.) și Humberto Solvati (Argentina), care a făcut senzație la cea de-a XVI-a ediție a J.O. — Melbourne 1956. Cei doi coloși, care cîntăreau împreună 300 kg, au realizat la totalul celor trei stiluri clasice fiecare cîte 500 kg. Victoria a revenit americanului, fiind mai ușor

la cîntar. Astăzi, sportivii de la categoria ușoară (67,5 kg) la totalul celor două stiluri valabile în prezent ridică mai mult decît cele două „macarale" de pe vremuri, unii dintre ei fiind încă... juniori ! ● Cifra de 500 kg reprezenta pentru acea vreme „limita absolută" și mulți specialiști au declarat că nu va putea fi depășită niciodată. Această afirmație a fost spulberată chiar la ediția următoare a Jocurilor Olimpice de la Roma (28.VIII—11.IX.1960), cînd sovieticul Iuri Vlasov a cîștigat titlul olimpic la categoria grea cu un total de 537,5 kg, ridicînd la stilul aruncat 202,5 kg și fiind primul om din lume care depășește granița celor 200 kg. ● Istoria totalului celor trei stiluri (împins, smuls, aruncat) s-a încheiat la cea de-a XX-a ediție a J.O. de la München (26.VIII—11.IX.1972), cînd s-a desființat stilul împins, în prezent concursurile de haltere desfășurîndu-se la două stiluri (smuls și aruncat). ● Recordurile românești de azi sînt cu mult superioare recordurilor mondiale din 1960 ; ele depășesc la 7 categorii pe cele mondiale din 1970 și la 4 categorii pe cele din 1980. La cele două stiluri oficiale astăzi, talentatul nostru junior Andrei Socaci, care nu cîntărește decît 75 kg, ridică mai mult decît recordurile mondiale, uluitoare pentru anii '60, ale colosului Iuri Vlasov (avea o greutate de 150 kg), considerat de mulți specialiști ca unul din cei mai mari halterofili ai tuturor timpurilor. ● Halterofilii români au participat la mai multe ediții ale J.O., C.M. și C.E., dar încep să devină competitivi în cadrul mai multor categorii de greutate începînd cu anul 1982. Rezultatele obținute de sportivii români la campionatele mondial și european desfășurate la Liubliana au constituit o surpriză pentru mulți dintre participanții la această importantă competiție. ● Vedeta noastră la Liubliana a fost Virgil Dociu, care, în cadrul categoriei 67,5 kg, a obținut 5 medalii (4 de argint și una de bronz). Participarea la campionatele mondial și european de la Moscova din 1983 a confirmat creșterea valorii halterofililor români pe plan mondial. Echipa României, formată din 7 sportivi, a obținut 10 medalii de bronz (Gelu Radu categ. 60 kg — 4 medalii ; Dragomir Cioroslan categ. 75 kg — 2 medalii ; Vasile Groapă categ. 100 kg — 2 medalii și Ștefan Tașnadi categ. 110 kg — 2 medalii), realizînd și 9 recorduri naționale. ● Momentul de vîrf al halterelor românești îl constituie participarea la J.O. de la Los Angeles (17.VII.—2.VIII.1984). Echipa României a cucerit 8 medalii, din care 2 de aur, 5 de argint și 1 de bronz. ● Fără îndoială că eroul întrecerilor de haltere la J.O. 1984 a fost sportivul nostru Nicu Vlad. Ne amintim de pe ecranul televizorului de acea uluitoare imagine a lui Nicu Vlad ce constituie o adevărată definiție a efortului sportiv de performanță : o arcuire, o sovăire, un pas fandat. O ezitare, o clătinare, o nemișcare. Cu cele 220 kg ridicate la „aruncat", Nicu Vlad întrecea pentru a treia oară recordul olimpic al categoriei 90 kg. După ce îl întrecuse o dată la stilul „smuls" cu 172,5 kg și apoi la „aruncat" — 215 kg. Recordurile olimpice depășite de Nicu Vlad aparțineau unui nume sonor al halterelor mondiale : sovieticul David Rigbert, unul din cei mai valoroși halterofili ai ultimilor 20 de ani. ● În același concurs, Vasile Groapă egalează și el recordul olimpic la stilul „aruncat", în cadrul categoriei 100 kg, record stabilit cu 4 ani în urmă la J.O. de la Moscova. ● Iată medaliații olimpici ai echipei României care, în aceeași competiție, au obținut locul I pe echipe : Gelu Radu — categoria 60 kg, Andrei Socaci — categ. 67,5 kg, Dragomir Cioroslan — categ. 75 kg, Petre Becheru — categ. 82,5 kg, campion olimpic, Nicu Vlad — categ. 90 kg, campion olimpic, Vasile Groapă — categ. 100 kg și Ștefan Tașnadi — categ. 110 kg. ● Pînă în prezent, halterofilii români nu au în palmaresul lor recorduri mondiale, dar, la cîteva categorii de greutate, distanța care îi separă de rezultatele supreme pe plan mondial s-a micșorat considerabil, iar perspectiva tentativelor de record românești devine actuală. ● Astfel, la categoria 75 kg, Andrei Socaci, deși este încă junior, se află la 7,5 kg de recordul mondial la „smuls" deținut de sovieticul Kuznețov. Pe Nicu Vlad îl despart 10 kg, la fiecare stil, de recordurile mondiale ale categoriei 100 kg, deținute de sovieticul Iuri Zaharevici, acestea fiind cotate ca unele din cele mai valoroase de pe lista actualelor recorduri mondiale. Tînărul și promițătorul nostru sportiv Constantin Urdaș se află și el la 10 kg de recordul mondial la „smuls" al categoriei 82,5 kg deținut de celebrul halterofil sovietic Yurik Vardanian. ● Progresele obținute în domeniul „științei sportului" au avut ca rezultat imediat creșterea rapidă a performanțelor și în haltere, care au marcat de-a lungul anilor o curbă ascendentă, aceasta menținîndu-se, după toate probabilitățile, și în următorii ani. Iată cîțiva dintre factorii care au determinat aceste progrese : fundamentarea științifică a activității de selecție, domeniu în care se presupune că există mari rezerve ; modelarea antrenamentului, controlul și dirijarea eficienței exercițiilor asupra organismului sportivului ; computerizarea planificării antrenamentelor, perfecționarea tehnicii de ridicare etc. ; nu în ultimul rînd, aceste progrese se datorează creșterii continue a numărului celor care practică această ramură sportivă. ● În mod teoretic, creșterea performanțelor sportive este relativ nelimitată, orice performanță putînd fi depășită de un alt sportiv cu cel puțin cîteva grame sau cîțiva centimetri. Curba creșterii performanțelor va avea o ascendență bineînțeles din ce în ce mai lină, apropiindu-se cu trecerea timpului de orizontală, deoarece în mod practic nimeni nu va putea alerga 100 m într-o secundă, după cum nimeni nu va putea ridica deasupra capului o greutate de 1 000 kg. ● În sportul halterelor, care se găsește în plin progres, nu se prevede o stagnare în viitorii 20 de ani. Unii specialiști consideră că abia în viitorii 100—200 ani doborîrea recordurilor va fi din ce în ce mai dificilă, pînă cînd performanțele nu vor mai putea fi depășite. Pornind de la ideea că fiecare mușchi, fiecare tendon și fiecare os al corpului omenesc își are o limită proprie de efort, organismul uman, în ansamblu, își are și el limitele lui.

Romeo VILARA (atletism)
Adrian VASILIU (natație)
Dragomir CIOROSLAN (haltere)

MARI CAMPIONI

despre

MAREA PERFORMANȚĂ SPORTIVĂ

NADIA COMĂNECI

IVAN PATZAICHIN
CRISTIAN GAȚU

ÉMIL ZATOPEK

MIHAELA LOGHIN

SERGHEI BUBKA

Răspunzînd anchetei noastre, foste şi actuale glorii ale arenei evocă fapte şi întîmplări mai puţin cunoscute, care pun în evidenţă efortul şi sacrificiile impuse de marea performanţă la nivelul contemporan, exprimă opinii şi recomandări utile pentru tinerii aflaţi la porţile afirmării sportive.

NADIA COMĂNECI

„Talentat este sportivul căruia nu trebuie să-i mai spui și a doua oară ce trebuie să facă"

Multipla noastră campioană olimpică, mondială, europeană și națională este astăzi — după ce a absolvit, între timp, și cursurile universitare ale I.E.F.S. — antrenoare de gimnastică și arbitră internațională. Strălucita-i carieră sportivă — cunoscută publicului larg din cărțile ce i-au fost dedicate, din articolele publicate în ziare și reviste, din propriile-i mărturisiri făcute cu diferite prilejuri și, bineînțeles, din legendele ce s-au țesut în jurul ei — continuă să fie admirată, legănînd visele atîtor și atîtor copii și tineri care au început să practice gimnastica aduși în sala de antrenament de mirajul „stelei de la Montreal". Iar fetițele din lotul național de junioare, care în prima jumătate a anului 1986 s-au antrenat cu Nadia, s-au considerat, pe bună dreptate, niște privilegiate.

— Ce le spui fetițelor, în timpul liber, Nadia Comăneci ? Le povestești viața dumitale de sportivă, le povățuiești cum să-și trăiască anii competiționali ?

— Mai întîi și-ntîi, le spun că pe la vîrsta de 7—8 ani lucram la aparate cîte două ore pe zi. După 9 ani, norma s-a ridicat la aproape trei ore. De la 12 ani, m-am încadrat, treptat, în programul de șapte ore în fiecare zi, inclusiv duminica. Și mai concret : de la orele 7,30 la 10,30 — antrenamente ; de la 11 la 14 — program de școală la clasă ; de la 17 la 21 — al doilea antrenament al zilei. Apoi învățătura, apoi odihna. Așa făceam, așa le spun elevelor mele de azi că făceam eu.

— Din cîte se spunea, aveați și o dietă specială...

— Nu, nici chiar așa. Din meniurile noastre nu lipsea nimic din ce este obișnuit, dar — este drept — predominau lactatele, vegetalele și fructele. Restricție mare era la dulciuri, pentru că îngrașă și-ți strică echilibrul de greutate — indispensabil formei de concurs. Lumea aude de așa ceva și, sensibilă față de copii, o apucă mila și comentează. Dar pentru noi, gimnastele obișnuite fără dulciuri, nu era mare lucru să ne abținem. Țin minte că o dată eram, cu echipa României, într-un turneu prin Mexic. Cînd am fost invitate la președintele de atunci al țării, masa era plină cu platouri încărcate de prăjituri și ciocolate de tot felul. Cum nici o fată nu s-a atins de nici o bucățică, președintele a rămas tare mirat. Mai tîrziu însă, înainte de plecare, a solicitat conducerii delegației noastre permisiunea să mă invite numai pe mine în cabinetul său prezidențial. Bineînțeles, permisiunea fiind acordată, am mers acolo ; după ce a încuiat ușa pe dinăuntru, a scos dintr-un birou un platou cu ciocolată, l-a pus în fața mea și a zis : „Nadia, fetițo, hai și mănîncă aici cît poftește inima ta, că nu te vede nimeni !". Mișcată de gest, am servit, desigur, o bomboană de ciocolată. Dar nu mai multe. Deși nu mă vedea nimeni !

— Este, într-adevăr, impresionantă această stăpînire de sine, această voință la o mică gimnastă, în fond la un copil...

— Altfel nu se poate. Drumul spre marea performanță e „presărat" cu muncă și sudoare, cu multe renunțări și pofte tăiate, cu vise și dorințe neîmplinite, nu cu huzur și dulcețuri.

— Și ascultă micuțele eleve de aceste povețe spuse sau subînțelese ?

— Cele mai multe da, unele nu. De regulă, acelea care nu muncesc cît trebuie și cum trebuie în sala de antrenament sînt și primele care nu sînt dispuse să se supună rigorilor în viața personală. Acestora, și altora ca ele, le spun ceea ce am verificat direct în anii petrecuți în sala de gimnastică : talentat nu este cel care s-a născut cu anumite calități și vrea să se ridice numai datorită lor ; talentat este sportivul căruia nu trebuie să-i mai spui și a doua oară ce să facă.

— Ai dreptate, Nadia Comăneci. Doar aduci, drept argument, cea mai strălucitoare carieră pe care a cunoscut-o vreodată lumea gimnasticii !

IVAN PATZAICHIN

„Ai învins ? Continuă ! N-ai învins ? Continuă !"

Povestește cel care timp de peste 15 ani a fost socotit pe bună dreptate „amiralul" flotilei românești de aur — canoistul Ivan Patzaichin :

...Era prin anul 1976. Și eram trist. La Olimpiada de la Montreal — cu toate că mă pregătisem ca de obicei, adică sîrguincios — nu numai că n-am putut ieși campion olimpic a treia oară consecutiv, dar vîntul din stînga (dușmanul meu veșnic) mi-a jucat un renghi de am venit tocmai pe locul cinci în proba de 500 m, care trebuia să fie a mea. Mă năpădeau tot felul de gînduri. Dar cel mai mult mă bătea gîndul retragerii. În jurul meu se cam șușotea că îmbătrînisem. La 27 de ani, bătrîn pentru sport ? Parcă nu-mi venea să accept ideea. Pe atunci, într-una din multele și interminabilele nopți „albe" și zbuciumate, tot răsfoind printre amintiri am dat de o scrisoare. O scrisoare pe care mi-o trimisese de „La mulți ani !", cu cinci ani în urmă, celebrul canoist Lewe. (Deschid o paranteză să spun că toată cariera mea internațională a decurs sub semnul unei trainice și bărbătești prietenii cu cei mai redutabili concurenți ai mei la supremație și la medalii : Tamaș Wichmann,

campionul Ungariei, și Detlef Lewe, campionul R. F. Germania ; toți trei eram nedespărțiți și înainte de concurs, și pe podium — indiferent de treapta pe care urca fiecare — și după concurs). În acea perioadă, Lewe suferise un eșec — pentru prima dată nu reușise să urce pe podiumul unui mare concurs, clasîndu-se al patrulea. Gustul amar al înfrîngerii îl îndemnase să-mi scrie următoarea scrisoare de suflet :

„Dragă Ivane, sper că tu n-ai să treci prin asemenea momente, dar dacă se va întîmpla cumva, vreodată, să cazi atît de vertiginos, încît din beția succesului să ajungi mai jos de medalia de bronz, să știi că nu există decît două soluții : ori abandonezi, ori te bați cu tine însuți, pe viață și pe moarte, să redevii ceea ce ai fost ; dar, pentru asta, îți trebuie multă putere, îți trebuie cam tot atîta ca la început, cînd nu te cunoaște nimeni și dorești cu orice preț să te cunoască toată lumea ! Eu m-am gîndit mult și am să încerc ; voi juca deci ultima carte a carierei mele sportive !".

Mi se întîmplase deci și mie inevitabilul. Ce să fac ? Vorba prietenului meu, nu existau decît două soluții. Am ales, ca și el, pe aceea de a te bate cu tine însuți, pe viață și pe moarte. Fapt este că am continuat, cu și mai multă îndîrjire, cu și mai mult efort, și — asemenea lui Lewe — am revenit pe pistele marilor performanțe. Iar succesele au revenit și ele : alte titluri olimpice (la Moscova, la Los Angeles), alte titluri mondiale, pînă în 1985 cînd, după ce am împlinit 34 de ani, m-am retras totuși. Dar după o victorie, nu după o înfrîngere...

— *Acum, ca antrenor, satisfacțiile supreme continuă. Titlurile de campion mondial obținute de Aurel Macarencu — pregătit la lot și de Ivan Patzaichin — sînt și ele, desigur, o mare satisfacție ; evident, pe alt plan. Te-am văzut lucrînd și cu juniorii, în iarnă, la Felix. Am rămas uimit de regimul infernal la care îi supuneai : la 6 dimineața erau prezenți la medic, la 6,30 la înviorare, între 8,30 și 13,30 visleau în bazin, ca și după-amiaza, nu aveau voie să urce decît pe scări (deși stăteau la etajul șapte și liftul funcționa) și cîte și mai cîte rigori. Ești un antrenor dur, Ivan Patzaichin ?*

— Personal, în relațiile directe, sînt bun ca pîinea caldă cu băieții. Eu nu sînt dur cu ei. Dar antrenamentele sînt, într-adevăr, dure cu toți. Ca să ajungi canoist de valoare nu-ți trebuie calități native supraomenești — cum mai spun necunoscătorii. Trebuie să te pregătești într-un ritm aparent supraomenesc : să tragi la bac ca la galere ; să ridici haltere în sala de forță ; vara să faci crosuri nesfîrșite prin pădure, iar iarna să schiezi zilnic 25—30 de kilometri ; să te antrenezi (cum făceam noi la Snagov, la Văliug, la Cinciș, pe Dunăre) avînd barca încărcată cu cărămizi și îmbrăcat în două treninguri, pe călduri toride sau pe zloață ; să visleșți pînă la epuizare în numeroasele „piste de control", care, uneori, sînt mai dificile ca o finală olimpică... Fără 3 000 de curse „la activ" nici n-are rost să te mai prezinți la o finală. Iar, pe deasupra, să nu uiți vestitul îndemn al lui Nansen : „Ai învins ? Continuă ! N-ai învins ? Continuă !". Pînă la 34 de ani sau mai mulți !

CRISTIAN GAȚU

„Dacă pasiune nu e, nimic nu e!"

Și sportivii de la jocuri — nu numai cei de la probele individuale — pot obține multe titluri și medalii, cu echipa. Iar dacă ești un „artist al balonului" și ai și șansa să faci parte dintr-o mare echipă — cum a fost reputatul handbalist român Cristian Gațu — trofeele se țin lanț : două titluri mondiale de seniori, un titlu mondial la tineret, două medalii olimpice („bronz" la München, „argint" la Montreal), zece tricouri de campion al României, titlul de „Maestru emerit al sportului".

— *În cîți ani de handbal se pot aduna atîtea succese ?*

— La mine, în 20. Între anii 1958 și 1978.

— *Care ar fi „rețeta" ?*

— Fără a intra în mecanismul și în metodica pregătirii de specialitate, vreau să spun că, după opinia mea, totul pornește de la pasiune și se bazează pe ea. Fără pasiune, munca de pregătire, efortul în meci nu pot căpăta acel coeficient de randament situat peste limita sportivului obișnuit, care să propulseze marea performanță. Chiar cînd lucrezi cît se cere, dacă lucrezi automat și nu pui sufletul tău întreg în ceea ce faci nu iese mare lucru. Invocînd și parafrazînd o cunoscută expresie a scriitorului Marin Preda, se poate spune și în sport că, dacă pasiune nu e, nimic nu e !

— *De pildă, ce poate să nu fie în handbal dacă nu e pasiune ?*

— Am spus, nimic. Noi, cei din generațiile pe care ziariștii le-au numit „de aur" pentru cele patru titluri mondiale, cînd aflam că trebuia să jucăm, ardeam de drag și de nerăbdare să intrăm în arenă și întrebam repede cu cine jucăm, unde și cînd. Azi, prima întrebare a multor tineri handbaliști este „cît ?". Se vede treaba că, în loc să ia fotbalul ce era bun în handbal, a împrumutat handbalul ce e rău în fotbal : pe primul plan — interesul material, nu pasiunea.

Spiritul permanent competitiv (pe care, e drept, eu, cu firea mea, îl promovam mereu) se transpunea în teren, în joc — și între noi, dar mai ales față de adversar. Fără însă, cînd era vorba de noi, să purtăm necaz sau pizmă pe cineva. Concurența pe posturi era atunci crîncenă (ce bine ar prinde să fie și azi !), dar în sensul bun, stimulator. Eu venisem la națională să iau locul lui Cornel Oțelea, al lui Puiu Nodea, dar toți trei eram cum nu se poate mai prieteni, ne ajutam, ne îmbărbătam reciproc. Ceea ce avea să se întîmple, mai tîrziu, și între mine și înlocuitorul meu, Radu Voina. Concurență, tot stimulatoare, nedușmănoasă era și între generații. Înaintea unui turneu în R.F.G., reprezentativa de seniori a țării și cea de tineret au jucat un meci... cu pașapoartele pe masă. Am învins noi, cei tineri — am plecat noi în deplasare. Iar seniorii ne-au condus și ne-au așteptat la aeroport fără să le impună ni-

meni așa ceva. Ca să nu mai vorbim că ne ajutam în toate cele, indiferent de apartenența la un club sau altul. Pentru că respectam și iubeam unii la ceilalți valoarea sportivă, pasiunea pentru handbal.

— *Probabil că tot aceeași neostoită pasiune pentru handbal vă ajuta și să transpirați zdravăn la antrenamente...*

— Bineînțeles. Nu numai că nimeni nu comenta programul, dar uneori mai lucram și după program, din inițiativă proprie. Eu, fiind mai firav și mai mic de statură (apropo, astăzi — cînd se caută mortiș numai uriașii — nici n-aș mai fi primit să practic handbalul !), trebuia să lucrez cot la cot cu giganții. La ședințele de haltere, Licu, Kicsid, Gunesch, Birtalan ridicau greutățile în joacă, eu scrîșneam din dinți, uneori îmi dădeau lacrimile, dar nu mă lăsam de ei. Cît am jucat handbal n-am lipsit de la nici un antrenament sau meci. Cu una sau două excepții, cînd a trebuit să fiu la Institutul de construcții, în sala de examen. Cînd n-am mai putut să lucrez dublu decît ceilalți, m-am retras. Era după finala olimpică de la Montreal, și mi-am zis că e bine să știi cînd să părăsești scena.

— *Și cu viața personală cum era ?*

— Din prea multă dragoste pentru handbal îți refuzi singur un spriț sau o noapte de nesomn și accepți de bună voie să stai numai o lună, o lună și jumătate din 12 la tine acasă, în mijlocul celor dragi. Și nu-ți pare rău ! Uneori viața te pune și în situații tragice. Cînd a murit tata, eram în pregătiri cu echipa națională ; am venit la înmormîntare, iar la poarta cimitirului m-a așteptat autobuzul lotului care m-a dus imediat la Ploiești — unde trebuia să jucăm cu Bulgaria. Și am jucat ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, numai inima mea știa ce este în ea. La pauză, de obicei, în cabina noastră băieții cîntau. Atunci nimeni n-a cîntat. Și alți colegi handbaliști au fost nevoiți să treacă, și au trecut, prin asemenea dramatice situații de dragul handbalului. Tocmai de aceea m-a durut nespus de mult cînd, după retragerea din activitatea competițională, federația (care a expediat momentul într-un minut la un colț de sală) m-a părăsit ca și cînd n-aș fi existat. Sigur, eram inginer constructor, eram ofițer, nu aveam nevoie de ajutor material. De altceva aveam nevoie, și nu s-a înțeles. A înțeles, în schimb, și încă foarte bine, clubul armatei „Steaua". În cazul meu, și în cazul atîtor altor sportivi. Aș dori, în final, ca puștii și tinerii de azi să rețină că, pe vremea gloriei handbalului românesc, înălțătorarea noastră era întreținută de pasiune, iar tăria noastră stătea în unitatea noastră.

SERGHEI BUBKA
„Cinci recordmani într-unul singur"

„După părerea mea, recordul mondial la săritura cu prăjina nu va rămîne la 6 metri. Pînă în anul 2 000 va putea ajunge la 6,20, dacă nu la 6,30 metri sau chiar mai mult. Cum ? Prin perfecționarea tehnicii săriturii, dar mai cu seamă prin mărirea considerabilă a volumului de muncă pentru dezvoltarea calităților fizice complementare. Fiindcă niciodată un atlet nu se va putea ridica în aer bazîndu-se numai pe mușchii săi. Viteza și elanul sînt elemente fundamentale și, de aceea, săritorul viitorului va trebui să fugă mai repede decît Valeri Borzov, să sară în lungime peste opt metri, să poată ridica o halteră cît de două ori greutatea sa și să fie atît de bun la gimnastică pe cît sînt gimnaștii de înaltă performanță. Campionul la săritura cu prăjina va fi ajutat, astfel, de alți patru... recordmani în alte probe. Cinci recordmani într-unul singur. Or, eu, deocamdată, am reușit numai 10,2 secunde pe suta de metri, 7,80 m la lungime, 90 kg cu haltera la «smuls» și 130 kg la «împins», iar la gimnastică numai un salt mortal".

...Cinci recordmani într-unul singur — acesta este totuși, astăzi, atletul sovietic Serghei Bubka, de cîteva ori recordman mondial la săritura cu prăjina, campion olimpic și cel mai bun sportiv al lumii în anul 1985. Cine va fi mîine acolo sus, cît mai sus ? Fără îndoială, acela care va reuși să îmbine și mai bine, într-o singură rezultantă, eforturile și calitățile de săritor cu prăjina, săritor în lungime, alergător de viteză, halterofil și gimnast !

EMIL ZATOPEK
„Mă va întrece numai atletul care se va antrena mai mult decît mine"

„Mă va întrece numai atletul care se va antrena mai mult decît mine" — spunea marele campion al atletismului, „omul-locomotivă" care a bătut 17 recorduri mondiale și a cucerit patru titluri olimpice (dintre care trei la o singură Olimpiadă — Helsinki 1952 — cînd a reușit victorii în „imposibila triplă" a fondului : 5 000 m, 10 000 m și maraton).

— *Pe ce vă bizuiați cînd făceați această afirmație categorică ? — aveam să-l întreb pe Emil Zatopek la cîțiva ani după retragerea sa de pe pistele de concurs, cu prilejul unui miting atletic organizat la Bratislava, la care eram vecini de tribună.*

— Pe cunoașterea exactă a limitelor organismului meu și pe volumul mare de antrenamente la care mă supuneam zilnic de bunăvoie.

— *Într-adevăr, lumea spunea că antrenamentul lui Zatopek ar fi inuman de greu. Cît de inuman era ?*

— La o ședință de pregătire pe pistă alergam între 60 și 100 serii de 400 m, în tempo de 66—67 de secunde, cu un tur de alergare ușoară în final pentru revenire. Cifra totală a acestor alergări (de semifondist) indica, la sfîrșit, o distanță de maratonist (circa 40 kilometri). Altfel spus, alergam în tempoul menționat minimum 250 kilometri pe săptămînă. Într-un an adunam peste 1 000 de ore

de pregătire, ceea ce, atunci, în anii '50, speria pe ceilalți atleți, care nu erau pregătiți (psihic, mai ales) pentru un asemenea regim. De aceea eram privit atunci ca o minune a naturii, cînd de fapt eu nu eram decît un om normal, ce-i drept cu o inimă zdravănă și cu o capacitate de a rezista împinsă — de o voință de fier și de un liber acceptat spirit de sacrificiu — pînă la limitele posibilităților umane. Veneau spectatori la antrenamentele mele ca la un meci de fotbal. Veneau, uneori, și atleți cu care concuram. Pînă la urmă, lumea se mira mai ales de performanțele mele la antrenamente, nu și de cele din concursuri — pe care le considera firești, obișnuite.

— Se spunea despre dumneavoastră că alergați chiar și încălțat cu bocanci militari. Adevărat era ?

— Periodic, făceam antrenamente îndelungi prin pădure. Atunci purtam ghete de baschet. Apoi, așa e, am trecut și la bocanci militari... ca să-mi fie alergarea mai ușoară în concurs, cu pantofii de atletism.

— De obicei, vedeta este urmată și de alții, care doresc să ajungă vedete. În anii cînd concurați dumneavoastră, cursele de fond nu duceau lipsă de mari talente : finlandezul Viljo Heino, francezul (algerian) Alain Mimoun, belgianul Gaston Reiff, englezul Gordon Pirie, sovieticii Vladimir Kazanțev și Nikifor Popov... Care dintre ei v-au urmat exemplul ?

— Dintre aceștia, nici unul. Era prea greu, probabil, ca la 25—30 de ani, sau mai mulți, să-și schimbe regimul de viață și de antrenament. De aceea, desigur, nici nu au reușit să mă depășească. Dar văzînd că nu mor, unii tineri și unii antrenori care pregăteau tineri au început încet-încet să-mi preia metodele. Inițial, în privința volumului de muncă. Mai tîrziu, cînd au apărut și perfecționările aduse de ei „metodelor Zatopek" (în privința dozării tempourilor și a pauzelor între serii), și-au putut face apariția și marii adversari ai lui Zatopek. Primul — sovieticul Vladimir Kuț.

— Am fost de față în 1953, printre cei 30 000 de spectatori de pe stadionul Republicii din București, cu prilejul Festivalului Mondial al Tineretului și Studenților. În acea memorabilă cursă de 5 000 m, pentru prima dată ați fost condus detașat pînă aproape de sosire, ați făcut o formidabilă cursă de urmărire și în final tînărul marinar Kuț n-a mai rezistat. L-ați învins !

— Dar cu cît efort ! Peste un an de zile însă nu l-am mai putut ajunge. M-a învins și chiar cu record mondial pe 5 000 m. Aveam, atunci, 32 de ani. Am înțeles că el este urmașul lui Zatopek și l-am lăsat singur. Am mai alergat un maraton la Olimpiada de la Melbourne 1956, un cros și... m-am retras de pe stadioane. La 34 de ani, după atîta efort și după atîta austeritate în viața personală, am înțeles că, deși aș mai putea alerga foarte bine, nu mai pot fi mereu primul.

...După Kuț, alt alergător „stil Zatopek" avea să se impună în cursele de fond — australianul Ron Clarke, care a și declarat public : „Zatopek mi-a dat și pasiunea pentru atletism, pentru alergare, și sursa de inspirație în pregătire, și — ceea ce a fost poate cel mai important — exemplul unei voințe de fier". Ceea ce a sesizat foarte bine și biograful Františeк Kozik, care a intitulat cartea dedicată lui Emil Zatopek cum nu se putea mai sugestiv : „Victoria voinței". O carte despre viața unui mare sportiv, din care au multe de învățat cei ce vor să devină mari sportivi.

MIHAELA LOGHIN

„Pentru cîteva minute de concurs — 8 000 kg aruncate la antrenamente"

...În anul 1968 — la primul ei concurs, ca junioară, în vîrstă de 16 ani — arunca greutatea abia la 12,94 metri. Peste ani, ca senioară, și-a împins performanța pînă la 21 de metri — bucurîndu-se astăzi că a adunat 26 de recorduri naționale, 19 titluri de campioană a României, două medalii de la Jocurile Mondiale Universitare, un „argint" olimpic (la Los Angeles) și locul întîi în concursul „Grand Prix" desfășurat la Roma spre sfîrșitul anului 1985 (cînd a devenit a treia aruncătoare a lumii).

— Cum ați putut realiza un asemenea impresionant salt pe scara performanțelor sportive, Mihaela Loghin ?

— Numai și numai prin muncă. Prin muncă încăpățînată de una singură. Fiindcă, nu știu cîtă lume cunoaște, dar mă pregătesc singură, eu sînt propriul meu antrenor. Ca discobolul american Alf Oerter, despre care ați scris în Almanahul „Scînteia" de anul trecut.

— Și e grea munca de una singură ?

— E drept că am avut și antrenor, dar numai pînă în anul 1983, cînd mi-a spus că m-aș fi plafonat și nu pot atinge performanța de 20 m. Cum de mică am fost obișnuită să mă descurc singură, am început să mă antrenez fără antrenor. Așa am trecut de granița celor 20 de metri, am atins 21 și am ajuns să... pierd titlul olimpic la un singur centimetru !

— Secretul ?

— Secretul a fost că am mărit volumul de pregătire. Am înțeles că nu poți fi competitivă pe plan internațional dacă la antrenament nu faci un număr de aruncări care să se încadreze în parametrii internaționali sau chiar să-i depășească pe măsură ce înaintezi în vîrstă.

— Cititorii ar putea fi interesați să știe exact cîte aruncări...

— În medie, 50—60 la un antrenament. În anumite etape, mai mult. E greu, e foarte greu să arunci atît. Arunci bila de fier — care are patru kilograme — pînă ți se pare de zece kilograme. Atunci e semn că ai depășit cifra de 50. Și trebuie să mai știți că, înaintea unui concurs, trebuie să ajung la 2 000 de aruncări în pregătire. Altfel nici nu m-aș mai prezenta.

Gh. MITROI

EXPLORĂRI ȘI ORIZONTURI ÎN CONTINENTUL „MATERIA VIE"

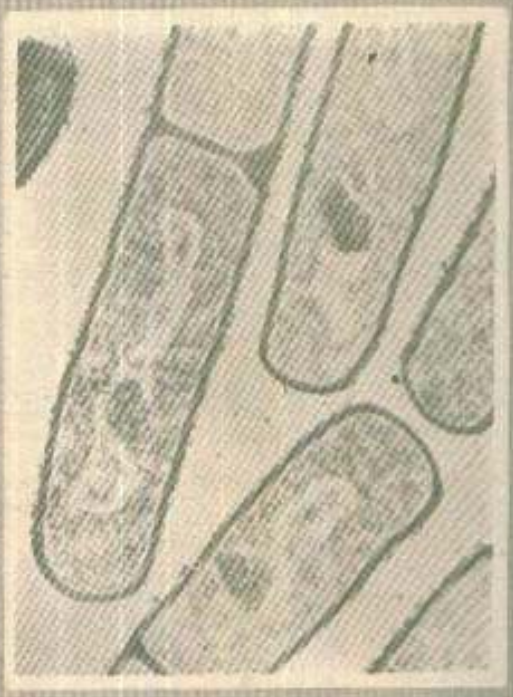

Teribil de greu, fiecare pas, în continentul mereu explorat și mereu necunoscut al materiei vii...

Și, adesea, înșelător. Fiindcă, spre deosebire de cazul altor științe ale naturii, cum sînt fizica și chimia, MATERIA VIE nu dezvăluie curioșilor secretele sale decît dacă aceștia sînt capabili s-o „spioneze" pe viu, adică în timpul cînd toate componentele ei funcționează, dînd naștere la cel mai complex fenomen care se cunoaște : VIAȚA.

Desigur că o parte din caracterele materiei vii pot fi cunoscute cu uneltele fizicii, chimiei, matematicii etc. și cînd viața a dispărut. Concluziile, deși valoroase, vor fi însă incomplete. Ele vor semăna cu cele trase de niște arheologi din anul 2 500 care ar găsi sub o calotă de gheață scena operei Scala din Milano, împietrită în timpul unui spectacol. Ei ar putea descrie cum arătau artiștii, ce costume purtau, dar niciodată cum cîntau. Materia vie, așa cum s-a străduit să dovedească biochimistul român Eugen Macovski, este biostructurată ; deși toate componentele sale sînt alcătuite din „cărămizi" de elemente chimice obișnuite, ele sînt astfel structurate în timpul funcționării încît această structură este proprie numai vieții.

DE LA CERCETARE LA CORECTAREA NATURII

Chiar pentru un specialist, peisajul ultimilor 4—5 ani de explorări în microcosmosul viu este ameţitor. La ora actuală sînt în lume peste 50 de mari laboratoare în care, în fiecare zi, poate „exploda" o descoperire epocală. Există, de asemenea, circa 200—300 de laboratoare unde se lucrează la adîncirea cunoştinţelor asupra fenomenelor noi semnalate şi unde se construieşte „trupul" biologiei contemporane. În fine, cîteva mii de unităţi de cercetare se străduie să aplice în domeniile agricol, zootehnic, medical etc. cuceririle făcute. Asta, lăsînd la o parte pe „comentatori", cîteva zeci de mii de iniţiaţi (între care 100—200 de gînditori de prestigiu) care, pornind de la cunoaşterea profundă a diferitelor realizări ştiinţifice, se străduie să tragă concluzii filozofice şi sociologice.

Fără îndoială că, din toate ramurile biologiei, genetica moleculară a făcut în ultimii ani cea mai spectaculoasă cursă (10 Premii Nobel în 22 de ani). Dacă între 1958 şi 1980, cercetătorii s-au străduit să descifreze unele taine legate de alcătuirea materiei vii şi de anumite „secrete" ale ereditătii (structura acizilor nucleici, reglarea genetică a construirii moleculelor de proteină, codul genetic), în ultimii 5 ani omul nu s-a mai mulţumit SĂ CONSTATE, ci a trecut cu curaj la CORECTAREA NATURII.

Mai întîi, aplicaţiile în medicină ale aşanumitei chirurgii genetice. Aşa cum se ştie, chirurgia genetică are ca scop **implantarea,** în cromozomii celulelor, a **unor gene deficitare.** De exemplu, sindromul Lesch-Nyham (care induce la copil întîrziere mintală, paralizie spastică şi autoagresiune — copilul se muşcă singur) se datorează deficitului unei enzime (Hipoxantin — guanin — fosforibozil — transferaza sau HPRT) care are un rol de seamă în metabolismul acidului uric. Sinteza enzimei HPRT depinde de nişte gene, plasate în cromozomul x. Cînd aceste gene lipsesc, enzima nu poate fi sintetizată şi copilul suferă grav de boala Lesch-Nyham. Prin anii '70, ideea de a înlocui genele deficitare era doar un vis, deşi C.R. Meril şi colaboratorii reuşeau în 1971 să vindece, în vitro, o cultură de celule provenind de la un bolnav cu o deficienţă enzimatică ereditară (galactozemie) prin implantarea genelor care lipseau. „Chirurgii", în acest caz, au fost... nişte virusuri, care, purtînd genele respective, au pătruns în celulele deficitare şi au implantat acolo materialul genetic trebuincios (genele care lipseau).

Dar a vindeca nişte celule crescute în eprubete (în vitro) nu-i acelaşi lucru cu a vindeca un organism viu. Astfel că ofensiva a continuat.

În 1982, S. Rubin şi A. Spradling din Baltimore au reuşit să corecteze la musculiţa de oţet (Drosophila) defectul genic responsabil de decolorarea ochilor, inoculînd în oul fecundat gena necesară. În 1984, R. Vrinster şi R. Palmiter au corectat nanismul (piticismul) ereditar la şoarecii de laborator, inoculînd în embrion gena care comanda sinteza hormonului de creştere.

Dar la om ?

CHIRURGII INVIZIBILI — CEI MAI PRECIŞI ŢINTAŞI

Aici lucrurile se complică serios. Mai întîi din punctul de vedere al „tehnicii de implantare" a genelor necesare. Dacă la animal se pot folosi micropipete care înţeapă embrionul, la om ovulul fecundat sau embrionul nu pot suferi înţepături fără riscuri. Un animal născut anormal, ca urmare a unei greşeli de tehnică, este sacrificat. Un copil anormal, victimă a unui accident de laborator, ridică probleme morale teribile, insurmontabile. O problemă dificilă e şi aceea a „preciziei trasului la ţintă". Ideal ar fi ca virusul care transportă gena deficitară să pătrundă **numai** în celulele care au ca rol fabricarea enzimei ce lipseşte şi să lipească acidul nucleic al genei lipsă exact la „ţintă" — în locus-ul unde gena stă de obicei în celulele normale. Dar virusurile nu sînt „disciplinate". Ele intră de-a valma în toate celulele susceptibile, lipesc genele transportate şi acolo unde nu e nevoie de ele, risipind aiurea un material valoros. Dacă aceşti minusculi „chirurgi" genetici (virusurile) pătrund în celulele sexuale, atunci e curată nenorocire. Şi iată de ce : de obicei, virusurile folosite pentru transportul de gene utile aparţin categoriei aşa-ziselor retrovirusuri care, în marea lor majoritate, sînt cancerigene. Înseamnă că, chiar dacă reuşim să înlăturăm defectul enzimatic, poate rezulta şi un efect secundar cu totul nedorit : implantarea unor gene oncogene. Or, dacă asemenea virusuri pătrund în celulele sexuale, putem provoca o adevărată calamitate : transmiterea la numeroase generaţii de oameni, de-a lungul următoarelor secole, a unor gene canceroase.

E foarte firesc, aşadar, ca în diferitele ţări numeroase organisme de stat, societăţi medicale, asociaţii ecologice să pretindă, dacă nu oprirea experienţelor de inginerie genetică la om, cel puţin un control sever

al acestora. În S.U.A., de exemplu, asemenea manipulări genetice se fac numai sub egida OTA (Office of Technology Assesment) și se caracterizează printr-o mare prudență. În 1980 Martin Cline, un cercetător care nu a ținut seama de recomandările OTA și a încercat să grefeze la două femei o genă de globină cu scopul de a vindeca o boală gravă de sînge, a fost sancționat prin ridicarea statutului de cercetător. De altfel, oricît ar părea de curios, doi dintre cei mai celebri biologi americani, profesoara Ruth Hubbard și prof. Jeremy Rifkin (cunoscut prin opoziția fermă față de proiectele de folosire a armelor biologice), sînt net împotriva chirurgiei genetice la om. Ei susțin că „dacă vom începe să implantăm diferite gene la specia umană, vom deschide un drum periculos, cu consecințe imprevizibile: remodelarea omului ca produs al naturii. Astfel, omul va fi redus la un artefact tehnologic".

În ciuda „preaprudenților", a unor organizații religioase pentru care intervenția în patrimoniul ereditar al omului reprezintă un „păcat capital", chiar și a unor puternice asociații ecologiste, cercetările de corectare a defectelor genice sau de îmbunătățire a unor rase de animale și soiuri de plante continuă. Se apreciază în prezent că trei boli ereditare umane ar putea beneficia, pînă în 1990—1992, de tratamente pe bază de chirurgie genetică, efectuată cu virusuri purtătoare de gene funcționale : a) deficitul imunitar combinat sever, datorat lipsei enzimei Adenozin-deaminaza (ADA) ; b) deficitul imunitar prin lipsa enzimei purin-nucleoid-fosforiloza (PNP) ; c) boala Lesch-Nyham a sistemului nervos datorată deficitului enzimei HPRT.

Deși primele două boli sînt destul de rare — cîteva zeci de cazuri pe plan mondial — ele sînt deosebit de dramatice, deoarece copiii bolnavi sînt ținuți toată viața în boxe sterile, în izolare totală pentru a se evita orice contact microbian, primesc totul steril, nu cunosc mîngîierea părinților, bucuria de a se juca cu prietenii etc.

Astfel, experiențele cu virusuri „chirurgi genetici" continuă. În 1984, A.C. Mulligan de la Massachusetts Institut of Tehnology (MIT) reușește să atingă ținta, inserînd o enzimă în celule de măduvă osoasă de șoarece. Tot în 1984, W. French Anderson de la NIH Bethesda a grefat gena ADA a deficitului imunitar uman în celulele de măduvă osoasă de la un pacient uman. Deși experiența s-a făcut în recipiente de sticlă (in vitro), ea s-a dovedit foarte promițătoare : au apărut celule cu funcții imunitare. În anii care urmează, această echipă va trece la experiențe în vivo (pe viu) pe maimuțe. Rămîne de văzut dacă experiențele pe oameni vor fi admise și în ce condiții.

JOCUL CU „MONȘTRII CELULARI" NU E DE LUAT ÎN JOACĂ...

Între timp se caută noi drumuri, între care, de curînd, s-a impus „jocul cu monștrii celulari".

Ce sînt „monștrii celulari" și de ce sînt ei creați în laboratoare ? Încă din 1961, francezul Barshi, de la Institutul de cancer Villejuif-Paris, reușea să unească, în vitro, două celule de specii diferite. Mai mult, reușea să facă să trăiască și chiar să se multiplice un asemenea „heterocarion", în fond un monstru celular care nu există ca atare în natură. În 1969 cercetătorii britanici de la Institutul W. Dunn din Oxford uneau în tuburile de cultură celule de hamster (hîrciog) cu celule de maimuță, pentru ca în deceniul 7 jocul „de-a monștrii celulari" să cucerească multe laboratoare. Dar contopirea celor două celule atît de diferite nu se făcea ușor. Se opunea membrana celulelor, paznic vigilent al caracterelor de specie. Era clar că pentru a reuși contopirile, adesea fanteziste, trebuia distrusă așa-zisa „barieră" sau „selectivitate" de membrană. S-a găsit astfel un virus, cel al parainfluenzei-Sendai care distrugea bariera de membrană fără a influența negativ celulele.

Tratarea candidatelor la contopire cu virus Sendai a deschis o cale rodnică în biologia celulară a ultimilor 10 ani. Au fost astfel contopite globule roșii de pasăre cu celule de embrion de pui, leucocite umane cu cele epiteliale de șopîrlă, fibroblaste de șoarece cu celule gliale de lup etc. Sute de studii au „explodat" în orizontul cunoașterii. Au fost studiați cromozomii „monstrului celular" și s-a văzut că cele două garnituri de cromozomi pot coexista și interacționa. Se pot, astfel, redeștepta niște gene adormite sau, dimpotrivă, anumite gene pot fi inhibate (represate). În 1976, B. Migeon și M. Weiss au comunicat că hibridul unei celule de șoarece deficitar în enzima timidinkinază cu o celulă de om care sintetizează de obicei această enzimă a fost un „monstru celular" care a cîștigat proprietatea de a fabrica enzima.

NOII CĂRĂUȘI — PLASMIDELE

În ultimii 5—6 ani s-au introdus și alți cărăuși de gene, în afară de virusuri : plasmidele. Acestea sînt mici porțiuni de ADN, de forma unui inel (ADN circular), aflate de obicei în corpul unor bacterii. Cu o anumită enzimă (care acționează ca o foarfecă)

se taie inelul plasmidei și se lipește, tot cu o enzimă, gena pe care dorim a o transfera. Apoi plasmidele sînt introduse în celulele-țintă, deficitare. Plasmida se va lipi în cromozomul celulei, aducînd cu sine și gena de care celula are nevoie. În 1985 echipa condusă de O. Smithies, de la Universitatea din Wisconsin (S.U.A.), a mers pe cealaltă cale : a selecționat retrovirusuri necancerigene, deci vehicule de gene lipsite de periculozitate. În fine, la începutul anului 1986, H. van der Putten a reușit să îmbunătățească procesul de „lovire precisă" a țintei cromozomiale cu gena care urmează să fie inserată.

LA ORDINEA ZILEI — VACCINURILE SINTETICE

Cuceririle din biologia moleculară din ultimii 5—6 ani au deschis și un alt orizont : realizarea unor **vaccinuri sintetice** într-o serie de boli virale grave, unde încercările de a prepara vaccinuri prin metodele uzuale s-au soldat cu eșecuri — hepatita virală B (HVB), Herpesvirus (HV). Vaccinuri sintetice sînt în curs de a fi preparate și în gripă

Asidue și rodnice cercetări efectuate în mii de laboratoare din întreaga lume au condus la adîncirea cunoștințelor în efortul de descifrare a unor „secrete" ale eredității, s-a trecut chiar la corectarea naturii, acționîndu-se direct asupra codului genetic. În cele două imagini — în care lanțul ADN este alcătuit urmînd logica unui joc de domino — este sugestiv prezentată influența factorilor externi în structura ADN. În unele cazuri este suficientă o singură genă modificată, inserată în lanț, pentru a produce puternice perturbări ale codului genetic. De, pildă, cercetările au demonstrat că atunci cînd factorul perturbator provoacă o „deviere" spre stînga lanțului ADN este posibil să apară boala canceroasă

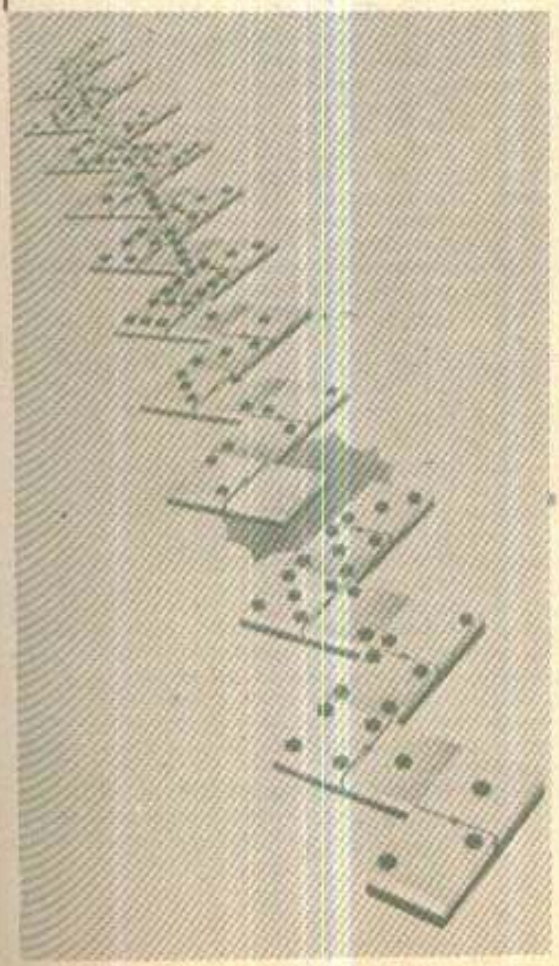

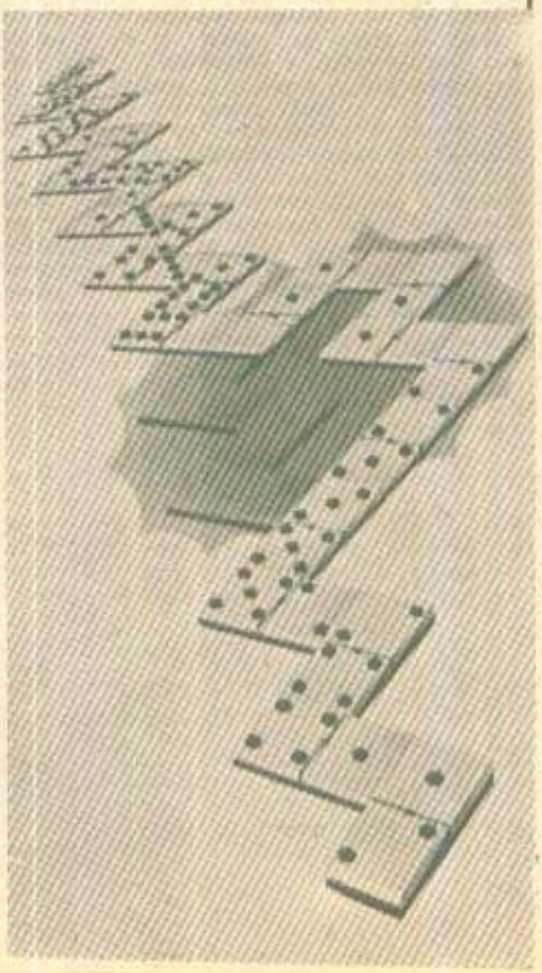

și febra aftoasă — boală atît de păgubitoare la bovine și porcine. Așa cum se știe, vaccinurile clasice sînt constituite dintr-o masă antigenică (corpi de microbi, toxine extrase din microbi, virusuri atenuate etc.). Orice vaccin clasic conține, vrînd-nevrînd, substanțe inutile, care nu numai că nu servesc imunitatea, dar pot provoca în organism tot felul de reacții dăunătoare (intoleranță, alergie ș.a.). În cazul vaccinurilor virale, se adaugă și alte inconveniente : dacă ele conțin virusuri vii, natural sau artificial atenuate, există riscul ca virusul blînd să redevină agresiv. Există, de asemenea, riscul ca virusul din vaccin să strecoare niște gene nedorite în cromozomii din celulele celui vaccinat (poate chiar gene cancerigene).

Să luăm ca exemplu modul în care imunologii au plănuit să realizeze în perioada 1986—1990 vaccinul împotriva hepatitei virale B. În prezent se prepară (de cîțiva ani) un vaccin zis „de primă generație". Dar pentru el există puțină materie primă (plasmă de la bolnavi) ; extragerea, purificarea și asigurarea lipsei de periculozitate a produsului sînt foarte costisitoare ; nu se știe în ce măsură plasma nu rămîne infectantă.

Vaccinul de „a doua generație", care va fi dat în uz peste cîțiva ani, este fabricat prin inginerie genetică. De îndată ce biochimiștii au reușit să obțină gena ce comandă fabricarea antigenului respectiv, au grefat-o prin procedee de inginerie genetică în cromozomul unor bacterii (Colibacil, bacilul subtilis) sau în drojdia de bere. Astfel, aceste bacterii au început să fabrice antigenul, realizînd producții mari. Analizele au arătat că acest antigen, fabricat de bacterii, este chiar superior celui extras din sîngele bolnavilor (dă o imunitate superioară).

INGINERIA GENETICĂ PROMITE AGRICULTURII, ZOOTEHNIEI...

În ce privește ingineria genetică și jocul cu „monștrii celulari", rezultate deosebite au fost obținute și în agricultură și zootehnie. La plante există posibilitatea, foarte utilă omului, ca pornind de la cultivarea în vitro a unor celule lipsite de membrană (protoplaști) să se realizeze o creștere a plantei întregi ca atare (la animale și om o asemenea performanță e imposibilă). Este lesne de înțeles că, în acest caz, realizarea de heterocaroni („monștri celulari") e o bagatelă, dat fiind că protoplaștii nu au membrană care să se opună fuziunii. Mai mult, s-au creat „monștri celulari" plantă-bacterie. În aceste „magazii" celulare nou create, cercetătorii au putut îngrămădi tot felul de gene dorite. S-a reușit deja să se transplanteze gene ce conferă unor plante o rezistență crescută față de frig, față de boli și insecte dăunătoare. Se urmărește în prezent, și chiar s-au obținut rezultate pozitive, de a transfera gene care asigură fixarea azotului, de la unele bacterii care le posedă, la plante care, în mod natural, nu sînt fixatoare de azot (porumbul, floarea-soarelui, orezul ș.a.). Încorporarea de gene care controlează fixarea azotului în cereale — plante care posedă un sistem eficient de fotosinteză — va duce la sporirea randamentului de proteină. În deceniul ce urmează (1986—1996) se așteaptă de la ingineria genetică aplicată în bacteriologia agricolă să populeze solul cu celule bacteriene „rearanjate" de către om, care să ducă la o îmbogățire a pămîntului cu principii nutritive, fără să mai fie nevoie de îngrășămintele chimice, care, prin nitrații și nitriții ce-i vehiculează, pot polua cu toxine cerealele, carnea și, în final, omul. Jocul cu „monștrii celulari" va duce, de asemenea, la transferul cloroplaștilor, operație ce va corecta sistemele deficitare de fotosinteză la unele specii de plante.

În fine, zootehnicienii își doresc de mult o metodă prin care să poată reproduce pe scară largă însușirile valoroase ale unor animale de elită. În 1981, aproape concomitent, americanul P.C. Hoppe, elvețianul K. Ilmensee și polonezul J. A. Modlinski au extras nucleii din 3—4 celule de embrion de șoarece și i-au transferat în ovule fecundate, luate de la o altă șoricioaică, după ce în prealabil au eliminat nucleii acelor ovule. Grefa a reușit. S-au născut șoricei, nu numai gemeni, dar și aproape identici. Această operație, care se numește clonare, a reușit de curînd și la oi (S. M. Villadsen, Cambridge, 1986). Ele oferă garanția că, pînă în anul 2000, prin transferul nucleilor recoltați din celulele unor animale de mare valoare în ovule enucleate se vor iniția lucrări de mare anvergură în îmbunătățirea raselor de oi, bovine, porcine și păsări.

Toate aceste „aventuri genetice", cu aplicații la om, plante sau animale productive, nu reprezintă însă decît o mică parte din explorarea activă a microcosmosului viu. Zeci de laboratoare se preocupă de cu totul alte probleme. Între acestea, activitatea la nivel molecular a diferitelor celule, secretele păsterii imunității, regenerarea țesuturilor, relațiile dintre virusuri și cancer, poluarea cu microorganisme a mediului înconjurător, înfrîngerea rezistenței la antibiotice ș.a.

Îmbinînd cunoștințele ce se cumulează în domeniul materiei vii cu evenimentele ce se petrec la nivelul indivizilor și populațiilor de plante și animale, biologia sfîrșitului de mileniu este pe cale de a realiza o teorie sintetică a evoluției care completează, și în unele puncte revoluționează, pe cea clasică, pornită din darwinism.

Dr. Radu IFTIMOVICI
cercetător științific principal la Institutul de virusologie „Șt. S. Nicolau"

INVITAȚI AI ALMANAHULUI „SCÎNTEIA"

Mit și adevăr în acupunctura chineză

Prof. dr. DENG LIANGYUE,
directorul Institutului central de cercetări în acupunctură din China

Cine asistă, pentru prima oară, la o ședință de acupunctură, are impresia că persoana supusă acestui tratament este, pur și simplu, o ființă excentrică, pregătită să ia parte la un bizar spectacol. Ace de diferite forme și lungimi, cu o terminație de adevărată bijuterie, îi sînt înfipte în lobul urechii, ca niște extravaganți cercei, în bărbie, în obraz, în nas, în degete, în talpă, în palmă... Niciodată însă la voia întîmplării ; întotdeauna, în puncte localizate cu mare precizie de către medic. Departe de a fi o practică ezoterică sau „vrăjitorească" făcătoare de minuni, cu puterea de a lecui toate maladiile de pe lume, acupunctura a devenit în multe țări, inclusiv în România, o adevărată știință. Știința de a vindeca sau de a ajuta la

vindecarea a numeroase afecțiuni, deseori fără medicamente ori cu mai puține, ba chiar fără bisturiu.

În almanahul din anul trecut, „Scînteia" a prezentat o imagine cuprinzătoare a preocupărilor medicinei românești vizînd renașterea și promovarea acupuncturii în slujba sănătății omului. Care sînt virtuțile și limitele acestei multimilenare și totuși noi metode a medicinei ? Iată tema interviului pe care l-a acordat pentru Almanahul „Scînteia" un reprezentant de frunte al acupuncturii chineze, prof. dr. Deng Liangyue, directorul Institutului central de cercetări în acupunctură și moxibustie din China și, totodată, al Centrului internațional de pregătire în domeniul acupuncturii, cu sediul la Beijing.

— În China, acupunctura are o tradiție de patru mii de ani. Se poate totuși spune, la ora actuală, că există și ceva cu adevărat nou în legătură cu această tehnică multimilenară ?

— Mai întîi, trebuie spus că există unele noutăți, chiar în legătură cu ...vechimea acupuncturii. Arheologii noștri au scos la iveală unele ace de piatră pentru practicarea acupuncturii, care datează din neolitic, și altele din bronz, de pe timpul dinastiei Han de vest. Cu deosebire în ultimii ani, o serie de descoperiri arheologice (mai ales de scrieri) au înarmat istoricii din „patria acupuncturii" cu dovezi materiale evidente asupra vechimii acestei tehnici, asupra bazelor teoretice pe care s-a întemeiat. Recent, Biblioteca Academiei chineze de medicină tradițională a publicat un nou și mult mai cuprinzător „Catalog al cărților de medicină tradițională din China", o adevărată sinteză a principalelor tratate și manuale de acupunctură elaborate atît în vechime, cît și în anii de după eliberare. Este vorba de o muncă uriașă, dacă ținem seama că numai numărul acestora din urmă se ridică la 171.

— Prin ce se deosebește acupunctura actuală de cea practicată pe timpul dinastiei Han?

— Eficacitatea acestei metode a crescut simțitor, prin obiectivarea și interpretarea, pe baza cercetării științifice, a fenomenelor bioelectrice și biochimice care stau la baza acupuncturii, conceptele tradiționale fiind transpuse în limbajul științelor moderne. Actualmente, specialiștii noștri practică o acupunctură științifică în tratarea unui număr substanțial mai mare de afecțiuni, iar efectele acestui tratament sînt urmărite cu ajutorul unor tehnici moderne. Ei au făcut din acupunctură mijlocul principal de tratare a numeroase boli, dînd o nouă strălucire unei metode tradiționale străvechi. Și dorim ca, prin munca noastră, a cercetătorilor, să facem ca, pe bună dreptate, să se spună că în China a fost descoperită acupunctura și, tot în China, a fost ea redescoperită și îmbogățită în zilele noastre. De la eliberare și pînă acum au fost publicate peste 10 000 de lucrări științifice pe această temă, iar cercetările continuă.

— Așadar, acupunctura tinde să-și consolideze statutul de știință. Ce forțe sînt antrenate în China în activitatea de cercetare științifică de profil ?

— Institutul central de cercetări în acupunctură și moxibustie, de pe lîngă Acade-

mia chineză de medicină tradițională, este principala unitate specializată în acest domeniu. Cu sarcini de cercetare fundamentală și aplicativă, dar și de specializare a cadrelor, plus de conducere a lucrărilor de doctorat în acupunctură, institutul nostru numără 340 de cercetători, printre care 60 de profesori universitari și conferențiari. În prezent, în țara noastră există, în plus, alte cinci institute de cercetare de profil. Laboratoare de cercetare științifică în domeniul acupuncturii funcționează însă și în învățământul superior, respectiv în cele 23 de institute de medicină tradițională, cît și la nivelul multor municipalități și regiuni. Ca un element de strictă noutate se înscrie înființarea, la 1 septembrie 1986, a unui Institut special de acupunctură, care a început să pregătească o primă serie de studenți. În 1990, această instituție, ce va îmbina cercetarea și învățămîntul cu practicarea acupuncturii, va număra 1 500 de cadre cu înaltă pregătire.

— Se deosebesc acele folosite în prezent de cele de acum 4 000 de ani ? S-a îmbogățit „arsenalul" acupuncturii chineze ?

— Atît tipurile de ace, cît și variantele... acupuncturii înseși (auriculopunctură, electroacupunctură, presopunctură etc.) s-au diversificat mult. În prezent, atît metodele vechi tradiționale, cît și cele noi folosesc ace filiforme, ace-electrozi, ace-medicament (pentru injectarea unor doze infime de medicament în punctele de acupunctură), ace lungi, ace-giganți, ace „încălzitoare", ace boante speciale pentru presopunctură, ace „de ureche", ace „de cap", „de față", „de nas", „de picioare", ace pentru articulații, pentru buze, pentru limbă, pentru ganglioni, pentru „înțepat" nervii, ace cu mucluri etc.

— În preocupările institutului dumneavoastră intră și moxibustia. Ce înseamnă aceasta?

— Moxibustia, procedeu terapeutic — variantă a acupuncturii — se bazează pe utilizarea, în locul acelor, a unor bețișoare din anumite plante, care, după înfigerea în piele, sînt arse lent. Dar și în tehnica actuală a moxibustiei se folosesc o serie întreagă de tipuri noi de instrumente. Recent, la tratarea hipertensiunii arteriale, cu unul din noile tipuri de instrumente folosite în moxibustie, s-a descoperit că, în acest mod, poate fi redusă nu numai presiunea sîngelui, dar și viscozitatea lui. Recunoaștem însă că cercetările în moxibustie sînt încă mult sub nivelul celor de acupunctură, cu toate că și aceasta se practică pe scară largă.

— Pe baza căror criterii se aplică un anumit tip de ace sau un anumit tip de acupunctură ?

— În general, specialiștii se orientează în această opțiune după principiul nostru de bază, acela că nu există boli, ci bolnavi. Altfel spus, alegerea se face în funcție de pacient și de afecțiune. Firește că opțiunea depinde și de specializarea fiecărui acupunctor și, de ce să nu admitem, uneori, de preferințele sale subiective.

— Și totuși, prima reacție este de teamă în fața acestor ace și bețișoare, chiar dacă te știe că înțepăturile vor fi „blînde". Ați putea da o veste încurajatoare celor care au rețineri față de asemenea tratamente ? Este posibilă și o acupunctură fără... ace ?

— Nu numai că este posibilă, dar ea și există. Dintre noile metode de stimulare a punctelor din acupunctura tradițională amintim pe cea electrică, magnetică, prin transmisie de ioni, cu microunde, ultrasunete, cu raze infraroșii sau prin iradiere cu un fascicul laser etc. Noi am efectuat numeroase cercetări, bunăoară, asupra folosirii „acelor-laser", cum le numim noi, care s-au dovedit a fi ușor de manevrat, la fel de eficiente ca și acele tradiționale, dar complet nedureroase, reglabile ca intensitate a iradierii și cu o foarte largă aplicabilitate clinică. Trebuie spus însă că, în ce privește eficacitatea celorlalte noi variante de acupunctură și de mijloace de stimulare a punctelor, în cercurile specialiștilor chinezi părerile sînt împărțite. Rămîne ca, în viitor, pe baza experimentărilor, lucrurile să se lămurească pe deplin. În orice caz, țin să subliniez că folosim și noi cu entuziasm metodele moderne, dar baza acupuncturii noastre va rămîne tot cea tradițională.

— Ce loc și-a cîștigat în sfera acupuncturii tehnica de calcul ? Vă punem această întrebare mai ales deoarece știm că, lucru senzațional, astăzi, calculatorul electronic vine în sprijinul acupuncturii. Cît de valoroasă este tehnica de calcul „în mîna" medicului care practică acupunctura ?

— În vederea tratamentului prin acupunctură, medicul poate primi un substanțial ajutor din partea calculatorului, mai întîi în stabilirea diagnosticului. Obiectivitatea aparaturii, corelațiile pe care le face cu datele clinice, cu alte explorări de laborator, faptul că este atît de „expeditivă" fac din diagnosticarea asistată de calculator un sprijin prețios. Tehnica de calcul poate ajuta medicul și la stabilirea punctelor a căror stimulare prin acupunctură va permite tratarea cea mai eficientă a bolii. Dat fiind volumul mare de cunoștințe necesare pentru stabilirea corectă a tratamentului prin acupunctură și corelațiile multiple existente între acestea, sistematizarea lor cu ajutorul calculatorului se dovedește de mare utilitate pentru specialiști. Vreau să precizez că, la noi, au fost introduse în memoria microcalculatoarelor folosite în acest scop cunoștințele unor renumiți acupuncturi cu îndelungată experiență. O precizare esențială însă : calculatorul, oricît de „înzestrat" ar fi, el nu poate să se substituie medicului ; nu poate face tratamentul în locul acestuia.

Calculatorul furnizează medicului doar informații utile în legătură cu : principalele manifestări patologice care pot interveni la nivelul fiecărui meridian de acupunctură ; localizarea punctelor utilizabile în diverse afecțiuni ; bioritmul punctelor și meridianelor ; indicații privind alegerea punctelor de pe meridiane și extrameridiane, mijloacele de a le stimula combinat, ținînd seama de localizarea manifestărilor clinice ; eventuale contraindicații etc. În plus, sistemele informatice permit afișarea grafică pe display a meridianelor și punctelor implicate în tratament. Prin urmare, diferitele sisteme informatice pot constitui pentru personalul medical din cadrul cabinetelor de acupunctură un instrument deosebit de util atît în sprijinul instruirii și cercetării în acest domeniu, cît și în valorificarea experienței cîștigate și integrarea ei în ansamblul cunoștințelor medicale.

— O serie de mai buni sau mai puțini buni cunoscători atribuie acupuncturii valențe infinite de adevărat panaceu. Cît de mare este, de fapt, puterea acestei metode ?

— Noi nu am pretins niciodată că acupunctura este un panaceu. Cele mai recente cercetări efectuate în China dovedesc, pe baze științifice moderne, că acupunctura și moxibustia au un grad de reușită — mai mare sau mai mic — în tratarea a peste 300 de afecțiuni. La circa 100 dintre acestea rezultatele sînt bune și foarte bune, în multe cazuri chiar în condițiile renunțării complete sau parțiale la medicamentele de uz curent.

Pentru fundamentarea științifică a acupuncturii, unul dintre obiectivele urmărite de oamenii de știință a fost să demonstreze că meridianele care servesc drept „ghid" în aplicarea acestui tratament nu sînt imaginare, ci ele există cu adevărat. În acest scop s-au folosit trasori radioactivi, adică izotopi radioactivi ai unor elemente stabile care, introduși în corp, împreună cu elementul respectiv, permit să se urmărească drumul parcurs de acel element în organism. Recent, s-a dovedit că, injectînd prin orice punct de acupunctură asemenea trasori, se poate urmări traiectul unuia sau altuia dintre meridianele corespunzînd unor funcții sau organe

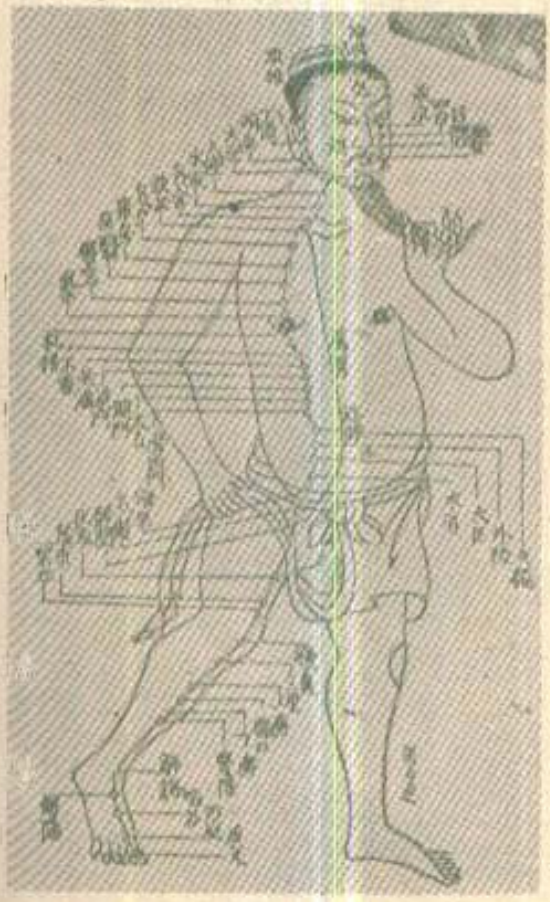

S-a demonstrat, totodată, că acupunctura este de real ajutor și în diagnosticarea unui însemnat număr de maladii.

— Ne puteți prezenta cîteva dintre cele mai spectaculoase succese de ultimă oră ale acupuncturii din țara dumneavoastră ?

— Mai întîi, considerăm important însuși faptul că s-a demonstrat, practic, în toate domeniile medicinei că acupunctura poate fi aplicată cu succes la calmarea durerii, dar și în pareze, într-o serie de boli de dezechilibru bioenergetic. Totodată, specialiștii noștri au relevat că această metodă poate da bune rezultate în tratarea unor afecțiuni acute ca dizenteria, anghina pectorală, pietrele la vezica biliară, cît și într-o serie de boli abdominale acute. Ea se poate dovedi eficientă atît în boli infecțioase, cît și în afecțiuni ca ulcerul gastric, cu leziuni ale organelor. În ultimii ani a crescut numărul cazurilor de ulcer tratat prin acupunctură. Deocamdată însă, proporția recidivelor este încă destul de ridicată.

Ținem să accentuăm totuși că prin acupunctură pot fi tratate nu numai bolile cronice, dar și unele acute. Bunăoară, la cazurile mai ușoare și moderate de hepatită virală acută, proporția vindecărilor prin acupunctură este de peste 80 la sută, toate simptomele clinice de boală dispărînd în numai zece zile de tratament, iar testele biologice de laborator normalizîndu-se în decurs de o lună. Copiii se restabilesc mai rapid decît adulții, proporția vindecărilor ridicîndu-se la aproape 93 la sută. Rezultate încurajatoare s-au obținut și în tratarea dizenteriei, a scarlatinei, a febrei tifoide, meningitei și tuberculozei.

— Care este mecanismul prin care acționează această metodă în cazul maladiilor infecțioase ?

— Prin restabilirea echilibrului energetic și eliberarea energiilor stagnate, acupunctura determină fortificarea sistemului imunitar, de luptă a organismului cu boala, așa cum o relevă o serie de studii ale unităților noastre de cercetare. Firește că în multe cazuri tratamentul prin acupunctură trebuie asociat cu antibiotice, cum ar fi penicilina, dar ele se administrează intramuscular în punctele de acupunctură, în doze foarte mici, ceea ce permite însemnate economii de medicamente.

Recent, s-au popularizat în țară și rezultatele specialiștilor noștri în tratarea maladiilor coronariene. Într-adevăr, acupunctura poate îmbunătăți circulația coronariană, efect confirmat de electrocardiograme. Din observațiile efectuate cu ajutorul cardiografului cu ultrasunete rezultă că acupunctura poate ameliora și funcționalitatea ventriculului stîng. Tot cu aparatură ultramodernă s-a putut releva că acupunctura îmbunătățește și procesul de irigare cu sînge a crelerului.

— Ascultîndu-vă, ne dăm seama că medicii acupuncturi devin tot mai mult „preferații" unor pacienți...

— Cert este, așa cum am mai spus, că tratamentul prin acupunctură dă rezultate bune, de durată, în tratarea a numeroase afecțiuni; este bine suportat de pacienți, nu prezintă riscuri terapeutice, nici măcar la bolnavii cu potențial alergic ridicat la medicația internă și externă. În plus, comparativ cu tratamentul clasic medicamentos, el este mult mai

economic și lipsit de efecte secundare. Mai mult, această metodă este eficace în multe cazuri în care atît tratamentul medicamentos clasic, cît și cel chirurgical s-au dovedit ineficiente sau puțin eficiente. Acupunctura tradițională este, așadar, o metodă simplă, economicoasă, care presupune, practic, doar folosirea de ace, și acelea... refolosibile. Această metodă pe care o recomandăm călduros nu necesită, în plus, decît o temeinică pregătire științifică a medicului care o practică. Ea este un tratament de mare utilitate, capabil să umple unele goluri existente în medicina alopată modernă.

— *Puteți oferi însă cîteva exemple de rezolvare, exclusiv prin acupunctură, a unor cazuri insolubile prin metodele moderne?*

— Mai întîi, aș face o rectificare: noi socotim înșiși acupunctura o metodă modernă, ea meritîndu-și pe deplin acest atribut. Acupunctura trebuie privită ca o metodă terapeutică ce se poate înscrie în cîmpul cunoașterii biologice și medicale actuale, fiind perfect „aliniabilă" la metodele medicinei moderne. Și, acum, răspunsul la întrebare: în primul rînd, acupunctura oferă posibilitatea renunțării la o serie întreagă dintre medicamentele socotite ca fiind „arme cu două tăișuri", capabile să producă o serie de reacții secundare de tip alergic, mai ales. În stomatologie, bunăoară, pentru anestezie se recurge la o serie de substanțe care uneori induc reacții puternice și mult mai periculoase decît actul terapeutic propriu-zis. Or, acupunctura nu presupune nici un risc, lucru valabil și demonstrat de specialiștii chinezi, în total, la 100 de tipuri de operații, fireste, din toate domeniile chirurgiei. Deosebit de important este că analgezia cu acupunctură oferă și garanția unei evoluții postoperatorii bune. Și aceasta, tocmai deoarece ea ferește organismul de agresiunea chimică a drogurilor analgezice uzuale, care pot decompensa cu ușurință mai ales organismele cu biologia în declin. Prin urmare, marele avantaj al acestei tehnici anestezice este că ea poate fi aplicată bolnavilor cu risc crescut, celor cu contraindicații de folosire a unor substanțe medicamentoase — hipertensivi, alergici, diabetici ori cu grade diferite de ischemie miocardică etc. Anestezia prin acupunctură este o metodă de mare utilitate, permițînd intervenții chirurgicale îndeosebi la bolnavii vîrstnici, al căror organism acumulează ușor și dezintegrează greu substanțele anestezice, în general, la persoanele cu rezistență scăzută la agresiunea „drogurilor" analgezice.

— *Probabil că aveți în vedere și ajutorul acupuncturii în facilitarea nașterilor-problemă, la femei gravide la care ineficiența terapeutică obișnuită este evidentă.*

— Într-adevăr, la noi s-a demonstrat pe deplin acțiunea eficientă a acupuncturii în scurtarea perioadei de travaliu, cu diminuarea durerilor de contracție, cu creșterea amplitudinii și frecvenței undei contractile și creșterea tonusului muscular al uterului. Și la femeile complet sănătoase, acupunctura își poate oferi cu generozitate „serviciile", permițînd nașteri fără dureri... Totodată, acupunctura dă rezultate satisfăcătoare și într-o serie de afecțiuni, cum ar fi unele hipoacuzii și surdități, recuperarea aproape integrală a auzului permițînd reîncadrarea omului în muncă, într-o viață socială normală. Iar exemplele ar putea continua.

— *Insistăm asupra unei întrebări anterioare: există și boli pentru care acupunctura asigură vindecarea, fără a mai fi nevoie să se recurgă la alte mijloace?*

— Prin acupunctură, ca metodă terapeutică independentă sau asociată cu medicația clasică, am obținut bune rezultate într-o serie de afecțiuni cum ar fi hipertensiunea arterială esențială, ulcerul duodenal, hipo și hipertiroidia, poliartrita reumatoidă, coxartroza, gonartroza, dar și în cazuri de astm bronșic, urticarie cronică, neurastenie, migrene, hemiplegie după accidente vasculare cerebrale, nevralgie de trigemen, insolație etc. Majoritatea bolnavilor au apelat la tratamentul prin acupunctură numai atunci cînd nu s-au obținut ameliorări evidente prin medicația alopată occidentală.

În unele cazuri, chiar dacă nu vindecă leziunea organică, acupunctura are totuși un efect favorabil, contribuind la normalizarea funcțională a sistemului neurovegetativ, al celui vascular periferic etc. și blocînd impulsurile dureroase.

— *Dar în realizarea visului dintotdeauna al omenirii, „tinerețea fără bătrînețe", acupunctura are vreun cuvînt de spus?*

— Din păcate, acupunctura nu-l poate întineri pe om. Ea frînează doar procesul îmbătrînirii, în principal prin efectul pe care îl are în consolidarea sistemului imunitar.

Din cercetările întreprinse cu ajutorul mijloacelor oferite de tehnica de vîrf s-a constatat printre altele că „topografia" nervilor se suprapune parțial meridianelor din acupunctură. Meridianul inimii, bunăoară, corespunde perfect zonei în care se manifestă durerile, în cazul unei anghine pectorale

Aceasta prezintă, firește, un deosebit interes în cazul afecțiunilor cronice digestive, endocrine, respiratorii, dar și a unor afecțiuni cronice degenerative reumatismale. Interesante, în acest sens, sînt și rezultatele obținute în România în acupunctura asociată cu tratament pe bază de Gerovital H_3 pentru tratarea spondilozei cervicale sau în recuperarea complexă a umărului dureros, afecțiuni supărătoare, uneori invalidante, ce afectează „vîrsta a treia", dar uneori și populația activă. Un rol important poate juca acupunctura și în tratarea unor „boli ale secolului XX", cum sînt obezitatea și tabagismul.

— *Este însă acupunctura o metodă complet lipsită de riscuri? Nu înregistrează ea oare și unele limite, unele insuccese?*

— Noi nu pretindem, așa cum am mai spus, că acupunctura este universal valabilă. Ea poate trata numai anumite boli și rezultatele diferă mult de la bolnav la bolnav. Nu degeaba spunem că tratăm bolnavi și nu boli. Iar atunci cînd am afirmat că studiile noastre relevă eficiența acupuncturii în cazul a peste 100 de boli, aceasta nu înseamnă că este infailibilă la toți pacienții. Nu toți bolnavii dau același răspuns la tratamentul prin acupunctură, efectul depinzînd de dezechilibrul energetic al fiecăruia. Vindecări totale, ameliorări durabile, dar și recidive și insuccese, iată elementele din care se compune „peisajul" efectelor acupuncturii.

În orice caz, unicul risc pe care-l poate prezenta acupunctura este acela de... a nu avea nici un efect asupra bolnavului, ceea ce nu se poate spune și despre tratamentul medicamentos. Chiar dacă pot apărea unele efecte nedorite, de ordin vegetativ, bunăoară, toate sînt însă complet benigne.

— *Cîtă valabilitate are în acupunctura din țara dumneavoastră vechiul proverb chinez: „Nu aștepta să ți se facă sete pentru a te apuca să sapi fîntîna"?*

— Nu uităm nici o clipă că, la noi, din cele mai vechi timpuri, la mare cinste erau mai curînd medicii care preveneau apariția bolii decît cei care o tratau o dată apărută. Noi considerăm că toate indiciile de boală netraumatică sînt reflectate, într-o fază inițială, în structura bioelectrică a organismului, apoi în structura biochimică și abia în final pe plan morfologic. Or, făcînd posibilă decelarea și tratarea unei boli în prima fază a evoluției sale, acupunctura poate și trebuie să se afirme ca o metodă intens profilactică. Există chiar niște puncte de acupunctură „pentru menținerea sănătății", deci util de stimulat, chiar dacă omul nu este bolnav.

— *Dintotdeauna, acupunctura a fost „vedeta" medicinei tradiționale chineze. Ar fi interesant de știut cum, cine, unde și cînd învață acupunctura în China?*

— Într-adevăr, la noi, foarte multe spitale au secții speciale de acupunctură, acest tratament fiind practicat pe scară largă și la țară. În prezent, avem 23 de institute de medicină tradițională, dintre care 18 au facultăți de acupunctură, iar celelalte cîte o catedră de profil. Anual, în instituțiile de învățămînt superior (cu o durată de șase ani) sînt formați peste 1 000 de specialiști în acupunctură. Recent, așa cum am mai spus, a fost înființat la Beijing un nou institut special de acupunctură și moxibustie care, în 1990, va lucra la întreaga sa capacitate.

— *Patria acupuncturii, o dovedesc incontestabil cercetările întreprinse în acest domeniu, este China. Totuși, nu putem ocoli o întrebare firească: ce noutăți află acupuncturii chinezi de la confrații lor din alte țări, care s-au dovedit și ei, de mulți ani, devotați promotori ai acestui tip de tratament?*

— În secolul VI e.n., acupunctura s-a răspîndit în Japonia și Coreea, iar în secolul XVII în Europa. În veacul nostru, dar mai ales în ultimii 30 de ani, acupunctura și moxibustia s-au „internaționalizat". Urmărim cu interes rezultatele bune obținute într-o serie de țări, mai ales cu ajutorul mijloacelor moderne oferite de tehnica de vîrf, atît pentru confirmarea principiilor acupuncturii tradiționale, cît și pentru dezvoltarea variantelor de acupunctură pe care le-am evocat mai înainte. Poate că nu întîmplător, în 1986, în România, al V-lea Simpozion național de acupunctură s-a bucurat de o largă participare internațională. Este cunoscut că printre primele școli de medicină europene care au adoptat acupunctura în practica medicală se înscrie și cea românească. Medicii români se numără și printre pionierii care au inițiat cercetări de fundamentare științifică a acupuncturii, prin lucrări referitoare la bazele electrofiziologice și humorale ale acesteia. Știm că, astăzi, școala românească de acupunctură se impune printr-un mare număr de medici, cît și prin lucrările originale din domeniu. Știm că au fost publicate mai multe manuale de acupunctură. Știm că în România se aplică o soluție originală de obținere a analgeziei prin acupunctură, constînd în utilizarea concomitentă a doi stimuli cu frecvență diferită, care a fost extinsă cu succes în chirurgia pe cord deschis. Știm că s-au înregistrat succese și în utilizarea anesteziei prin acupunctură în intervențiile chirurgicale pe ochi.

— *Cum contribuie China, patria acupuncturii, la promovarea în lume a acestei metode de tratament?*

— În cadrul programului special care se desfășoară sub egida Organizației Mondiale a Sănătății, China a primit misiunea să înființeze centre internaționale de pregătire în domeniul acupuncturii. Respectivele centre din Beijing, Shanghai și Nanjing, deschise în 1975, formează anual peste 600 de specialiști din circa 80 de țări. Participarea medicilor străini la această formă de pregătire se face fie cu recomandare și finanțare din partea O.M.S., fie în cadrul schimburilor dintre China și respectivele țări, fie pe cont propriu.

— *În fine, ce recomandări ați avea de făcut medicilor de pretutindeni care practică acupunctura?*

— Această metodă de tratament trebuie aplicată cu știință și numai de oameni perfect avizați, de medici cu o serioasă pregătire și numai după un prealabil diagnostic precis. Tendințele de șpatare și de ocultism, dacă cumva există la unii, trebuie eliminate deoarece nu slujesc nimănui serviciile unui acupunctor-simplu prestidigitator. Și în acupunctură este nevoie de multă corectitudine științifică.

Ioana DABU
V. SĂLĂGEAN

HIPOCRAT, AZI

„CHEIA" LONGEVITĂȚII

„Dacă fiecare persoană ar face cu regularitate exerciții fizice, efectul benefic al acestui obicei ar echivala în ce privește sănătatea publică cu eradicarea cancerului". Această afirmație nu trebuie să surprindă, deoarece tot mai mulți cercetători din întreaga lume au ajuns la concluzia că practicarea cu regularitate a unor exerciții fizice permite creșterea simțitoare a speranței de viață a omului. Astfel, a rezultat că persoanele care parcurg, săptămînal, cu pas întins, circa 15 km, prezintă un indice de mortalitate cu 21 la sută mai scăzut decît cele care se limitează la cinci km de mers pe jos, în același răstimp. Iar atunci cînd se depune, săptămînal, un efort fizic echivalent cu consumul energetic presupus de 6—8 ore de sport (de pildă, tenis ori bicicletă), efectul favorabil în ce privește creșterea longevității este și mai mare.

Nu-i niciodată prea tîrziu să începi practicarea unui sport, susțin specialiștii, cu condiția să o faci progresiv, printr-un bine dozat „crescendo". Iar consecințele binefăcătoare ale acestei opțiuni nu vor întîrzia să se arate. Persoanele care, pe tot parcursul școlarității, al tinereții, n-au practicat nici un sport, să nu considere nicidecum că au pierdut definitiv „trenul" bunei condiții fizice. De fapt, este preferabil **să te apuci de sport** mai tîrziu, dar s-o faci, decît să fi fost sportiv în tinerețe și să devii apoi un adult sedentar.

Lucrul este valabil și pentru hipertensivi: bolnavii care efectuează săptămînal 30 de km de mers pe jos își reduc rata de mortalitate cu aproape 50 la sută, comparativ cu hipertensivii sedentari.

Trebuie precizat însă că nu toate sporturile prezintă aceeași eficacitate. Dacă mersul cotidian, pe jos ori cu bicicleta, se dovedește deosebit de util pentru sănătate, în schimb, sporturile mai energice, solicitînd mai mult efort, atunci cînd sînt practicate peste trei ore pe săptămînă, riscă să-și piardă, cu timpul, influența binefăcătoare asupra sănătății. Ca atare, „cheia", sau cel puțin una dintre „cheile" longevității o constituie efectuarea **periodică** de exerciții fizice moderate, bine dozate.

ADEVĂRATA CAUZĂ A HIPERTENSIUNII

Identificarea factorilor care concură la apariția hipertensiunii arteriale, „vinovatul nr. 1" al mortalității în lumea contemporană, constituie unul din principalele obiective ale științelor medicale de azi. Multă vreme s-a considerat că apariția hipertensiunii primare este favorizată de perturbarea mecanismelor care mențin presiunea arterială în limite normale și că aceste dereglări sînt declanșate de surmenaje neuropsihice, dar, totodată, și de un exces de sare în alimentație.

În principiu, aceste aprecieri sînt juste. A reieșit însă că **adevăratele cauze ale hipertensiunii trebuie căutate mult mai departe**, respectiv tocmai la nivel celular. Astfel, potrivit unei noi ipoteze, această afecțiune este considerată ca o patologie de natură membranoasă. Se știe ce rol important joacă membrana învelișului celular. De exemplu, ea este cea care menține o concentrație scăzută de calciu în interiorul celulelor. Or, tocmai ionii de calciu controlează capacitatea de contracție a mușchilor netezi, a vaselor sanguine. Cît privește evacuarea ionilor excedentari, aceasta se efectuează cu ajutorul unor „pompe membranoase", care nu sînt altceva decît mari molecule de albumină. Nu de mult, s-a descoperit că la hipertensivi, respectivele „pompe" nu funcționează la fel de eficient ca la persoanele sănătoase. În continuare, cercetarea științifică a pus în evidență că reglarea defectuoasă, la nivelul membranelor, a concentrației ionilor de calciu din celule constituie **veriga inițială** a înlănțuirii unor reacții complexe care determină pereții vaselor sanguine să se contracte și, totodată, nervii simpatici să secrete mai multă noradrenalină, substanță ce strîmtează vasele sanguine.

Această nouă ipoteză asupra cauzelor hipertensiunii deschide perspectiva descifrării mecanismelor moleculare care stau la baza tulburărilor membranoase și, totodată, a implicațiilor acestora în schimbările produse la nivelul aparatului genetic al celulelor. În consecință, pentru cercetarea științifică se conturează cu destulă claritate obiectivele de urmărit în continuare. De fapt, încă de pe acum, se poate trece la elaborarea unor medicamente cu totul noi și, implicit, a unor noi metode de tratare, radicală, a hipertensiunii arteriale.

La fel cum s-a dovedit posibilă detectarea perturbărilor la nivelul membranelor celulare, în continuare, se vor putea folosi rezultatele obținute la diagnosticarea hipertensiunii incipiente, sub formă de test, la adolescenți. Și întrucît perturbările membranoase sînt congenitale, depistarea din timp a unor perturbări celulare prezintă, desigur, o mare însemnătate pentru profilaxia acestei redutabile maladii a secolului XX.

UN VERIFICAT „ELIXIR" AL VITALITĂȚII

In urma unor studii efectuate pe plan mondial, care au urmărit, pe parcursul ultimilor 15—20 de ani, starea de sănătate a numeroase persoane în vîrstă, oamenii de știință au reușit să tragă unele concluzii în ce privește „secretul" longevității. Cum se poate, deci, trăi pînă la o vîrstă înaintată, fără a pierde condiția fizică și intelectuală a tinereții ? Răspunsul cercetării științifice nu lasă nici o îndoială : nu este vorba de unele medicamente miraculoase ori de regimuri speciale, ci de desfășurarea susținută a unor **activități**, de muncă fizico-intelectuală, munca reprezentînd un veritabil „elixir" al vitalității, un factor de întinerire, o „poliță de asigurare" împotriva îmbătrînirii.

Rezultatele cercetării științifice au lichidat definitiv prejudecata potrivit căreia munca ar „vlăgui" forțele omului. În realitate, cu cît omul este mai activ, la propriu și la figurat, adică fizic, intelectual și pe plan social, cu atît cresc șansele sale de a atinge o vîrstă înaintată. Hotărît lucru, cei ce refuză să treacă la un regim de inactivitate, de odihnă pasivă își păstrează vigoarea și la vîrste înaintate, trăind mai mult decît semenii lor.

Ce-i drept, chiar și în ziua de azi, ideea de bătrînețe este asociată, în primul rînd, cu cea de degradare fizică și intelectuală. Să „secere" oare, cu adevărat, atît de ușor forța fizică și intelectuală a oamenilor imediat după vîrsta pensionării ? Nu se datorează mai curînd această decrepitudine chiar comportării acelora care evită efortul fizic sau nu-și mai pun creierul să lucreze ?

Iată ce a reieșit dintr-un studiu referitor la educație, efectuat recent de către prestigiosul Institut de cercetări Max-Planck, din R. F. Germania, asupra unui mare număr de persoane cu vîrsta cuprinsă între 65 și 85 de ani. Supuse unui antrenament intelectual (de zece ședințe a cîte o oră fiecare), respectivele persoane au avut de trecut, în continuare, o serie de teste. Concluziile acestor teste ? Chiar la vîrste mai avansate, creierul uman deține încă suficiente rezerve, fiind capabil să mai învețe. Printr-un antrenament adecvat, nivelul intelectual al persoanelor vîrstnice poate fi ridicat pînă la cel al indivizilor de vîrstă mijlocie sau chiar mai tineri. Iar acest nivel poate fi menținut, în continuare, după întreruperea antrenamentului. Totodată, s-a putut constata că succesul antrenamentelor efectuate s-a repercutat pozitiv și asupra personalității, asupra comportamentului, a dorinței și voinței de a învăța, de a cunoaște, de a acționa.

De notat că participanții la acest experiment proveneau din cele mai diverse pături ale populației, iar la vîrsta activă practicaseră meserii din cele mai variate. De asemenea, nivelul lor de cultură era foarte diferit : de la certificatul de absolvire a școlii elementare și pînă la diploma universitară. Și încă o precizare : pentru a se putea aprecia cu obiectivitate rezultatele experimentului, participanții au fost împărțiți în două grupe : una pentru antrenamentul propriu-zis și o alta de control. Remarcabil este mai ales faptul că procesul de dezvoltare intelectuală s-a manifestat la toți subiecții, indiferent de condițiile de start, adică de nivelul lor cultural, de vîrstă și sex.

De fapt, pe plan mondial, o serie de alte studii au infirmat și ele concepția, pînă nu de mult foarte răspîndită, că bătrînețea este un proces biologic inexorabil. Cercetările efectuate relevă că este mare numărul persoanelor care la vîrsta de circa 65 de ani mai au vitalitatea și dinamismul unor persoane de 40 de ani. De aici și concluzia că vîrsta cronologică, strict calendaristică nu este hotărîtoare — decisivă fiind vîrsta **fiziologică**. Din acest motiv, tot mai mulți specialiști pledează în favoarea menținerii cît mai îndelungate a tinereții biologice, cu ajutorul activității, al exercițiilor fizice și intelectuale.

UN CREIER MEREU TÎNĂR

Creierul omului cunoaște o dezvoltare continuă, prin experiențele, pozitive și negative, de zi cu zi. După o primă etapă de dezvoltare, care se produce între luna a șasea de viață intrauterină și vîrsta de doi ani, sistemul nervos central își începe evoluția continuă către o formă mai matură, modificîndu-se și îmbogățindu-se cu fiecare nouă experiență trăită. Și aceasta, deoarece fiecare nouă experiență, tradusă în impulsuri biochimice, modifică structura cerebrală, îmbogățind-o continuu.

De aceea și spun specialiștii că „mîine, creierul nostru va fi ceea ce este azi, plus evenimentele și stimulii care s-au imprimat între timp, producînd o modificare biochimică". Într-adevăr, capacitatea de analiză și sinteză se dezvoltă în mod armonios, pe parcursul anilor.

Recente studii au dovedit că pierderea celulelor cerebrale este relativ modestă în raport cu trecerea anilor. Pe de altă parte, cu ajutorul noilor tehnici de investigație, s-a demonstrat că la omul vîrstnic sănătos nu se înregistrează reduceri semnificative ale circulației sanguine cerebrale, ale activității metabolice și ale consumului de glucoză și oxigen. De fapt, creierul a arătat că poate foarte bine, atunci cînd este ajutat și stimulat în mod corespunzător, să creeze noi legături între neuroni, compensînd astfel scăderea lor numerică, ceea ce îi permite deci să facă față modificărilor fiziologice care se produc o dată cu scurgerea

anilor. Dintre semnele biologice sigure de îmbătrînire a sistemului nervos, deosebit de grăitoare este scăderea cantității de dopamină, unul din compușii neurotransmițători însărcinați cu transmiterea mesajelor de la o celulă la alta. A reieșit că diminuarea producției de dopamină stă la baza multor tulburări care apar o dată cu înaintarea în vîrstă : ușoare tulburări de memorie, de afectivitate, de mobilitate. Din fericire însă, această modificare fiziologică — a cărei tendință este să facă sistemul nervos mai rigid, reducîndu-i capacitatea de adaptare — poate fi controlată în mod eficient și compensată. Cum anume ? Printr-o activare continuă a funcției cognitive a creierului și printr-o implicare activă a individului în lumea exterioară.

Pentru a se menține creierul tînăr, este absolut necesară efectuarea de exerciții prin care acesta să fie stimulat, în fel și chip și pe toate planurile, prin diferite exerciții. Nu trebuie uitat că această complexă „mașinărie", creierul nostru, se compune din două emisfere, cea stîngă, care coordonează funcțiile raționale, și cea dreaptă, care coordonează răspunsurile emotive. În consecință, pe de o parte, trebuie să ne cultivăm interesul intelectual, activitatea manuală, rațiunea și să ne instruim continuu, pe de altă parte, nu trebuie să neglijăm activitatea creatoare și artistică, raporturile afective și viața fiziologică normală.

Au dreptate, așadar, specialiștii care afirmă că „pericolul cel mai mare pentru creier îl constituie atitudinea de renunțare la orice activitate, tendința de izolare". „Secretul" eficienței nealterate a creierului, pînă la adînci bătrînețe, constă deci în a munci, a participa, a iubi, a învăța și a crea.

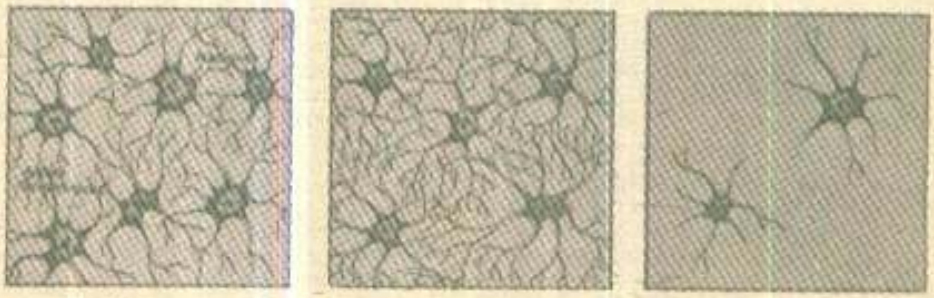

Cercetarea științifică a pus în evidență că inexorabila dispariție, o dată cu vîrsta, a multor neuroni poate fi compensată pe deplin prin dezvoltarea de către neuronii „supraviețuitori" a unor dendrite, prelungiri arborescente ale acestora. Prin sinapsele (adică punctele de contact între doi neuroni) de pe respectivele prelungiri arborescente se realizează asociațiile mintale. Or, buna funcționalitate a cortexului este determinată tocmai de puterea asociativă a celulelor sale. Cum se poate conferi neuronilor puterea de a dezvolta, la fel ca arboni, asemenea ramificații, pînă la vîrste avansate ? Printr-o activitate cerebrală susținută, pînă la adînci bătrînețe, afirmă oamenii de știință. În prima imagine : „peisajul" neuronic al unui om sănătos, în vîrstă de 50 de ani ; în a doua : cel al unui om sănătos, activ, de 79 de ani și într-a treia : al unui om de aceeași vîrstă, dar afectat de senilitate

CINE ESTE CU ADEVĂRAT OBEZ ?

În mod obișnuit, pentru aprecierea obezității se folosesc trei criterii : greutatea corporală, înălțimea și tipul de structură osoasă (schelet ușor, mediu sau greu). În funcție de înălțime și de conformația scheletului, s-a stabilit o greutate maximă, dincolo de care persoana este considerată în categoria obezilor. Companiile de asigurări se servesc de această metodă pentru a evalua speranța de viață și a calcula riscurile de moarte prematură, prin accident cardiovascular.

De curînd însă, a fost propusă o nouă metodă, constînd în calcularea indexului de masă corporală (I.M.C.), adică „Body Mass Index". Acest indice se obține **împărțind greutatea corporală** (exprimată în kilograme) **la înălțimea ridicată la pătrat** (exprimată în metri). Bunăoară, o persoană avînd înălțimea de **1,80 m** și o greutate de **80 kg** va prezenta un I.M.C. de 24,6. Toate studiile desfășurate pînă acum în țări industrializate dezvoltate, unde obezitatea este mai răspîndită, au confirmat că riscurile de hipertensiune, de hipercolesterolemie, de diabet sînt mai ridicate atunci cînd indexul de masă corporală depășește **27,8 la bărbați** și **27,3 la femei.**

A reieșit, totodată, că persoanele foarte obeze, respectiv cu mai mult de **40** la sută peste greutatea normală, sînt în egală proporție mai afectate de anumite forme de cancer. În aceste condiții, nu este de mirare că tot mai mulți specialiști consideră obezitatea drept o maladie, dé vreme ce ea antrenează un risc sporit de mortalitate.

I. D. (Grupaj alcătuit după revistele „Science et Vie", „Sciences et Avenir", „La Recherche", „Nauka i Jizni" și „Science News").

SCURT GHID

pentru remedierea unor grave erori alimentare

Cele 20 de grame pe care, zilnic, mulți uită să le consume

Este vorba de doza minimă cotidiană de fibre alimentare, una din „cheile" echilibrului digestiv, un atu pentru sănătatea, în general, și un „aliat" în cadrul oricărui regim de slăbire. Pînă acum vreo 15 ani, pe plan mondial, nimeni nu acorda prea mare atenție acestor fibre. De vreme ce ele nu au nici o valoare nutritivă, calorică, mult timp s-a neglijat rolul lor în menținerea echilibrului alimentar.

Numai vegetalele conțin fibre alimentare. Carnea, peștele și produsele lactate sînt complet lipsite de fibre. Care este, de fapt, definiția acestor fibre? Ansamblul de elemente constitutive ale celulelor vegetale (în special ale pereților acestora) care rezistă la „atacul" secrețiilor gastrice ale omului. Ele nu pot fi, așadar, degradate de enzimele tubului digestiv al omului. (Doar unele animale dețin „arsenalul" de enzime necesare în acest scop). Numitorul comun al fibrelor este, deci, acela că nu pot fi degradate și nici „absorbite" de intestinul uman, cum se întîmplă cu celelalte elemente constitutive ale alimentelor. Ca atare, fibrele n-au nici o valoare nutritivă.

Aceasta nu înseamnă însă că ele se comportă ca niște substanțe inerte. De fapt, fibrele sînt absolut necesare organismului, ca element de balast. Întrucît majoritatea lor se umflă în prezența apei, ca niște bureți, ele permit bolului alimentar să înainteze normal, pe tot traiectul tubului digestiv, dar mai ales pe parcursul intestinului gros. În plus, unele fibre alimentare prezintă și alte proprietăți care explică efectul lor protector împotriva a diverse maladii. Bunăoară, ele sînt hidrolizate de către bacteriile intestinale, eliberîndu-se astfel acizii grași volatili care au proprietatea de a fi laxativi. Prin urmare, resturile alimentare nu mai stagnează timp îndelungat în colon, iar substanțele cancerigene sînt menținute mai puțin timp în contact cu mucoasa intestinală, așa că nu ajung să-și facă nefastele „isprăvi". Lucrul este valabil și în ce privește diverticulele care, în absența constipației, nu mai au ocazia să se formeze.

Trebuie spus că fiecare tip de fibre prezintă proprietăți fizico-chimice distincte — în consecință, și efecte diferite asupra organismului. În compoziția fibrelor intră patru substanțe de bază, trei dintre ele — celuloza, pectina și hemicelulozele — aparținînd familiei chimice a polizaharidelor indigeste. Celuloza are o greutate moleculară foarte ridicată. Hemicelulozele au structuri diferite, de la o plantă la alta. Pectina are proprietatea de a gelifica și se întîlnește mai ales în fructe și legume de culoare galbenă. Lignina, al patrulea element constitutiv esențial al fibrelor, este o substanță aparte, cu o structură total diferită.

În general, structura chimică a fibrelor este atît de complexă încît abia dacă se poate realiza o clasificare corectă a acestora. Se vorbește, în general, de fibre dure și fibre moi, fără ca respectiva categorisire să se întemeieze pe criterii foarte precise. De aceea, nutriționiștii preferă să le împartă în două categorii: **hidrosolubilele** (adică fibrele solubile în apă), în care intră pectinele și unele hemiceluloze, și **insolubilele** în apă, din care fac parte celuloza, lignina și majoritatea hemicelulozelor. Lignina este prezentă în coaja vegetalelor, pectina în fructele cu sîmbure, celuloza și hemiceluloza, practic, în toate vegetalele. Firește că fructele și legumele uscate, la o greutate egală, conțin mai multe fibre decît cele proaspete. Recordul absolut, în ce privește conținutul de fibre, îl dețin însă tărîțele de cereale, care cuprind atît hemiceluloză, celuloză, cît și pectină și lignină.

Fibrele alimentare — „aliați" ai sănătății insuficient prețuiți

Medicii și dieteticienii sînt unanimi în a considera că, în prezent, în lume, mai ales în țările industrializate, se consumă cam **de două ori mai puține fibre alimentare decît o cer regulile de nutriție corectă.** Consecințele acestei carențe din alimentație se manifestă cît se poate de evident. Astfel, sînt din ce în ce mai răspîndite așa-numitele „maladii ale civilizației" (hipercolesterolemia, diabetul, constipația, obezitatea), iar cazurile de cancer al colonului s-au dublat în ultimii 30 de ani. Prin urmare, apreciază specialiștii, reechilibrarea alimentației, printr-un aport sporit de fibre, este o hotărîre pe care ar trebui s-o ia fără în-

tîrziere fiecare persoană care ține la propria sănătate.

„In primul rînd, trebuie avut în vedere că o serie de alimente au tendința să-și piardă tot mai mult din conținutul de fibre ca urmare a prelucrărilor industriale", precizează revista franceză „Médecines douces". Cel mai bun exemplu, în acest sens, îl constituie pîinea, al cărei conținut de fibre se reduce continuu. În toate țările industrializate, în industria panificației, practic, s-a generalizat utilizarea unei făini tot mai albe. „Altfel spus, conținutul de fibre al făinii utilizate pentru fabricarea curentă a pîinii este în prezent de trei ori mai scăzut decît cel al făinii folosite la pîinea neagră", remarcă revista citată.

Or, înmulțirea a numeroase boli este direct legată de carența de fibre. Mai întîi de toate, rețin atenția **maladiile intestinului gros** (cel mai afectat fiind colonul, adică partea intestinului cuprinsă între cecum și rect). Tulburările funcționale provocate tot mai frecvent de această carență se manifestă prin prezența, asocierea sau alternanța a trei tipuri de simptome : dureri abdominale, diaree și constipație. Urmarea cea mai gravă o constituie însă cancerul colonului. De notat că foarte multe lucrări de cercetare științifică au pus în evidență, în ultimii ani, responsabilitatea mai mult sau mai puțin directă a carenței de fibre alimentare în apariția acestei forme de cancer. Cît privește „maladiile civilizației", cum este diabetul, a rezultat că ele sînt uneori legate și, în orice caz, agravate de slaba prezență a fibrelor în alimentația omului modern.

RECOMANDĂRI UTILE

În scop preventiv, pentru menajarea sănătății, ar trebui să operăm cîteva modificări în stilul nostru de alimentație, în sensul creșterii conținutului de fibre ingerate. Lucru valabil pentru toată lumea, căci „nu este cazul să aștepți pînă ai un cancer la colon ca să verifici efectul benefic al fibrelor alimentare". De fapt, atunci va fi prea tîrziu..., comentează revista „Médecines douces".

Unde pot fi întîlnite fibrele ? În fructe, legume proaspete, cereale și legume uscate. Nu toate vegetalele oferă însă același tip de fibre. Este deci recomandabil ca persoanele sănătoase să-și diversifice astfel alimentația încît să se asigure cu o cantitate rezonabilă din fiecare tip de fibre.

CEREALELE prezintă cel mai ridicat conținut de fibre alimentare. Ele trebuie să contribuie zilnic cu 10—15 grame de fibre, ceea ce reprezintă jumătate din necesarul unei alimentații raționale, corecte. În acest sens, nutriționiștii recomandă să se consume, pe zi, cel puțin 100 grame de pîine neagră, cantitate echivalentă cu un aport de 6—8 grame de fibre. În schimb, pîinea albă nu oferă decît două grame de fibre la suta de grame. În afară de consumul de pîine, cerealele mai trebuie să furnizeze, în plus, zilnic, cîte 6 grame de fibre. Recomandabili pentru completarea acestui aport sînt fulgii de grîu, porumb, orez, secară, cu un conținut de fibre destul de ridicat.

Restul necesarului de fibre cerealiere va fi asigurat fie prin consumul de preparate pe bază de orez, de porumb, fie de paste făinoase bogate în fibre alimentare.

Atenție însă! Cînd se trece la o alimentație mai bogată în fibre, trebuie luate cîteva măsuri de precauție. În primul rînd, pentru evitarea unor tulburări intestinale, noile alimente trebuie încorporate treptat în meniul cotidian. Orice schimbare bruscă a stilului de alimentație este întotdeauna dăunătoare organismului. Pe urmă, întrucît fibrele rețin apă în intestine, să nu se uite că, zilnic, trebuie să se consume 1,5—2 litri de apă.

FRUCTELE ȘI LEGUMELE PROASPETE au un conținut de 3—4 la suta fibre. Din fericire, consumul lor nu manifestă în prezent nici o tendință de scădere, ba, dimpotrivă, acesta sporește de la an la an, ceea ce este în folosul sănătății publice. Mai există însă și numeroase persoane care neglijează fructele și legumele proaspete, deși acestea ar trebui, în mod normal, să asigure organismului cel puțin 15 grame de fibre pe zi (prin consumul zilnic a 500—700 grame de fructe și legume proaspete).

O treime din această recomandabilă rație ar trebui să se consume în stare cru-

dă : zilnic, bunăoară, să se mănînce cîte două fructe şi o salată de cruditäţi. Firește că persoanele suferinde de tulburări ale digestiei vor trebui să se ferească de legumele cu fibre dure, ca ţelina, ridichile, castraveţii... În orice caz, este foarte important ca toate acestea să fie bine mestecate.

Celelalte două treimi din raţia de vegetale se vor consuma în stare fiartă. În cursul preparării, ele îşi reduc volumul, prin faptul că pierd mult din conţinutul lor de apă. În schimb, creşte concentraţia de fibre alimentare care, prin fierbere, devin mult mai moi şi, implicit, mai uşor digestibile. Fiertul în apă clocotită dizolvă pectinele, disociind fibrele. Ele devin astfel mai puţin iritante pentru aparatul digestiv. Iar dacă în apa de fiert se adaugă puţin bicarbonat de sodiu, consistenţa fibrelor devine mai moale, legumele astfel tratate fiind mai uşor digerabile.

Întrucît LEGUMELE USCATE au un conţinut bogat de fibre, este recomandabil să se consume cel puţin o dată pe săptămînă, pentru ameliorarea echilibrului nutriţional, o mîncare pe bază de legume uscate (fasole, linte, bob), fie şi reducînd în ziua respectivă consumul de alte preparate din legume proaspete.

UN TRATAMENT SIMPLU ŞI EFICACE

„Urmînd cele cîteva recomandări mai sus enunţate, alimentaţia dumneavoastră va cuprinde toate tipurile de fibre şi în cantitatea necesară organismului", afirmă revista de specialitate „Vital". Şi iată cum pot fi tratate unele afecţiuni, printr-un aport suplimentar de anumite alimente, conţinînd unul sau mai multe tipuri de fibre. Pur şi simplu, consumul de fibre poate permite evitarea consumului de medicamente :

UN „PANACEU" INTESTINAL — TĂRIŢELE. În majoritatea cazurilor, constipaţia este rezultanta unor tulburări funcţionale. Tratamentul cu ajutorul fibrelor dă bune rezultate, căci ele pot înlocui cu succes laxativele, care atunci cînd sînt administrate prea frecvent, au consecinţe nedorite, provoacă obişnuinţa organismului şi alte efecte negative.

„FIBROTERAPIA" este o metodă fiziologic-naturală şi cu riscuri minime, atunci cînd se efectuează corect. De la bun început, se cuvine făcută precizarea că fibrele cele mai eficiente, în acest caz, se găsesc în tărîţe. Adăugate în alimentaţia cotidiană, ele vor accelera tranzitul intestinal lent şi îl vor încetini pe cel accelerat, iar asupra celui normal nu vor avea nici un efect negativ.

Deşi dozele necesare de fibre trebuie stabilite în funcţie de gravitatea respectivei tulburări, de regimul urmat, de anterioarele tratamente şi, mai ales, de sensibilitatea fiecăruia, nutriţioniştii recomandă o doză de 15—20 grame de tărîţe de grîu pe zi. Această cantitate nu trebuie administrată însă toată din prima zi de tratament. Se va începe cu o doză zilnică de 5 grame de tărîţe, pe parcursul primei săptămîni de tratament, apoi cu o doză de 10 grame în săptămîna următoare, pentru a ajunge la 15 grame în a treia săptămînă (recomandări ale revistei „Médecine et Beauté"). Dacă tulburările au dispărut după acest interval de timp, se va rămîne la doza de 15 grame pe zi. În caz contrar, trebuie să se încerce o doză de 20 de grame pe zi. Este preferabil ca tărîţele să fie administrate în trei reprize, în cursul meselor principale. Trebuie precizat, însă, că există constipaţii rebele care nu pot fi învinse decît după cîteva luni de tratament pe bază de tărîţe. În orice asemenea caz, trebuie consultat un medic, spre a se vedea dacă nu cumva este vorba de o maladie organică.

De reţinut că tărîţele grosiere, cele care n-au suferit nici un fel de prelucrare industrială, sînt şi cele mai eficiente. Din păcate însă, acestea sînt puţin apetisante şi greu de consumat. Este, deci, mai simplu să se consume preparate „îmbogăţite" cu tărîţe, cum ar fi unele specialităţi de panificaţie.

Şi încă o precizare, esenţială: recomandarea privind porţia de apă necesară organismului să se respecte cu stricteţe ! Aceasta şi datorită faptului că tărîţele au o acţiune benefică tocmai graţie capacităţii lor de a reţine multă apă (ele absorb o cantitate de lichid egală cu de 15—20 de ori volumul lor). A nu bea suficientă apă înseamnă a expune organismul la riscurile unei deshidratări. Ca atare, mulţi nutriţionişti consideră că este indispensabil consumul zilnic a cel puţin doi litri de apă. Se cuvine însă o precizare suplimentară, de data aceasta referitoare la copii. Într-adevăr, celor mici nu trebuie să li se administreze tărîţe pentru tratarea constipaţiei, deoarece ele conţin un acid care inhibă fixarea unei părţi din calciul indispensabil procesului de dezvoltare. Nici femeilor gravide nu li se recomandă „fibroterapia" cu tărîţe, deoarece fibrele consumate în exces, pe lîngă încetinirea absorbţiei proteinelor, lipidelor şi glucidelor, frinează nu numai fixarea calciului, dar şi a fierului şi a altor săruri minerale.

PECTINA DIN FRUCTE — UN LEAC NATURAL PENTRU HIPERCOLESTEROLEMIE. Fibrele alimentare sînt foarte utile persoanelor cu un în-

dice mărit de colesterol în sînge şi, implicit, cu risc sporit de accidente cardiovasculare, îndeosebi de infarct. Cea mai eficientă fibră, în lupta împotriva acestui flagel, este pectina.

Care fructe şi legume conţin pectină? Merele, caisele, piersicile, lămîile, căpşunile, morcovii etc... Ca atare, nutriţioniştii recomandă sporirea consumului de asemenea fructe şi legume atunci cînd colesterolul din sînge înregistrează un nivel crescut. În acest sens, se apreciază că proporţia de colesterol nu trebuie să depăşească două grame la litru, valoare urmată, ca zecimale, de vîrsta pacientului: adică, pentru o persoană de 40 de ani, proporţia normală va fi de 2,40 la litru.

Foarte important este să se consume fructele cu coajă cu tot (fireşte, după o spălare temeinică), deoarece aceasta este deosebit de bogată în fibre şi, totodată, în vitamine.

O „FRÎNĂ" PENTRU ASIMILAŢIE — LA OBEZI. Prin însăşi natura lor, fibrele facilitează într-un fel slăbirea, deoarece sînt complet lipsite de valoare nutritivă. Mai mult, fibrele reţin în „ochiurile" lor principii nutritive, în mod normal, furnizoare de calorii (proteine, glucide şi lipide). Astfel, ele permit reducerea cantităţii de energie efectiv asimilată de organism. Preparatele dietetice cu un conţinut ridicat de fibre sînt, deci, cît se poate de indicate să ofere un preţios ajutor în „descotorosirea" de cîteva kilograme excedentare.

O „BARIERĂ" ÎN CALEA ZAHĂRULUI — LA DIABETICI. Fibrele încetinesc absorbţia de către organism a glucidelor, a zaharurilor, de unde şi utilitatea lor în tratarea diabetului. Nutriţioniştii afirmă că pentru stabilizarea unei forme uşoare de diabet este deseori suficientă simpla restabilire a unui aport normal de fibre (de 20—30 grame pe zi) în alimentaţia persoanelor respective. A se reţine însă şi faptul că, printre alimentele alcătuite din glucide, cele mai slabe cresteri ale glicemiei sînt provocate de legumele uscate, foarte bogate în fibre. Este deci recomandabil ca persoanele bolnave de diabet să consume cu regularitate asemenea legume, respectiv de trei-patru ori pe săptămînă. De fapt, în combaterea diabetului, un rol mai important decît celuloza îl joacă pectina, fibră deosebit de activă în lupta împotriva colesterolului din sînge. Ea formează în tubul digestiv un gel care se lipeşte de celulele digestive. În consecinţă, zaharurile care au de trecut această barieră suplimentară vor fi asimilate mai încet, în mod treptat.

„În faţa atîtor avantaje, nu merită oare să se acorde mai multă atenţie fibrelor alimentare, depunîndu-se un mic efort de modificare, în favoarea acestora, a stilului de alimentaţie?", conchide revista „Médecine et Beauté".

O GRAVĂ MALADIE — EVITABILĂ PRIN PREZENŢA FIBRELOR

Diverticulita colonului a fost o afecţiune, practic, necunoscută pînă la începutul secolului XX. Această afecţiune constă în formarea, de preferinţă pe partea stîngă a colonului, a unor diverticule inflamate, un fel de apendice prezentînd o cavitate interioară şi terminîndu-se ca un fund de sac. Consecinţa? O serie de tulburări digestive, balonări, dureri abdominale. Iar dacă deşeurile provenite din digestie se „cuibăresc" în aceste „punguţe", primejdia unor infecţii este aproape. Or, aceste infecţii pot servi ca puncte de plecare în dezvoltarea unui şir de afecţiuni gastrointestinale. Cazurile de diverticulită sînt, în prezent, foarte frecvente în toate ţările industrializate, după unele statistici ele vizînd o treime din populaţie. Boala îşi face apariţia cu începere de la vîrsta de 40 de ani. Recente studii epidemiologice efectuate de nutriţionişti din Marea Britanie au confirmat că diverticulita este în relaţie directă cu o alimentaţie săracă în fibre, fiind provocată, în principal, de renunţarea la pîinea neagră, în favoarea franzelei.

„Într-adevăr, atunci cînd alimentaţia cuprinde 25—40 grame de fibre pe zi, nici pomeneală de diverticulită ori de cancer al colonului; ateroscleroza nu mai face ravagii, calculii vezicii biliare sînt mai puţin frecvenţi, în general, bolile aparatului digestiv mai rare, la fel şi cele cardiovasculare şi metabolice", precizează revista „Science et Vie". A fost însă nevoie de timp pînă s-a stabilit o legătură între diverticulită şi scăderea conţinutului de fibre din alimentaţie. Actualmente însă, nu mai există nici un dubiu în această privinţă. S-a remarcat, de altfel, că această maladie este inexistentă în zonele rurale din Asia şi Africa, unde alimentaţia se bazează, în principal, pe cereale. S-a verificat, totodată, că această boală nu este genetică, ci legată strîns de alimentaţie, studiindu-se populaţiile de culoare din America. Indoamericanii, scutiţi, la începutul secolului, de această boală, de îndată ce au încetat, prin anii '30, să mai consume porumb, au fost şi

ei afectați de diverticulită, la fel ca albii.

În fine, dacă un cobai de laborator este trecut pe o alimentație săracă în fibre, curînd el va face diverticulită. Iar atunci cînd i se administrează tărîțe, în 80 la sută din cazuri se înregistrează evidente ameliorări.

S-a demonstrat deci, atît prin studii epidemiologice, cît și prin studii experimentale, că diverticulele se datorează lipsei de fibre din alimentație.

Rol protector împotriva cancerului

„La ora actuală, se consideră că o treime din cazurile de cancer își au originea în obiceiurile alimentare, afirmă revista «La Recherche». Tocmai de aceea, tot mai mulți medici și dieteticieni recomandă să se consume la fiecare masă cît mai multe legume, fructe, cereale. Și aceasta deoarece, potrivit unei noi ipoteze, fibrele din aceste alimente au proprietatea de a capta, spre a-i evacua, pe principalii factori cancerigeni. Există, de acum, o cvasicertitudine în ce privește acțiunea fibrelor în prevenirea cancerului colonului. Se știe că finlandezii care consumă zilnic 30 grame de fibre prezintă mai puține cazuri de cancer al colonului decît americanii, care consumă doar 10—12 grame pe zi. Mai puțin expuși la această formă de cancer sînt și spaniolii care trăiesc în S.U.A., deoarece printre ei predomină vegetarienii. Efectul nociv al grăsimilor este mai mult decît probabil, iar fibrele joacă un rol regulator, ajutînd la evacuarea acestora", conchide revista citată.

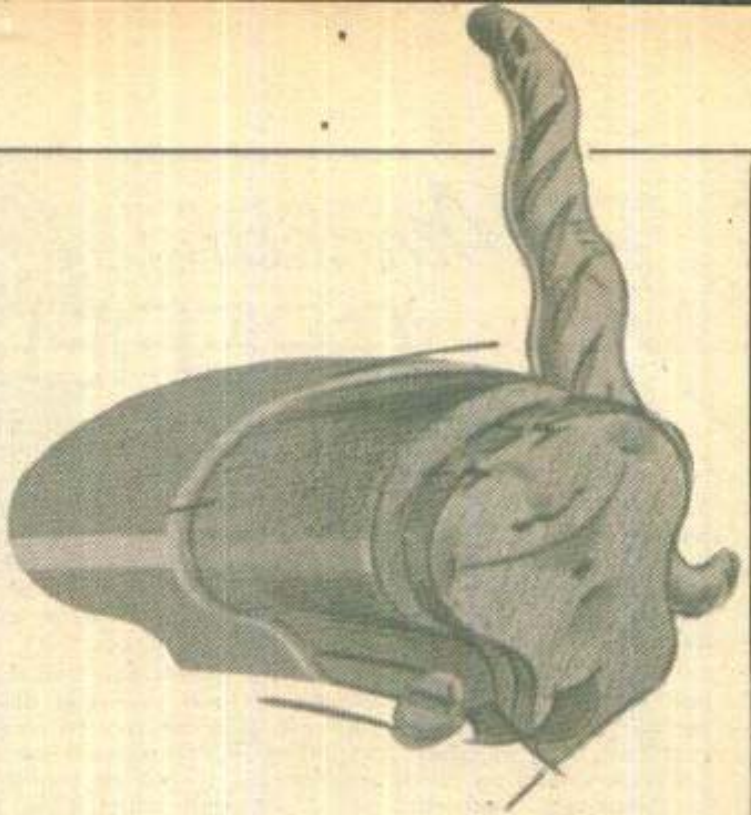

Cum se poate evita apendicita acută ?

Preferînd deseori cartofului, ca garnitură sau ca fel principal de mîncare, legumele de culoare verde și roșiile. Această concluzie a reieșit dintr-un recent studiu efectuat asupra unui număr de 50 000 de cazuri de apendicită acută semnalate în 59 de regiuni din Anglia și din Țara Galilor. Într-adevăr, în alimentația curentă a tuturor persoanelor afectate de această boală figurau mari cantități de cartofi și foarte puține alte legume.

Cum explică autorii acestui studiu, publicat de „The British Medical Journal", efectul protector al legumelor de culoare verde îndeosebi ? Ei apreciază că, foarte probabil, respectivele legume, accelerînd, grație fibrelor pe care le conțin, tranzitul intestinal, modifică în mod favorabil flora și, prin urmare, ajută la prevenirea infecției apendicelui. În schimb, cartofii, ca de altfel toate feculentele, sînt aproape total digerați, cantitatea de reziduuri fibroase rezultate fiind total neglijabilă. Firește că perspectiva unei crize de apendicită nu merită declanșarea unei alarme exagerate, atunci cînd se merge în timp util la medic. „În orice caz, precizează autorii studiului citat, din manifestarea constantă în alimentație a unei preferințe pentru fasolea verde, spanac, varză, conopidă, salată verde, dar și pentru roșii și morcovi, sănătatea oamenilor nu are decît de cîștigat".

O ECUAȚIE de reținut :

150 grame de pîine neagră (6—8 la sută fibre) + 300 grame legume + 300 grame fructe (fiecare cu cîte 3—4 la sută fibre) = o recomandabilă doză cotidiană de fibre alimentare, absolut necesare unei bune digestii. Cu o precizare : fibrele trebuie bine repartizate pe mesele principale și însoțite de consumul a doi litri de apă pe zi.

Ioana DABIJA

Din caietul GREFIERULUI

Dacă această rubrică a almanahului a devenit tradiţională, vom păstra şi obiceiul de a consemna numele citorva dintre cei care ne-au ajutat la alcătuirea dificilei culegeri : **Vasile Manea-Drăgulin** – procuror-şef al Procuraturii municipiului Bucureşti, **Mihai Albu** – preşedintele Judecătoriei Braşov, **Alin Burea** – preşedintele Judecătoriei sectorului 1, şi – ca şi în anii precedenţi, cu o colecţie bogată şi plină de haz – **Vasile Popa,** avocat din Timişoara.

Ceea ce ni se pare semnificativ pentru perpetuarea acestei rubrici e faptul că, prin exemplele puse la dispoziţie ori prin sugestiile date, colaboratorii s-au înscris perfect în dorinţa şi scopurile care justifică apariţia unei asemenea culegeri : de a contribui, prin ascuţişul umorului frust, scăpărat involuntar în îndîrjirea disputelor judiciare, uneori pe cît de încrîncenate pe atît de sterile, la localizarea unor carenţe în comportare, unor concepţii şi atitudini marcate de reminiscenţe ale conştiinţei. Obsesia căpătuielii, veninul irascibilităţii, excrescenţele intoleranţei, capcanele infidelităţii, pseudointeligenţa şmechereaşcă, subterfugiul panicat de sub proiectoarele adevărului constituie cîteva dintre ipostazele nedemne de calitatea de om nou pe care fie procesomania, fie speranţa de a scăpa de justiţie le dezvăluie adesea şi le oferă judecăţii morale.

Iată deci, din nou, cîteva mostre ale ridicolului, nedorit, dar cu atît mai plin de tîlc, care tind să constituie un gen aparte al umorului involuntar, sub titulatura „Din caietul grefierului".

Nu este adevărat că m-am dus la fostul domiciliu conjugal, că am escaladat fereastra şi am furat bunurile reclamate. Nu am luat decît autoturismul „Trabant". Cu toate că este un vehicul simplu, nu poate fi ţinut în apartament şi scos pe fereastră !

Inculpata, după ce a făcut-o pe cumnata mea „pungaşă", iar pe mine „vrăjitoare", a afirmat că partea vătămată poartă un nume fals, că i-a deteriorat autoturismul şi că i-a stricat cutia de scrisori, ca să sustragă avizul pentru plata telefonului.

★

Locuiesc la etajul patru. În jurul orei 15,00 mă aflam pe balcon şi am auzit pe reclamant spunînd tare : „babă parfumată". Drept rezultat, după o oră l-am văzut plecînd, una pe faţă cu o aliţie albă. Fusese opărit.

★

Afirmaţia că am aruncat, prin geamul bucătăriei, o oală cu apă fiartă în capul părţii vătămate este absurdă. Fereastra bucătăriei mele are gratii. Nu aveam cum scoate o oală printre zăbrele, iar lunea după-amiaza apa caldă e oprită.

★

Încercaţi să reconstituiţi incidentul lovirii aşa cum îl prezintă partea vătămată! De ce atîtea complicaţii ? Deschiderea portierei... punerea mîinii drepte pe marginea geamului deschis... lovirea persoanei aflate pe bancheta din faţă cu pumnul stîng... Foarte greu de executat operaţiunile narate, chiar dacă inculpatul susţine „că el cînd este nervos trece şi prin zid" !

Pozele prezentate de pirită sînt false și neadevărate. Eu nu am fost în mijlocul naturii cu acea tovarășă, ci numai la „Foto-Studio", unde aveau picturi cu copaci și capre.

★

De la moartea tatălui și pînă la înmormîntarea lui s-a servit la discreție lichior, coniac, salam de Sibiu, miel la tavă, diverse fripturi și țigări „Kent", ba au fost aduse cu getaxul și 12 călugărițe ca să participe la înmormîntare.

★

Este adevărat că am cumpărat 20 de bilete pentru fotbal cu prețul de 12 lei și le-am vîndut cu 25 lei, dar nu am avut intenții de speculă. Am urmărit ca la meci să poată asista adevărații suporteri, hotărîți să-și procure un bilet, nu oricine. Mă mir că organele de urmărire penală n-au reținut acest aspect, deși era vorba de meciul Dinamo — Universitatea Craiova.

Eu l-am dus pe pirit să facă cunoștință cu fata și mi-am dat seama că este un om interesat. A admirat mai mult mașina.

★

Ca în fiecare duminică, o așteptam pe fiica noastră la masă, dar ne-a anunțat telefonic că mai întîrzie un pic. Se întîlnise cu soțul ei pe strada C. A. Rosetti, în timp ce se afla în autoturismul unui bărbat străin și, drept urmare, trebuia să treacă mai întîi pe la Serviciul medico-legal.

★

Faptul că inculpata a găsit și și-a însușit cele două bancnote de cîte 100 de franci în vreme ce mătura strada în zona hotelului „Național" poate însemna că a comis fapta în timpul dar nu și din cauza îndeplinirii îndatoririlor de serviciu !

★

Dacă nu eram acasă îmi ardea toată locuința, se făcea scurtcircuit, se aprindeau gazele de la bucătărie, pierdeam tot ce am muncit o viață întreagă, ne asfixiam și muream.

★

Cînd am ieșit la poartă am văzut pe partea vătămată în genunchi, iar inculpata avea o furculiță în mînă cu care o înțepa la degete.

★

— Locuiam vis-avis de părțile în cauză. De multe ori am văzut cum reclamanta striga după ajutor, apoi sărea pe fereastră.

— Priviți talia reclamantei și precizați! încăpea chiar așa ușor pe fereastră ?

— Păi... O lărgiseră !

★

Eu cred că soții sînt nepotriviți pentru că soția este mai deșteaptă, și asta nu e bine. Cînd au dat examenul de conducere auto, ea a luat carnetul, iar el s-a făcut de rîs.

Cea de-a 14-a probă pe care o depunem la dosar este originalul comunicării nr. 669/82 a „Centrului de astronomie și științe spațiale", care înlătură cele pretinse de partea vătămată sub aspectul vizibilității, cum că inculpata, văzind-o pe aceasta și pe martoră la circa 5—6 metri, a dat brinci minorei peste gardul viu.

★

Noi am dus o viață modestă și retrasă. În afară de cele cîteva excursii în străinătate, nu am mers nicăieri în altă parte, nici măcar pînă în comuna vecină.

★

— Nu mă simt vinovat de faptele pentru care sînt trimis în judecată.

— Cum, nu e adevărat că ați sculat din somn partea vătămată sunînd cu insistență la ușă ? Că, întrebîndu-se „cine este", ați răspuns „om bun", dar cînd v-a descuiat i-ați aplicat un pumn în ochi? Că v-ați năpustit în apartament ?

— Dar eu căutam etajul IX, scara C și nimerisem la etajul IX scara B.

— Atunci cum de vă considerați nevinovat de violare de domiciliu ?

— Păi... La două jumătate noaptea, mai poți nimeri la sigur o adresă ?!

★

În timp ce m-a lovit, căzîndu-mi bascul din cap, am vrut să-l ridic, dar nepotul său, al cărui nume nu-l cunosc, m-a împins în boschetul de trandafiri, zgîriindu-mă frontal și parietal. L-am recunoscut, deoarece a desemnat pe trotuarul din curte un cap de mort și a scris : „Atenție, șobolani !".

★

Se include în lotul ce revine defunctului și o pianină, în val. de 7 000 lei.

★

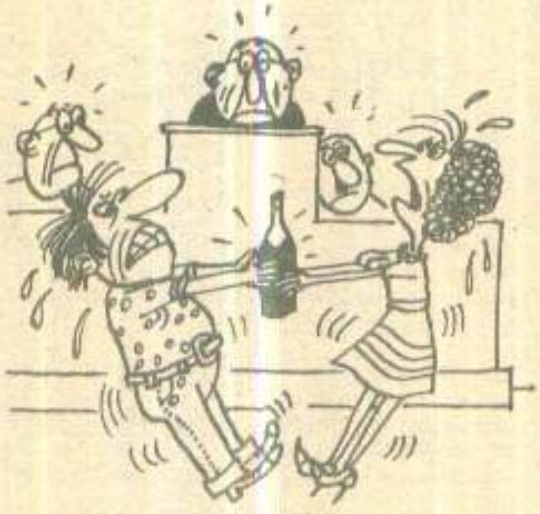

Este destul de ciudat faptul că instanța de fond, pe de o parte, reține vina ambilor soți, motivînd că ambii erau mari consumatori de băuturi alcoolice, dar, pe de altă parte, omite din masa partajabilă o sticlă de 0,7 l plină cu coniac „Drobeta".

Zadarnic pun eu mîna și încerc să fac ordine în casă, ea își aduce prietenele ei, beau, fumează, întorc întreaga locuință pe dos și vorbesc la telefon de circa 300 lei lunar.

★

Pîrîta nu s-a mai înțeles cu soacra deoarece nu îi mulțumea suficient pentru banii primiți și nici nu o plimba cu mașina la spital și la cimitir.

★

Susținerea părții adverse că produsele conservate în cutii nu se păstrează în frigider este nerelevantă față de declarațiile martorului ocular G. Gh., care arată cu lux de amănunte că „în momentul în care inculpatul se afla cu cutia de conserve în mînă, reclamanta — soția lui — s-a repezit să-i tragă din mînă cutia de conserve și s-a rănit. Chiar dacă acest eveniment a determinat chemarea telefonică a organelor de miliție, este evident vorba de o vătămare datorată acțiunii părții vătămate și nu inculpatului .

★

Excursiile erau doar un paravan, sub care pîrîta voia să-și ascundă obiceiurile urîte. Dar cu mine nu i-a mers, că și eu am fost femeie.

★

În continuare, instanța de fond reține că numai eu, inculpata, am tras-o de păr pe partea vătămată, cu toate că martorii audiați au declarat unanim că și partea vătămată ne-a tras de păr pe noi, inculpata.

★

De la un timp încoace, pîrîta nu-mi mai face menajul în mod corespunzător. Din căsătoria noastră a rezultat un copil, actualmente în vîrstă de 31 de ani.

★

Nu este adevărat că pîrîta a dat de băut băiețelului părților, în vîrstă de 9 ani. Pur și simplu ascunsese sticla de vodcă în ghiozdan.

— De ce ați dat „de pomană" unui om oarecare tocmai haina de piele și căciula de astrahan?

— Pentru că erau cele mai valoroase.

★

Cele 437 de cărți supuse partajului au fost proprietatea mea personală, pentru că m-am ocupat de standul de cărți de la „Industria locală".

★

Toată lumea din fabrică știa că pirita nu se duce la mare ca să se bronzeze, ci numai ca să scape de copil și de gura soacrei.

★

Pirita susține că este bolnavă cu nervii. Medicamentele le ia cu bere.

★

„Dragul mamii Bebișor. Îți scriu cîteva rînduri pentru că îți pun acest colet, așa cum am putut și eu, pentru ca să știi că eu nu te-am uitat că ești copilașul meu, cu toate că tată-tu nici o dată nu s-a gîndit că are două fete să le trimită și el lor ceva. Dar nu-i nimic, îl aranjez eu pe hodorog, poți să-i spui asta din partea mea, că mor și nu mă las pînă ce nu-l distrug, băiețelul meu drag".

★

Pe acest om îl cunosc ca pe un bun vecin, din anul 1978, cu în care am avut primul contact vizual. Vine acasă mai tîrziu, aduce familiei și copiilor tot ce au nevoie dar după orele 21,00—22,00 cînd se închid unitățile de profil.

★

În concluzie, m-a apucat dorul de părinți și de fratele meu și atunci părinții soției m-au învățat să consum alcoluri, fapt ce a dus a nu mai putea da la facultate, deși cu un an mai înainte am avut 5,49, reușit fără loc.

★

Piriții țipau vorbe urîte la reclamant și chiar într-o zi au țipat cu un topor și cu un ghiveci în capul lui, iar eu cred că acest lucru nu e bun.

Caracterizarea mea este atît de bună, încît modestia mă împiedică să-i dau citire în fața dumneavoastră.

★

Solicităm instanței de recurs să revină asupra confiscării căruței cu care inculpatul a comis delictele ce i-au atras condamnarea. Această căruță nu mai există. A fost distrusă de mama inculpatului, indignată de comportarea fiului ei.

★

Multe din susținerile reclamantei sînt exagerări. Astfel, este adevărat că l-am văzut adesea pe soțul pirit prin restaurante, însă precizez că erau numai restaurante lacto-vegetariene. De asemenea, este adevărat că în timpul excursiei la cabana „Trei brazi" el a dansat cu altă femeie, dar aceasta s-a întîmplat numai cînd se cînta „damen-tango".

★

De la bun început părțile s-au jignit reciproc, deoarece aveau păreri deosebite în viață.

★

Băiatul meu s-ar împăca cu ea, dar nu-l mai las eu, pentru că este de cel puțin o sută de ori mai frumos decît ea.

★

A trebuit să folosim un mic vicleșug. Am mers întîi numai eu la acea persoană, arătîndu-i o radiografie dentară. I-am spus că m-a trimis cumnatul meu, fiind la curent cu legătura lor, să-mi repare dintele. Persoana mi-a spus că are intenții serioase, iar pentru dinte să vin după masă la policlinică. Am ieșit și am povestit surorii mele totul. Ea a pornit să aștepte persoana la policlinică, unde eu n-am mai fost. Nu aveam pentru ce să mai deschid gura.

★

Venind inopinat acasă am găsit-o pe martoră cu soțul meu. Mi-a explicat că a venit să o îndrume soțul meu la serele din Sînpetru să se angajeze. I-am spus că o ajut eu, la care a luat-o la fugă.

Nu e adevărat că am văzut-o cu paharul în mînă. Eu am spus că am văzut-o beată, dar de băut, ce-i drept, a băut din sticlă, nu din pahar.

★

Ea a plecat în excursie cu ibovnicul, fără să-mi spună, și fără să-mi scrie măcar o vedere, mie sau copilului.

★

Dintr-un bilet depus la dosar: „Îmi pare rău, dar n-am ce face. Să fii convinsă că eu n-am făcut acest lucru pentru altă femeie. Am luat plapuma veche, o pernă, un schimb de cearșafuri și casetofonul, dar este declarat la «bunurile comune»".

★

Nu sînt de acord nici să i se dea lui automobilul, nici să mi se dea mie, nici să fie vîndut la licitație. Dacă e vorba să ne revină cîte o jumătate din avut și nu ne mai înțelegem, atunci să demontăm mașina în două și cîte o jumătate de mașină să primim!

★

Ne-am întîlnit la ora nouă, dar nou nostru prieten era deja beat. Ne-am dus la „Salonul spaniol" unde a fost dat afară, ospătarul spunînd că datorează o mie de lei. Și din hotelul „Dorobanți" a ieșit bătîndu-se cu un băiat de bagaje. Am început să bănuiesc că e ceva necurat, dar îi dădusem banii pentru blugi. Abia după ce s-a închis la restaurantul „Perla" și el a șters-o de lîngă mine cu un taxi, cînd am ajuns acasă și l-am găsit maltratîndu-mi logodnica, încît am chemat organele de miliție, m-am lămurit că, de fapt, nu se numea Ajdebi Ahmed Anuar Husein și nu era din Kuweit, ci se numea Isăroiu Nicolae și era din comuna Topoloveni, jud. Argeș.

★

Pretențiile formulate — 45 lei — reprezintă contravaloarea a 1,5 kg zahăr pentru a face dulceață de gutui, plătit de mine cu 30 lei kilogramul, că tocmai cînd să-i împrumut pe piriți, nu aveam.

Pirita suferă de un sentiment de gelozie cu totul exagerat. Nu ține seama că reclamantul se întîmplă să meargă la diferite ședințe, după care întîrzia la cîte un șpriț.

★

Pe soți eu cred că i-a despărțit mașina, pentru că el o lua și circula cîte două-trei săptămîni.

★

Am furat casetofonul din răzbunare pentru că vecinul mi-a otrăvit cîinele și mi-a betegit pisica.

★

Chem în judecată penală și personal la interogatoriu pe numiții (...) pentru înșelăciune, inducere în eroare, șantaj, abuz de încredere, beneficiind după urma mea de suma de lei 300 și distrugerea a două vagoane dormitor și una rulotă auto, întrucît a făcut-o șaretă, să care în piața Pantelimon castraveciori, tractată de un „cal" nărăvaș ca și „omul" care-l mînă.

★

Este absolut neverosimilă susținerea soției pirite că întîmplător se afla în mașina unui bărbat necunoscut. Gestul piritei de a potrivi cu mîna oglinda retrovizoare a unui autovehicul străin denotă siguranță și intimitate, nu starea precară pe care ți-o insuflă prezența într-un autovehicul de ocazie.

★

El era singur cuc, ea era singură cucă și-și lăsau copiii prin cuiburile altora.

★

Pretenția piritului este absurdă. Poate mă pricep eu însumi să desfund coșuri ori poate am de gînd să învăț. Dar ca să se vadă că nu intenționez șicane, solicit să se insereze în hotărîre limitarea dreptului meu de a mă urca pe acoperiș să curăț coșurile: în fiecare duminică între orele 8—12 și în fiecare joi între orele 15—19.

Sergiu ANDON
Desene de Adrian ANDRONIC

SUMAR

	Pag.
1986 – anul glorioasei aniversări a 65 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român	5
Pagini de luptă și muncă eroică, sub conducerea partidului, pentru triumful idealului socialist	21
Coordonatele noii calități a muncii și a vieții	33
Omul și uriașa lui putere de creație	42
Idealul democrației, idealul Republicii	81
Istoria se scrie sub ochii noștri	89
Mărturii ale „artei focului"	114
Documente scrise în lemn	122
Călătorie în lumea sunetelor	126
Conducere și organizare științifică	129
Eroica 1877	138
Un riu tînăr pentru Capitala întinerită	151
Deschideți larg „ferestrele" plăminilor !	159
Drumul de luptă, de muncă și împliniri al țăranului român	161
1986 – Marea bătălie pașnică	174
Din antologia lirică a păcii	190
Omul în „era mării"	193
De la lumea vieții la lumea cărților	209
Tinerețea nesfîrșită a patriei – copiii	218
Coloana care sprijină cerul	225
Matematica, matematica... sursă de îngrijorare sau de mari și sublime satisfacții ?	230
Fascinanta lume, în continuă mișcare, a fizicii	236
O clipă de luciditate în Cosmos	239
Povestea captivantă a Universului	241
Soarele – un mare aliat în economisirea energiei	251
Breviar juridic	257
Faptul divers	262
Itinerar pe planeta albinelor	271
Hipocrat, azi	280
Instantanee pe mapamond	289
Mărturii noi în arhiva istoriei	297
Calendar eroic	304
Teatrele naționale – vetre ale spiritualității românești și ale culturii socialiste	312
Incredibila – dar adevărata – aventură a leului King Berberov	321
Citius, altius, fortius	326
Mari campioni despre marea performanță sportivă	335
Explorări și orizonturi în continentul „materia vie"	342
Mit și adevăr în acupunctura chineză	347
Scurt ghid pentru remedierea unor grave erori alimentare	355
Din caietul grefierului	360
ADAS – un prieten de nădejde al omului chibzuit, prevăzător	365

Prezentarea grafică : Marin PETRESCU
Prezentarea tehnică : Iuliu ȘANDOR

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii", sub comanda nr. 60 318

30 LEI

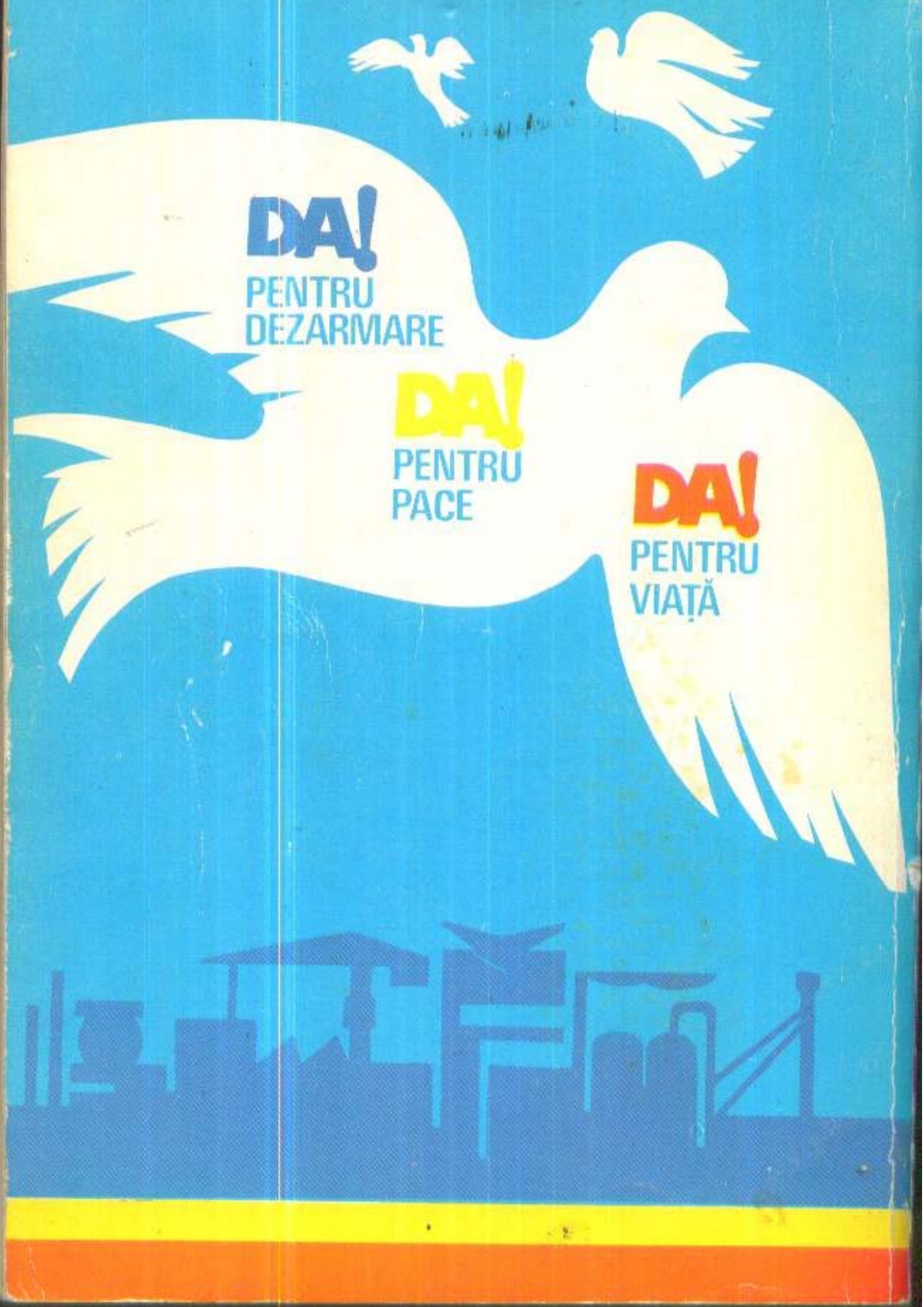
DA!
PENTRU
DEZARMARE
DA!
PENTRU
PACE
DA!
PENTRU
VIAȚĂ